

2017

XLII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

29 – 30 вересня 2017 р.

Секції:

Біологічні науки

Географія та геологія

Державне управління

Екологія

Економіка

Історія

Математика

Мистецтво

Педагогіка

Політологія

Право

Психологія

Соціологія

Сучасні інформаційні технології

Соціальні комунікації. Медіа.

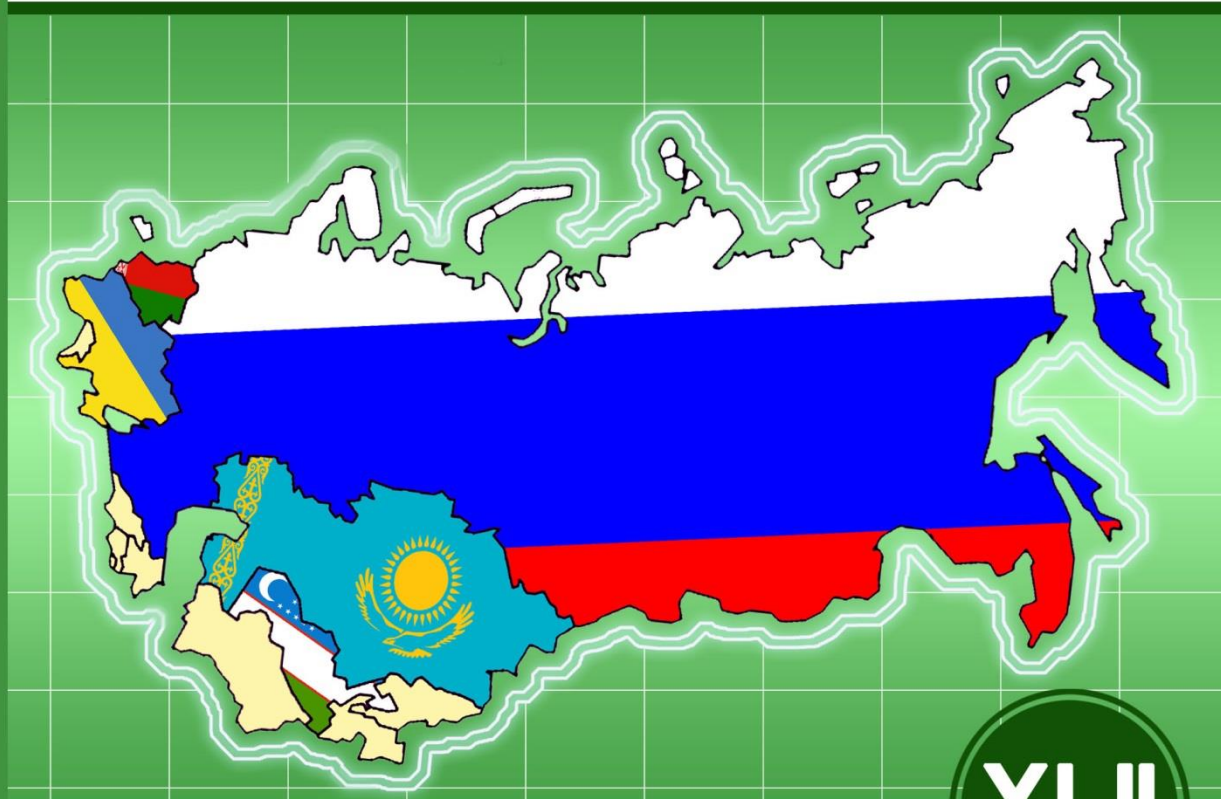
Технічні науки

Фізична культура та спорт

Філологічні науки

Філософія

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ НА ПОЧАТКУ ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ
У КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ

Переяслав-Хмельницький
2017

XLII

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

XLII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у
країнах Європи та Азії»**

29 – 30 вересня 2017 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»

молодежная общественная организация
«НЕЗАВИСИМАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЕЖИ»

студенческое научное общество исторического факультета
«КОМИТЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»

МАТЕРИАЛЫ

XLII Международной научно-практической интернет-конференции
**«Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в
странах Европы и Азии»**

29 – 30 сентября 2017 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ РАБОТ

Матеріали XLII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017 р. – 112 с.

Матеріали XLII Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2017 г. – 112 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор исторических наук, профессор, действительный член НАПН Украины, ректор ГВУЗ
«Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Т.М. Боголіб – д.е.н., професор;

Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;

Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;

В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;

В.А. Вінс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;

Т.М. Боголиб – д.э.н., профессор;

Г.Л. Токмань – д.п.н., профессор;

Н.В. Игнатенко – к.п.н., профессор;

В.В. Куйбида – к.биол.н., доцент;

В.А. Винс – к.псих.н.;

Ю.В. Бобровник – к.и.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

І.В. Тиха,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Члены оргкомитета интернет-конференции:

И.В. Тыха,

А.П. Король,

Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

І.В. Тиха,

А.М. Вовкодав.

Составители сборника:

И.В. Тыха,

А.М. Вовкодав.

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

**Индира Бейшова, Вадим Ульянов, Александр Ковальчук
(Костанай, Казахстан)**

РАЗРАБОТКА ЭКСПРЕСС-ТЕСТОВ НА ОСНОВЕ ДНК-МАРКЕРОВ ДЛЯ ДИАГНОСТИКИ ПАТОГЕННЫХ ГРИБОВ РОДОВ PUSCINIA И PUGENOPHORA, ВЫЗЫВАЮЩИХ ЗАБОЛЕВАНИЯ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР

На территории Республики Казахстан, как и в других странах, занимающихся производством зерновой продукции, заболевания, вызываемые грибами *Pugenorpha tritici-repentis*, *Puccinia graminis* и *Puccinia recondita* относятся к особо опасным болезням зерновых культур.

На сегодняшний день известно свыше 100 тысяч видов грибов, среди которых есть много патогенных, вызывающих болезни растений, животных и человека. По современным оценкам, грибы являются наиболее обширной группой организмов, вызывающей болезни растений. Также они являются единственной группой патогенных организмов, в которой представлены все группы паразитической специализации: от некротрофов до биотрофов. Суммарный ущерб, наносимый грибными болезнями культурных растений, во всём мире ежегодно исчисляется миллиардами долларов. Так, по данным Продовольственной и сельскохозяйственной организации ООН (ФАО), за последние годы XX в. потери пшеницы составили 33,5 млн т, т.е. около 10% от потенциального урожая. Эпифитотии грибных болезней и сегодня могут стать причиной голода, наносить существенный ущерб как развивающимся, так и развитым странам.

Проблема заражения зерновых культур фитопатогенными грибами особо остро стоит для стран Центральной Азии, поскольку этот регион, по сведениям ФАО, характеризуется самым высоким уровнем потребления хлеба на душу населения (более 200 кг в год), а сельское хозяйство рассматривается в качестве одного из основных факторов экономики. При этом Казахстан является ярко выраженным лидером региона по производству (9,6 млн тонн в год по оценке 2012 г.) и экспорту пшеницы, а также имеет наиболее обширную площадь пашни в регионе (82,4% от общей площади).

Обеспечение качества и безопасности продуктов питания, а также сырья, используемого для их производства, требуют постоянного мониторинга заражённости растений и зерна фитопатогенами, в том числе возбудителями ржавчины и пятнистости, а также разработки эффективных методов борьбы с заболеваниями. Эти методы должны быть основаны на интегративных подходах, учитывающих все аспекты заболевания, однако для их эффективного применения в первую очередь необходима точная, достоверная и своевременная диагностика и идентификация патогенов.

Ржавчина и пятнистость пшеницы являются одними из наиболее распространённых и вредоносных заболеваний, поражающих злаковые культуры на территории Казахстана. За последние 15 лет был отмечен целый ряд вспышек эпифитотий в регионе [1, 2]. Хорошо известна также эпифитотия стеблевой ржавчины в северных областях Казахстана в 1967 г., которая охватила более 5 млн га посевов, в результате чего потери урожая превысили 50% [3, 4]. Возбудители бурой (листовой) и линейной (стеблевой) ржавчин пшеницы (*Puccinia recondita* и *Puccinia graminis* соответственно) относят к базидиальным грибам (класс Basidiomycetes), а возбудителя жёлтой пятнистости (пиренофороза) пшеницы (*Pugenorpha tritici-repentis*) – к сумчатым (класс Ascomycetes).

Материалы и методы

В качестве материала для исследования использовались штаммы грибов, обнаруженных на территории северного Казахстана и образцы зерна, пораженные грибами рода *Pugenorpha* и *Puccinia*, а также гербарный материал.

Выделение ДНК.

Для получения обильного мицелия культуру грибов рода *Puccinia* пересевали на картофельный агар (PDA) и выращивали при 25°C в течение 6 дней, *Pugenorpha tritici-repentis* выращивали на овсяном (Oatagar) и овощном агаре (V8) при 22°C. Выделение ДНК из грибковых культур и зараженных проростков пшеницы были проведены с помощью коммерческого набора для выделения ДНК «Pure Link» производства США. Процедура выделения ДНК проходила в соответствии с инструкцией производителя.

Концентрацию ДНК определяли с помощью спектрофотометра Halo DNA master Dynamica («Dynamica GmbH», Великобритания). Перед введением в реакционную смесь ДНК, выделенную из культур, разбавляли до 10 нг/мл.

Выбор специфических праймеров и флуоресцентно-меченых зондов

Поиск нуклеотидных последовательностей для подбора специфических праймеров, осуществляли с помощью онлайн программы GenBank NCBI (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/GenBank>). Выравнивание нуклеотидных последовательностей было выполнено с использованием алгоритма Clustal W (Thompson et al., 1994). Работоспособность праймеров и зондов проверяли с использованием программы Oligo 6.71.

ПЦР и анализ результатов

Аmplификацию проводили с помощью термоциклера Quant Studio 5 Real-Time PCR System («Applied Biosystems™», США). В амплификационной смеси следующего состава: 18 мкл 1,25x буфера для ПЦР, 0,24 мкл 25 mMdNTPs, 0,125 мкл каждого праймера (100 мкМ), 0,14 мкл зонда (50 мкМ), 10 мкл раствора Taq-полимеразы, 5 мкл раствора ДНК (Все реагенты производства ООО «Агродиагностика»). Реакцию

проводили в соответствии со следующим профилем амплификации: 93°C - 90 с; 93°C – 20 с, 64°C – 5 с, (5 циклов); 93°C – 1 с, 64° - 15 с, (40 циклов). Для определения значений Cq использовался пороговый метод анализа.

Детекция результатов ПЦР проводилась методом гель-электрофореза. Электрофорез проводили в 2% агарозном геле в буфере TBE. Оценка молекулярной массы фрагментов проводилась с использованием ДНК маркеров молекулярной массой 50 пар оснований (Gene Ruler 50 bp DNA ladder, Thermo Scientific). Результаты электрофореза визуализировали на гель-документирующей системе QUANTUM модель 1100 SUPER (Viber-Lourmat).

Результаты и обсуждение

Поскольку наиболее распространенными локусами, используемыми в качестве мишеней в ПЦР-диагностике фитопатогенных грибов, являются гены «домашнего хозяйства» и участки рибосомальной ДНК (прежде всего, внутренний транскрибируемый спейсер ITS и межгенный спейсер IGS), в качестве трёх потенциальных мишеней были выбраны ITS, а также гены бета-тубулина и фактора элонгации трансляции 1 альфа (*tef1α*). В нашей работе наиболее пригодными для дизайна специфических праймеров оказались последовательности внутренних транскрибируемых спейсеров рибосомальной ДНК (ITS1-2).

Таблица 1 – Структуры олигонуклеотидных праймеров, использованных для специфической детекции трёх патогенных грибов.

Пара праймеров	Объект(ы)	Ген	5'-3' последовательность
Pgram	<i>P. graminis</i>	ITS	GGATGTTGAGTGTTCCTGTACC
			TTGGGTTTTAGGAGTCTCTTATTAAC
Prec	<i>P. recondita</i>	ITS	AGATCATTGTGATTAAGTATACGTAAT
			GATGGTTCTTTAGAAAGTCTCTTTTC
Ptr	<i>P. tritici-repentis</i>	ITS	CTGGACAAGAGCGCAAATAATG
			CCGCCAATTGGACCTTATTC

Таблица 2 - Перечень подобранных зондов

Вид	Локус (код доступа в Gen Bank)	Последовательность, 5'-3'
<i>Puccinia graminis</i>	ITS1-ITS2 (AF468044.1)	(BHQ1) -AAAGGTGCAAGA(FAMdT)GCGTTCAAAGATTTCGAT
<i>Puccinia recondita</i>	ITS1-ITS2 (EU014045.1)	(BHQ1)-TCGAATCTTTGA(FAMdT)ACGCACATTGCGC
<i>Pyrenophora tritici-repentis</i>	ITS1-ITS2 (AM887495.1)	(BHQ1) - GCTTGGTGT(FAMdT)GGCGTCTTGTCTCTCTCCC

Во всех случаях значение флуоресценции IC зонда превысило в 2,5 раза уровень его фоновой флуоресценции, что указывает на отсутствие ингибирования ПЦР. В вариантах осуществления, где Наблюдаемое образование специфического продукта ПЦР меньше, чем VC сигнала в несколько раз по сравнению с вариантами, в которых формирование конкретного продукта не происходит. Результаты ДНК одной споровой культуры *P. graminis*, *P. recondita* и *P. tritici-repentis* с помощью количественной ПЦР с использованием праймеров для бета-тубулина гена и ITS приведены в таблице 3.

Таблица 3 - Результаты амплификации ДНК в режиме «реального времени»

Образец	Pgram	Prec	Ptr
<i>P. graminis</i> (моносп. к-ра)	+ (19.0)	-	-
<i>P. recondita</i> (моносп. к-ра)	-	+ (18.7)	-
<i>P. tritici-repentis</i> (моносп. к-ра)	-	-	+ (18.3)
Заражённое растение №1	+ (25.0)	+ (22.7)	-
Заражённое растение №2	+ (22.3)	+ (27.0)	+ (25.7)
Заражённое растение №3	+ (24.7)	-	+ (26.0)
Заражённое растение №4	+ (25.1)	+ (28.5)	+ (28.2)
Заражённое растение №5	+ (24.2)	-	+ (26.3)
Заражённое растение №6	+ (23.9)	+ (27.3)	-

В некоторых образцах нет сигнала от внутреннего контроля, по-видимому, это может быть связано с конкурентным ингибированием специфического образца. Таким образом, ни одна из пар праймеров не показала перекрестной реакции с другими родственными видами.

Литература:

- Hodson D. Global cereal rust surveillance and monitoring // Hodson D., Hovmoller M. Abstracts of 4th Regional yellow rust conference for CWANA, 2009. - P. 5.

2. Pett B. Wheat diseases and pests observation for selection of resistant varieties in Tajikistan // Pett B., Muminjanov H., Morgunov A., Madaminov V., Rahmatov M., Sarkisova T. *Agronomical, Theoretical and Applied Agricultural Research Journal*. 1, 2005. – p. 83-87.
3. Pretorius Z.A. Detection of virulence to wheat stem rust resistance genes Sr31 in *Puccinia graminis* f. sp. *Triticum* in Uganda // Pretorius Z.A., Singli R.P., Wagoire W.W., Payne T.S. *Plant Disease*. 84, 2000. – p. 203.
4. Плахотник В.В. Стеблевая ржавчина на Севере Казахстана и устойчивость к ней образцов коллекции яровой пшеницы (ВНИИЗХ) // Плахотник В.В. Третье всесоюзное совещание по иммунитету растений. Киев, 1969. – с. 72-75.

Данная работа проводилась в рамках государственного грантового финансирования научных проектов Республики Казахстан 2015-2017 гг. МОН РК: № 2472/ГФ4 «Разработка высокоспецифичных и чувствительных экспресс-тестов на основе ДНК-маркеров для диагностики экономически значимых грибов-патогенов зерновых культур» (гос. № 0115РК01589)

Дмитро Доянов
(Одеса, Україна)

РАПС – ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ, ПОШИРЕННЯ, ГОСПОДАРСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ, ВРОЖАЙНІСТЬ

Ріпак, свиріпа, рапс (лат. *Brassica napus* L. var. *oleifera* Metzg.) — однорічна олійна рослина родини Капустяні (*Brassicaceae*). Розрізняють ярий і озимий ріпак. Про місце походження ріпаку вчені сперечаються і зараз, оскільки його постійне змішування з іншими видами з родини капустяних. Карл Лінней припустив що рослини *Brassica napus* поширилися з територій Швеції, Нідерландів, Великобританії та з території острова Готланд. За іншою гіпотезою – ріпак поширився з території Середземномор'я на країни Азії (Індія, Китай), а вже звідти був завезений до Західної Європи. На користь останнього побічно свідчить той факт, що культура ріпака з найвіддаленіших часів і була якнайбільше поширена в Індії, і відома ще за чотири тисячоліття до нашої ери, однак перші наукові згадки про ріпак з'явилися лише у 1578 р. Dodoens у Cruydt Boeck [7, 8].

Ріпак вважають дуже перспективною олійною культурою, це обумовлено тим, що він вдалий компонент сівозміни як попередник озимих зернових. Продукти переробки ріпаку є одними з найдешевших, але завдяки використанню у багатьох галузях - ріпак має великий попит на світовому ринку. Наприклад, для задоволення потреби харчової галузі, були виведені сорти ріпаку з нульовим вмістом шкідливої для живих організмів ерукової кислоти, та низьким вмістом глюकोзинолатів, а для задоволення промислових потреб навпаки, виведені сорти з підвищеним вмістом цих речовин. Так у харчовій галузі ріпакову олію споживають у натуральному вигляді до салатів і в кулінарії, є найкращою сировиною для виробництва бутербродного масла, маргаринів, майонезів, приправ, кондитерських жирів. А у промисловості, наприклад в металургії рапсове масло використовується для гарту сталі; у машинобудуванні як мастило для двигунів. Крім того, рапсове масло застосовують в лакофарбової, косметичної, миловарній, поліграфічної, шкіряної, хімічної і текстильної промисловості.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН у 2005 році площа світових посівів під рапсу складала 264 тис. кв. км, що становить близько 2% від світової площі пашні [9]. У зв'язку з цим, останні 10-15 років ми спостерігаємо стрімке збільшення посівних площ під цією сільськогосподарською культурою та ця тенденція збережеться у найближчому майбутньому. Незначне зменшення посівних площ та виробництва рапсу за останні три роки (Рис. 1), пов'язане зі стрімким здешевленням нафти на світових ринках, через те що більша частина рапсової олії до 2015-16 років використовувалась для виробництва біодизелю. В той же час, зростання використання рапсової олії в лакофарбовій, металургійній та харчовій галузях дозволило знівелювати значну частку падіння виробництва рапсу.

Рисунок 1. Динаміка стану посівних площ, виробництва та урожайності рапсу у світі за сезони 2005-2017 років.

У той час, як у світі створюють нові потужності та технології для промислового використання рапсової олії (Китай, Індія, Канада є лідерами по вирощуванню ріпаку), збільшуючи посівні площі та проводять селекційні заходи, для виведення сортів більш відповідних до регіональних умов – в Україні навпаки останні три роки спостерігається негативна динаміка. Зменшуються посівні площі з 996 тис. га (2013 рік) до 518 тис. га (2016 рік). Відповідно з цим впав і валовий збір - з 2352 тис. т (2013 рік) до 1280 тис. т (2016 рік) (Рис. 2).

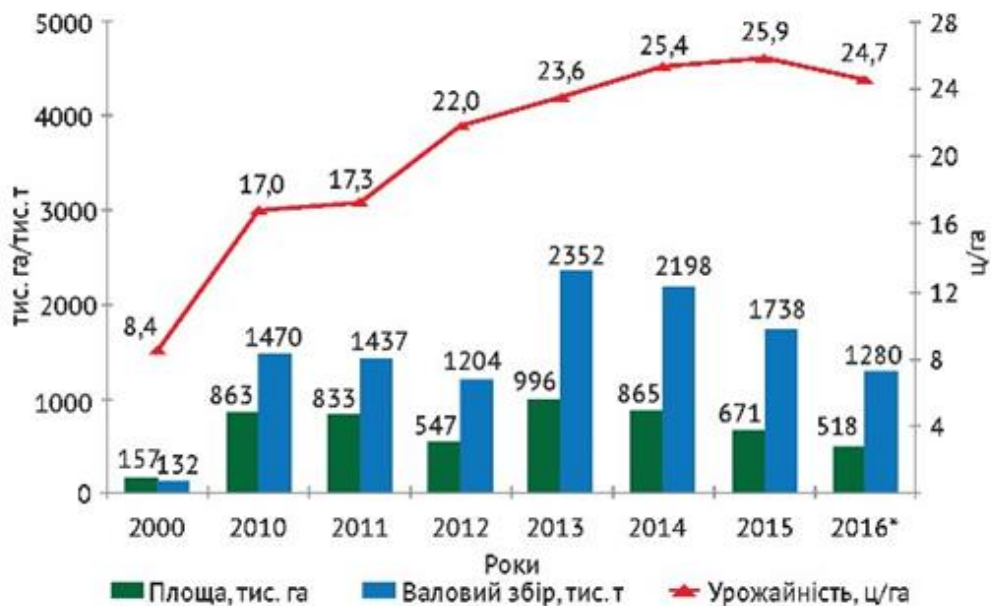

Рисунок 2. Динаміка змін посівних площ, валового збору та урожайності рапсу за 2000-2016 роки в Україні за даними Держстату [11].

Оскільки ми не в змозі постійно збільшувати посівні площі під озимий рапс, тож для задоволення зростаючого попиту на нього, ми маємо збільшувати урожайність культури. Середня урожайність рапсу у світі 15 ц/га, найбільша зафіксована урожайність 64 ц/га на агрокомбінаті «Південний» Гомельського району що у Білорусі [9]. Тобто потенціал для збільшення загальної урожайності рапсу приблизно 320% використовуючи вже виведені сорти рапсу та наявні агротехнічні можливості. Середня урожайність рапсу по Україні становила у 2016 році 24,7 ц/га [11]. Тож потенціал для збільшення загальної урожайності в Україні приблизно 259%, за умови використання вже виведених сортів рапсу, наявних агротехнічних можливостей та без зменшення посівних площ.

Для збільшення урожайності рапсу є два шляхи: перший – це вдосконалення агротехнічних заходів та селекція нових сортів під конкретні потреби, а другий це збільшення посівних площ. Якщо розглядати

перспективу – то другий варіант прийнятний лише у короткостроковій перспективі, тому що посівні площі мають вичерпну кількість, а також не всі посівні площі підходять для збору високого урожаю рапсу (значний вплив мають географічні чинники які обумовлюють режими тепло та вологозабезпечення). У довгостроковій перспективі потрібно, на сам перед, планувати селективну роботу, за для збільшення продуктивності культури у конкретних регіональних умовах.

В Україні домінує виробництво озимого ріпаку. Його частка у структурі площ до збирання торік становила 97%. Урожайність озимого ріпаку знаходилася на рівні 26,2 ц/га, тоді як ярого (кольза) — 15,9 ц/га. Найбільші площі під озимим ріпаком зосереджені у Хмельницькій (67,8 тис. га), Вінницькій (65 тис. га), Одеській (63,8 тис. га) областях; ярим — Чернігівській (5,6 тис. га), Вінницькій (2,9 тис. га) областях. Основними виробниками ріпаку є сільськогосподарські підприємства. Так, за підсумками минулого року у великих та середніх господарствах було зібрано понад 98% загального врожаю.

Для того, аби скористатися ситуацією на світовому ринку Україна може експортувати або переробляти на олію і шрот вирощений урожай. У поточному сезоні на зовнішньому ринку було реалізовано 1,96 млн. т ріпаку. Щорічно близько 85% валового виробництва ріпаку продається за межі країни. Експортний потенціал ріпаку в поточному сезоні оцінюється на рівні 1 млн. т. Тож вирощування та переробка ріпаку є й залишається одним із перспективних напрямів аграрного бізнесу України.

Література:

1. Поляков О. Догляд за озимим ріпаком: короткий календар основних агроприймів / О. Поляков, С. Плетень, С. Томашов // Пропозиція. – 2010. – № 2. – С. 62-63.
2. Донець А. О. Удосконалення технології вирощування ріпаку озимого в умовах півдня України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.с.-г.н.: спец. 06.01.09 «Рослинництво» / А. О. Донець. – Херсон, 2013. – 20 с.
3. Комп'ютерні методи в сільському господарстві та біології: навчальний посібник [Царенко О. М., Злобін Ю. А., Скляр В. Г., Панченко С. М.]. – Суми: Університетська книга, 2000. – 203 с.
4. Мельничук С. Л. Технологічні та екологічні особливості формування продуктивності ріпаку озимого в Правобережному Лісостепу України.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.с.-г.н.: спец. 06.01.09 «Рослинництво» / С. Л. Мельничук. – К., 2013. – 20 с.
5. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / [Зубець В. М. та ін.]; за ред. В. М. Зубця. – К.: Логос, 2004. – 776 с.
6. Food and agriculture organization of the United Nations. FAO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/636/default.aspx>
7. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/пiпак>
8. С. Бабій // «Агробізнес», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [link](#).
9. Food and agriculture organization of the United Nations. FAO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/018/i1688r/i1688r03.pdf>
10. СБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [link](#).
11. Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [link](#)

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, Кирнасівська Наталія Василівна.

**Т.М. Замазій, О.В.Неплях
(Харків, Україна)**

РОЛЬ БАКТЕРІЙ У ПРИРОДІ ТА ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Всім відомо, що бактерії - найдавніші жителі планети Земля. Вони з'явилися, згідно з науковими даними, від трьох до чотирьох мільярдів років тому. І довгий час були єдиними і повноправними господарями Землі. Можна сказати, що з бактерій все почалося. Грубо кажучи, родовід всіх живих організмів ведеться від них. Так що роль бактерій в житті людини і природі (її формуванні) дуже значна [1].

Типи харчування бактерій визначаються за характером засвоєння вуглецю і азоту. За засвоєнню вуглецю бактерії ділять на 2 типу: аутотрофи, або літотрофи, - бактерії, що використовують як джерело вуглецю CO² повітря. гетеротрофи, або органотрофи, - бактерії, які потребують для свого харчування в органічному вуглеці (вуглеводи, жирні кислоти). За здатністю засвоювати азот мікроорганізми діляться на 2 групи: аміноавтотрофи і амоніогетеротрофи. Аміноавтотрофи - для синтезу білка клітини використовують молекулярний азот повітря або засвоюють його з амонійних солей. Аміногетеротрофи - отримують азот з органічних сполук - амінокислот, складних білків. Сюди відносяться всі патогенні мікроорганізми і більшість Сапро-фітов. За характером джерела використання енергії мікроорганізми діляться на фототрофи, що використовують для біосинтетичних реакцій енергію сонячного світла, і хемо-трофі. Хемотрофи отримують енергію за рахунок окислення неорганічних речовин (нитрифікуючі бактерії і ін.) і органічних сполук (більшість бактерій, в тому числі і патогенного для людини виду) [2].

Їх будова досить примітивна - в більшості своїй це одноклітинні організми, які, очевидно, мало змінилися за такий досить тривалий час. Вони невибагливі і можуть виживати в екстремальних для інших організмів умовах (нагрівання до 90 градусів, заморожування, розріджена атмосфера, найглибший океан). Живуть вони всюди - у воді, ґрунті, під землею, в повітрі, всередині інших живих організмів. В одному грамі ґрунту, наприклад, можуть бути виявлені сотні мільйонів бактерій. Воістину майже ідеальні створення, існуючі поряд з нами. Велика роль бактерій в житті людини і природі.

Без існування цих дрібних організмів ми б просто задихнулися. Тому що вони (в основному ціанобактерії, здатні в результаті фотосинтезу виділяти кисень) в силу своєї численності виробляють величезну кількість кисню, що надходить в атмосферу. Особливо це стає актуальним у зв'язку з вирубкою стратегічно важливих для всієї Землі лісів. А деякі інші бактерії виділяють вуглекислий газ, який необхідний для дихання рослин. Але роль бактерій в житті людини і природі не зводиться тільки до цього. Є ще кілька «видів діяльності», за які бактеріям можна сміливо давати почесну грамоту!

У природі одна з функцій бактерій - санітарна. Вони поїдають відмерлі клітини і організми, утилізуючи непотрібне. Виходить, що бактерії для всього живого на планеті працюють своєрідними двірниками. У науці це явище називається сапротрофи. Ще одна важлива роль - участь у круговороті речовин в планетарному масштабі. У природі всі речовини переходять від організму до організму. Іноді вони знаходяться в атмосфері, іноді - в ґрунті, підтримуючи масштабний кругообіг. Без бактерій ці складові могли б концентруватися де-небудь в одному місці, а великі цикли перервалися б. Подібне відбувається, наприклад, з такою речовиною, як азот. Молоко - здавна відомий людям продукт. Але тривале його зберігання стало можливим тільки останнім часом з винаходом методів консервації та холодильних установок. А з часів зародження скотарства людина неусвідомлено використовувала бактерії для сквашування молока і виробництва кисломолочних продуктів більш тривалого зберігання, ніж саме молоко. Так, наприклад, кефір в сухому вигляді міг зберігатися місяцями і використовуватися в якості ситної їжі при тривалих переходах через пустельні місцевості. У цьому плані неоціненна роль бактерій в житті людини. Адже якщо цим організмам «запропонувати» молоко, вони зможуть зробити з нього масу смачних і незамінних продуктів харчування. Серед них: йогурт, кисле молоко, ряжанка, сметана, сир. Кефір, звичайно, робиться в основному грибами, а й без участі бактерій тут справа не обходиться.

Але «харчеутворююча» роль бактерій в житті людини не зводиться тільки до кисломолочних продуктів. Є ще багато звичних уже нам продуктів, які виробляються за допомогою даних організмів. Це квашена капуста, солоні (бочкові) огірки, улюблені багатьма соління та інші продукти.

Бактерії - найчисленніше царство тварин організмів у природі. Вони живуть скрізь - навколо нас, на нас, навіть - всередині нас! І вони є дуже корисними "сусідами" для людини. Так, наприклад, біфідобактерії зміцнюють наш імунітет, підвищуючи опірність організму до багатьох хвороб, допомагають травленню. Таким чином, роль бактерій в житті людини як хороших "сусідів" настільки ж неоціненна. Вчені змогли так попрацювати з бактеріями, що вони в результаті стали виділяти потрібні для людини речовини. Часто цими речовинами є ліки. Так що лікувальна роль бактерій в житті людини також велика. Деякі сучасні ліки вироблені ними або засновані на їх дії. Бактерії - великі біохіміки! У сучасній промисловості широко використовується ця їх властивість. Так, наприклад, в останні десятиліття виробництво біогазу в деяких країнах досягає серйозних масштабів. Але ці мікроскопічні одноклітинні можуть бути не тільки помічниками людини і співіснувати з ним у повній згоді і мирі. Найбільша небезпека, яку вони таять в собі, - це інфекційні хвороби, що викликаються бактеріями. Поселяючись всередині нас, отруюючи тканини нашого організму, вони, безумовно, є шкідливими, іноді смертельними для людини. Серед найвідоміших небезпечних хвороб, що викликаються бактеріями, - чума, холера. Менш небезпечні ангіна і запалення легенів та ін. Таким чином, деякі бактерії можуть представляти істотну небезпеку для людини, якщо вони хвороботворні. Тому вчені і лікарі всіх часів і народів намагаються «тримати під контролем» ці шкідливі мікроорганізми. Якщо м'ясо непридатне, а суп скислий, напевно, це «справа рук» бактерій! Вони там заводяться і фактично «з'їдають» ці продукти до нас. Після чого для людини ці страви вже не уявляють харчової цінності. Залишається тільки викинути! Підсумки При відповіді на запитання, яку роль відіграють бактерії в житті людини, можна виділити і позитивні, і негативні моменти. Однак, очевидно, що позитивних властивостей бактерій набагато більше, ніж негативних. Вся справа в розумному контролі людини над цим численним царством [1].

Література:

1. <http://faqukr.ru/osvita/30966-rol-bakterij-v-zhitti-ljudini-i-v-prirodi.html>
2. <http://lovmedukr.ru/biblioteka/13403-harchuvannja-bakterij.html>

Науковий керівник:

кандидат біологічних наук Замазій Тетяна Миколаївна.

Ниязбек Калимов, Индира Бейшова, Александр Ковальчук
(Костанай, Казахстан)

ДИАГНОСТИКА ГРИБОВ РОДА *FUSARIUM* В ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУРАХ НА ТЕРРИТОРИИ СЕВЕРНОГО КАЗАХСТАНА МЕТОДОМ ПЦР В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ

Продовольственная и биологическая безопасность в мире во многом зависит от четкого и своевременного контроля над фитосанитарным состоянием окружающей среды и сельскохозяйственных растений, а также продуктов их переработки и кормов. Основным подходом для осуществления такого контроля является эффективная диагностика и идентификация фитопатогенов. Особое внимание должно уделяться диагностике патогенов, являющихся объектами внутреннего и внешнего карантина, а также особо опасным патогенам.

Долгое время фузариоз рассматривался как заболевание, характерное для зон с теплым и влажным климатом. Такие условия являются оптимальными для развития гриба *F. graminearum*, который вызывал наиболее известные эпифитотии фузариоза. Однако позже, с выявлением новых видов, стало ясно, что многие из них характеризуются высокой экологической пластичностью и могут встречаться в регионах с различными климатическими условиями.

Патогенные грибы рода *Fusarium*, производят вредные микотоксины в результате чего эти токсины загрязняют растениеводческую продукцию [1]. Использование пищевой и кормовой продукции, загрязненной микотоксинами представляют большой риск для здоровья человека и животных, так как данные микотоксины являются канцерогенами и могут ослаблять иммунную систему [2]. Вспышки заболеваний, вызываемых этими грибами, представляют собой большую проблему для сельскохозяйственной отрасли и угрожают глобальной продовольственной безопасности [3, 4]. На сегодняшний день существует потребность в точных и быстрых мерах контроля заболеваний, вызываемых этими грибами, так как точная идентификация грибов вида *Fusarium* всегда была проблематична даже для экспертов микологии.

В настоящий момент важную роль в изучении разнообразия грибов рода *Fusarium*, а также в их видоспецифичной идентификации играют молекулярные технологии [5]. Наиболее специфичными для детекции возбудителей фузариоза являются методы с использованием ДНК-маркеров, в первую очередь основанные на полимеразной цепной реакции (ПЦР), позволяющие идентифицировать вид по характерной последовательности нуклеотидов его ДНК. В последние годы применение молекулярных методов позволило уточнить таксономический статус изолятов грибов рода *Fusarium* различного происхождения [6], а также выделить целый ряд новых видов возбудителей фузариоза [7].

Предлагаемый нами экспресс метод может служить в качестве инструмента для оценки уровня грибкового содержания ДНК в зерновых культурах и оценить риск микотоксинового загрязнения грибами рода *Fusarium*.

Материалы и методы

В качестве материала для исследования использовались штаммы грибов, обнаруженных на территории северного Казахстана и образцы зерна, пораженные грибами рода *Fusarium*, а также гербарный материал.

Выделение ДНК.

Для получения обильного мицелия культуру грибов пересевали на картофельный агар и выращивали в темноте в течение 10 дней, *Fusarium graminearum* культивировали на картофельном агаре с декстрозой при 25°C в течение 6 дней. Выделение ДНК из грибковых культур и зараженных проростков пшеницы были проведены с помощью коммерческого набора для выделения ДНК «Pure Link» производства США. Процедура выделения ДНК проходила в соответствии с инструкцией производителя.

Концентрацию ДНК определяли с помощью спектрофотометра Halo DNA master Dynamica («Dynamica GmbH», Великобритания). Перед введением в реакционную смесь ДНК, выделенную из культур, разбавляли до 10 нг/мл.

Выбор специфических праймеров и флуоресцентно-меченых зондов

Поиск нуклеотидных последовательностей для подбора специфических праймеров, осуществляли с помощью онлайн программы Gen Bank NCBI (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/GenBank>). Выравнивание нуклеотидных последовательностей было выполнено с использованием алгоритма Clustal W (Thompson et al., 1994). Работоспособность праймеров и зондов проверяли с использованием программы Oligo 6.71.

ПЦР и анализ результатов

Аmplификацию проводили с помощью термоциклера Quant Studio 5 Real-Time PCR System («Applied Biosystems™», США). Состав реакционной смеси состоял из: 18 мкл 1,25x буфера для ПЦР, 0,24 мкл 25 мМ dNTPs, 0,125 мкл каждого праймера (100 мМ), 0,14 мкл зонда (50 мМ), 10 мкл раствора Taq-полимеразы, 5 мкл ДНК. Для определения значений C_q использовался пороговый метод анализа.

ПЦР проводили в соответствии со следующими программами амплификации: для пар праймеров гена translation elongation factor 1-alpha (*tef1α*): 93°C - 90 с; 93°C - 20 с, 64°C - 5 с, 67°C - 5 с (5 циклов); 93°C - 1 с, 64°C - 5 с, 67°C - 5 с (40 циклов).

Детекція результатів ПЦР проводилась методом гель-електрофореза. Електрофорез проводили в 2% агарозному гелі в буфері TBE. Оцінка молекулярної маси фрагментів проводилась з використанням ДНК маркерів молекулярної масою 50 пар основань (Gene Ruler 50 bp DNA ladder, Thermo Scientific). Результати електрофореза візуалізували на гель-документуючій системі QUANTUM модель 1100 SUPER (Viber-Lourmat).

Результати і обговорення

Поскольку наиболее распространенными локусами, используемыми в качестве мишеней в ПЦР-диагностике фитопатогенных грибов, являются гены «домашнего хозяйства» и участки рибосомальной ДНК (прежде всего, внутренний транскрибируемый спейсер ITS и межгенный спейсер IGS), в качестве трёх потенциальных мишеней были выбраны ITS, а также гены бета-тубулина и фактора элонгации трансляции 1 альфа (*tef1α*). Наиболее информативным из перечисленных локусов оказался ген *tef1α*. В табл. 1 приведены номера, под которыми в Gen Bank NCBI депонированы частичные последовательности гена *tef1α*, использованные при подборе праймеров.

Таблица 1. Список олигонуклеотидов выбранных для идентификации *Fusarium graminearum*, *F. culmorum* и *F. oxysporum*.

Пара праймеров	Исследуемый организм	Ген	5'-3' последовательность
Fgc210F Fgc605R	<i>F. graminearum</i>	TEF1α	CCCAACCCCGCCGACACT GGTTTGTGGGAAGAGGGCAGA
Fsl80F Fsl390R	<i>F. culmorum</i>	TEF1α	CCCAACCCCGCCGATACA GGTTTGTGGGAAGAGGGCAAG
FoxF FoxR	<i>F. oxysporum</i>	TEF1α	AGTACTCTCCTCGACAATGAGC TGAGTACTCTCCTCGACAATGAGC

Для каждого патогена были изначально подобраны по две пары, из которых впоследствии была отобрана наиболее оптимальная. Праймеры подбирали в соответствии со следующими требованиями:

- длина праймеров – 18-30 п.о.;
- GC-состав праймеров, определяющий T_m (температуру плавления), должен находиться в пределах 40-60% (оптимально 45-55%). При этом значения T_m обоих праймеров должны быть близкими;
- концевые 3'-нуклеотиды не должны быть комплементарны самому праймеру, другому праймеру пары, зонду, или другим синтетическим нуклеотидам, добавляемым в реакцию;
- если от праймеров требуется специфичность, то по крайней мере 2 нуклеотида на 3'-концах должны быть гомологичны ДНК анализируемого организма, и не гомологичны ДНК близкородственных организмов;
- желательно, чтобы T_m 5'-концевой части праймера превышала T_m 3'-концевой части;
- допускается добавление на 5'-конец нескольких оснований, некомплементарных матрице.

На следующем этапе подбирались зонды для флуоресцентной детекции. От зонда не требуется столь строгой специфичности, как в случае праймеров, поэтому была возможность сконструировать универсальные зонды к консервативным участкам последовательностей нуклеотидов ДНК. В итоге, для работы были подобраны 2 зонда – один для детекции *F. graminearum* и *F. culmorum*, один для детекции *F. oxysporum* (см. табл. 2)

Табл. 2. Структуры флуоресцентно-меченых зондов, использованных в работе.

Зонд	Последовательность 5'→3'	Специфичность
FgcP(T)	BHQ1-GGGCTCA(FAMdT)ACCCCGCCACTCGAG	<i>F. graminearum</i> <i>F. culmorum</i>
FoxP(T)	(BHQ1)-TGACTTTGAGAAA(FAMdT)ACCCCGCCAGGTCTTG (p)	<i>F. oxysporum</i>

Во всех случаях значение флуоресценции зонда превысило в 2,5 раза уровень его фоновой флуоресценции, что указывает на отсутствие ингибирования ПЦР. В вариантах осуществления, где наблюдаемое образование специфического продукта ПЦР меньше, чем сигнала в несколько раз по сравнению с вариантами, в которых формирование конкретного продукта не происходит. Результаты ДНК одной споровых культур *Fusarium graminearum*, *Fusarium culmorum*, *Fusarium oxysporum* с помощью количественной ПЦР с использованием праймеров для *tef1α* приведены в таблице 1.

В табл. 3 приведены данные амплификации ДНК моноспоровых штаммов возбудителей фузариоза различных видов. В скобках приведены значения пороговых циклов для каждого образца. HEX – внутренний контроль (плазмида, амплифицируемая по принципу мультиплексной ПЦР, необходимая для выявления ложноотрицательных результатов).

Табл. 3. Значения пороговых циклов для последовательных разведений плазмид-положительных контролей. *F. gram* – *F. graminearum*; *F. culm* – *F. culmorum*; *F. oxysp* – *F. oxysporum*.

Образец	<i>F. gram</i>	<i>F. culm</i>	<i>F. ox</i>
<i>F. graminearum</i>	+ (19.0)	-	-
<i>F. culmorum</i>	-	+ (18.7)	-

F.sporotrichioides	-	-	-
F.cerealis	-	-	-
F.poaе	-	-	-
F.langsethiae	-	-	-
F.avenaceum	-	-	-
F.oxysporum	-	-	+ (26.3)

Литература:

1. Doohan F. M. The use of species-specific PCR based assays to analyse Fusarium ear blight of wheat // Doohan F. M., Parry D. W., Jenkinson P. and Nicholson P. Plant Pathol. 47, 1998. - p. 197-205.
2. Withanage G.S. Agonistic and antagonistic effects of zearalenone, an estrogenic mycotoxin, on SKN, HHUA, and HepG2 human cancer cell lines // Withanage G.S. Murata H., Koyama T. and Ishiwata I. Vet. Hum. Toxicol. 43, 2001. - p. 6-10.
3. McMullen M. Scab of wheat and barley: a reemerging disease of devastating impact // McMullen M., Jones R. and Gallenberg D. Plant Dis. 81, 1997. - p. 1340-1348.
4. Clear R. M. Prevalence of fungi and fusariotoxins on barley seed from western Canada, 1995 to 1997 // Clear R. M., Patrick S. K. and Gaba D. Can. J. Plant Pathol. 22, 2000. - p. 44-50.
5. Benali S. Advances of molecular markers application in plant pathology research // Benali S., Mohamed B., Eddine H.J., Neema C. European Journal of Scientific Research 50, 2011. - p. 110-123.
6. Obanor F. Fusarium culmorum is a single phylogenetic species based on multilocus sequence analysis // Obanor F., Erginbas-Orakci G., Tunali B., Nicol J.M., Chakraborty S. Fungal Biology. 114, 2010. - p. 753-765.
7. Yli-Mattila T. Fusarium sibiricum sp. nov, a novel type A trichothecene-producing Fusarium from northern Asia closely related to F. sporotrichioides and F. langsethiae // Yli-Mattila T., Ward T.J., O'Donnell K., Proctor R.H., Burkin A.A., Kononenko G.P., Gavrilova O.P., Aoki T., McCormick S.P., Gagkaeva T.Y. International Journal of Food Microbiology 147, 2011. - p. 58-68.

Данная работа проводилась в рамках государственного грантового финансирования научных проектов Республики Казахстан 2015-2017 гг. МОН РК: № 2474/ГФ4 «Разработка высокоспецифичных и чувствительных экспресс-тестов на основе ДНК – маркеров для диагностики фузариоза зерновых культур»

**Аскар Наметов, Индира Бейшова, Татьяна Поддудинская
(Костанай, Казахстан)**

МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА НАСЛЕДСТВЕННОГО ЗАБОЛЕВАНИЯ ЦИТРУЛЛИНЕМИЯ У КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА ПОРОД КАЗАХСТАНСКОЙ СЕЛЕКЦИИ

На сегодняшний день в Республике Казахстан животноводство является ведущей отраслью сельскохозяйственного производства. В месте с тем все чаще проявляются признаки генетической эрозии – накопления груза вредных рецессивных мутаций [1, 2]. У крупного рогатого скота к настоящему времени выявлено почти полсотни мутаций, которые включены в Международный список летальных дефектов. Этот список периодически пополняется, так как идет открытие новых аномалий [3].

Цитруллинемия – это врожденное нарушение обмена веществ из-за дефицита фермента в цикле биосинтеза мочевины. Родоначальником заболевания цитруллинемии считается канадский бык-производитель Linmack Kriss King. Его семенем пользовались в Австралии, Новой Зеландии и Англии. Его отец – Gray-View Crisscross, американский бык-производитель, также был носителем данного заболевания.

Телята, больные цитруллинемией, при рождении выглядят нормальными, но через 2-6 суток у них проявляются депрессия центральной нервной системы, атаксия, слепота, затем начинаются конвульсии, повышается температура и наступает смерть.

При селекционном использовании быков-носителей данного заболевания на большом поголовье оно быстро распространяется в популяции и наносит значительный экономический ущерб [4].

Цитруллинемия - генетическая аномалия, обусловленная энзиматическим дефектом в цикле биосинтеза мочевины. Ген ASS локализован на 11-й хромосоме, в пептидном продукте которого происходит замещение аминокислоты Arg 86, вследствие чего утрачивается его активность [4].

Дефицит аргининосукцинат синтетазы (локус 2039) обусловлен заменой нуклеотидов С → Т гена ASS. Известно, что у животных-носителей мутации цитруллинемии исчезает сайт рестрикции для эндонуклеазы Ava II, и этот полиморфизм используется для ПЦР-диагностики.

Исследования проводились на 296 головах крупного рогатого скота казахской белоголовой породы ТОО «Жанабек» и 284 головах аулиекольской породы ТОО «Каркын» в отделе молекулярно-генетических исследований научно-инновационного центра КГУ имени А. Байтурсынова.

В качестве материала исследования использовали образцы ДНК, выделенной из крови казахской белоголовой и аулиекольской пород.

ДНК-тестирование животных на носительство цитруллинемии проводили методом ПЦР-ПДРФ.

Состав реакционной смеси для полиморфного гена bASS указан в таблице 1.

Таблиця 1 - Состав реакционной смеси для амплификации гена *bASS*

Компоненты	Объем, мкл
10x Taq Buffer KCL	5,0
Смесь dNTP (25 мМ, 0,2 мМ)	5,0
Праймер 1 (10 пМ, 25 мкМ)	2,5
Праймер 2 (10 пМ, 25 мкМ)	2,5
Taq DNA Polymerase 5U/μl	0,5
25 mM MgCl ₂	1,5
Деионизированная вода	26,5
ДНК матрица	5,0
Общий объем	50,0

Последовательности праймеров и размер ожидаемых продуктов амплификации приведены в таблице 2.

Таблиця 2 – Характеристика праймеров, использованных в работе

Полиморфизм	Последовательность (5'-3') праймеров	Размер продукта, п.н.	Источник
<i>bASS</i> - Avall	Avall-F-5'-aggtgttcattgaggacatc -3'	198	5
	Avall-R-5'-cgccgtgagacacatacttg-3'		

Полимеразную цепную реакцию гена *bASS* проводили на амплификаторе Pro Flex PCR System производства компании «Applied Biosystems». Амплификацию начинали с денатурации ДНК при 95°C в течение 5 мин. Затем проводили серию циклов амплификации в условиях, приведённых в таблице 3. Заканчивали амплификацию синтезом при 72°C в течение 10 мин.

Таблиця 3 – Условия амплификации гена *bASS*

Полиморфизм	Условия реакции, °C/сек			Число циклов
	Денатурация	Отжиг	Синтез	
<i>bASS</i> - Avall	94,0/45	62,0/45	72,0/45	30

Реакцию рестрикции полученного продукта амплификации полиморфного гена наследственного заболевания цитруллинемия (BC) проводили с использованием эндонуклеазы рестрикции Avall. Характеристика фермента и размеры полученных продуктов рестрикции приведены в таблице 4.

Таблиця 4. Характеристика рестриктазы Ava II и размеры продуктов рестрикции

Сайт рестрикции	Температура инкубации, °C	Размеры продуктов рестрикции, п.н.
G▼GWCC CCWG▲G	37	<i>bASS</i> -Avall ^{CC} (+/+)- 109 и 89 п.н. <i>bASS</i> -Avall ^{CT} (+/-)- 198, 109 и 89 п.н. <i>bASS</i> -Avall ^{TT} (-/-)- 198 п.н.

Наличие мутантного аллеля, ответственного за цитруллинимию, приводит к потере сайта рестрикции для эндонуклеазы Avall. В гомозиготном нормальном состоянии этот фермент способен разрезать ДНК в месте рестрикции и на электрофореграмме дает две полосы 109 п.н. и 89 п.н. У носителя болезни, поскольку один аллель является нормальным, а другой является мутантным, фермент способен разрезать только нормальный фрагмент. На электрофореграмме будет видно три полосы ДНК - две полосы для нормального (109 п.н. и 89 п.н.) и одна полоса для мутантного аллеля (198 п.н.). У гомозиготных больных животных рестриктаза не разрезает фрагмент ДНК и на электрофореграмме будет наблюдаться только одна полоса (198 п.н.) ДНК.

Результаты рестрикционного анализа животных аулиекольской и казахской белоголовой пород на носительство цитруллинемии представлены на рисунке 1.

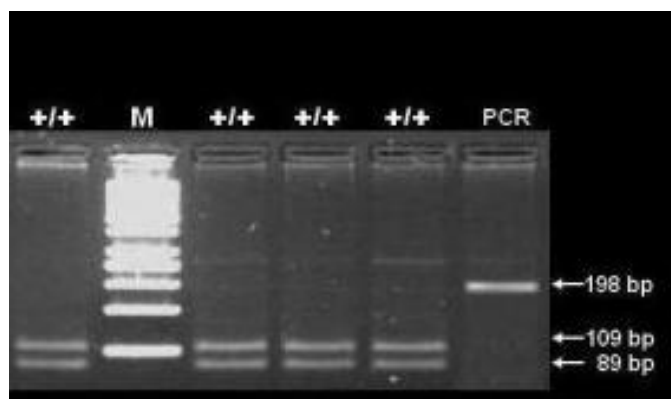

Рисунок 1 - Электрофореграмма результата ПЦР-анализа гена *bASS*
 Обозначения: М - ДНК-маркер 100 bp; 1-12 - продукты рестрикции

В результате проведенной молекулярно-генетической идентификации наследственного заболевания установлено, что среди исследуемых животных аулиекольской и казахской белоголовой пород носителей генетической аномалии цитруллинемии нет. Полученные результаты согласуются с проводимыми ранее исследованиями Patel et al., в Индии [5], Nassiry и др. [6] и Eydivandi et al. [7], в Иране, Meyden et al. [8] в Турции, где они наблюдали нулевую частоту для мутантного аллеля цитруллинемии. Robinson et al. [9], в США Padeeri et al. [10], JianbinLi et al. [11], в Китае сообщили о низкой частоте носителей цитруллинемии.

Настоящее исследование показало, что частота носителей наследственной мутации цитруллинемии среди исследуемых популяций аулиекольской и казахской белоголовой пород равна нулю, однако рекомендуется систематически обследовать поголовье крупного рогатого скота для обнаружения и элиминации летальных мутаций, что предотвратит распространение аномалии и уменьшит экономический ущерб.

Работа выполнена в рамках проекта «Скрининг на носительство мутаций, детерминирующих развитие наследственных заболеваний и разработка генетических маркеров для выявления мясной продуктивности племенного крупного рогатого скота отечественной селекции» грантового финансирования МОН РК № 0115РК01596.

Литература:

1. Patel R K. Autosomal recessive genetic disorders of cattle breeds Worldwide – a Review // Journal of Livestock Biodiversity. - 2010. – V.2. - № 1. – P. 35-41.
2. Яковлев А., Терлецкий В., Митрофанова О., Деметьева Н. Определение носителей генетических дефектов среди быков-производителей // Молочное и мясное скотоводство. – 2004. – Т.6. – С. 31-32.
3. Смарагдов М.Г. Тотальная геномная селекция с помощью SNP как возможный ускоритель традиционной селекции // Генетика. - 2009. - №6. - С.725-728.
4. Усенбеков Е.С. Генетическая природа наследственных болезней крупного рогатого скота и молекулярно-генетические методы их диагностики // Генетика и разведение животных. – 2014. – № 3. – С. 3-5.
5. Patel R.K, Singh K.M., Soni K.J., Chauhan J.B., Sambasiva Rao K.R. Lack of carriers of citrullinaemia and DUMPS in Indian Holstein cattle // Journal of Applied Genetics. - 2006. – V.47. - № 3. – P. 239-242.
6. Nassiry M.R., Norouzy A., Shahroudi F.E., Javadmanesh A., Shad M.A. Investigation of two recessive disorders in breeder bulls of Abbas Abad animal breeding center // Iranian journal of biotechnology. - 2005. – V.3. - № 2. – P. 125-128.
7. Eydivandi C., Amirinia C., Jomeh-Kashan N.E., Chamani M., Fayazi J., Seyedabadi H.R. Study of citrullinaemia disorder in Khuzestan Holstein cattle population of Iran // African Journal of Biotechnology. - 2012. – V.11.– P. 2587-2590.
8. Meydan H., Yildiz M.A., Agerholm J.S. Screening for bovine leukocyte adhesion deficiency, deficiency of uridine monophosphate synthase, complex vertebral malformation, bovine citrullinaemia, and factor XI deficiency in Holstein cows reared in Turkey // Acta Veterinaria Scandinavica. – 2010. - V.7. – P. 52-56.
9. Robinson J.L., Burns J.L., Magura C.E., Shanks R.D. Low incidence of citrullinemia carriers among dairy cattle of the United States // Journal of Dairy Science. – 1993. - V.76. – № 3. - P. 853-858.
10. Padeeri M., Vijaykumar K., Grupe S., Narayan M.P., Schwerin M., Kumar M.H. Incidence of hereditary Citrullinaemia and bovine leucocyte adhesion deficiency syndrome in Indian dairy cattle (*Bos taurus*, *Bos indicus*) and buffalo (*Bubalus Bubalis*) Population // Archiv Tierzucht. – 1999. - V.42. –P. 347-352.
11. Jianbin Li, Yi Hongmei, Zhang M.H., Jifeng Z., Yuan Z. 2011. Identification of BLAD and citrullinemia carriers in Chinese Holstein cattle // Animal Science Papers and Reports. – 2011. - V.29. – № 1. - P. 37-42.

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Христина Кулинська
(Одеса, Україна)

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ УРОЖАЙНОСТІ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Серед найважливіших зернових культур озима пшениця за посівними площами займає в Україні перше місце і є головною продовольчою культурою. Це свідчення великого народногосподарського значення озимої пшениці, її необхідності у задоволенні людей високоякісними продуктами харчування.

Багатьма дослідженнями підтверджується, що кращим інтегральним показником ступеня сприятливості ґрунтово-кліматичних умов тієї чи іншої території для вирощування культурних рослин є їх врожайність.

Рівень культури землеробства істотно впливає на урожайність сільськогосподарських культур не тільки в поточному році, але і в подальші роки, тобто сільське господарство характеризується певною інерційністю, внаслідок чого різких коливань урожаїв двох суміжних років, пов'язаних із зміною культури землеробства, як правило, не простежується. Тому лінія тренда достатньо точно характеризує середній рівень урожайності, обумовлений певною культурою землеробства, економічними і природними особливостями даного району.

За допомогою методу гармонійних вагів було проаналізовано часові ряди урожайності озимої пшениці в Київській області, побудована лінія тренду та розраховані відхилення урожайності від лінії тренду. Для аналізу використовувалися багаторічні середньообласні дані по урожайності озимої пшениці в Київській області за період з 1999 по 2013 роки. Результати цієї роботи представлені на рис. 1 та 2. На рисунках плавна лінія характеризує тренд врожайності, а ламана лінія - щорічні коливання врожайності за рахунок різних факторів, основу яких становить клімат [1, с. 115].

Аналіз середньообласної урожайності озимої пшениці в Київській області (рис. 1) показує, що найбільший урожай був у 2012 році – 45,5 ц/га, а найменший 16,4 ц/га у 2003 році.

За досліджуваний період спостерігається зростання трендової компоненти, що свідчить про підвищення рівня культури землеробства за період дослідження. Більш активно це зростання відбувається протягом останніх 3 років. Так, у 2011 р. трендова компонента урожайності становила 35,0 ц/га, а наприкінці дослідження – у 2013 р. – 35,6 ц/га. Середня за роки досліджень урожайність склала 33 ц/га.

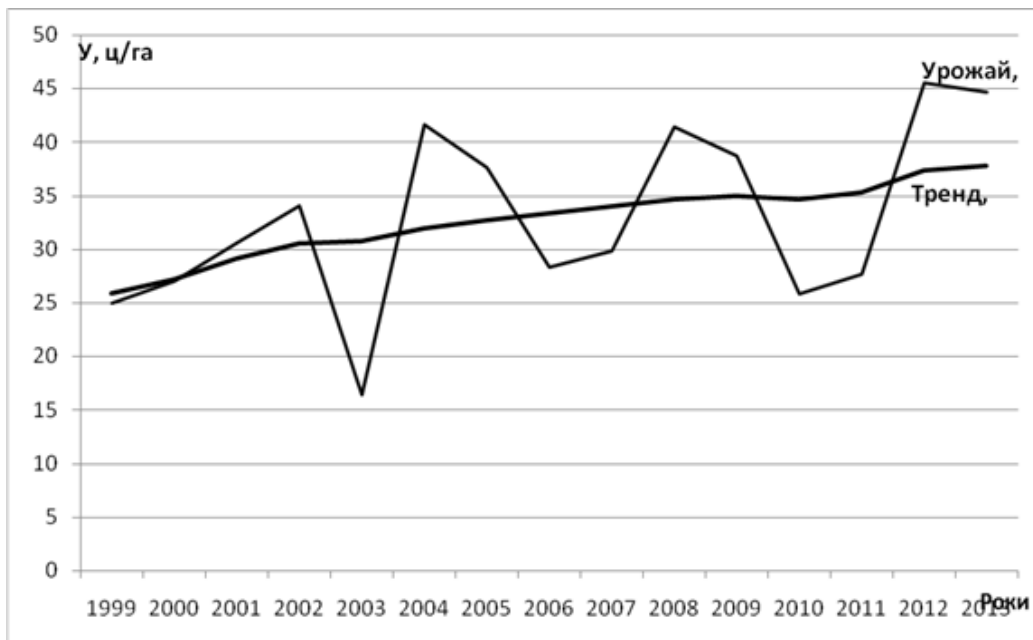

Рис. 1 – Динаміка урожайності озимої пшениці та лінія тренду в Київській області

Для виявлення в чистому виді впливу погодних умов окремих років на формування врожаю озимої пшениці, розглянемо відхилення фактичних урожаїв від лінії тренду (рис. 2). За 15 років лише у 7 випадках спостерігались від'ємні відхилення, які були досить великими і досягали у 1999 р. -0,9 ц/га, у 2000 р. - 0,2 ц/га, у 2003 р. - 14,4 ц/га, у 2006 р. - 5,1 ц/га., у 2007 р. - 4,2 ц/га, у 2010р. - 8,9 ц/га і у 2011р. - 7,7.

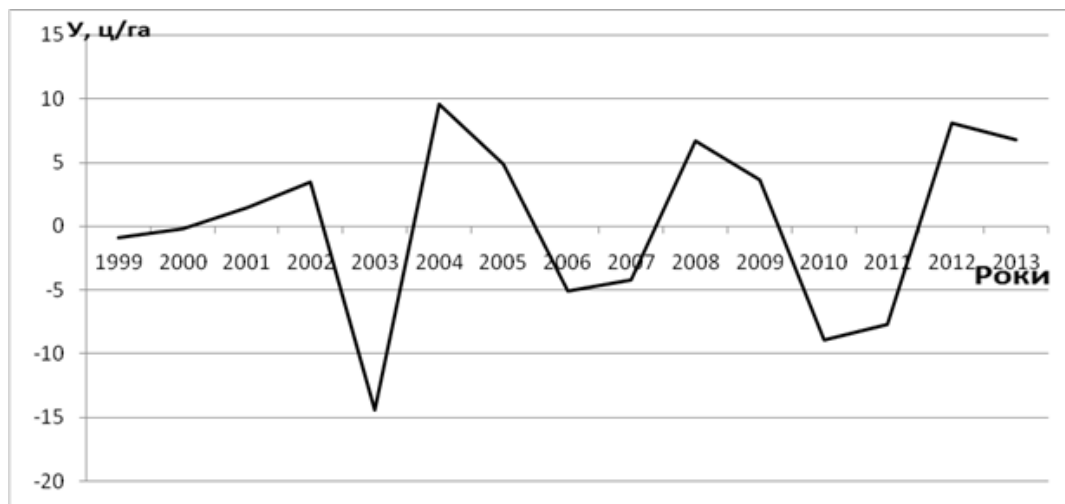

Рисунок 2 – Відхилення урожайності озимої пшениці від лінії тренду в Київській області

Найбільш несприятливими для вирощування озимої пшениці були, як вже відзначалось, 2010-2011 рр., саме у ці роки спостерігалися найбільші від'ємні відхилення від лінії тренду. Це свідчить несприятливі погодні умови, що склалися протягом цих років. У роки ж з додатними відхиленнями від лінії тренду збільшення врожаю отримувалося за рахунок сприятливих погодних умов. Найбільш сприятливим для вирощування озимої пшениці в Київській області був 2004 р., коли додатне відхилення від лінії тренду склало 9,6 ц/га.

Як можна бачити з рисунка, також великі прирости урожаю за рахунок сприятливих погодних умов було отримано у 2012 р. – 8,1 ц/га, у 2013 р. – 6,8 ц/га та у 2008 р. – 6,7 ц/га.

Таким чином, можна зробити висновок, що залежність урожаю озимої пшениці в Київській області від кліматичних умов є значною, хоча відбувається суттєвий ріст культури землеробства, особливо, протягом останніх трьох років.

Література:

1. Пасов В.М. Изменчивость урожаев и оценка ожидаемой продуктивности зерновых культур. Л.: Гидрометеоиздат, 1986 – с. 115.

Науковий керівник:

кандидат географічних наук, Божко Людмила Юхимівна.

Лариса Недострелова
(Одеса, Україна)

КАРТОГРАФУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ ДЛЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Сніг активно впливає на суспільство та економіку в багатьох куточках світу. Визнаючи красу снігового покриву і його корисність для ентузіастів зимового спорту, все ж таки частіше ми розглядаємо сніг як небажану і дорогу заваду. Труднощі, пов'язані зі снігом, приймаються як непорушний фактор середовища проживання людини, а впливу снігу на господарство або його величезної цінності як природного ресурсу приділяється мало уваги. Вплив снігу на суспільство багатогранний і включає в себе складні фізичні, соціальні, економічні та психологічні аспекти. Протягом останнього десятиліття сніг, і в особливості снігові замети, завдали величезних збитків більшості міст. При випаданні снігу на земну поверхню змінюється її рельєф, текстура, схильність до ерозії і, що найважливіше, альbedo. Таким чином, випадання снігу має великий вплив на клімат, фауну і флору, енергообмін між поверхнею Землі і атмосферою. Сніговий покрив впливає на енергетичний і водний баланс поверхні Землі, так що правильне регулювання його має велике значення для сільського господарства, економіки в цілому та екології. Потужний сніговий покрив звичайно сприяє отриманню доброго врожаю [1, с. 13].

Метою дослідження є встановлення особливостей розподілу снігового покриву на території півдня України. Для досягнення зазначеної мети було виконано наступні завдання: розрахунок статистичних характеристик розподілу снігового покриву: середнього значення, середнього квадратичного відхилення, коефіцієнтів асиметрії та ексцесу; побудова серії карт, що дозволяють відобразити просторовий прояв статистичних показників.

В дослідженнях використовувалися дані щоденних спостережень за сніговим покривом на 25-ти метеорологічних станціях Херсонської, Миколаївської та Одеської областей за період з 1996 по 2007 роки. Щоденні вимірювання висоти снігового покриву відбуваються по трьох снігомірних рейках, які

встановлюються на метеорологічному майданчику. Середню висоту снігового покриву дістають діленням сумарної висоти по трьох снігомірних рейках за одне спостереження на кількість рейок [2, с. 157].

З теорії ймовірностей відомо, що властивості випадкових величин можуть характеризуватися початковими (ν), центральними (μ) та основними (r) моментами різних порядків (l) [3, с. 17]. Початковий момент першого порядку:

$$\nu_1 = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx = m_x \quad (2)$$

є матсподівання випадкової величини X . Знайдемо оцінку першого початкового моменту:

$$\hat{\nu}_1 = \hat{m}_x = \bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k \tilde{x}_i m_i \quad (3)$$

Очевидно, вона є середнім значенням величини. Отже, середнє значення є статистичною оцінкою математичного сподівання випадкової величини X .

Центральний момент першого порядку дорівнює нулю. Таке ж значення має його оцінка $\mu_1 = 0$. Як відомо,

$$\mu_2 = \int_{-\infty}^{\infty} (x - m_x)^2 f(x) dx = \sigma_x^2 \quad (4)$$

є дисперсією випадкової величини X . Отже оцінка його

$$\hat{\mu}_2 = \hat{\sigma}_x^2 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k (\tilde{x}_i - \bar{x})^2 m_i \quad (5)$$

є оцінкою дисперсії: $\hat{\mu}_2 = \hat{\sigma}_x^2$; а $\hat{\sigma}_x = \sqrt{\hat{\sigma}_x^2}$ називається оцінкою середнього квадратичного відхилу.

За означенням основним моментом l -того центрального моменту до l -того ступеня середнього квадратичного відхилу:

$$r_l = \frac{\mu_l}{\sigma_x^l} \quad (6)$$

Як правило, оскільки $r_1 = 0$, а $r_2 = 1$, використання основних моментів обмежується лише третім та четвертим (r_3 і r_4). Ці моменти дають важливу інформацію про характер розподілу випадкових величин. Третій основний момент відбиває характер асиметрії кривої розподілу. Тому його називають коефіцієнтом асиметрії: $r_3 = A_s$. При $r_3 = 0$, крива розподілу є симетричною відносно центру розподілу. Як відомо, гауссовий (нормальний) розподіл є симетричним відносно матсподівання і для нього $r_3 = 0$. Крім асиметрії крива розподілу характеризується сплюснутістю або витягнутістю, тобто коефіцієнтом ексцесу E . Коефіцієнт ексцесу має такий зв'язок з четвертим основним моментом:

$$E = \hat{r}_4 - 3. \quad (7)$$

Для нормального розподілу $r_4 = 3$ і $E=0$. При $E > 0$ крива розподілу є вигнутою, при $E < 0$ - сплюснутою. Для розрахунку статистичних оцінок третього та четвертого основних моментів використовуються формули:

$$\hat{r}_3 = \frac{\hat{\mu}_3}{S_x^3}, \quad (8)$$

$$\hat{r}_4 = \frac{\hat{\mu}_4}{S_x^4}. \quad (9)$$

За даними про статистичні характеристики снігового покриву було побудовано картограми для виявлення просторового розподілу середнього арифметичного значення (\bar{x} , см), середнього квадратичного відхилу (S_x , см), коефіцієнтів асиметрії (A_s) та ексцесу (E) для території півдня України. На рис. 1 представлено просторовий розподіл середнього значення висоти снігового покриву.

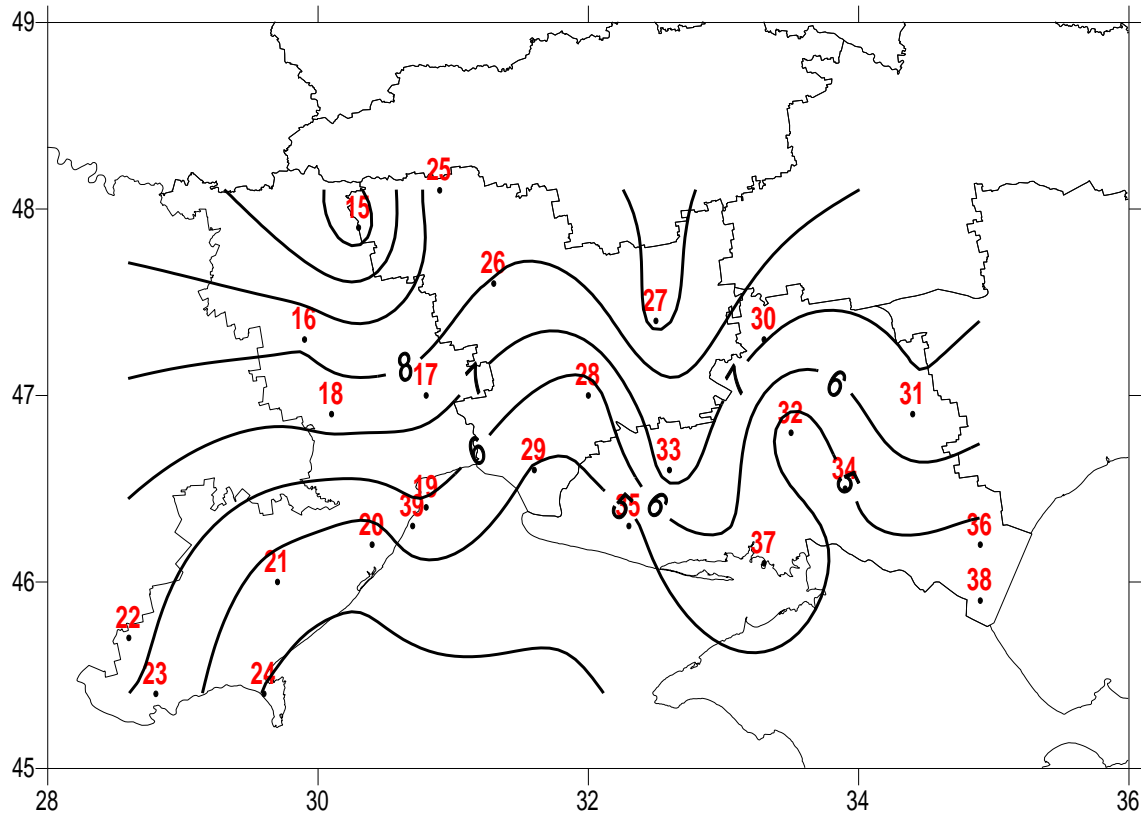

Рис. 1 – Просторовий розподіл середнього значення висоти снігового покриву для станцій: 15-Любашівка, 16-Затишшя, 17-Сербка, 18-Роздільна, 19-Одеса, 20-Б-Дністровський, 21-Сарата, 22-Болград, 23-Ізмаїл, 24-Вілкове, 25-Первомайськ, 26-Вознесенськ, 27-Баштанка, 28-Миколаїв, 29-Очаків, 30-Олександрівка, 31-Сірогози, 32-Каховка, 33-Херсон, 34-Асканія, 35-Бехтери, 36-Генічеськ, 37-Хорли, 38-Стрілкове, 39-Чорноморськ

З рисунку видно, що найбільші значення середньої висоти спостерігаються в північній частині дослідженого регіону. Максимум має місце на станції Любашівка (15) Одеської області і дорівнює 11,57 см. Найменша висота снігового покриву спостерігається на станції Вілкове (24) Одеської області і становить 3,96 см. На карті виражено квазімеридіональний розподіл даного статистичного показника. На рис. 2 представлено просторовий розподіл середнього квадратичного відхилення (СКВ) для висоти снігового покриву. З рисунку видно, що просторовий розподіл СКВ повторює розподіл середнього значення: найбільші значення спостерігаються на півночі, найменші – на півдні регіону дослідження. Ізолінії мають квазімеридіональну конфігурацію. На території Херсонської області даний статистичний показник має осередкову структуру: на станції Сірогози (31) СКВ становить 8,62 см, для Херсону – 9,02 см.

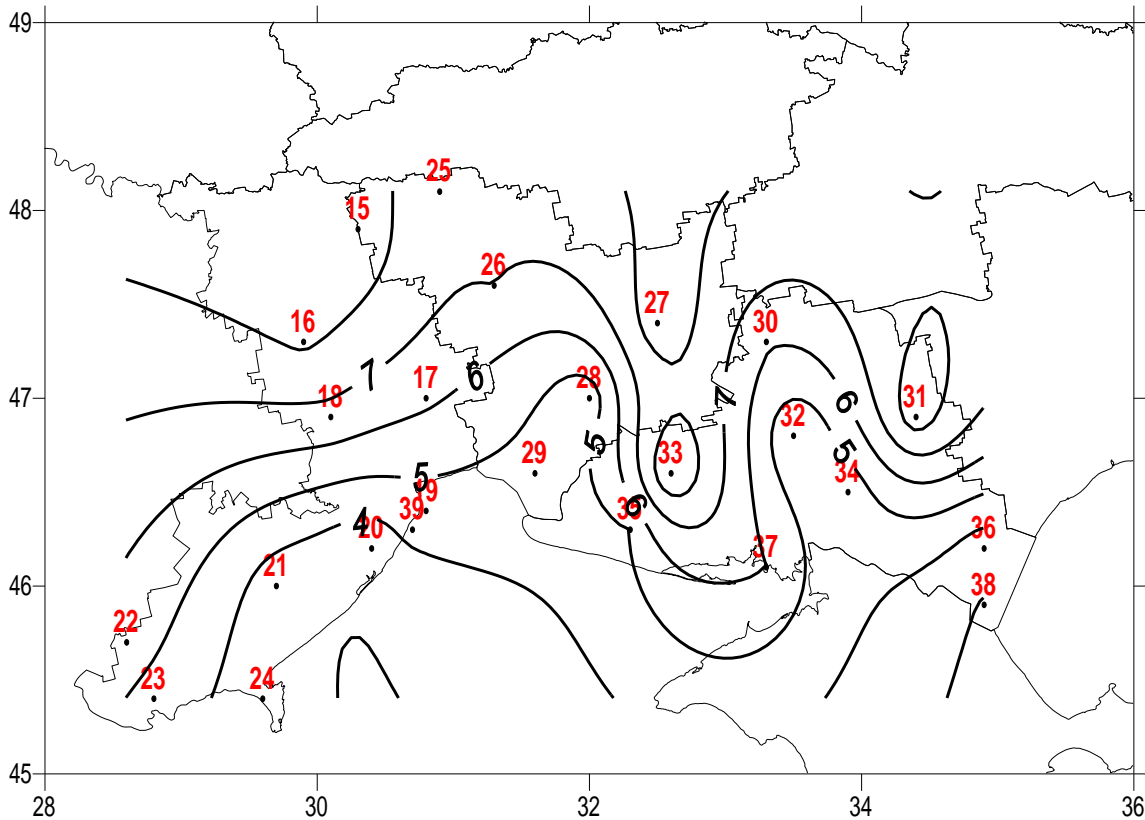

Рис. 2 – Просторовий розподіл середнього квадратичного відхилу S_x для висоти снігового покриву (назви станцій зазначено на рис. 1)

За даними розрахунків коефіцієнтів асиметрії та ексцесу було побудовано просторовий розподіл цих статистичних параметрів. Просторовий розподіл коефіцієнта асиметрії A_S представлено на рис. 3. Даний статистичний показник має осередкову структуру. На станції Очаків (29) спостерігається мінімальне значення асиметрії $A_S = 0,44$, на станції Бехтери (35) – максимальне – $A_S = 3,23$. Це пояснює великий градієнт показника на межі Херсонської та Миколаївської областей. Коефіцієнт асиметрії має додатні значення на всіх станціях досліджених областей, що свідчить про правосторонню асиметрію. Цей факт дає можливість зробити висновок, що модальні, тобто найбільш імовірні, середні висоти снігового покриву завжди менші, ніж їх середні значення.

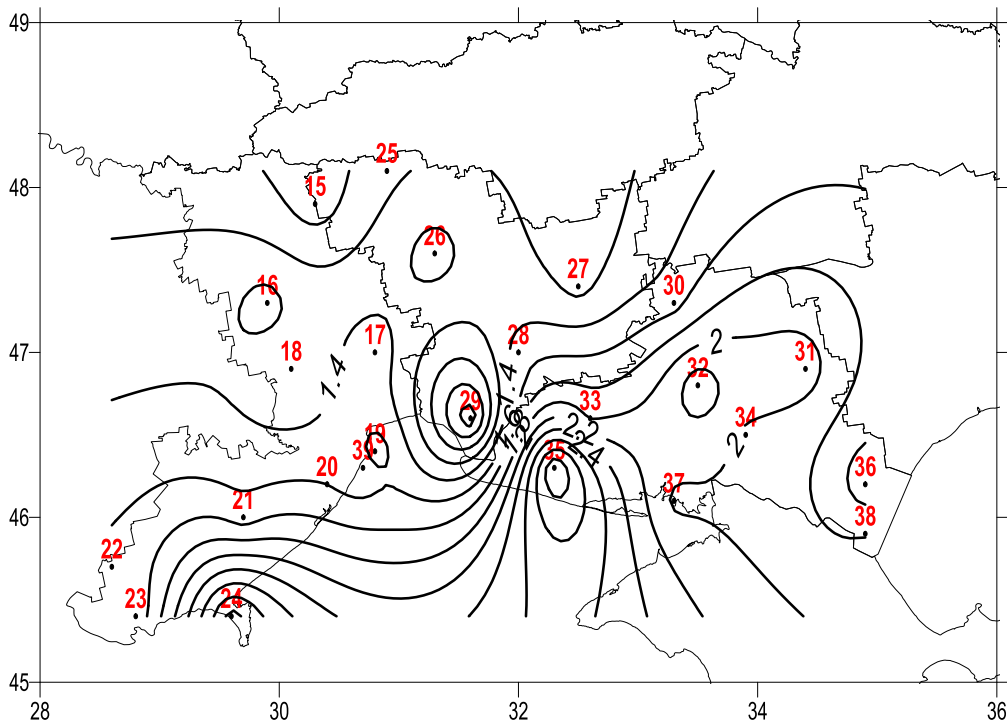

Рис. 3 – Просторовий розподіл коефіцієнта асиметрії A_S для висоти снігового покриву (назви станцій зазначено на рис. 1)

На рис. 4 наведено просторовий розподіл коефіцієнта ексцесу E . Дана статистична характеристика має також осередкову структуру. Коефіцієнт ексцесу має додатні значення для всіх станцій. Винятком є станція Очаків (29), де E дорівнює $-1,01$. Максимальне значення ексцесу спостерігається на станції Вілкове (24) і складає $10,76$.

За результатами роботи можна зробити наступні висновки. Найбільші значення середньої висоти спостерігаються в північній частині дослідженого регіону. Максимум має місце на станції Любашівка Одеської області і дорівнює $11,57$ см. Найменша висота снігового покриву спостерігається на станції Вілкове Одеської області і становить $3,96$ см. На карті просторового розподілу виражено квазімеридіональну зміну даного статистичного показника. Середній квадратичний відхил висоти снігового покриву коливається в межах $2,95 - 9,02$ см. Найбільші значення спостерігаються на півночі, найменші – на півдні регіону дослідження. Ізолінії мають квазімеридіональну конфігурацію. На території Херсонської області даний статистичний показник має осередкову структуру.

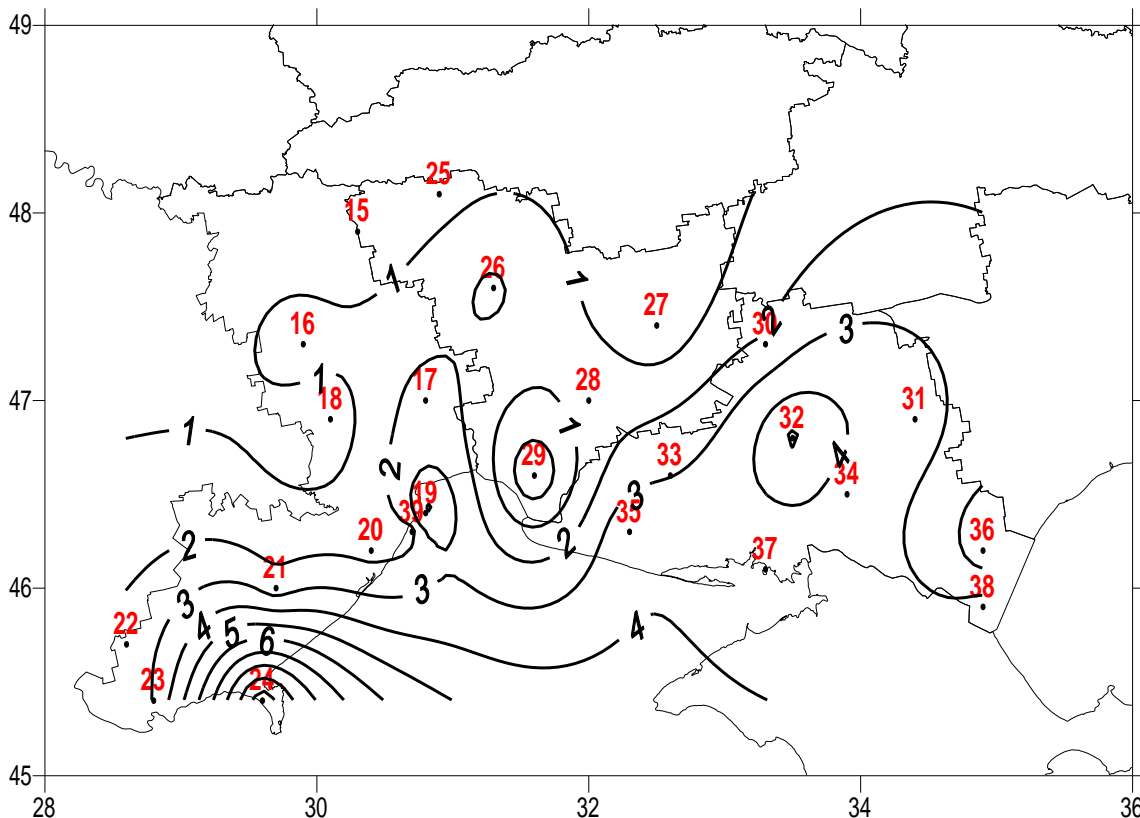

Рис. 4 – Просторовий розподіл коефіцієнта ексцесу E для висоти снігового покриву (назви станцій зазначено на рис. 1)

Коефіцієнт асиметрії має додатні значення, тобто найбільш імовірні, середні висоти снігового покриву завжди менші, ніж їх середні значення. Коефіцієнт ексцесу на досліджуваних станціях додатний, крива розподілу середньої висоти снігового покриву має витягнуту форму. Отже, висота снігового покриву має невеликий розкид відносно середнього арифметичного значення. Просторовий розподіл коефіцієнтів асиметрії та ексцесу характеризується осередковою структурою.

Література:

1. Грей Д. М., Мэйл Д. Х. Снег. Справочник: пер. с англ. – Л.: Гидрометеиздат, 1986. – 751 с.
2. Наставление гидрометеорологическим станциям и постам. Выпуск 3, часть I / под ред. Г.И. Слабкович. – Л.: Гидрометеиздат, 1985. – 301 с.
3. Школьний Є. П. Обробка та аналіз гідрометеорологічної інформації / Є. П. Школьний, І. Д. Лоева, Л. Д. Гончарова. – О.: ТЕС, 1999. – 600 с.

Ірина Прокоф'єва, Андрій Суценко, Олег Прокоф'єв
(Одеса, Україна)

ВЗАЄМНИЙ СПЕКТРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИЗЕМНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ АНТАРКТИЧНОГО ПІВОСТРОВУ ТА ІНДЕКСУ ГЕОМАГНІТНОЇ АКТИВНОСТІ

Постановка проблеми. В останні роки увагу вчених все частіше привертають глобальні зміни клімату та їх регіональні особливості. Відомо, що глобальне потепління, яке спостерігалось у другій

половині ХХ століття та продовжується у ХХІ столітті, характеризується в полярних регіонах збільшенням температури повітря, вологовмісту тропосфери, кількості опадів, що впливає на стан льодовикового куполу, морських льодовиків та площу розповсюдження морського льоду [1]. В якості прикладу можна навести Антарктичний півострів: він характеризується темпами потепління, які в декілька разів перевищують глобальне середнє значення [2]. Посилення танення снігу та льоду може призвести до масштабних наслідків для оточуючого середовища та екосистем Антарктичного півострова [3, 4].

В статті представлені результати дослідження зв'язку між геомагнітною активністю та приземною температурою повітря Антарктичного півострова, яке проводилося за допомогою взаємного спектрального аналізу. В якості матеріалу дослідження використовувались середньомісячні значення приземної температури 12 станцій Антарктичного півострову (табл. 1) та індекс геомагнітної активності A_p . Індекс A_p представляє собою осереднення восьми значень індексу a_p за день і тому є еквівалентною середньодобовою планетарною амплітудою. В свою чергу, індекс a_p обчислюється за даними Кр-індексу і представляє собою зміну найбільш збуреного магнітного елементу D або H в 3-годинному інтервалі часу на середньо-широтних станціях. Індеси a_p і A_p – це планетарні індекси геомагнітної активності, рішення про введення яких було прийнято на асамблеї Міжнародного геодезичного і геофізичного союзу в 1951 р. [5].

Таблиця 1. Характеристика станцій Антарктичного півострова

№ з/п	Назва станції	Широта	Довгота	Висота над рівнем моря
1	Jubany	62,2S	58,6 W	4m
2	King_Sejong	62,2S	58,7 W	11m
3	Bellingshausen	62,2S	58,9 W	16m
4	Marsh	62,2S	58,9 W	10m
5	Great_Wall	62,2S	59,0 W	10m
6	Arturo_Pratt	62,5S	59,7 W	5m
7	O_Higgins	63,3S	57,9 W	10m
8	Esperanza	63,4S	57,0 W	13m
9	Marambio	64,2S	56,7 W	198m
10	Faraday\ Vernadsky	65,4S	64,4 W	11m
11	Rothera	67,5S	68,1 W	32m
12	San_Martin	68,1S	67,1 W	4m

Результати дослідження. Методика дослідження зв'язку між періодичними складовими в часових рядах двох випадкових процесів за допомогою взаємного спектрального аналізу представлена в [6]. Алгоритм дослідження стаціонарних випадкових процесів було реалізовано на ПЕОМ за допомогою комп'ютерної програми "Spektr". Одержані статистичні оцінки взаємної спектральної щільності середньомісячної температури повітря та індексу A_p для 12 станцій Антарктичного півострова, в якості прикладу представимо вищевказані характеристики для української станції Faraday\ Vernadsky (вибірка складала 71 рік) (табл. 2).

В таблиці 2 представлені статистичні оцінки взаємної спектральної щільності середньомісячної температури повітря та індексу A_p (ст. Faraday\ Vernadsky), де $S_x(\omega)$ – спектральна щільність процесу X (приземна температура повітря), $S_y(\omega)$ – спектральна щільність процесу Y (індекс A_p), $C_{xy}(\omega)$ – ко-спектр, $Q_{xy}(\omega)$ – квадратурний спектр, $\gamma(\omega)$ – взаємна когерентність процесів X та Y, $\psi_{xy}(\omega)$ – фазовий спектр процесів X та Y.

Таблиця 2. Статистичні оцінки взаємної спектральної щільності для температури повітря та індексу A_p (ст. Faraday\ Vernadsky)

№ з/п	$S_x(\omega)$	$S_y(\omega)$	$C_{xy}(\omega)$	$Q_{xy}(\omega)$	$\gamma(\omega)$	$T_e, \text{ в } ^\circ\text{C}$	$\psi_{xy}(\omega), \text{ град.}$
18	6,30	17,9	-0,40	-9,78	0,92	28,4	87,7
50	15,50	9,99	-8,27	-7,88	0,92	10,2	43,6
58	7,51	16,3	-10,03	2,33	0,93	8,8	359,7
87	16,86	246,55	-0,01	59,66	0,93	5,9	270,0
164	3,25	34,38	-4,49	-8,52	0,91	3,1	62,2
223	4,46	9,93	-3,07	-5,43	0,94	2,3	60,5
240	1,68	9,55	-3,52	-1,18	0,93	2,1	18,5

За даними таблиці 2 побудовані графіки функцій: ко-спектра $C_{xy}(\omega)$ (рис. 1), квадратурного спектра $Q_{xy}(\omega)$ (рис. 2) та взаємної когерентності процесів $\gamma(\omega)$ (рис. 3).

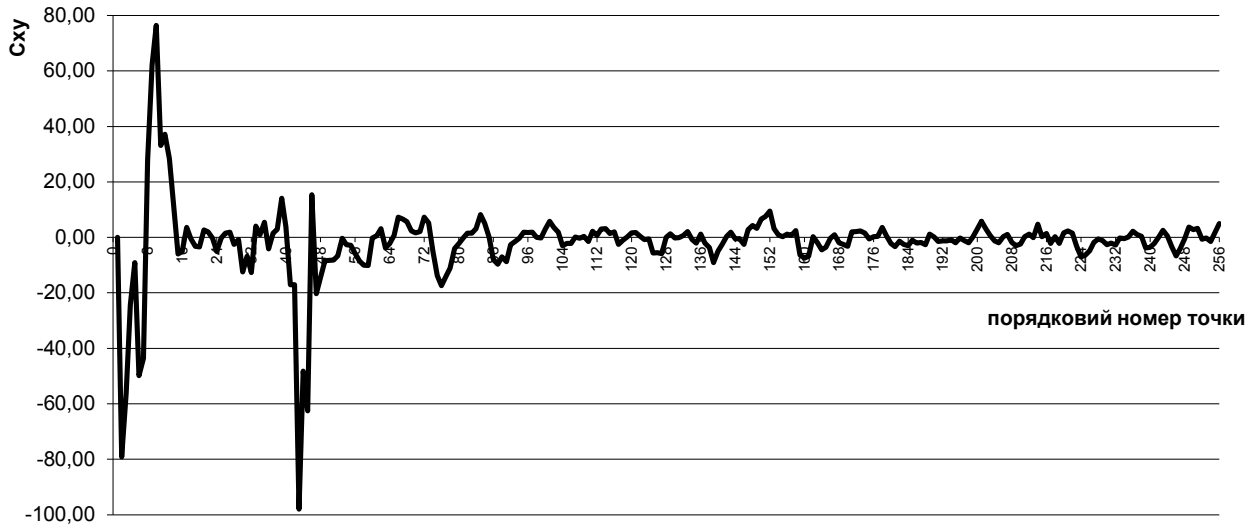

Рис. 1 – Ко-спектр процесів: середньомісячна температура повітря (ст. Faraday\ Vernadsky) та індекс Ар

Вірогідність статистичних оцінок взаємної спектральної щільності визначаємо по когерентності за умови $\gamma(\omega) \geq 0.90$. Взаємна когерентність процесів має сенс коефіцієнта взаємної кореляції процесів X та Y і визначає тісноту кореляційного зв'язку між цими процесами на фіксованих частотах.

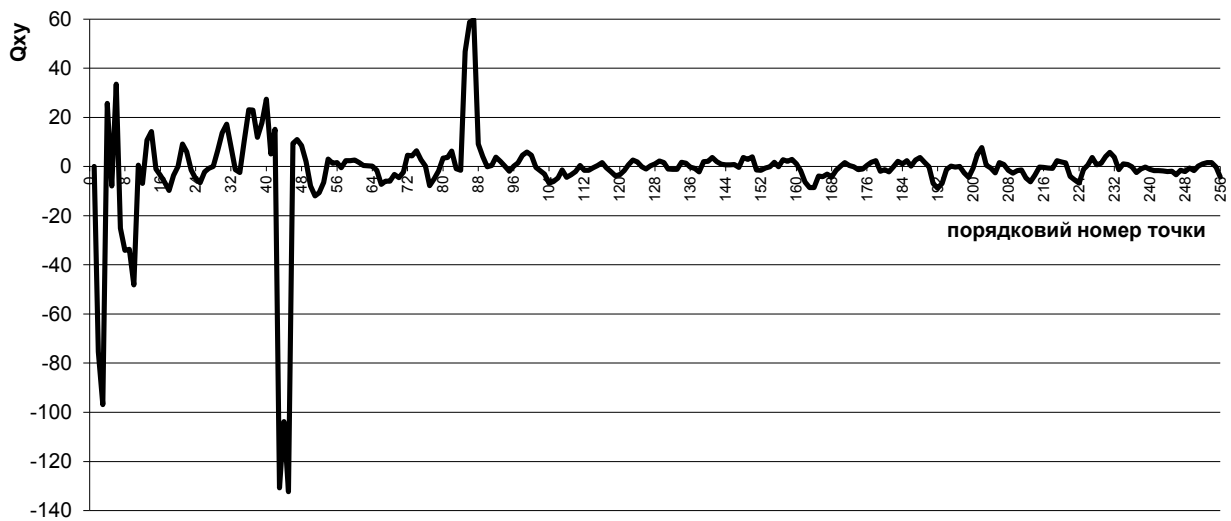

Рис. 2 – Квадратурний спектр процесів: середньомісячна температура повітря (ст. Faraday\ Vernadsky) та індекс Ар

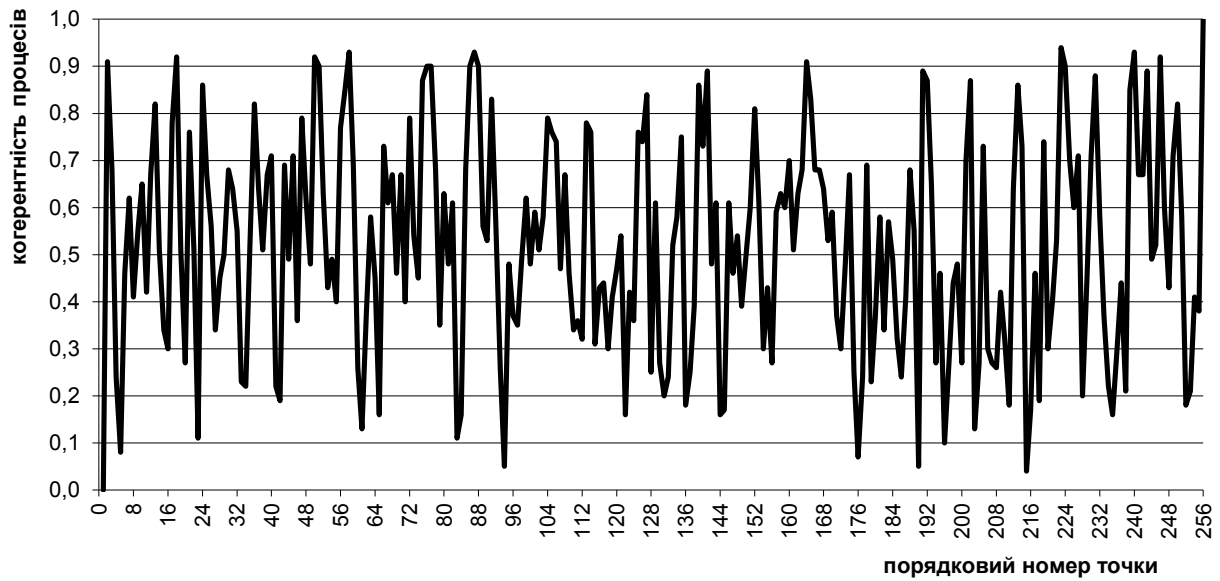

Рис. 3 – Когерентність процесів: середньомісячна температура повітря (ст. Faraday\ Vernadsky) та індекс Ар

За допомогою методики, яка була викладена у [6], розраховані спектральні щільності окремих випадкових процесів, а саме середньомісячної приземної температури повітря [процес $X(t)$] та індексу Ар [процес $Y(t)$]. На рис. 4 та 5 представлені відповідні спектрограми.

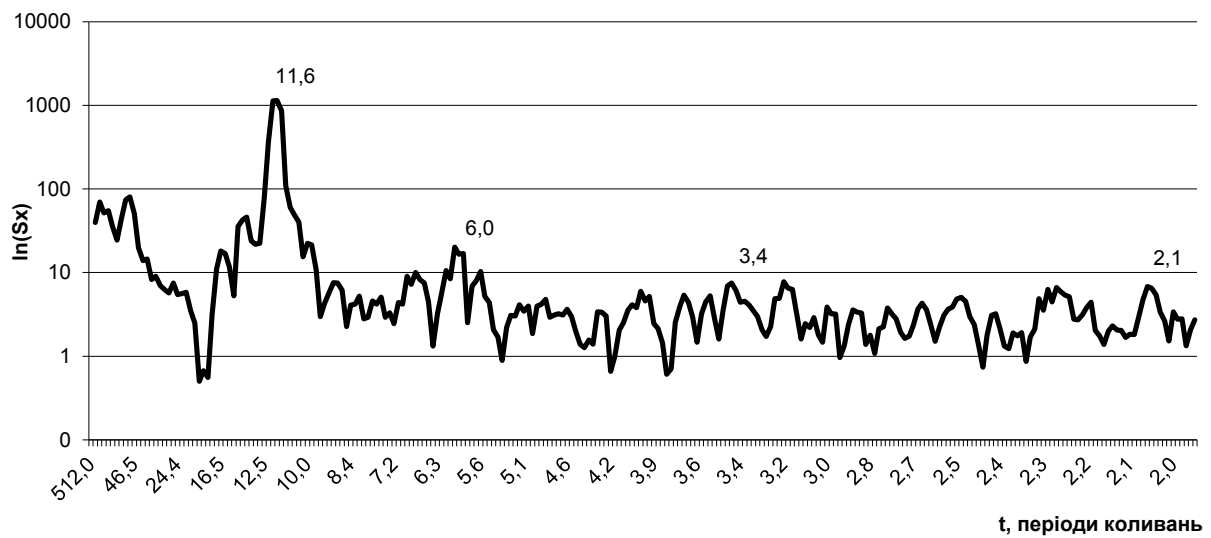

Рис. 4 Спектрограма середньомісячних значень приземної температури повітря (ст. Faraday\ Vernadsky)

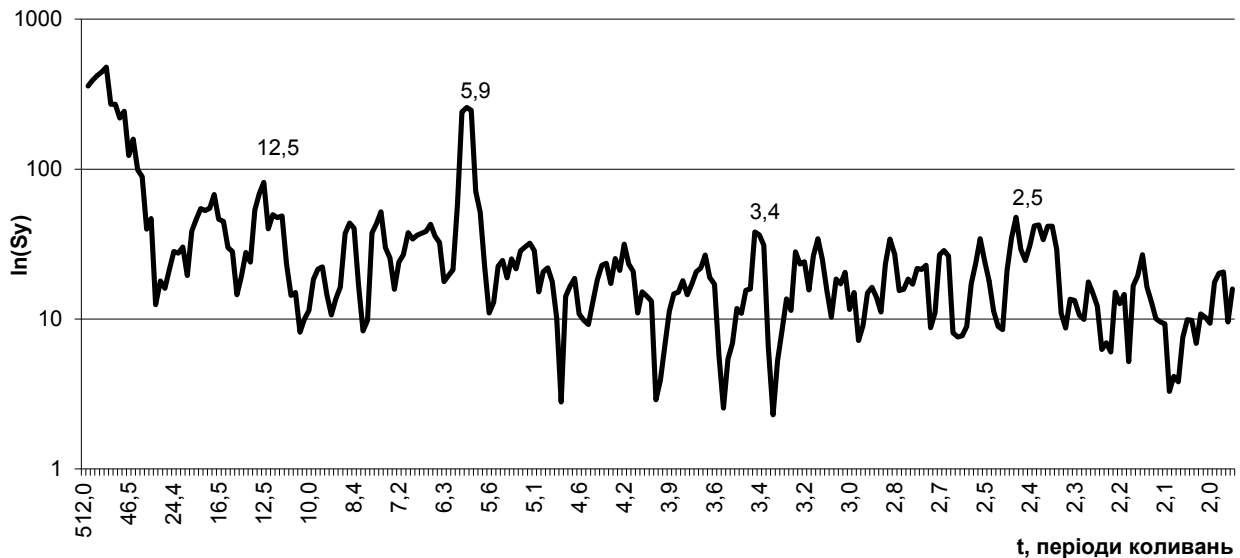

Рис. 5 Спектрограма середньомісячних значень індексу Ap

Мінімальний період коливань, що може бути виявлений у випадковому процесі, визначається „частотою Найквіста”, яка являє собою подвійний інтервал дискретності. В нашому випадку, дискретність складає один місяць, а мінімальний період коливань, який при цьому може бути виявлений, – два місяці.

Як впливає з рис. 4 в спектральній щільності середньомісячних значень приземної температури повітря для ст. Faraday\ Vernadsky виявлені квазірічні коливання з періодом 11,6 місяця, піврічні коливання – 6,0 місяця та сезонні коливання – 3,4, 2,1 місяця. В спектральній щільності середньомісячних значень індексу Ap (рис. 5) також виявлені квазірічні (12,5 місяця), піврічні (5,9 місяця) та сезонні (3,4, 2,5) коливання.

Далі визначено початок фази кожного процесу (табл. 2). Як показали розрахунки, для гармонік 8,8 та 5,9 місяця спостерігається випередження процесу Y (який характеризує індекс Ap) по відношенню до процесу X (який характеризує приземну температуру повітря на ст. Faraday\ Vernadsky) при цьому фазовий зсув складає 359,7 та 270,0 градусів відповідно. Для усіх інших гармонік спостерігається випередження процесу X по відношенню до процесу Y на величину від 18,5 до 87,7 градусів. Це може свідчити про наявність деякого великомасштабного процесу, який впливає і на зміну приземної температури повітря і на індекс Ap. Такі самі розрахунки були проведені для 12 станцій Антарктичного півострова. Аналіз одержаних результатів показав, що як і в спектральній щільності приземної температури повітря, так і в спектральній щільності індексу Ap присутні квазірічні, піврічні та сезонні коливання.

Одержані результати довели існування тісного кореляційного зв'язку між періодичними складовими в часових рядах приземної температури повітря та індексу Ap. Виявлена залежність приземної температури від індексу Ap. Ця залежність спостерігається із зсувом від 270,0 до 359,7 градусів (для гармонік 8,8 та 5,9 місяця).

Висновки. Взаємний спектральний аналіз приземної температури повітря та індексу геомагнітної активності Ap, дозволив встановити існування тісного кореляційного зв'язку між періодичними складовими в часових рядах досліджуваних величин. Виявлена залежність приземної температури повітря від індексу Ap. Ця залежність спостерігається із зсувом від 270,0 до 359,7 градусів (для гармонік 8,8 та 5,9 місяця). Розрахунки початку фази кожного процесу показали, що на станціях, для гармонік з періодом більше дванадцяти місяців, зв'язок геомагнітної активності з приземною температурою повітря здійснюється у фазі з незначним випередженням процесу, який характеризує температуру повітря, відносно процесу, який характеризує геомагнітну активність. Це може свідчити про наявність крупномасштабного процесу, який одночасно впливає на зміну і термічного режиму Антарктичного півострова, і геомагнітної активності.

Література:

1. Convey P. Antarctic climate change and the environment / P. Convey [et al.] // *Antarctic Science*. – 2009. – V. 21, № 06. – P. 541-563.
2. Vaughan D.G. Recent rapid regional climate warming on the Antarctic Peninsula / D.G. Vaughan [et al.] // *Climatic change*. – 2003. – V. 60, № 3. – P. 243-274.
3. Cook A.J. Retreating glacier fronts on the Antarctic Peninsula over the past half-century / A.J. Cook [et al.] // *Science*. – 2005. – V. 308. – № 5721. – P. 541-544.
4. Orr J.C. Anthropogenic ocean acidification over the twenty-first century and its impact on calcifying organisms / J.C. Orr [et al.] // *Nature*. – 2005. – V. 437, № 7059. – P. 681-686.
5. Bartels J. Collection of geom. Planetary index Kp and denived daily index Ap and Cp / J. Bartels // *IAGA bull.* 1962. V.18. – P. 153-165.

6. Гончарова Л.Д. Методи обробки та аналізу гідрометеорологічної інформації (збірник задач і вправ): навчальний посібник / Л.Д. Гончарова, Є.П. Школьнік. – Одеса: Екологія, 2007. – 454 с.

Ольга Шаменкова, Олег Прокоф'єв
(Одеса, Україна)

ҐРУНТОВИЙ СТІК РІЧОК В БАСЕЙНІ ПІВДЕННОГО БУГУ

Південний Буг третя за довжиною (після Дніпра та Дністра) річка України і найбільша, яка тече виключно територією України – довжина її 806 км, площа 63700 км². Південний Буг відноситься до річок, стік яких використовується в багатьох господарських сферах. Основними водокористувачами є гідроенергетика, промислове і комунальне водопостачання, зрошення для яких важливим показником є водність річок у лімітуючі сезони та період [1]. Отже визначення розрахункових характеристик мінімального стоку річок є актуальною науковою та водогосподарською задачею для басейну р. Південний Буг, особливо в умовах змін клімату, що відбуваються.

Метою роботи є розрахунок ґрунтового стоку в басейні річки Південний Буг, який є однією з важливих характеристик гідрологічного режиму і має велике значення при вирішенні сільськогосподарських завдань, водопостачання, судноплавства та ін.

Матеріали дослідження. В якості матеріалу дослідження використовувались данні 17 гідрологічних постів про мінімальний стік літньої та зимової межени за період спостережень від їх початку до 2010р. включно.

Методика дослідження. Для розрахунку ґрунтового припливу до річки використовують спрощену схему А.М. Бефані [2], за якою ґрунтовий стік розраховується як напівсума тридцяти добових мінімальних витрат води (модулів стоку) в період літньої і зимової межени

$$q_{гр} = \frac{q_{30min,л} + q_{30min,з}}{2}, \quad (1)$$

де $q_{30min,л}$ - тридцятидобовий мінімум за період літньої межени, л/с км²;

$q_{30min,з}$ - тридцятидобовий мінімум за період зимової межени, л/с км².

Результати дослідження. Розраховані за формулою (1) ряди ґрунтового стоку досліджені на циклічність коливань за допомогою метода різницевого інтегрального кривих (рис. 1). Аналіз отриманих графіків дозволяє виділити один повний цикл водності, який триває з 1925-2010рр. Маловодна фаза спостерігається з середини 20-х років до середини 60-х років минулого сторіччя, потім протягом приблизно 10-15 років до 1980р. спостерігається перехідний період, після чого, починаючи з 1980 р. і по 2010р. - багатоводна фаза. Практично всі ряди спостережень мають синхронні циклічні коливання, а деякі відхилення між коливаннями обумовлені різними умовами формування стоку (рельєф, ґрунти, гідрогеологічні умови). Таким чином, для розрахунку ґрунтового стоку на розглянутій території можна використовувати весь розрахунковий період.

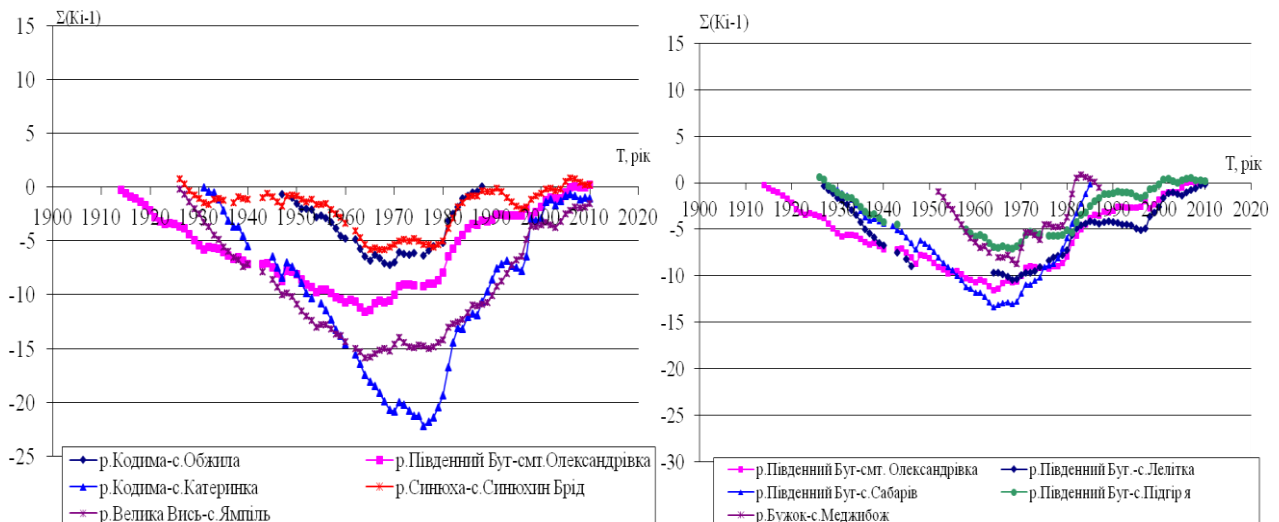

Рисунок 1 – Графіки різницевого інтегрального кривих ґрунтового стоку річок в басейні р. Південний Буг.

Оцінка статистичних параметрів виконана за методами моментів та методом найбільшої правдоподібності [3]. На розглянутій території середньорічне значення ґрунтового стоку ($\bar{q}_{гр}$) річок

змінюється від 0,26 (р. Кодима - с. Катеринка) до 2,49 л/с км² (р. Іква - с. Стара Синява). Найменше значення коефіцієнта варіації (C_v) встановлено для водозбору р. Ровя-с. Демидівка (0,34), найбільше - на р. Кодима-с. Катеринка (0,94), значення коефіцієнта асиметрії (C_s) змінюється від 0,30 (р. Савранка - с. Осички) до 2,9 (р. Іква - с. Стара Синява), коефіцієнт автокореляції $r(1)$ змінюється в межах від 0,24 до 0,74, що можна пояснити закарстованістю річок, а також зарегульованістю стоку. Відношення C_s/C_v в межах розглянутої території змінюється в діапазоні від 0,70 до 6,00, та відповідно з рекомендаціями [3] осереднено по території на рівні 2,0.

Допустимою помилкою розрахунку середнього можна вважати $\pm 15\%$. Таким чином, у всіх випадках, коли помилка розрахунку середнього не перевищує 15%, середнє арифметичне значення, є нормою ґрунтового стоку [4]. В нашому випадку похибка визначення середнього значення ґрунтового стоку на всіх водозборах не перевищує допустиму.

Як відомо, мінімальний стік річок підкоряється географічній зональності, але приступаючи до узагальнення характеристик ґрунтового стоку по території, необхідно проаналізувати вплив місцевих чинників – висоти водозбору, залісеності та заболоченості річкових басейнів.

На рис. 2 показана залежність норми ґрунтового стоку (\bar{q}_{gp}) (величини модулів \bar{q}_{gp} були приведені до умовної широти ($\varphi - 48^\circ$) пвн.ш.) від географічної широти геометричних центрів водозборів. На рис.2 спостерігається доволі чітка залежність \bar{q}_{gp} від широтного положення водозборів з значущим коефіцієнтами кореляції ($r=0,73$), а дослідження впливу інших факторів на ґрунтовий стік (висоти водозбору, залісеності та площі водозборів) показало, що в цих випадках коефіцієнти кореляції є не значущими. Наявність такої залежності від широти місцевості є підставою для узагальнення ґрунтового стоку за допомогою карти.

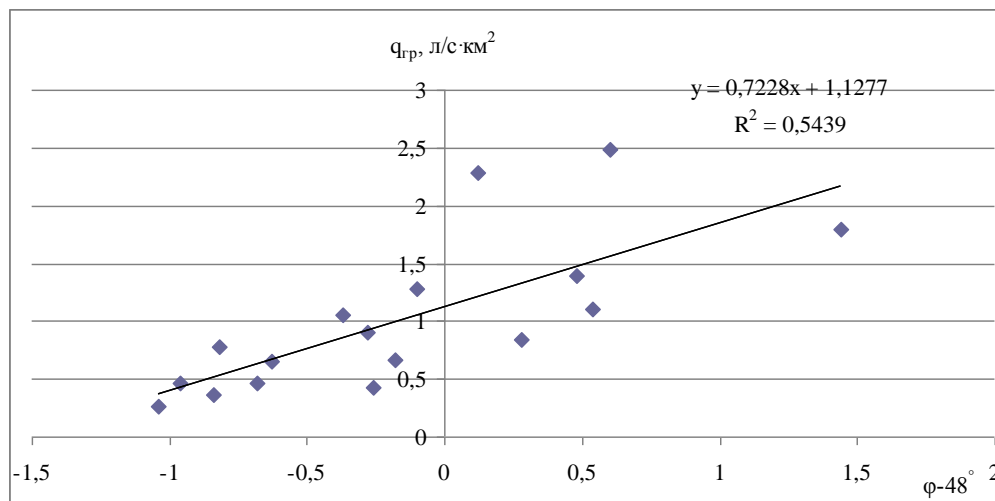

Рисунок 2- Залежність величин ґрунтового стоку (\bar{q}_{gp} , л/с км²) від широти місцевості (φ).

Побудована карта модулів ґрунтового стоку, на якій ізолінії проведено через 0,2 та 0,5 л/с км². В цілому спостерігається збільшення норми ґрунтового стоку (\bar{q}_{gp}) у напрямку з південного сходу на північний захід від 0,40 до 2,00 л/с км² (рис. 3).

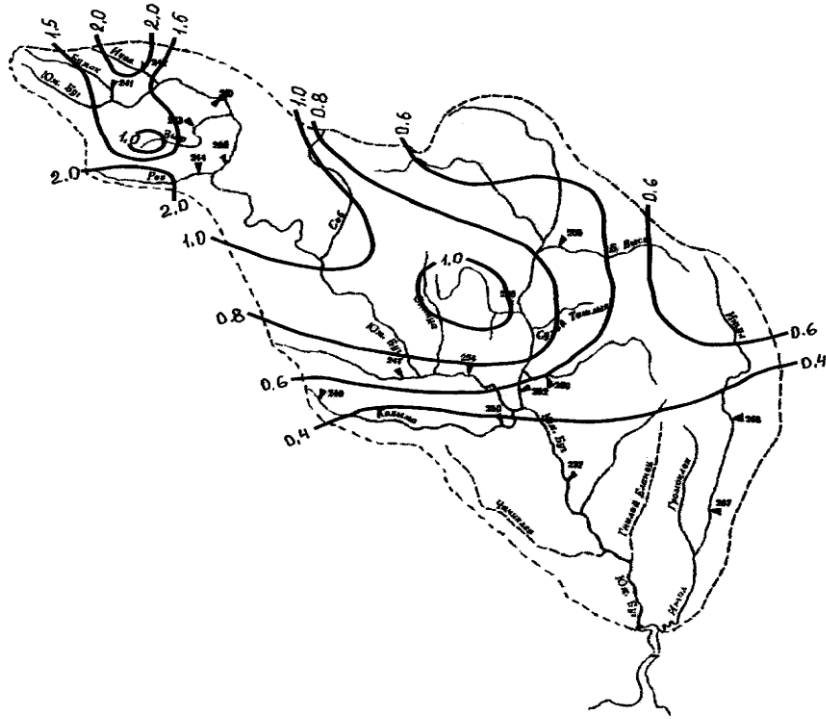

Рисунок 3 - Карта-схема розподілу ґрунтового стоку ($q_{гр}$, л/с км²) по території басейну р. Південний Буг.

Точність визначення ґрунтового стоку за допомогою карти становить $\pm 14,4\%$, що відповідає точності розрахунку норми мінімального стоку [5].

Для визначення коефіцієнта варіації (C_v) невивчених річок басейну річки Південний Буг пропонується карта, яка наведена на рис. 4.

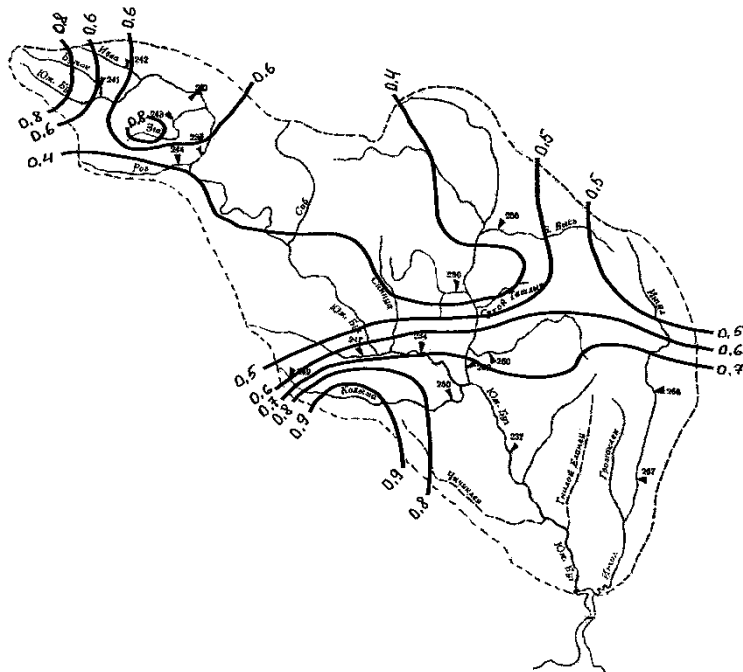

Рисунок 4 - Розподіл коефіцієнтів варіації (C_v) ґрунтового стоку по території басейну р. Південний Буг.

Точність карти коефіцієнтів варіації (C_v) становить $\pm 7,5\%$, що відповідає вимогам точності, які наведені в СНІП 2.01.14-83 [4]. Співвідношення C_s / C_v усереднено за територією і прийнято на рівні 2,0.

Висновки.

- Дослідження ґрунтового стоку є важливою науковою проблемою, яка стає більш актуальною в умовах зниження поверхневого стоку внаслідок змін клімату, що відбуваються;

- Генетичний метод А.М. Бефани дозволяє на основі даних про меженний стік визначити ґрунтовий стік без безпосереднього його вимірювання;
- Отримані в результаті дослідження карти дозволяють визначити основні розрахункові характеристики ґрунтового стоку невивчених річок в басейні р. Південний Буг з задовільною точністю.

Література:

1. Ресурсы поверхностных вод СССР. Украина и Молдавия. - Л.: Гидрометеиздат, 1966.- т.6, вып. 1 – 884 с.
2. Бефани А.Н. Пути генетического определения нормы стока. - Научный ежегодник ОГУ. - Одесса. - 1957. - 125 с.
3. Крицкий С.Н., Менкель М.Ф. О некоторых приемах статистического анализа гидрологических рядов //Тр. ГГИ.- 1968. - вып.143. - С. 110-133.
4. СНиП 2.01.14-83. Определение расчетных гидрологических характеристик/Госстрой СССР. - М.: Стройиздат, 1985. – 36 с.
5. Морозов П.Н. Подземный сток и методы его определения (конспект лекций). – Ленинград. - 1975. – 60 с.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКАЮлія Горун
(Одеса, Україна)**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ LTE В УКРАЇНІ**

Сьогодні експертам і технічним фахівцям телекомунікаційних компаній, операторам й провайдером телекомунікацій доводиться вирішувати складні завдання безболісного переходу на нові технології. При цьому необхідне виконання умов появи нових і співіснування з більш старими технологіями, їх раціонального використання в інтересах як операторів, так і користувачів. У зв'язку з цим стає важливим огляд і детальний аналіз нинішнього стану сучасних систем і стандартів мобільного зв'язку у світі в цілому й в Україні зокрема. Сьогодні зв'язок 4G – це сучасна еволюційна ланка в галузі комунікацій. 4G технологія (LTE технологія) – це наступний етап еволюції мереж мобільного зв'язку, яка відрізняється високою якістю сигналу, передачею звуку без втрат і з великою швидкістю передачі даних [1]. Слід зазначити, що проблема впровадження 4G технології (LTE) в Україні є досить значною, так як розвиток цього стандарту в нашій країні лише починається, що і підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей впровадження технології 4G (LTE) в Україні.

Стандарт Long-Term Evolution (LTE) передбачає два фундаментальних аспекти. Перший аспект полягає в тому, що технологія, нарешті, залишає позаду комутовані мережі своїх GSM-коренів і переходить на мережеву архітектуру all-IP. LTE буде обробляти все, що передає, включаючи голос, і дані. Інший же аспект полягає у використанні технології MIMO (або безлічі антен як на приймальній, так і на передавальній стороні) для поліпшення продуктивності зв'язку. Така система може використовуватися як для збільшення пропускну здатності, так і для зниження рівня перешкод.

Причина серйозної підтримки LTE з боку бездротової індустрії лежить у відносній простоті переходу поточних мереж 3G на LTE (в порівнянні з впровадженням WiMAX). Для LTE потрібно створити менше базових мережевих станцій, та й насичення будинку в спектрі 700 МГц, використовуваному в LTE, відбувається краще. Ця технологія зможе забезпечити швидкість передавання даних понад 300 Мбіт/с у напрямку до користувача, та порядку 80 Мбіт/с у напрямку від користувача. Досягнення таких швидкостей залежить від розміру виділеного частотного ресурсу. У технології LTE стандартизовані шість частотних каналів з шириною 1,4 МГц, 3 МГц, 5 МГц, 10 МГц, 15 МГц та 20 МГц, а крок сітки частот становить 100 кГц. [1].

Інтерес операторів телекомунікацій до технології LTE пов'язаний з тим, що розгортання LTE-мереж значно більш вигідний проект, ніж мережі третього покоління. LTE краще використовує частотний спектр (відрізняється підвищеною ємністю і меншою затримкою сигналу – для невеликих пакетів цей показник може становити 5 мс).

Основні характеристики технологій WiMAX, LTE та LTE-Advanced в порівнянні з вимогами IMT-Advanced наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні характеристики технологій 4 G

Показники	Mobile WiMAX	LTE	LTE-Advanced	IMT-Advanced
Максимальна швидкість передачі даних, Мбіт/с	69,1 - 289	75 - 300	500 - 1000	1000
Максимальне значення спектральної ефективності, біт/с/Гц	2,8 - 3,75	3,75 - 15	15 - 30	6,75 - 15

Проаналізувавши дані з табл. 1, на наш погляд технологія LTE з перспективою її вдосконалення до LTE-Advanced вважається більш ефективною і економічно вигіднішою. На рішення вплинули наступні фактори:

– LTE надає можливість передачі дзвінка або сеансу, ініційованих в зоні покриття LTE, в мережу 3G і навпаки, що значно вплине на вибір абонента при підключенні;

– в Україні технологія LTE ще не тестувалася. У Києві та декількох містах Київської області компанія «Українські Новітні Технології» розгорнула мережу WiMAX, яка, окрім фактів, наведених вище, відрізняється низькою швидкістю передачі даних (на практиці вона становить до 10 Мбіт/с), тому вона не зможе стати прямим конкурентом мережі LTE. Це дає можливість увійти на цей новий ринок першими і за рахунок випередження конкурентів у часі завоювати довіру абонентів;

– від інвестицій у WiMAX вирішили відмовитися світові лідери в області виробництва телекомунікаційного обладнання Alcatel Lucent, Nokia та Cisco і вже постачають обладнання, що підтримує мережі з технологією LTE;

– можливість подальшого вдосконалення мережі LTE шляхом переходу до вже розглянутої технології LTE-Advanced. Ця технологія розширює принципи, що лежать в основі LTE для прискорення передачі даних. Окрім того, LTE-Advanced планує використовувати цілий ряд подальших нововведень,

включаючи можливість її використання без об'єднання частотних діапазонів, що дозволить розвантажити частотний діапазон;

– LTE-Advanced повністю відповідає вимогам IMT-Advanced на відміну від мереж WiMAX.

Враховуючи всі ці аспекти, можна зробити висновок, що створена на практиці мережа LTE стане абсолютно новою в своїй сфері, буде мати велику кількість переваг перед своїми конкурентами, в неї буде перспектива стати загальною національною мережею та принести значний прибуток.

Впровадження технології LTE дозволить операторам зменшити капітальні та операційні витрати, знизити сукупну вартість володіння мережею, розширити спектр послуг, пов'язаних з передачею даних по високошвидкісних каналах. З абонентської точки зору, різке збільшення швидкості передачі даних серйозно покращить якість послуг, що буде сприяти поширенню нових платних мультимедійних сервісів (багатокористувацьких ігор, соціальних мереж, відеоконференцій, систем моніторингу, інтерактивних онлайн-додатків та ін.).

Висновки. У роботі визначені особливості впровадження технології LTE в Україні. Великою перевагою 4G є уніфікованість, тобто заздалегідь передбачено існування лише однієї технології, на базі якої і буде побудована подібна мережа, незалежно від місця її розташування. 4G-телефони сумісні з усіма нинішніми мережами. Порівняння технологій четвертого покоління (4G) WiMAX та LTE показало переваги технології LTE:

- зменшуються капітальні і операційні витрати;
- підвищуються доходи від надання послуг передачі даних;
- знижується сукупна вартість володіння мережею;
- розширюються можливості в області конвергенції (зближення) послуг і технологій.

Література:

1. Технологія LTE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/2425953/page:2/>

Науковий керівник:

доктор технічних наук, Бурименко Юрій Іванович.

Гліб Денісов
(Одеса, Україна)

РОЗВИТОК ОПЕРАТОРА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ НА ОСНОВІ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ

Процесно-орієнтований підхід, з огляду досліджень таких науковців як: Демінга Е. [1], Сліфєрова В.Г. [4], Мексона М. [2], Ніва Г. [3], Репіна В.В. [4], Шеєра А. [5] тощо, є сьогодні одним із пріоритетних підходів управління підприємствами та організаціями, що забезпечує останнім підвищення результативності діяльності та слугує інструментом впровадження систем управління, заснованих на процесах.

Зокрема, ця проблема набуває сьогодні своєї актуальності для сфери зв'язку та інформатизації, як такої, що розвивається найбільш стрімко та динамічно у сучасних умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства. Оператори телекомунікацій функціонують у доволі жорстких конкурентних умовах, що потребує задіяння ряду інструментів та механізмів забезпечення їх сталого успіху. Відповідно до вимог сучасного ринкового успіху та його основою, стає процесно-орієнтований підхід до управління операторами телекомунікацій, що продиктовано специфікою розвитку сфери зв'язку та інформатизації: з одного боку, перевага горизонтального управління, поділ інформаційних і матеріальних потоків, висока ступінь дроблення ланцюгів створення вартості, а з іншого – широке використання й комбінування видів діяльності, однак, які чітко не регламентовані вітчизняними нормативними документами: інноваційна (венчурна), реорганізаційна тощо.

Розвиток підприємств та організацій сфери зв'язку та інформатизації на основі процесно-орієнтованого підходу до управління представлено в роботах Ковалєва В.В. [6], Орлова В.М. [7], Редькіна О.С. [7], Тігарєвої В.А. [8], зокрема у тому, що стосується управління якістю (Станкевич І.В., Ціомашко Ю.С. [9, 10]).

Концепція процесного підходу, одна з концепцій управління, яка широко використовується в сучасних реаліях, відповідно якої управління розглядається як процес. «Робота з досягнення цілей не є одноразовою дією, а являє собою серію безперервних взаємопов'язаних дій, при чому кожна з дій цієї серії також вже є процесом. Ці дії мають назву управлінських функцій» [8].

Основними характеристиками процесно-орієнтованого підходу є, перш за все, задоволення вимог споживача результатами діяльності організації. В роботі Тігарєвої В.А. [8] досить детально представлено порівняльну характеристику процесного та функціонального підходів, в ході якої визначено переваги та недоліки у застосуванні процесно-орієнтованого підходу до управління. З огляду специфіки діяльності оператора телекомунікацій, впровадження цього підходу до управління, забезпечить останньому ряд можливостей, а саме:

- дозволить провести оптимізацію системи корпоративного управління, підвищити її адаптивність до змін зовнішнього середовища;
- дозволить отримати і задіяти систему показників і критеріїв оцінки ефективності управління на кожному етапі виробничого або управлінського ланцюжка;
- забезпечить впевненість співзасновників оператора в тому, що існуюча система управління спрямована на постійне підвищення якості управління і максимальне прийняття до уваги інтересів зацікавлених сторін;
- забезпечить реалізацію оператором процесного підходу у відповідності до вимог стандарту ДСТУ ISO 9001:2015;
- гарантію чітко визначеного порядку та відповідальності за розробку, погодження, затвердження і ведення документації;
- запровадження інформаційної системи, яка дозволить отримувати власникам процесів об'єктивну інформацію для управління з огляду на те, що вона буде побудована в межах єдиної системи управління організацією.

Процесно-орієнтований підхід становить основу для побудови відповідної моделі управління. Сьогодні, найбільш застосовними в діяльності операторів телекомунікацій моделями, побудованими на засадах процесного підходу є:

- TMN-модель (Telecommunication Management Network model), що являє собою спосіб логічного опису системи управління компаній, бізнес яких заснований або тісно пов'язаний з телекомунікаціями;
- ITSM-модель (Information Technology Service Management model), основою управління в якій є ІТ-підрозділ, що виступає в ролі постачальника певних послуг для бізнес-підрозділів, а відносини між ними формалізуються як відносини «постачальник послуг – споживач послуг». Модель характеризує перехід від управління окремими інформаційними ресурсами організації до управління послугами, які на цих ресурсах базуються;
- Telecom-модель (модель Telecom-процесу, розроблена організацією Tele Management Forum), в межах якої управління подається як багаторівнева абстракція, з виділенням рівнів управління мережними елементами («процеси управління мережними елементами»), рівня управління мережею («процеси управління мережею») і рівня управління послугами («процеси формування і надання послуг» та «процеси роботи з абонентами»).

Telecom-модель, відповідно досліджень авторів [10], є найбільш дієвою з огляду на те, що демонструє процесний підхід до управління, не декларуючи просто функції або набори функцій, а демонструючи управління на кожному рівні як набір процесів, кожен з яких добре співвідноситься з реальними процесами, що відбуваються у оператора.

З огляду проведених досліджень, запровадження процесно-орієнтованого підходу до управління в діяльності оператора телекомунікацій створює нові засади для його розвитку та появи більш прогресивних моделей управління не лише однією окремою організацією, а й забезпечує здійснення наскрізної інтеграції та автоматизації процесів надання послуг рядом підприємств та організацій, що утворюють комплекс сфери зв'язку та інформатизації. Моделі управління, побудовані на основі процесно-орієнтованого підходу, як то TMN, ITSM чи Telecom-модель, зокрема, можуть бути використані провайдером послуг у внутрішніх цілях і для зовнішньої взаємодії, а також постачальниками для ідентифікації продуктивних розробок. Врешті-решт, це забезпечить підвищення рівня якості наданих послуг зв'язку та своєчасну адаптацію операторів телекомунікацій до безперервно зростаючих вимог замовників та інших зацікавлених сторін.

Література:

1. Деминг У.Э. Новая экономика: пер. с англ. Гуреш Т. / Деминг У.Э. – М.: Эксмо, 2006. – 208 с.
2. Мескон М. Основы менеджмента: пер. с англ. / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М: Дело, 1997. – 702 с.
3. Нив. Г.Р. Пространство доктора Деминга: пер. с англ. / Г.Р. Нив. – М.: МГИЭТ (ТУ), 1996. – 344 с.
4. Репин В.В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов / Репин В.В., Елиферов В.Г. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2004 – 408 с., – илл. (Серия «Практический менеджмент»)
5. Шеер А. Моделирование бизнес-процессов: пер. с англ. / Шеер А. – М.: весть-Мета Технология, 2000 - 224 с.
6. Коваль В.В. Збалансована система показників у процесно-орієнтованому управлінні стратегією операторів телекомунікацій / В.В. Коваль // Науковий вісник. – 2008. – № 19 (75). – С. 24 – 31.
7. Редькін О. С. Методичні основи реінжинірингу в управлінні бізнес-процесами операторів у сфері телекомунікацій / О.С. Редькін, В.М. Орлов // 36. наук. праць Одеської національної академії зв'язку ім. О.С. Попова. – Одеса: ОНАЗ, 2003.– Вип. V.– С. 98 –103.
8. Тігарєва В.А. Порівняльна характеристика функціонального і процесного підходів до управління підприємствами сфери зв'язку та інформатизації на сучасному етапі розвитку / В.А. Тігарєва // Банківська справа: науково-практичне видання – Київ: Знання. – 2015. – Вип. № 2 (133). – С. 94–107.

9. Станкевич І.В. Еволюційні передумови формування процесного підходу до управління якістю / І.В. Станкевич, Ю.С. Цюмашко // Бізнес-інформ: науковий журнал. – Х.: Харківський національний економічний університет, Інжек. – 2013. – №6 (425). – С. 372 – 377.
10. Системи прийняття рішень в економіці, техніці та організаційних сферах: від теорії до практики: Особливості систем управління якістю підприємств та організацій в умовах побудови інформаційного суспільства: колективна монографія у 2 т. Т.1/Станкевич І.В., Астаніна Ю.С.; за заг. ред. Савчук Л.М./ Павлоград: АРТ Синтез-Т, 2014. – 436 с. (С. 245 – 257).

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, доцент Станкевич Ірина Володимирівна.

**О.В. Калинчак, Ю.В. Терешко, А.В. Григоренко
(Одесса, Україна)**

РЕКОМЕНДАЦИИ ПО РАЗВИТИЮ РЫНКА ИНТЕРНЕТ-ПРОЕКТОВ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Теоретическое обобщение проблем инвестирования в инновационные Интернет-проекты приобретает особое значение в условиях, когда Интернет-экономика становится значимой отраслью украинской экономики и определяется как приоритетное направление на национальном уровне.

Важную роль в обеспечении ряда новых тенденций в развитии Интернет-проектов играют государственные структуры. Данные выводы подтверждены и экспертами в области информационных технологий, в том числе членами Ассоциации участников рынка беспроводных сетей передачи данных (Wireless Ukraine). Итак, тенденции следующие:

- Увеличился объем Интернет-экономики - до 1,5% общего объема ВВП, а также наблюдается стабильный рост всех секторов Интернет-рынка более 30% ежегодно, то есть Интернет становится серьезным сегментом национальной экономики, привлекая внимание органов государственной власти [1].

- Ранее мнение экспертов было единогласно: государство не должно вмешиваться в развитие саморегулируемого Интернет-рынка (субъекты рынка самостоятельно определяют направления развития, методы деятельности на рынке и т. д.). На сегодняшний день, мнение изменилось: государство должно помогать и способствовать эффективному становлению новых форм ведения хозяйственной деятельности в Интернете. В Украине решение глобальных (инфраструктурных, законодательных) вопросов отдельными субъектами Интернет-рынка невозможно.

- При обсуждении законодательных инициатив, связанных с регулированием Интернет-экономики, а также венчурного рынка, зачастую игнорируется мнение экспертов из отрасли, решения принимаются чиновниками, чья профессиональная деятельность далека от реалий рынка Интернет-технологий. Более того, ряд инициатив может нанести значительный урон рынку: ограничить деятельность субъектов рынка и появление инновационных идей, препятствовать росту количества рабочих мест в отрасли, сократить объем Интернет-рынка.

- Существующее грантовое финансирование инновационных проектов в недостаточной степени покрывает потребность в капитале. Более того, наблюдается перекоп в сторону финансирования сектора радикальных инноваций «завтрашнего дня» (сложные технологические проекты, биотехнологии, нанотехнологии, технологии в области энергетики и т. п.), при этом более простые, но востребованные потребителями сегодня проекты остаются без финансового обеспечения. В результате, развитие Интернет-экономики происходит недостаточно быстрыми темпами и поддерживается в основном коммерческими структурами.

В первом квартале 2017 года экспертами был согласован перечень стратегических рекомендаций по развитию Интернет-экономики для органов государственной власти:

- 1) совершенствование и гармонизация законодательства о персональных данных, необходимых для совершения сделок в сети Интернет;

- 2) разработка проекта точечных изменений, призванных повысить эффективность правоприменения в борьбе с противоправным и вредным контентом;

- 3) проведение информационной кампании о возможностях и уровне безопасности Интернет-взаимодействий;

- 4) создание Центра компетенций - авторитетного образовательно-просветительского учреждения, разрабатывающего, поддерживающего и развивающего профильные программы в образовательных учреждениях;

- 5) разработка и реализация целевой программы по повышению медиаграмотности населения;

- 6) разработка и реализация долгосрочной стратегии государственной политики в области интеллектуальной собственности, в том числе законодательной реформы в области авторского и смежных прав;

7) стимулирование деятельности отдельных сегментов Интернет-экономики посредством привлечения государственных инвестиций и грантов, реализации системы различных льгот, в том числе налоговых;

8) разработка и реализация проекта изменений законодательства, регулирующего работу федеральной почтовой системы, а так же стимулирование конкуренции на рынке услуг почтовой связи и логистических услуг [1].

Ряд рекомендаций касается, в первую очередь, экономической поддержки молодых Интернет-компаний по наиболее приоритетным направлениям - как в Киеве и крупных городах, так и в других регионах Украины.

Сравнительный анализ приведенных мероприятий позволяет сделать следующие выводы относительно ситуации в Украине:

- Мероприятия в Украине направлены на поддержку инновационного бизнеса «завтрашнего дня» и развитие продуктов и технологий, спрос на которые на данный момент не сформирован у широкой аудитории, но при этом они содержат наукоемкую составляющую и в перспективе имеют шансы выйти на глобальные рынки.

- Налоговые льготы недоступны большей части молодых инновационных компаний. К примеру, около 93% компаний в сфере web-разработки имеют среднюю численность до 30 человек, а значит, не имеют возможности воспользоваться предлагаемыми налоговыми льготами. Команды стартапов, как правило, также редко превышают 10 человек на начальном этапе развития [1; 2].

- Национальные программы по развитию предпринимательских структур в значительной степени ориентированы на поддержку традиционных отраслей. Инновационным проектам получить финансирование сложнее в силу консервативности и низкого уровня информированности чиновников, принимающих решения.

- Масштабные общегосударственные программы поддержки малого инновационного предпринимательства отсутствуют, либо имеют локальный характер.

Принимая во внимание сделанные выводы и обращаясь к образцам стратегического развития предпринимательства в ведущих зарубежных странах, считаем необходимым предложить комплекс мероприятий, рассчитанных на появление новых быстрорастущих бизнесов в Интернет-экономике, совершенствование их качества, создание новых рабочих мест, развитие инновационной культуры, интереса к предпринимательской деятельности и медиаграмотности населения.

1. Мероприятия, направленные на поддержку существующих ИТ-компаний:

- предоставление налоговых льгот ИТ-компаниям, вне зависимости от средней численности персонала;

- реализация программ долгового финансирования на льготных условиях для организации стартап-проектов существующими ИТ-компаниями;

- содействие в создании отраслевых стандартов деятельности для ИТ-компаний.

Обоснование: Снижение налоговых ставок для небольших ИТ-компаний и индивидуальных разработчиков будет способствовать легализации рынка информационных технологий (в частности, рынка фрилансеров), появлению новых рабочих мест, заинтересованности в переходе от индивидуальной к коллективной деятельности, повышению ответственности, качества и скорости реализации Интернет-проектов.

2. Мероприятия, направленные на создание новых ИТ-компаний и стартап-проектов:

- создание коворкинг-центров для ИТ-компаний, государственное финансирование (в том числе частичное) работы в коворкинг-центрах на начальном этапе жизни компании. Например, возмещение государством 100%(50%) от стоимости аренды мест в коворкинг-центре в течение 0,5 года (1 года) с основания компании, основной сферой деятельности которой является веб-разработка, создание инновационного ИТ-стартапа и т. д.;

- введение квот на Интернет-проекты при реализации программ содействия развитию малого и среднего предпринимательства в регионах и на федеральном уровне;

- грантовое финансирование Интернет-проектов, реализующих сегодняшние потребности B2B и B2C сегментов рынка (создание масштабных отраслевых проектов, совершенствование инструментов коммуникации, создание инфраструктуры для Интернет-торговли и т. п.);

По данным проекта «Рейтинг Аунета» (www.ratingauneta.ua) на начало 2017 г. около 24% на рынке web-разработке существуют менее 3 лет, около 57% компаний имеют менее 25 проектов D портфолио, - реализация программ льготного кредитования Интернет-проектов, развивающих электронную коммерцию и Интернет-маркетинг в регионах.

Обоснование: несмотря на то, что информационные технологии входят в спектр стратегических направлений государственной политики Украины, реальную финансовую поддержку в форме грантов получают единичные проекты с высокой инновационной составляющей. В то же время значительные объемы Интернет-экономики составляют традиционные бизнесы в сфере электронной коммерции, Интернет-маркетинга и рекламы. Именно по этим направлениям эксперты прогнозируют значительный рост в течение 2017 года и последующие несколько лет. Тем не менее, наблюдается неравномерное развитие этих направлений в регионах: зачастую региональная Интернет-экономика находится в

зачаточном состоянии, в то время как эксперты считают возможным развитие украинского Интернет-рынка именно за счет регионов.

3. Мероприятия, направленные на формирование предпринимательского духа, бизнес-навыков молодых предпринимателей в сети Интернет, общественного признания инновационной деятельности и медиаграмотности населения:

– создание и реализация единой программы, нацеленной на развитие Украинского стартап-движения, в форме государственно-частного партнерства;

– совершенствование образовательных программ с целью развития Интернет-экономики в Украине, введение специализированных курсов на всех специальностях в вузах с целью повышения Интернет-грамотности населения;

– государственное финансирование (на конкурсной основе) участия молодых ИТ-компаний и начинающих предпринимателей в российских и международных форумах по проблемам развития Интернет-экономики, технологий и инноваций;

– проведение региональных мероприятий по стимулированию предпринимательской деятельности;

– формирование института менторства и наставничества в Украине.

Обоснование: в стране отсутствует целевая программа развития стартап-проектов, в частности инновационных Интернет-компаний. Реализация отдельных мероприятий осуществляется частными венчурными фондами, бизнес-ангелами, коммерческими структурами. В то же время необходима общая стратегия и поддержка этой программы как Министерством инфраструктуры, Министерством экономического развития, так и ведущими корпорациями, предпринимателями, экспертами с целью централизованного проведения системы мероприятий (рекламные и PR-акции).

Авторитетные отраслевые мероприятия (Ukrenian Internet Week, Украинский международный форум инновационного развития «Открытые инновации» и другие), как правило, являются платными для всех участников и не всегда доступны начинающим предпринимателям.

Наблюдается локализация всех образовательных мероприятий в крупных городах: Киев, Харьков, Днепропетровск, Одесса.

Отметим, что предлагаемые формы финансирования и поддержки стартап-проектов должны реализовываться на конкурсной основе, с целью обеспечения объективности отбора проектов и эффективности вложений.

Нередко оценка Интернет-проектов госслужащими является затруднительной ввиду отсутствия единой базы критериев, а также существенных отличий в оценке традиционных и инновационных бизнес-проектов.

Итак, развитие Интернет-экономики и венчурного инвестирования в Украине будет происходить недостаточными темпами без соответствующей поддержки государственными структурами. Это связано с тем, что круг существующих венчурных фондов и индивидуальных инвесторов ограничен и не в состоянии покрыть все потребности молодых инновационных компаний в капитале. Кроме того, для успешного функционирования инновационно-венчурной экосистемы страны необходимо наличие единого системообразующего центра для организации успешного взаимодействия объектов и субъектов венчурного рынка и решения идеологических задач, которые не входят в круг интересов коммерческих структур, но при этом способствуют развитию предпринимательского духа и инициативы в стране.

Литература:

1. Діяльність підприємств сфери послугу 2016. Основні тенденції. Експрес-випуск держ. Служби статистики України №05/1 – 40/35 від 23 квітня 2017. ([Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>)
2. Річний звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2016 рік // Національна комісія з питань регулювання зв'язку України // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.nkrz.gov.ua.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

**Абдукахар Бустанов, Мухаммаджон Тухтасинов
(Наманган, Узбекистан)**

АСЛ ФАРЗАНДНИНГ АЯНЧЛИ ҚИСМАТИ

1918 йил февралда Туркистон мухторияти қонга ботирилди. Туркистон халқларининг миллий давлат тузиш йўлидаги интилишлари йўққа чиқарилди. Туркистонда шўролар тузуми ўрнатилди. Бу вақтда Бухоро амирлиги ва Хива хонлиги ҳали расман мавжуд давлатлар эди. 1920 йил эса бу икки давлат ҳам қизил армия томонидан ўққа тутилиши натижасида ағдарилди ва бу ерда большевиклар тузуми ўрнатилди.

Ўрта Осиё ҳудудидаги уч хонлик ҳам тугатилиб, большевик раҳбарлар ваъда қилганидек “ўз тақдирини ўзи белгилайдиган эркин давлат” [1. б. 26.] эмас, балки, аввалгидай мустамлака – Марказ манфаатларига бўйсундирилган хом-ашё манбаига айлантирилди.

Ўз халқининг яна мустамлака зулми остида яшашга маҳкум этилганини тушунган миллий тараққийпарвар кадрлар орасида Файзулла Хўжаевнинг ўрни беқиёс бўлиб, тоталитар тузум босими остида халқни ўйлаб, унинг дарди билан яшаган бу каби давлат арбоблари ҳаёти ва фаолиятини ўрганиш жуда муҳимдир.

Ф. Хўжаев 1896 йил Бухоро шаҳрида йирик савдогар Убайдуллахўжа Қосимхўжа оиласида туғилган. Унинг отаси Убайдуллахўжа Қосимхўжаев Москвада хусусий савдо маҳкамасига эга бўлган. Ф. Хўжаев Бухоро мадрасаларидан бирида икки йил таҳсил олгач, 1907-1912 йилларда Москвада хусусий муаллимлар кўлида ўқиди. Бухорога қайтиб, 1912 йилда дастлаб ёш бухороликлар партиясига, 1913 йилдан эса партия МҚга аъзо бўлди. У отасидан қолган бойликни жадид мактаблари очишга, ёш бухороликлар фаолиятини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга сарфлади.

1917 йилдан бошлаб Файзулла Хўжаев ва Абдурауф Фитрат ёш бухороликлардан ажралиб чиққан «сўл қанот»га бошчилик қилишди. Улар Бухорода, аввал конституцион монархия, сўнгра демократик республика тузиш учун курашдилар. 1918 йил мартада Бухоро амира томонидан ёш бухороликлар қирғин остига олинганидан сўнг Ф. Хўжаев, унинг сафдошлари Бухорони тарк этишга, Туркистон Республикасида, Москвада муҳожир бўлиб юришга мажбур бўлдилар [3. б. 127.].

Ф. Хўжаев аъзо бўлган жадидлар ташкилоти гарчи 1916 йилдан бошлаб сиёсий курашлар майдонига кирган бўлсада, ушбу шахснинг бевосита ҳукумат раҳбари, давлат арбоби сифатидаги амалий фаолияти 1920 йил кузидан, Бухорода Амир Олимхон тахти ағдарилиб, Бухоро Халқ Совет Республикаси (БХСР) ҳокимияти ўрнатилиши билан бошланади.

Ёш бухороликлар раҳбарларидан бири Фитрат кўплаб ислохотларни жамлаган дастур лойиҳасини ёзган. Мазкур дастурдан кутилган мақсад амирнинг мутлоқ ҳукмронлигини тугатиш, унинг ўрнига конституцион монархия билан алмаштириш, маориф ва маданиятни, ишлаб чиқариш ва саноатни ривожлантириш, илм-фан ва техникани тараққий эттиришдан иборат эди. Бироқ Фитрат томонидан тайёрланган дастур лойиҳасининг энг катта камчилиги шундан иборат эдики, унда республика (жумҳурият) талаб қилиш очик суратда кўрсатилмаган эди. Бу ҳолни Файзулла Хўжаев ўша пайтдаги бизнинг хатомиз, деб кўрсатган эди.

1920 йил баҳорида Файзулла Хўжаев Ёш бухороликлар партиясининг янги дастури (программаси)ни тайёрлайди. Бу ҳужжат «Инқилобий Ёш бухороликлар фирқаси Туркистон бюросининг программаси» деб номланган.

Россия большевиклари Бухоро амирига муҳолифатда бўлган ёш бухороликлар ва унинг раҳбари Ф. Хўжаевдан ўз манфаатлари йўлида фойдаланишга, келгусида ёш бухороликлар негизида Бухоро компартиясини тузиш, амирга қарши бўлган, большевиклар таъсиридаги ҳукуматни Туркистон Республикасида ташкил этишни мақсад қилиб қўйдилар. Большевикларнинг бу мақсади узоқни кўзлаб қилинган стратегик қадам эди. Унинг заминида Бухоро давлатини йўқотиб, секин-аста уни Совет давлатига кўшиб олишдек маккорона режа ётарди.

Большевикларнинг баландпарвоз шиорлари ва ваъдаларига ишонган Файзулла Хўжаев амирликни ағдарилди учун бирдан-бир тўғри йўл М.Фрунзе қўмондонлигидаги қизил кўшинлардан «ёрдам сўраш», деб билди. У 1920 йил январда Тошкентда ташкил топган инқилобчи ёш бухороликлар партияси Марказий бюроси раиси, «Учқун» газетасининг муҳаррири (1920 йил апрель-сентябрь) бўлди [3. б. 128.]. Бу газета орқали ёш бухороликларнинг илғор ғоялари ва ислохотлар ҳақида тарғибот ҳам олиб борган.

1920 йил 2 сентябрда Туркфронт кўшинлари ва бухороликларнинг кўнгилли қисмлари Бухорога кириб боришди, Амирлик ағдарилди. 1920 йил 14 сентябрда Абдуқодир Муҳиддинов раислигида Умумбухоро инқилобий комитети тузилди. Ҳукумат – Халқ Нозирлари Шўроси тузилиб, унга раис этиб Ф.Хўжаев тайинланди. 1920 йил 6-8 октябрь кунлари бўлиб ўтган халқ вакилларининг I Умумбухоро қурултойида Бухорони ҳокимияти ишчи ва деҳқонлар кўлида бўлган Халқ Совет Республикаси (БХСР) деб эълон қилинди.

Большевикларнинг асл мақсадини кеч бўлсада тушунган Ф. Хўжаев кейинги фаолиятини ўз халқининг фаровон ҳаёти учун, унинг азалий орзуси – мустақил яшаш учун курашга бағишлади.

Файзулла Хўжаев БХСР ҳукуматининг бошлиғи лавозимида тўрт йил ишлади, бу давр таниқли давлат арбоби бўлган Ф.Хўжаев учун сиёсий ҳамда ҳўжалик-ташкилотчилик ишлари мактаби бўлди. Бу

йиллар Ф. Хўжаев учун қанчалик қийин кечганини ва мураккаб шарт-шароитларда ишлашга тўғри келганлигини тарихчи Ш. Ҳайитов жуда аниқ тарзда тасвирлайди: "...бир томондан мамлакат ичкарисидаги адоғи йўқ муаммолар, иккинчи томондан босмачилик (истиклолчилик) билан кураш олиб бориш, учинчи томондан «марказ»нинг ҳар қандай ҳийла ва найрангларига қарамай, тўла миллий мустақилликка эришиш учун курашни давом эттириш, тўртинчидан эса мухожирликдаги миллатдошлари ҳақида қайғуриш, уларни ўз юртига қайтариш ёки имкон қадар ҳаётларини сақлаб қолиш масъулияти кабилар ёш нозирнинг зиммасида эди» [8. <http://e-tarix.uz>].

Ф. Хўжаев Бухоронинг тўпга тутилиб, бомбалар остида вайрон қилинишида ўзини айбдор деб билар ва хатосидан афсусланарди. «Мени ҳеч ким кечирмайди, ўзим ҳам», дерди у, ўз айбини сезиб, имкони борича Бухорони тиклаш, таъмирлаш учун жон куйдирар, ҳар бир илинжли ердан маблағ топиб шу йўлга ҳаржларди [7. <http://e-tarix.uz>].

Ф. Хўжаев 1938 йилгача қатор лавозимларда (БХСР ташқи ишлар нозири (1920-1922 йй.), ҳарбий ишлар нозири (1921-1924 йй.), ички ишлар нозири (1922 йй.), БХСР Меҳнат ва мудофаа кенгаши раиси (1922-1924 йй.), Шарқий Бухоро Инқилобий ҳарбий кенгаши раиси (1923-1924 йй.), СССР Ҳарбий-Денгиз ишлари халқ комиссарлигининг Ўзбекистон ССР бўйича расмий вакили (1925-йилдан)) [3. б. 128.] лавозимларида фаолият кўрсатди.

Файзулла Хўжаевнинг Ўзбекистонни намунали республикага айлантириш тўғрисидаги эзгу нияти рўёбга чиқди. У фақат ўзбек миллатининг равнақи учун эмас, балки ўнлаб турли миллат вакиллари яшаётган Ўзбекистоннинг равнақи учун, шу республикада яшаётган барча миллатларнинг бахтли ҳаёти учун курашди. Файзулла Хўжаев раҳбарлигида 1923 йилдаёқ аҳолига медицина хизмати кўрсатиш, умумий таълим мактаблари, билим юртлари ва курслар тармоғини кенгайтириш соҳасида анчагина амалий чоралар кўрилди. Аҳолига – ишчилар, хизматчилар, хунармандлар, ерсиз ва кам ерли деҳқонларга давлат ҳисобидан медицина хизмати кўрсатиш, меҳнат, ижтимоий таъминот ҳамда соғлиқни сақлаш нозирлиги томонидан йўлга қўйилди. Эски Бухорода 200 ўринлик дастлабки касалхона, 12 та даволаш-амбулатория пункти очилди. Халқ маорифи ҳам анча ривожланди. 1923 йилда Бухоро республикасида 32 та бошланғич ва ўрта мактаб, тўртта мусиқа мактаби, иккита педагоглар тайёрлаш институти, 11 та болалар уйи, хунар мактаби ташкил этилди. Халқ маорифи, соғлиқни сақлаш соҳасида эришилган дастлабки натижаларда Файзулла Хўжаевнинг салмоқли ҳиссаси бор [6. <http://e-tarix.uz>].

Шунингдек, давлат арбоби бўлган Файзулла Хўжаев биринчи кунданок мустақил сиёсат юрғизишга, Россия ва хорижий давлатлар билан тенг ҳуқуқли алоқалар ўрнатишга ҳаракат қилиб, ўзбек халқининг фарзандлари илм олиши йўлида анча ишларни амалга оширади. У иқтисодий соҳада ҳам Марказдан мустақил бўлишга интилган ва ташқи алоқаларни йўлга қўйишга ҳаракат қилган. Жумладан, 1922 йил Германияга чет эл савдо компаниялари ва банклари билан мустақил шартнома тузишга борди. У Ўзбекистонда замонавий саноат иншоотлари қурилишида ташаббускор бўлган. Шу билан бирга Ф. Хўжаев Марказнинг республикага ва унинг халқларига нисбатан олиб бораётган сиёсатини қоралайди. У Туркистон минтақасидаги истиклолчилик ҳаракати (шўролар тузуми даврида “босмачилик” деб нотўғри талқин қилинган)га ҳайрихоҳлик билан қаради. Буни миллий мустақиллик талаб қилаётган Кўлоб вилоятининг Балжувон туманидаги гуруҳларнинг қўрбошилари Давлатмандбий, Комилбой ва Қажум Тўқсаболар билан тузилган битим-келишув ҳам тасдиқлайди [7. <http://e-tarix.uz>]. Лекин у мустақилликни осонликча қўлга киритиб бўлмаслигини жуда яхши биларди.

Файзулла Хўжаев Туркистон, Бухоро, Хоразм республикаларининг иқтисодий жиҳатдан бирлаштирилишига (1923 йил март) қарши фикр билдирди. Марказнинг янги, ўз манфаатлари йўлидаги шовинистик сиёсати – миллий ҳудудий чегараланиш ўтказилгандан кейин у (1925 йил февралдан) Ўзбекистон ССР Халқ Комиссарлари Советига раислик қилди. Марказнинг ўлкада катта ҳуқуқларга эга бўлган Турккомиссия, Туркбюро, РКП(б) Марказий комитети Ўрта Осиё бюроси каби ташкилотлар тазйиқларидан чўчимасди. Ф. Хўжаев «ўн саккизлар гуруҳи»нинг ғоявий илҳомчисига айланди. У Бухородаги жадидчилик тарихига бағишланган «Бухоро инқилобининг тарихига материаллар» (1926 й.) асари учун компартия томонидан танқидга учради. Ўзбекистонда ёппасига пахта экилиши ва пахта яккаҳокимлиги оқибатида келадиған қийинчилик ҳамда муаммоларни очик айтган эди [3. б. 128].

У шунда ҳам ўзининг Марказ кўлида кўғирчоқдек ҳис қилиб, “Мен ватаним, миллатим, халқим учун жонимни жабборга бериб ишляяпман. Лекин... мен Россия буйруғини қул мисоли бажаришдан бошқа ҳеч нарса қила олмаяпман!” деган эди.

Файзулла Хўжаев ўзининг юргизаётган бундай сиёсати албатта Марказдаги большевик раҳбарлар эътиборидан четда қолмаслигини у жуда яхши тушунар эди. У бир йиғинда ўртоқларига, вақтинча Тошкентдан узоқроқ жойга кетишларини, ўз атрофида тушуниб бўлмайдиган ишлар бўлаётганлигини айтиб, уларни огоҳлантирган. Унинг яқин маслакдошларидан бўлган Фитрат унинг уйига келганида (1936 йил октябрь): «Келганидан хурсандман, лекин огоҳ бўл, мен билан учрашган ҳар бир одам рўйхатга олиниб, қадами кузатиляпти», деган эди [7. <http://e-tarix.uz>].

Унинг хавотири тўғри эди. Марказ ўз эл-юртини деб, партия директиваларини бажармайдиган ҳар қандай кишини тинч қўймас эди.

И.В. Сталин Халқ Комиссарлари Совети раислигига номзод тайинлаш масаласида Тошкентга, Ўзбекистон КП(б) Марказий Комитетига йўллаган 1937 йил 2 августдаги 1167-сонли шифр телеграммада номзод Болтабоевни Халқ Комиссарлари Совети раислигига кўтариб бўлмаслигини, уни “бадном”

қилаётган Рисқулов, Хўжанов (қозоқ миллатига мансуб), Отабоев (туркман миллатига мансуб)лар қаторида Файзулла Хўжаевни ҳам таъқидлаб ўтади [4. б. 5].

Мустабид тузум ҳукмдорлари ва уларнинг гунаҳкорлари энг шимариб қилган “саъй-ҳаракатлари” натижасида 1937-1938 йилларда гўё Ўзбекистонда бир қатор йирик “аксил-инқилобий тузилма”лар борлиги тўқиб чиқарилди [5. <http://e-tarix.uz>].

1937 йилдан «антисовет», «халқ душманлари»ни қидириб топиш ва жазолаш кенг тус олди. Хусусан, сиёсий бошқарув органларининг (ОГПУ) фаолияти асосан ана шундай «тамға» олган шахсларни қидириш ва текшириш билан боғлиқ бўлди.

Файзулла Хўжаев 1937 йил ёзида ЎзССР Халқ Комиссарлари Кенгаши раиси лавозимида турган чоғида, Москвада қамоққа олинди.

“Советларга қарши ўнг троцкийчи блок” устидан ўтказилган суд жараёнининг гувоҳи бўлган, бир неча йиллар партия ва давлат идораларида ишлаган Нуриддин Муҳитдинов “антисовет”лар қаторида Ф. Хўжаев ва А. Икромовларни кўриб ҳайрон бўлганлигини, уларнинг аҳволи оғир эканлигини ҳамда суд жараёни ниҳоятда бир томонлама, оғир кечганлигини хотирлайди [2. б. 17].

Файзулла Хўжаев 1938 йил 13 мартда Москвада отиб ташланди.

Ўзбекистон равнақи, истиқболи учун фидойилик кўрсатган Турар Рисқулов, Абдулла Раҳимбоев, Акмал Икромов, Исроил Ортиқов, Абдулла Каримов каби ўнлаб номдор маҳаллий раҳбар кадрлар қаторида Файзулла Хўжаевнинг ҳаёт қисмати пировардида мана шундай фожеа билан яқун топди. 1965 йил 6 мартда Олий суд Ҳарбий коллегияси Файзулла Хўжаевни айбсиз деб топди ва оқлади, тарихий адолат қарор топди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдуллаев Ш. Ўзбекистон халқларининг ўтмишдаги мавжуд тенгсизлигини тугатиш тарихидан. – Т.: Ўздавнашр, 1959.
2. Муҳитдинов Н. Кремлда ўтган йилларим. – Т.: Ўзбекистон, 1995.
3. Ўзбекистон совет мустамлакачилиги даврида. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Иккинчи китоб. – Т.: Шарқ, 2000.
4. Шамсутдинов Р., Ҳасанов Б. Қатағон қурбонлари (1938 йил февраль, сентябр). Бешинчи китоб. – Т.: Шарқ, 2009.
5. Қиличев Ф. Мустақилликнинг фожиали йўли. <http://e-tarix.uz>
6. Насруллаев М. Қатағонлик сиёсати: унинг моҳияти ва оқибатлари. <http://e-tarix.uz>
7. Хўжаев Файзулла. <http://e-tarix.uz>.
8. Ҳайитов Ш. Файзулла Хўжаев ва Туркистон муҳожирлари. <http://e-tarix.uz>

Свген Ванюков
(Харків, Україна)

ВІЙСЬКОВА ІСТОРІЯ

Історія Збройних Сил України бере початок з давньослов'янського війська. VIII-IV століттях на початковому етапі східнослов'янської цивілізації поселення слов'ян було в основному родоплемінні і військова організація того часу була родоплемінною. Рід забезпечував охорону осель та городищ від ворогів. Називалося слов'янське військо «вої», вищим органом власті було віче (збори громади). Не було ніяких рангів чи ступенів. У бою керував воями обраний на віче воевода. Давньослов'янське військо виділялось героїзмом, сміливістю, витривалістю, однак мало слабку дисципліну, просту зброю та організацію. Тактики ведення бойових дій не було, кожен бився як міг та вмів, застосовуючи засідки, обходи, оточення та інші військові хитрощі.

Із зародженням давньоруської держави – «Київська Русь» – запроваджується дружина, яка займалася тільки військовою підготовкою. Це був уже прообраз регулярного війська. У цей час з'являються перші зачатки тактики ведення бою, побудови бойових порядків війська. Військо розбивається на роди військ (оружейники і стрільці). Кіннота поділялася на важку і легку. Військо ставало до бою певним бойовим ладом. Побудова бойових порядків залежала від бойової підготовки дружин і воїв та сил противника. Як побудувати військо для бою, яку застосувати тактику ведення бою обирав князь.

Під час княжої доби у військах був введений прапор – символ військової доблесті і честі, він об'єднував воїнів, дружину навколо князя. Воїни мали за обов'язок боронити свій символ, а вороги вважали за честь здобути прапор.

У княжу добу починає розвиватися і військовий флот – річкові та морські човни. Княже військо на кілька століть набрало постійних організаційних форм, воно обороняло кордони Київської Русі, підтримувало силу й могутність держави. У безупинних війнах, походах утворилася еліта – лицарство.

Про українську козацчину сказано багато. Татарська навала XIII-XIV століть призвела до занепаду української держави та її війська. Основною причиною зародження козацтва була небезпека з боку орд кочівників, які грабували, нищили, брали у полон український люд. І тут, на диких дніпровських перегонах, як з–під землі, як із річкових хвиль, виросла Січ [3, с. 1].

У цей час визріває національна свідомість народу, бажання здобути свободу і незалежність. Козацьке військо мало демократичний устрій, у ньому панував закон. На чолі війська стояв гетьман, він був головою козацької держави, мав повну адміністративну владу, брав активну участь у законодавчій діяльності, судовій справі, при чому в своїх рішеннях він враховував думку генеральної та старшинської рад. Козацьке військо поділялось на кінноту та найбільш чисельну одиницю війська – піхоту. Піхота була головним видом козацького війська. Тактика ведення бою була різноманітною залежно від виду бою (наступ або оборона). У наступу застосовувалась тактика шиккування півколом, що давало можливість атакувати противника з фронту, з флангів, заходити в його тил для нанесення удару.

В обороні будувалися укріплення з возів, а під час тривалої оборони воза засипали землею, при цьому військо перебувало у середині. Це були зачатки сучасного загальновійськового бою (наступ і оборона). Козаки першими використали метод окопування в землі. Піхота застосовувала тактику шиккування в три шеренги: перша шеренга — стріляла, друга – подавала рушницю, а третя – їх заряджала, що давало можливість вести безперервний вогонь.

У першій половині XVII століття запорозьке козацтво піднялося до рівня розвитку кращих європейських армій. Козаки відзначалися розумом, хитрістю, вмінням виграти у противника бій, вони вражали ворога великою відвагою, витривалістю, військовим мистецтвом та здатністю стояти на смерть. Більшість нападів козаки здійснювали морем. Вони атакували татарські й турецькі укріплення на Чорноморському узбережжі. У 1538 році козацька флотилія частково зруйнувала турецьку фортецю Очаків, у 1608 р. – Ізмаїл.

Після скасування у 1764 р. гетьманства царицею Катериною II козацтво пішло в занепад. У 1783 р. залишки козацьких полків були приєднані до регулярного війська Росії. Пізніше українські військові формування і партизани брали участь у переможній вітчизняній війні 1812 р.

Кінець XIX – початок XX ст. ознаменований піднесенням національно – визвольної боротьби українського народу. Центром її стала Західна Україна (Галичина). Там зародився січовий стрілецький рух. З початком першої світової війни головна українська Рада стрілецтва проголосила «Звернення до українського народу», в якому закликала громадськість об'єднатися під жовто-блакитним прапором Українського січового стрілецтва (УСС) для збройної боротьби з царською Росією за визволення України. Метою УСС було звільнення та об'єднання українського народу, створення в майбутньому незалежної України. Ця боротьба значно вплинула на рух українського народу за свою державність. З революційними подіями 1917 р. в Україні розпочинається військовий рух за створення національної армії. З проголошенням Центральною Радою Української Народної Республіки (УНР) розпочалося створення національних Збройних Сил. У січні 1918 р. Центральна Рада УНР ухвалила закон про утворення народної армії на міліційній основі. У квітні 1918 р. приймається рішення про реорганізацію народної міліції в регулярну українську армію. У грудні 1918 р. Військові Сили України налічували 300 тис. осіб, але їх боєздатність була низкою: не вистачало кваліфікованих військових кадрів. Крім того, не було консолідації ні політичних партій, ні громадських рухів. Тому, проголошена у листопаді 1917 р. Українська Народна Республіка не змогла захистити свою незалежність.

З проголошенням у 1922 р. СРСР питання військової служби і захисту української землі були повністю підпорядковані союзному керівництву.

Український народ, як і всі народи колишнього Радянського Союзу, заслужено пишається перемогою над нацизмом у Другій Світовій війні.

Найжорстокіша із воїн, яку будь – коли вело людство, була виграна. Вона мала патріотичний характер, оскільки велася за врятування Вітчизни.

У боях за визволення України загинули й дістали поранення 3,5 млн. солдатів і офіцерів. Звання Героя Радянського Союзу за визволення України були удостоєні представники 43 національностей, серед них 2598 росіян, 668 українців, 69 білорусів, 62 грузини, 35 вірменів, 33 узбеки, 30 казахів, 17 азербайджанців [4, с. 32]. Збройні Сили держави ґрунтувалися на кадровій системі комплектування.

Після розпаду Радянського Союзу і проголошення в 1991 році незалежності, Україна отримала складову частину Збройних сил СРСР, розташованих на її території, потужну угруповань військ у Європі, оснащену ядерною зброєю та відносно сучасними зразками озброєння та військової техніки.

24 серпня 1991 року Верховна Рада України ухвалила рішення про взяття під свою юрисдикцію усіх розташованих на українських теренах військових формувань Збройних Сил колишнього СРСР та про створення одного з ключових відомств – Міністерства оборони України. Під юрисдикцію України перейшли 14 мотострілецьких, 4 танкових, 3 артилерійських дивізій та 8 артилерійських бригад, бригада спецназу, 9 бригад ППО і окрема армія ППО, 7 полків бойових вертольотів, три повітряні армії (близько 1100 бойових літаків), 176 міжконтинентальних балістичних ракет, а також близько 2600 одиниць тактичної ядерної зброї. Чисельність військ України становила близько 700 тис. чол. [4, с. 7]. З прийняттям закону «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року розпочалася розбудова національних Збройних Сил України та інших військових формувань. Цей день є святом Збройних Сил нашої держави. Характерними ознаками того періоду були одночасно формування правової основи діяльності Збройних Сил, реорганізація їх структур, створення відповідних систем управління та забезпечення інших елементів, необхідних для їх функціонування. В основу процесу створення власного війська були закладені політичні рішення керівництва України стосовно без'ядерного і позаблокового статусу держави. Становлення Збройних Сил

Україні супроводжувалося значним скороченням військових структур, чисельності особового складу, кількості озброєнь та військової техніки.

Згідно з обстановкою спочатку основні зусилля були зосереджені на створенні відповідної законодавчої бази. До кінця 1991 р. було прийнято ряд законів: «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», воєнна доктрина України, «Про прикордонні війська», Постанова Верховної Ради України «Про військові формування на Україні», а також закон «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», який визначає порядок проходження військової служби громадянами України, їх права та обов'язки. У 1996 р. за дорученням Президента України була розроблена Державна програма будівництва, розвитку Збройних Сил України на період до 2005 р.

24 березня 1999 року Верховна Рада України затвердила законами України військові статuti Збройних Сил України. З 1998 р. запроваджена нова система військово-адміністративного розподілу території держави. Замість військових округів було утворено оперативні командування (Західне, м. Львів; Південне, м. Одеса; Північне, м. Чернігів). Функціонально вони стали постійними оперативно - стратегічними об'єднаннями, призначеними для виконання як у мирний, так і у воєнний час оперативних, мобілізаційних завдань і завдань територіальної оборони у встановлених для них межах, а також для технічного, тилового, медичного та інших видів забезпечення військ, що знаходяться на їх територіях, незалежно від відомчої підпорядкованості.

Згідно з Конституцією та чинним законодавством Верховним Головнокомандуючим Збройних Сил України є Президент України. Безпосереднє керівництво Збройних Сил України у мирний та воєнний час здійснює Міністр оборони та штаб Збройних Сил України. Якісними ознаками розбудови Збройних сил України є: бойова здатність, бойова ефективність, стійкість, мобільність, інформованість, керованість, живучість, готовність до від мобілізування і виконання бойового завдання. «Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості покладається на Збройні Сили України» - [ст. 17 Конституції України]. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком кожного громадянина України.

Література:

1. Енциклопедія історії України. — К.: Наукова думка, 2005. — 672 с.
2. І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів, О. Думін, С. Шрамченко. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) — Львів: «Світ», 1992. — 713 с.)
3. Козацтво: школа патріота тематична вкладка до часопису «позакласний час» № 9, 2017 р.
4. І.І. Мусієнко, С.Є. Кучерина, О.Б. Крамаренко «Захист Вітчизни»: навчальний посібник
5. Я. Дашкевич. Історія українського війська (1917–1995). - Львів: «Світ», 1996. - 840, іл. с.

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Тамара Драч
(Львів, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ МОДЕРН В ХОРЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

В процесі еволюції культурно-історичної свідомості, змінювалися і стилі хореографії. Танець відображав не тільки емоційний та творчий стан особистості, так само і переймав сучасні тенденції в філософських та мистецьких смаках публіки. В процесі культурного становлення танець набув своєї довшеної форми в період романтизму, коли класична основа стала базою для створення візуально-естетичного дійства, котре приваблювало інтелігентну публіку та людей з творчим смаком. Однак цей період мав закінчитися, адже сценічна аристократія набридла простим людям і вони почали шукати своє виявлення у творчості модерністів, котрі показували не тільки фантастичний світ з доскональними формами, а й прагнули показати побут, соціальні негаразди та проблеми, котрі цікавили звичайного глядача. Модерн став засобом самовираження звичайних людей, котрим знайомі щоденні переживання та турботи, а також повсякденні потреби та можливості їх досягнення. Цей напрям став зрозумілим та потрібним українському глядачу, котрий, втомившись від нав'язаних культурних стереотипів, прагнув вивільнитися у творчості та показати власний світ думок через танець.

Тож, метою статті є визначення стилю модерн як основи для постановочної діяльності балетмейстерів в Україні. Сьогодні стиль модерн визначається особливою лексикою, котра необхідна для створення прогресивного балету. В стилі модерн в Україні працюють такі талановиті хореографи як Алла Рубіна, Раду Поклітару, Аніко Рехвіашвілі, Тетяна Островерх та Христина Шишкарьова Ру, виконавці, балетмейстери та танцівники, котрі прагнуть до академічної освіти додати основи сучасної хореографії. Завданням статті є визначити поняття модерн, розглянути основні етапи історичного розвитку стилю, проаналізувати літературні джерела, періодичні видання та книги, котрі присвячені культурології України та мистецтвознавчому аналізу стилю.

Модерн виник на початку ХХ століття. В Україну він почав просуватися напередодні жовтневої революції. Коли погляди людей почали суттєво різнитися від класичних. А саме головною складовою танцю модерн стала його унікальна лексична база та методична основа, котра допомогла створити професійну балетну школу та відокремити професійне мистецтво танцю від аматорського аналогу.

В даний момент до сучасної хореографії відносять *rall-dance*, *body-ballet*, *twerk*. Актуальним стало визначити стиль, як складову частину певної історичної епохи, стиль модерн, перекладають як «сучасний, прогресивний модний». Важливим питанням постає визначення поняття модерн в хореографії, балеті та аматорському танці.

«Модерн» як стиль хореографії, з'явився наприкінці ХІХ – початку ХХІ століття. В культурологічному словнику «стиль модерн» визначається, як стильовий напрям у європейському та американському мистецтві (переважно, в архітектурі, образотворчому й декоративно-ужитковому мистецтві) кінця ХІХ - початку ХХ століття. Відомий також як нове мистецтво (*ArtNovean*), Югендстиль (*Jugendstil*), стиль Сецесіону (*Sezessionstil*). Прагнучи створити новий стиль представники модерну відмовилися від історичних запозичень, використовували умисно примхливі, мінливі форми, вигадливі лінії, принципи асиметрії та вільного планування, нові технічні й конструктивні засоби для створення незвичайних, підкреслено індивідуалізованих будівель, де всі рішення підпорядковані єдиному образно-символічному задумові й орнаментальному ритмові. Яскравий приклад – будинок з химерами в Києві (архітектор – В. Городецький) [1, с. 250].

У хореографії стиль модерн визначається як один з напрямків хореографії, котрий зародився в кін. ХІХ - поч. ХХІ ст. в США та Германії. Термін "*танець-модерн*" з'явився в США для позначення сценічної хореографії, в котрій танцівники відмовилися від традиційні балетних форм. Цей термін увійшов у вжиток та витіснив інші терміни, такі як вільний танець, дунканізм, танець босоніжок, ритмопластичний танець, виразний, експресіоністський, цілковитий, новий художній, котрі мали місце в процесі розвитку цього напрямку [6].

Тож, загальним для обох визначень є часовий проміжок та переклад самого терміну як сучасний. Однак сам стиль в процесі еволюції та розвитку набув нових форм та змінився, увійшов в систему культурологічних процесів та став здобувати нових елементів та визначень. З'явилися представники танцю модерн в різних країнах, котрі по-своєму інтерпретували цей напрям та створювали власні вистави та номери спираючись на нову хореографічну лексику. Наразі, на календарі початок ХХІ століття, а стиль модерн і досі продовжує розвиватися, він не відійшов від культури, так як це зробили тимчасові захоплення в хореографії, наприклад, диско, техно, брейк-данс, чи, наприклад, контемп. Цей напрям отримав свій логічний розвиток та проявив себе як прогресивний та академічний стиль хореографії. Назвати його класичним, на жаль, буде абсурдом, адже саме цей стиль найбільше опозиціонує класичному балету, з його продуманими позиціями, положеннями, системою підготовки та постановками, однак зараз модерн напрацював власну лексику, має свою методику виконання, та розроблену систему підготовки. Сформувався стиль, котрий можна відобразити, визначити та пояснити завдяки чіткій системі, яка утворилася в процесі його розвитку. Все, від чого так хотіла відмовитися Айседора Дункан, було

створено її послідовниками. Адже Лої Фуллер, Рут Сен-Дені, Тед Шоун створили школу танцю модерн, методику виконання вправ та додали логічності драматургічного змісту балетам та хореографічним композиціям.

Звертаючись до сьогодення танцю модерн 2017 року. Ми отримали стиль модерн, котрий зберіг елементи школи Марти Грехем та здобутки молодих хореографів та виконавців. Танець модерн змішався з іншим напрямком – джазом, утворився модерн-джаз танець. З народною хореографією – утворився фольк, з класичною – утворився контемп. Танцю ж модерн притаманна асиметрія поз, поліцентрія руху, мультиплікація, лінії тіла - ламані, а емоції танцівника можуть проявлятися у голосі, міміці, пластиці та індивідуальній виразності виконавця. Позам притаманна невиворотність ніг, дотягнутість пальців рук, зміщена вісь тіла у центр - постійні атрибути лексики танцю.

Модерн приймає нові форми та стає виразним засобом для цілих вистав та однак без класичної основи ця хореографія виглядає скупю, складно визначити, наскільки потрібно для підготовки сучасного танцівника класична підготовка. В європейській сучасних балетних театрах практикують підготовку танцівника модерну, відмовляючись від класики, від граційних ліній та виснажливої восьмирічної підготовки, в котрій кожний день танцівник перевіряє себе на міцність, працює над собою на протязі кількох годин на день, вивчає дует, основи гри на фортепіано чи скрипці, вивчає французьку, задля чіткого уявлення про термінологію класичного танцю, практикує нові постановки, складає державні іспити з сучасної та народно сценічної підготовки.

Вони докладають неймовірних зусиль для полегшення власного організму, тіла, розробки виворотності та кроку. Звісно такі танцівники проявляють себе виносливими, організованими, граційними та всесторонньо розвинутими. Однак негативний фактор – при такій підготовці навряд чи майбутній танцівник встигає всесторонньо розвиватися та формуватися як особистість.

На противагу цьому, сучасні танцівники вивчають лексику танцю джазу, модерну, модерн-джаз, контемп, роблять екзерсис біля опори, розроблений спеціально для людей з природними даними, які більше відповідають поняттю жіночності та мужності, їх підготовка насичена, однак вони більшу увагу приділяють загальному розвитку тіла, пластики, виразності та гнучкості, в ньому більше соціальної правдивості та драматичної виправданості. Вони-природні та життєво реалістичні, ніж класичні танцівники.

Хоча з точки зору соціуму, такий мистецький продукт важче сприймається в Україні, адже глядач шукає довершеність форм та досконалість, а дивитися на невиворотні ноги та складні драматургічні рішення режисера, на нашу думку, нецікаво для українського глядача. Поступово та з науковою недовірою прийняв глядач танець модерн у постановці Алли Рубіної, її «Сертакі» у виконанні провідних артистів балету, виглядало і комедійно і технічно довершено. А перші спроби Раду Поклітару поставити серйозні балети на сцені української опери, були прийняті з цікавістю, але, у той самий час, з деяким здивуванням.

Тож, модерн, можна інтерпретувати з точки зору культурологічного аналізу, мистецтвознавчого, а також філологічного (лінгвістичного), тому наразі ми вивчаємо термінологію та методику танцю модерн, аналізуємо різноманітні джерела, завдяки яким маємо визначити, яким саме чином інтерпретувати це поняття в своєму дослідженні. Ще один споріднений термін «модерну» є «модернізм». Згідно культурологічного словнику, модернізм (франц. Modernism, від moderne – новітній, сучасний) – загальна назва течій у мистецтві й літературі 20 ст, яким властиві заперечення реалізму, суб'єктивізм у художній творчості, пошуки нових мистецьких форм. За модернізмом слідує епоха постмодернізму, що так само мала місце і у хореографії, постмодерністи шукали натхнення в нових пластичних формах, виражали себе через колапс, котракшн, реліз, висловлювали в танці за допомогою слів та емоцій, прибирали з танцю музику, з балету експериментували з простором, дія могла відбуватися у тривимірному просторі, прямо на стадіоні, а куліси могли бути і взагалі відсутніми. Моріс Бежар в своїх постановках використовував одночасну дію в кількох місцях сценічної площадки, а Матцек експериментував з класичними підтримками та костюмами, у «Жизелі», його героїня була вдягнена в костюм «яйця», а пуанти були замінені на балетки. Постмодерністи вивчали смаки глядачів та пропонували їм новий продукт, зовсім не схожий на класичний, сучасну інтерпретацію історичних подій, а також складний побутовий реалізм, котрий проявлявся в балеті за рахунок лексики, невластивих для класичної хореографії костюмів та атрибутів. Вийти на сцену у звичайному діловому костюмі стало вже нормальним явищем, а виступати на порожній сцені без декорацій стало для хореографів новим творчим експериментом, котрий вніс у балет натуралістичність, «екшн» та символізм, котрий став для цього необхідним.

Хореографи вивчають та реагують на зміни, котрі відбуваються у соціальному житті, таким чином, хореографія стала засобом діалогу між суспільством та мистецтвом. Вона відображає нові тенденції в моді, поглядах суспільства та спільноти. Кожний рух визначає вже нові емоції та події. Створення стилю модерн передувало складному суспільному процесу, котрий змінив не тільки мистецтво, але й світогляд багатьох поколінь людей, котрі завдяки свободі тіла та розуму змогли зрушити з місця складну машину часу, котра заповільнювала розвиток нашої держави через диктатуру поглядів, думок та смаків. Таким чином модерн – не є віртуальним мистецтвом – вигаданим, а тим паче штучно створеним мистецтвом, а є наслідком процесу зміни смаків, філософського мислення нашої вільної та прогресивної держави, в котрій люди почали висловлюватися відверто, логічно та практично досліджено. Стиль модерн за короткий термін захопив мистецтво усіх цивілізованих країн та залишив по собі помітний слід у кожній національній культурі. Епоха модерну проіснувала недовго: 20-30 років у різних країнах але вплив модерну ми

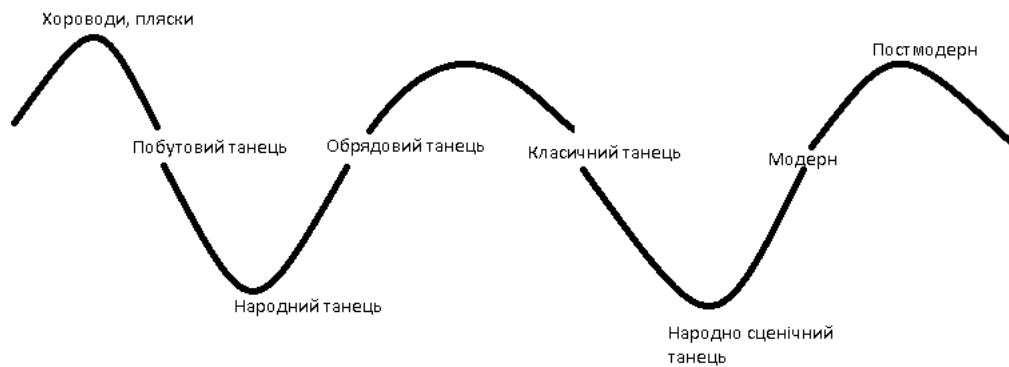
знаходимо в усьому: в архітектурі й живописі, в монументальному мистецтві, книжковій графіці, плакаті, рекламі, дизайні та одязі.

Появу стилю модерн пояснюють різними причинами. Наприклад, стомленістю XIX сторіччя та загальним декадансом європейської культури. «Кінець сторіччя» - ці слова вживаються не лише на позначення хронологічного відрізка: вони мають певний сенс і містять в собі визначену оцінку. Кінець століття обожнюється з декадансом, занепадом, духовним розкладом, з втратою моральних критеріїв, розгубленістю інтелігенції перед лицем соціальних негараздів і суперечностей, що посилюються [3, с. 259-275]

За Чижевським схема культурно історичних епох виглядає таким чином:

Проводячи аналогію з хореографією можна зобразити еволюцію танцювальних ідей таким чином:

Джерело інформації: Григорій Грабович. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. — К., 1997. — С. 432-500

Література:

1. Корінний, М.М. та ін.. Короткий енциклопедичний словник з культури. — 384 с. — К., 2003.
2. Корінний, М.М. та ін. Короткий термінологічний словник з української та зарубіжної культури. — 324 с. — К., 2000.
3. Шейко, В.М. Культурологія [Текст]: навч. Посіб. — 494 с. — К., 2012.
4. Культурологія: українська та зарубіжна культура: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - 2-ге вид., стер. — 567 с., 2006.
5. Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посіб. Видання 3-тє, перероб. та доп./За ред. І.І. Тюрменко. — Київ: Центр учбової літератури, 2016. — 370 с.
6. Танець модерн. Електронний ресурс: <https://www.gildiaballet.com.ua>

Науковий керівник:
кандидат історичних наук Дорогих Л.В.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Марія Антонченко, Михайло Ніколаєнко
(Суми, Україна)

КРОССЕНС ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства України є реформування системи освіти до світових стандартів, що відповідають сучасному стану науково-технічного прогресу та інформатизації всіх сфер життєдіяльності. Це передбачає принципово нові функції освіти і забезпечення педагогічними працівниками відповідності освіти запитам і вимогам сучасного інформаційного суспільства.

При цьому значно підвищує вимоги до рівня підготовки педагогів, їх особистісних і професійних якостей. Компетентнісний підхід до навчання педагогічних працівників, в основу якого покладено новий погляд на формування та розвиток особистості педагога, сприяє створювати такий педагогічний потенціал, що спроможний вести ефективне навчання в умовах швидких соціально-економічних змін, формувати та розвивати сучасні професійні компетентності педагогів [4].

Однією зі складових професійної компетентності педагога є інформаційна компетентність. Вчителі повинні вміти орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати, аналізувати інформацію та застосовувати її для самоосвіти та навчання учнів. Формування інформаційної компетентності на сучасному етапі розвитку освіти слід розглядати як одну з пріоритетних завдань професійної підготовки педагога. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що досліджували поняття інформаційної компетентності такі науковці, як П.В. Беспалов, А.А. Єлізаров, Н.В. Насирова, О.В. Овчарук, М.І. Жалдак, Н.В. Морзе та інші, але ж вони стосуються, в основному, формування інформаційної компетенції майбутніх фахівців, тобто студентів. Але аналіз напрямів формування інформаційної компетенції педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти є недостатнім і досить актуальним.

Метою статті є дослідити роль сучасного інтерактивного засобу кроссенс для формування інформаційної компетентності педагогів.

Виділення інформаційної компетентності як окремої складової професійної компетентності педагога обумовлено активним використанням інформаційних технологій у всіх сферах людської діяльності, в тому числі і в освіті. Її важливість підкреслена у державних цільових програмах з освіти та інформатизації [3, 5, 7 та інші].

Інформаційна компетентність педагога – це інтегрований результат особистості педагогічного працівника по оволодінню сучасними інформаційними технологіями та застосуванню їх у власній професійній діяльності, який формується на основі оволодіння ним змістовим, діяльним і мотиваційним компонентами досвіду роботи з різноманітною інформацією [1].

Інформаційна компетентність передбачає:

- впевнене та критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні;
- інформаційну й медіа-грамотність та культуру;
- володіння основами програмування, роботи з базами даних;
- алгоритмічне мислення;
- навички роботи та безпеки в Інтернеті та кібербезпеки;
- розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [7, с. 11].

Для формування інформаційної компетентності педагога необхідно щоб він постійно оволодівав новітніми інформаційними технологіями, впроваджував їх до навчального процесу, використовував сучасні інтерактивні методики та методичні прийоми навчання.

Одним з таких методичних прийомів є кроссенс, в якому використовується робота з образами, творчий потенціал аудиторії, інтерпретація наявного матеріалу зі своєї точки зору, залишаючи простір для індивідуальності. Кроссенс - асоціативна головоломка нового покоління, що з'єднує в собі кращі якості відразу декількох інтелектуальних розваг: головоломки, загадки і ребуса. Слово «кроссенс» означає «перетин смислів» і придумано за аналогією зі словом «кросворд», яке в перекладі з англійської мови означає «перетин слів». Ця унікальна ідея належить письменникові, педагогу і математику Сергію Федину і доктору технічних наук, художнику і філософу Володимирі Бусленку [2].

Кроссенс, вперше опублікований в 2002 році в журналі "Наука і життя" [2], представляє з себе асоціативний ланцюжок, замкнуту в стандартне поле з дев'яти квадратів, в які встановлюються зображення. Читати кроссенс потрібно зверху вниз і зліва направо, далі рухатися тільки вперед і закінчувати на центральному квадраті, таким чином, виходить ланцюжок загорнута «равликом» (рис.1).

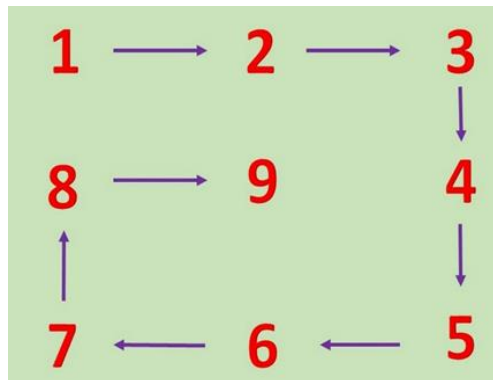

Рис. 1. Квадрати кроссенсу.

Дев'ять зображень розставлені таким чином, що кожна картинка має зв'язок з попередньою і наступною, а центральна об'єднує за змістом відразу декілька. Зв'язки можуть бути як поверхневими, так і глибинними, але в будь-якому випадку це дуже гарна вправа для розвитку логічного і творчого мислення. Кожна сторона потрібна і важлива, тому що тільки в комплексі виходить цілісність, тільки на перетині всіх смислів, з'являється новий щабель розуміння.

Проблема, з якою часто стикаються автори кроссенсів, – це трактування зображень, які можуть бути не дуже зрозумілі або надто загадкові. У такому випадку дається коротка текстова підказка – хто або що зображено на кожній картинці, а завдання – знайти зв'язки між сусідніми зображеннями або дати назву кроссенсу, відшукавши єдину нитку асоціацій. Предметні кроссенси, зрозуміло, розгадувати простіше. Потрібно лише зрозуміти сенс і знати алгоритм створення головоломки.

Кроссенс – гарний спосіб не тільки знайти зв'язок і смисли в історії, правознавстві, художній культурі а й поглибити розуміння вже відомих понять і явищ. Крім того, що важливо, він дозволяє оживити «повість минулих літ» образами - портретами історичних діячів, творами мистецтва, зображеннями предметів матеріальної культури, сюжетними картинками сучасників.

Основний сенс створення кроссенсу – це загадка, головоломка, ребус, завдання, яке призначене для певної аудиторії. Саме в цій якості воно цікаве нам, педагогам. В першу чергу, як нетрадиційна форма перевірки знань з предмета. Коли образи на зображеннях прості і логічні, для розгадки кроссенса потрібно лише знання фактів. У цьому випадку тематика конкретна і правильна відповідь лише одна. Наведемо алгоритм створення кроссенсу:

1. Визначення тематики, спільної ідеї.
2. Виділення 8-9 елементів, що мають зв'язок з епохою, ідеєю, темою.
3. Знаходження зв'язків між елементами, визначення послідовності.
4. Виділення елементів, що мають 3 і більше зв'язків (хрест, основа).
5. Концентрація сенсу в одному елементі (центр).
6. Виділення відмінних рис, особливостей кожного елемента.
7. Пошук і підбір зображень, що ілюструють елементи.
8. Заміна прямих образів і асоціацій непрямыми, символічними знаками.
9. Побудова асоціативного зв'язку між елементами.

Застосування кроссенсу при викладанні різних предметів має безліч варіантів. Підібрані в певній логіці образи можуть бути використані на будь-якому етапі уроку: на стадії визначення теми, для визначення та постановки проблеми, на стадії закріплення матеріалу, як спосіб організації групової роботи на повторення та узагальнення, як творче домашнє завдання і так далі. У цьому випадку головоломка буде мати конкретну методичну мету або навіть декілька.

Приклад створення кроссенсу, запропонований вчителем музики міста Суми, описаний М.С. Ніколаєнко [6]. Він розвинув та реалізував ідею кроссенса від звичайного **асоціативного ланцюжка** з 9 квадратів до повноцінного, розгорнутого, логічно направлено асоціативного куща (рис. 2).

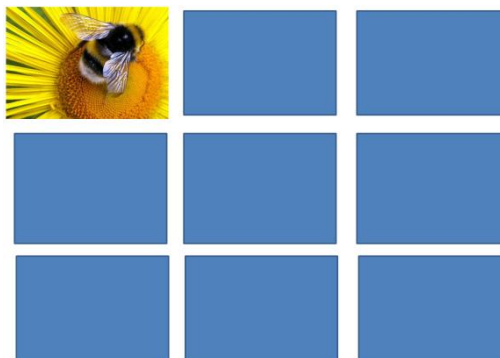

Рис. 2. Кроссенс «Музика»

Ідея реалізована у вигляді лише одного слайда презентації Power Point за допомогою рисунків, надписів, відео, які з'являються при виборі відповідного квадрата із дев'яти. При розгляді даних асоціацій вони зникають з полотна презентації (при цьому використовуються тригери) і як результат ланцюжка відкривається підсумок у наступному квадраті. Можна самостійно встановлювати порядок відкриття квадратів та регулювати асоціаціями (рис. 3).

Рис. 3. Кроссенс «Музика» (заповнений)

Кроссенс у першу чергу відображає глибину розуміння учнем заданої теми, сприяє розвитку логічного та образного мислення, підвищує мотивацію і розвиває здатність самовираження. Організація групової або парної роботи з кроссенсами однокласників допоможе побачити тему чи проблему з іншого боку, з іншої позиції. Прагнучи відобразити своє бачення, учні шукають цікавий додатковий матеріал, виявляють нестандартне мислення і підвищують рівень власної ерудиції. Як будь-яке творче завдання, кроссенси підвищують ініціативність, креативність і розвивають уяву. Не варто випускати з уваги і величезний виховний потенціал кроссенсів.

Таким чином, кроссенс, як методичний прийом виконує наступні функції: мотиваційну, інформативну, дослідницьку (допомагає відповісти на питання: що? де? коли?...), комунікативну (організовує діалог між учнями, учнями та вчителем та ін.), розвиваючу, пізнавально-пошукову, виховну тощо.

Таким чином, кроссенс є засобом для формування інформаційної компетентності вчителя тому що при його створенні використовуються сучасні освітні та інформаційні технології; враховуючі здібності, інтереси, професійний досвід педагогічних працівників, створюються умови для його професійного зростання та самореалізації.

Література:

1. Антонченко М.О. Сутність поняття «інформаційна компетентність педагога» / М.О. Антонченко // Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали І Всеукраїнської науково-методичної практичної конференції (28 лютого 2017 р.) – Суми: НІКО, 2017. – С. 21-24.
2. Бусленко В., Федін С. «Семейный кроссворд, и новая интеллектуальная игра «Кроссенс»// Наука и жизнь. – №12, 2002. – с.12
3. Закон України від 02.12.2012 № N 5463-17 «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
4. Иванов Д. Компетентности и компетентностный подход в современном образовании / Дмитрий Иванов. – М.: Чистые пруды, 2007. – 32 с.
5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В. Г. Кремень, В. І. Луговий, А. М. Гуржій, О.Я. Савченко]; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
6. Николаєнко М.С. Комп'ютерний практикум. Практичні поради. / М.С. Николаєнко. – Суми.: Ніко, 2017. – 80 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У сучасних реаліях вищої школи та у всіх сферах суспільного життя відбуваються процеси, які не можуть не вплинути на розвиток освіти, зумовити пошук нових технологій навчання та реформування підходу до навчання.

В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, в процесі реформування системи освіти основний акцент в розвитку нових технологій переноситься на навчання вмінню самостійно здобувати потрібну інформацію, виокремити проблеми і знаходити шляхи їх раціонального вирішення, вміти критично аналізувати отримані знання і застосовувати їх для вирішення нових задач. В цьому плані значний інтерес представляє дистанційне навчання [1, с. 5].

В Україні дистанційне навчання стає особливо актуальним у зв'язку з гострою потребою у масовій підготовці та перепідготовці кадрів, які здатні ефективно працювати в умовах ринкової економіки. Однак існуюча система вищої освіти і наявні заклади вищої освіти не завжди дають можливість отримати освіту за допомогою традиційних засобів навчання [2, с. 43].

Досягти рівних можливостей для отримання і використання знань на всіх етапах життєвого шляху кожною людиною, незалежно від її соціального статусу, місця проживання, обраної на даний момент сфери професійної діяльності допоможуть інноваційні технології особистісно-орієнтованого навчання [2, с. 190].

Дані технології варто використовувати в рамках дистанційного навчання під час підготовки майбутніх фахівців з акцентом на особистісно-орієнтоване навчання.

Практично, сьогодні всі розвинені країни світу усвідомили необхідність особистісно-орієнтованого навчання, в якій студент дійсно є центральною фігурою навчального процесу.

Особистісно-орієнтоване навчання - це навчання, що враховує індивідуальні задатки, здібності і можливості того, хто навчається, яке використовує передові педагогічні технології, не тільки для оволодіння кожним хто навчається сумою знань, вмінь, навичок, але, що значно важливіше – для розвитку його особистості. Воно передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання, розвиваючий його характер.

Особистісно-орієнтоване навчання важко забезпечити в умовах традиційного навчання оскільки планування навчального процесу здійснюється викладачем. І таке навчання називається «закритим навчанням», бо поведінка студента контролюється як у просторі, так і у часі. Закрита форма навчання спрямована, в основному, на формування знань, вмінь та навичок.

Крім того, слід враховувати, що процес навчання сучасної людини не закінчується в школі, чи в вузі, а стає безперервним. Тому сьогодні на зміну традиційним «закритим» системам навчання приходять нові «відкриті» системи, до яких відноситься і дистанційна освіта.

Відкрите навчання - сучасна форма навчання, спрямована на отримання якісних знань, які пов'язані з більш повним розвитком особистості (незалежність, творчість, ініціативність, інтелігентність і т.д.). У відкритому навчанні перевага надається самостійній роботі. Воно базується на свободі: виборі місця навчання; часу навчання; форм навчання і т.д. Висока якість знань забезпечується академічністю курсів, обліком потреб ринку та посиленням відповідальності за якість знань того, хто навчається, так як він є основною контролюючою ланкою процесу навчання. Процес навчання перетворюється у процес вивчення.

Слід відзначити нечіткість термінології у вивченні проблеми дистанційного навчання. Так, поряд з терміном «дистанційне навчання» вживаються і такі терміни, як заочне навчання, домашня освіта, незалежне навчання, екстернат, навчання на відстані і т. д. [1, с. 24-25].

Дистанційні технології навчання (ДТН) – поетапний процес організації системи професійної підготовки майбутніх фахівців у будь-який час та будь-якому місці, який включає такі компоненти як цілі і принципи впровадження, зміст і методи навчання, організаційні форми, засоби навчання та адміністрування навчальних процедур, при можливості реалізації опосередкованого (на відстані) взаємозв'язку студента і викладача [3].

Серед дистанційних технологій для впровадження у вищій школі під час підготовки майбутніх фахівців, можна виділити мережеві технології, кейс-технології та ТВ - технології навчання.

Мережеві технології навчання забезпечують навчально-методичними матеріалами та інтерактивним взаємозв'язком з використанням мережевих засобів комунікації. Серед таких технологій слід визначити такі технології, які широко використовуються в процесі навчання, це Інтернет-технології, Веб-технології, поштові (мейл) технології, інтерактивні технології тощо, які базуються на технічних засобах локальних і глобальних мереж, зокрема мережі Інтернет.

Засобом організації навчального процесу дистанційного навчання також виступає навчальна система MOODLE, яка побудована відповідно до стандартів інформаційних навчальних систем.

MOODLE - модульно-динамічне, об'єктно-орієнтоване освітнє середовище, програмний комплекс для створення та проведення курсів дистанційного навчання. Платформа оснащена великою кількістю інструментів, які дають можливість співпраці на різних рівнях.

Викладачеві система MOODLE надає можливість створювати курси різної складності та структури. Для цього у системі передбачена велика кількість модулів, що дозволяють розміщувати лекційний матеріал у вигляді книги, текстової сторінки, Веб-сторінки, файлів різних форматів, директорій і т.д. Платформа зручна для проведення чатів, форумів, Інтернет-семініарів. Система має велику кількість контролюючих модулів. Значна кількість інструментів перевірки знань дозволяє якісно організувати різні види контрольних робіт на дистанційному етапі [1, с. 100].

Розроблення та впровадження дистанційних форм навчання сприятиме вдосконаленню компетентісно - орієнтованої системи освіти. Використання останніх досягнень інформаційних технологій сприятиме більш успішній підготовці майбутніх фахівців до їх професійної діяльності і забезпечить доступ до наявної інформації.

Підтримуючи думку багатьох вчених вважаємо, що інтеграція дистанційних технологій у навчання є перспективною моделлю організації навчального процесу для досягнення певних цілей.

На сьогоднішній день отримання повної вищої освіти в Україні шляхом дистанційного навчання набуває актуальності. А також окремі елементи дистанційного навчання успішно використовуються у професійній підготовці студентів заочної та денної форми навчання, а особливо у перепідготовці спеціалістів, які вже мають вищу освіту.

Згідно з Концепцією розвитку дистанційного навчання в Україні, для становлення дистанційної освіти необхідна державна підтримка – створення, впровадження і розвиток національної системи дистанційної освіти в Україні, яка стане частиною освітньої системи України і буде інтегруватись в Європейський та світовий освітній простір. При цьому система дистанційної освіти забезпечуватиме функціонування дистанційної освіти, як рівноцінної форми навчання з видачею державного диплома, а також дистанційного навчання за окремими курсами чи блоками курсів з видачею свідоцтв (сертифікатів).

Головною метою створення системи дистанційної освіти є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту [4].

Дана система як найкраще забезпечує реалізацію основних концепцій дистанційного навчання.

Отже, різні елементи педагогічних технологій можуть бути використані під час організації навчального процесу підготовки майбутніх фахівців з елементами дистанційного навчання. А особливо орієнтація на розвиток самостійності і відповідальності, співпраця в процесі навчання мають принципове значення для будь-якої технології навчання, проте в умовах дистанційного навчання можливості реалізації цих вимог значно розширюються. Але слід пам'ятати, що кожна педагогічна технологія має свої переваги і недоліки. За наявності певних умов реалізація цієї технології дає найефективніші результати, в інших же умовах вона може бути малоефективною [5, с. 190].

Успішне вирішення проблеми якнайшвидшого впровадження системи дистанційного навчання в підготовку та перепідготовку кадрів залежить від того, наскільки успішно будуть розв'язані такі завдання: розробка нормативно-правового забезпечення дистанційного навчання; визначення основних принципів організації і функціонування єдиної в країні системи дистанційного навчання, що в свою чергу, не повинно перешкоджати самостійності освітніх закладів і розвитку варіативних форм дистанційного навчання; формування організаційно-управлінської структури системи дистанційного навчання і фінансових механізмів, які б забезпечували його розвиток; розробка теоретичних, науково-психологічних основ і конкретних методик дистанційного навчання з врахуванням соціокультурної, професійної, етнічної, вікової специфіки тих, хто буде використовувати дистанційне навчання; розробка критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання; формування відповідної матеріально-технічної бази, в тому числі для розробки і репродукування методичних матеріалів, програм, курсів; вдосконалення комунікаційної інфраструктури для реалізації освітніх технологій дистанційного навчання, створення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів, які працюють в системі, тощо [1, с. 106].

Література:

1. Козубовська І.В., Бартош О.П., Шпеник С.З., Бабинець М.М. Зарубіжний досвід підготовки фахівців у системі дистанційної освіти: монографія видання друге, доповнене. / І.В. Козубовська, О.П. Бартош, С.З. Шпеник, М.М. Бабинець. – Ужгород: ПП Брега, 2012. – 155 с.
2. Бурковська Л.Д. Дистанційна освіта в Україні / Л.Д. Бурковська. // Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки. – Хмельницький: ХНУ, 2004. – с. 43-45
3. Долинський Є.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання: дис. ...кандидата пед. наук: 13.00.04 / Євген Володимирович Долинський / Хмельницький національний університет. – Хмельницький, 2012. – 245 с.
4. Закон України « Про вищу освіту» (Про затвердження Положення про дистанційне навчання) [Електронний ресурс]- Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13
5. Бабинець М.М. Формування вмінь іншомовного ділового спілкування майбутніх менеджерів у процесі професійної підготовки: дис. ...кандидата пед. наук: 13.00.04 / Бабинець Мирослава Миколаївна. – Тернопіль, 2013. – 274.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Навчити дітей вчитися – це найважливіше завдання сучасної системи освіти, що означає створити умови, які дають можливість сучасному школяреві брати активну участь у оволодінні знаннями, творчо застосовувати ці знання на практиці. З цією метою вчителі застосовують на практиці різні сучасні технології і методики.

Завдання полягає в тому, щоб зробити кожен урок цікавим, захоплюючим і домагатися того, щоб він розвивав пізнавальний інтерес, спонукав учнів до активної участі в навчальному процесі.

Національна Доктрина розвитку освіти в Україні наголошує на важливості опанування іноземної мови як засобу комунікації, що має на меті набуття учнями відповідних умінь і навичок. Одним з найважливіших принципів, на яких базуються нові програми для середніх загальноосвітніх навчальних закладів з англійської мови є принцип інтерактивності.

Інтерактивна методика не конкурує з традиційними формами викладання. Її мета – об'єднати всі ці форми викладання. Використання інтерактивної технології дозволяє вирішити поставлені завдання для розвитку творчого мислення та вміння аргументувати свої докази, необхідні для вирішення будь-яких проблем. З метою розв'язання окремих суперечливих питань навчання іноземним мовам у статті висвітлюється головна ідея навчання у співпраці – активно взаємодіяти, а не просто передавати інформацію і засвоювати її.

Інтерактивне навчання розвиває комунікативні вміння і навички як вчителя, так і учня, допомагає встановленню емоційних контактів між учнями, сприяє досягненню цілей виховання, оскільки привчає працювати в команді, прислухатися до думки своїх товаришів. Технологія інтерактивного навчання, заснована на використанні різних прийомів моделювання ситуацій реального спілкування та організації взаємодії учнів у групі, в парах, в малих групах з метою спільного вирішення комунікативних завдань, є провідною на всіх етапах навчання. При вмілому і доречному вживанні інтерактивних форм навчання з'являються широкі можливості для формування позитивної мотивації, зростання пізнавальної активності. Ефективною вважається технологія інтерактивного навчання школярів, метою застосування якої, є формування мотивованого інтересу до англійської мови, створення умов для розвитку мовленнєвої компетенції учнів у різних видах мовленнєвої діяльності, яка веде до взаєморозуміння, взаємодії. Організація саме такого процесу є обов'язком вчителя і залежить від його педагогічної майстерності. Вирішити цю проблему допоможе впровадження інтерактивних методів роботи на уроці.

Інтерактивне навчання (від «inter» – взаємний, «act» – діяти) – це взаємодія учнів з метою вирішення спільних проблем, взаєморозуміння, взаємодопомога, розвиток навичок висловлювати свої погляди. Інтерактивні методи ми розглядаємо як методи взаємодії в режимі бесіди, діалогу з будь-ким. Іншими словами, на відміну від активних методів, інтерактивні орієнтовані на більш широку взаємодію учнів не лише з учителем, але й один з одним і на домінування активності учнів у процесі навчання.

Роль вчителя на інтерактивних уроках полягає у активізації самостійної діяльності учнів, спрямованої на досягнення цілей уроку. Інтерактивні вправи та завдання, які виконуються учнями є основними складовими інтерактивних уроків.

Форми і методи організації мовного середовища різноманітні: ігри-змагання, рольові ігри тощо. Школярі охоче копіюють мовні зразки, імітують інтонацію, з якою їх вимовляє вчитель, люблять брати участь в хоровій роботі. Хлопці із задоволенням співають англійські та американські пісні. Дітям подобаються фольклорні пісні, які відображають традиції народу, впливають на інтелект і емоції дитини. Діти беруть участь у драматизації, яка створює сприятливі умови для формування здатності спілкуватися англійською мовою. Завдання вчителя полягає в тому, щоб зробити кожен урок цікавим, захоплюючим і домагатися того, щоб він розвивав пізнавальний інтерес, спонукав учнів до активної участі в навчальному процесі. Неоціненна допомога для створення умов практичного оволодіння мовою для кожного учня є надання хлопцям можливості мислити, вирішувати будь-які проблеми, які породжують думки, розмірковувати над можливими шляхами вирішення цих проблем, важливо, щоб діти акцентували увагу на змісті свого висловлювання, а мова виступала у своїй прямій функції – формуванні і формулюванні думки.

Інтерактивний метод – це захоплюючий момент творчості, в якій дітям пропонується знаходити власні відповіді на питання, що їх цікавлять. Інтерактивний метод дає чудовий результат, якщо він став системою і стилем роботи вчителя, якщо вчитель зміг пристосувати цей метод до певного підручника і навчити своїх учнів співпрацювати і розуміти один одного.

Мультимедійні засоби прості у застосуванні, але їх роль в інтенсифікації уроку і підвищенні його емоційного впливу на учнів підтверджена практикою. Особливої уваги заслуговують комп'ютерні презентації. Активне використання учнями комп'ютерних технологій вирішує відразу декілька завдань: по-перше, учні вчать самостійно добувати інформацію, по-друге, вони вчать творчо застосовувати отримані знання на практиці; крім того, школярі отримують досвід спілкування при підготовці проекту і вміння працювати в групі. Комп'ютерні презентації просто незамінні при пред'явленні країнознавчого матеріалу. За допомогою презентації можна наочно, цікаво і доступно представити країну мови, її

географію, історію, повсякденне життя народу. Для кожної дитини презентація – це можливість висловити і показати себе, свої інтереси, набуті навички. Важливо, щоб вчитель створював різні види презентацій.

Презентації – це самостійний пошук, спрямований на відпрацювання та автоматизацію граматичного матеріалу. Вони містять питання розділів граматики, завдання для відпрацювання граматичних конструкцій.

Отже, впровадження інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів навчання є перспективним напрямом модернізації процесів викладання мови й зростання ефективності оволодіння учнями вміннями і навичками спілкування на уроках з іноземної мови.

Література:

1. Захарова І. Г. Інформаційні технології в освіті: Навчальний посібник для студ. ВНЗ / І. Г. Захарова. – М.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 192 с.
2. Коробейникова Г.А. Использование интерактивных методов обучения на уроках английского языка как средство формирования коммуникативно-речевой и социокультурной компетентности школьников // <http://festival.1september.ru/articles/623334/>.
3. Маслюк Ю. А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності // Інновації в освіті. – 2006. – №1. – С. 117–123.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. – За ред. О. І. Пометун. – К.: А. С. К., 2004 – 192 с.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент Сембрат А. Л.

Надежда Зенько

(Гомель, Беларусь)

САМОАКТУАЛИЗАЦИЯ И САМОРЕАЛИЗАЦИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОНЯТИЙ

Проблему самореализации личности заслуженно относят к числу одной из самых сложных проблем не только педагогики, но и гуманитарного знания в целом. В современных условиях рост интереса к ней связан с увеличением влияния «человеческого фактора» на все сферы общественной жизни. Феномен самореализации является междисциплинарным и активно изучается представителями философии, социологии, культурологии, психологии, акмеологии. Значение самореализации состоит в нацеливании личности на максимальное раскрытие творческих способностей, самоосуществление внутреннего потенциала, опредмечивание своих сущностных сил через самодеятельность, адекватное и гибкое поведение сообразно общественной морали.

Категория самореализации в большинстве психологических теорий личности рассматривается как одна из базовых потребностей личности, обязательное и необходимое условие ее полноценного функционирования в обществе. Педагогическая наука рассматривает самореализацию как «одну из целей педагогического процесса, заключающуюся в помощи личности осуществить свои позитивные возможности, раскрыть задатки и способности» [1, с. 253]. В таком понимании самореализация является результатом воспитания личности. Человек ощущает себя реализованным в жизни тогда, когда его личностные амбиции удовлетворены. Однако с точки зрения интересов общества важно, чтобы эти амбиции в своем проявлении не противоречили стереотипам, нормам и принципам существования социума, а полностью соответствовали им, поскольку личность с ярко выраженным асоциальным поведением также может считать себя реализованной.

Первый, кто ввел в научный оборот термины «самореализация» и «самоактуализация» как синонимы был немецкий невролог и психиатр К. Гольдштейн для обозначения того, что, по его мнению, является главной побудительной силой развития личности. Он считал, что индивид мотивируется не многими, а одним главным мотивом – самоактуализацией, который дает возможность осознать все свои потенциальные возможности, является творческой тенденцией человеческой природы и действует изнутри, «преодолевая сложности, возникающие из-за столкновения с внешним миром» [2, с. 305]. Единичные и частные потребности служат предпосылкой для самореализации организма в целом. Ученый также подчеркивал необходимость согласия и гармонии со средой, поскольку именно она как дает средства для самоактуализации, так и может содержать препятствия.

Свое концептуальное оформление и обоснование понятия «самоактуализация» и «самореализация» получили в трудах психологов-гуманистов. В трудах А. Маслоу и К. Роджерса они рассматриваются как осознанное стремление человека к реализации своих потенциалов и одновременно как механизм и процесс развития личности. «Создается впечатление, – пишет А. Маслоу, – как будто у человечества есть единственная конечная цель, отдаленная цель, к которой стремятся все люди. Разные авторы называют ее по-разному: самоактуализация, самореализация, интеграция, психическое здоровье, индивидуализация, автономия, креативность, продуктивность, – но все они согласны в том, что все это

синонимы реализации потенциалов индивида, становления человека в полном смысле этого слова, становления тем, кем он может стать» [3, с. 154].

С. Мадди выделил две основные модели самореализации: «модель самореализации: самоактуализация» и «модель самореализации: совершенствование». В первом случае автор приводит в пример К. Роджерса и А. Маслоу, которые утверждают, что человек пытается стать тем, что соответствует его врожденным потенциальным возможностям. В связи с этим самореализация представляет собой проект жизненного становления личности тем, кем она может стать. Вторая модель самореализации – совершенствование, определяет идеалы и ценности, которые направляют человека в раскрытии его существенных сил и потенциалов, но не связаны с его врожденными и генетически детерминированными возможностями. Так, А. Адлер признавал, что человек, обладая самосознанием и креативным Я, сам творит свою личность, ставит перед собой цель и определяет пути ее достижения.

Анализ работ показал, что в большинстве случаев «самореализация» и «самоактуализация» рассматриваются учеными как синонимичные или тождественные (К. Роджерс, А. Маслоу). Современные исследователи данной проблемы указывают, что оба эти понятия отражают «возможность человека в полной мере проявить собственный внутренний потенциал» [4, с. 207]. Мы полагаем, что без разграничения содержания данных понятий возможна терминологическая неопределенность в свете формирования единого научного представления в понимании вопросов развития и становления личности.

Было установлено, что существует две противоположные точки зрения на соотношение исследуемых понятий. В основе первого подхода самореализация понимается как мыслительный процесс осознания личностью своих потенциальных возможностей. Свидетельством тому является трактовка в англоязычной литературе: термин «realisation» определяется, прежде всего, как «осознание, понимание», т. е. как когнитивная деятельность [5, с. 795]. Латинская основа «actualis» означает «деятельный, действенный, практический» [6, с. 26] и имеет оттенок деятельности как процесса, трату сил. Исследователь Е.Е. Вахромов в связи с этим отмечает, что самореализация означает «работу на внутреннем плане» и «проявляется в построении и корректировке, перестройке «концепции Я», тогда как самоактуализация – «поступки и действия, направленные на выполнение жизненного плана» [7, с. 59]. Именно в процессе самореализации, с точки зрения данного подхода, происходит постановка целей и выработка необходимой стратегии поведения.

В отечественной науке наметил противоположный подход к раскрытию взаимосвязи самоактуализации и самореализации. Так, «актуальный» в русском языке значит «важный, существенный для настоящего момента; злободневный, насущный, современный»; «реальный» – «существующий на самом деле, действительный» [8, с. 33, 1108]. Отсюда «актуализировать» – это сделать более значимым, актуальным и осознанным, перевести из возможного плана в план действенный, а «реализовать» – значит воплотить задуманное в конкретной вещественной форме (таблица 1). Такой подход дает основание утверждать, что самоактуализация представляет собой осознание внутренних резервов, выражает интеллектуальную, эмоциональную и волевую готовность личности к реализации своих возможностей. Вместе с тем, частица «само-» говорит о направленности чего-либо на себя, осуществлении для себя, обращенности к самому себе или в себя.

Таблица 1

Соотношение понятий «самоактуализация» и «самореализация» в психолого-педагогическом знании

	Позиция 1	Позиция 2	Позиция 3
Самоактуализация	Деятельность как процесс, трата сил, имеющая практический, вещественный результат	Осознание и стремление личности к развитию своих потенциалов, мотивационно-смысловой аспект самореализации	Наиболее полное выявление, развитие и воплощение человеком своих личностных возможностей.
Самореализация	Деятельность на когнитивном уровне, мыслительный процесс, понимание личностью своих возможностей	Результат осмысления личностью своих возможностей, реализация этих возможностей в жизни	Синонимичные понятия; используются как взаимозаменяемые

В целом, размежевание понятий на основе когнитивного и деятельностно-практического содержания представляется нам непродуктивным. Мы полагаем, что самореализация является более общим и объединяющим понятием по отношению к самоактуализации и другим «само» процессам: самопознанию, саморазвитию, самовыражению, самоопределению и т.д. Вместе с тем все эти процессы являются различными сторонами единого процесса становления и формирования личности, а значит они взаимосвязаны между собой и оказывают влияние друг на друга. Таким образом, можно полагать, что понятия «самоактуализация» и «самореализация» – связаны между собой, но отражают разные процессы.

В этой связи самоактуализация – это внутренний процесс перехода потенциального в актуальное, самореализация – это превращение актуального в реальные действия или практическую деятельность, имеющую конкретный вещественный результат. Другими словами, это практическое осуществление

здатков, способностей, дарований, качеств личности и черт характера с пользой для самого себя, коллектива и общества в целом. В подобной форме самореализация является продуктом самоактуализации и ее формой.

Литература:

1. Педагогический энциклопедический словарь / М.М. Безруких [и др.]; под общ. ред. Б.М. Бим-Бада. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
2. Goldstein, K. Language and Language Disturbances: Aphasic symptom complexes and their significance for medicine and theory of language. – New York: Grune & Stratton, 1948. – 386 p.
3. Маслоу, А. Мотивация и личность / А. Маслоу; Пер. с англ. А. М. Татлыбаевой – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
4. Морозова, И.С. Структурные компоненты самореализации личности / И.С. Морозова, Е.В. Киенко // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – 2011. – № 3. – С. 207–210.
5. Realisation / Большой англо-русский словарь / авт.-сост. Н.В. Адамчик. – Минск: Литература, 1998. – 1168 с.
6. Дворецкий, И.Х. Латинско-русский словарь: около 50 000 слов / И.Х. Дворецкий. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Русский язык, 1976. – 1096 с.
7. Вахромов, Е.Е. Психологические концепции развития человека: теория самоактуализации: учеб. пособие / Е.Е. Вахромов. – М.: Международная педагогическая академия, 2001. – 158 с.
8. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С.А. Кузнецов. – СПб.: Норинт, 2000. – 1536 с.

Научный руководитель:

доктор педагогических наук Кадол Федор Владимирович.

**Вікторія Лобода
(Суми, Україна)**

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Одним з вирішальних засобів оновлення змісту, методів та форм сучасної освіти є електронні освітні ресурси (ЕОР), вміст яких структурується за інформаційною моделлю організації навчання з активним використанням накопичених знань та умінь, а також спеціально організованих баз знань з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей користувачів.

В останні роки активне дослідження використання електронних освітніх ресурсів у навчально-виховному процесі здійснюють: О. М. Баликіна, Ю. В. Думанський [1], В. Є. Козлов, О. Г. Корбут, П. Б. Полянський. Проблемою визначення поняття цифрового аркушу та обліку обсягу електронного видання займається М. І. Жарких [4, с.17-20].

При створенні ЕОР необхідно враховувати всі сукупності прийомів, методів, способів продукування графічної і аудіовізуальної інформації з урахуванням відтворення електронних видань з локального носія, локальної мережі або з освітніх сайтів мережі Інтернет.

Електронний освітній ресурс має відповідати таким вимогам [3]:

1. Відповідність програмі з навчальної дисципліни, для вивчення якої розроблено ЕОР.
 2. Наявність відповідних методичних рекомендацій щодо використання ЕОР у професійній діяльності викладача/учителя.
 3. Дотримання чинних санітарних норм та ергономічних, програмно-технічних вимог до ЕОР.
 4. Дотримання законодавства України щодо захисту авторських прав.
 5. Відповідність ЕОР основним режимам роботи:
 - навчання без перевірки;
 - навчання з перевіркою, при якому наприкінці кожної глави (параграфу або теми) користувачам пропонується відповісти на кілька питань, що дозволяють визначити ступінь засвоєння матеріалу;
 - тестовий контроль, призначений для підсумкового контролю знань користувачів із виставленням оцінки.
 6. Відповідність виду освітньої діяльності, в якій використовується ЕОР:
 - для самостійної роботи користувачів;
 - для роботи на практичних, семінарських чи лабораторних заняттях.
- Таким чином, ЕОР повинні мати принципово нові, у порівнянні зі звичайними підручниками, якості, що включають елементи гіпермедіа і віртуальної реальності, та забезпечувати високий рівень наочності, ілюстративності і високу інтерактивність, нові форми структурованого подання більших обсягів інформації і знань.

При розробці ЕОР необхідно [2]:

– орієнтуватися на сучасні форми навчання, забезпечуючи при цьому сумісність з традиційними навчальними матеріалами, в повній відповідності з документами, що регламентують зміст освіти;

- враховувати вікові психолого-педагогічні особливості контингенту;
- у максимальному ступені використовувати переваги аудіо-візуального представлення навчальних матеріалів;
- використовувати можливості комп'ютерного моделювання в предметному середовищі, а також моделювання реального навколишнього середовища та природної поведінки в ній особистості, яка навчається.

При розробці ЕОР можуть бути використані довільні інструментальні програмно-технічні та апаратні засоби за умов дотримання вимог щодо створення і використання об'єктів авторського права та суміжних прав, які регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими законодавчими актами України.

Література:

1. Думанський Ю.В. Підготовка електронних видань, дидактичних демонстраційних матеріалів, електронних навчальних посібників та підручників в вищих медичних навчальних закладах. Методичні рекомендації / Ю.В. Думанський, О.П. Мінцер, Ю.С. П'ятницький. – К. – 2015. – 29 с.
2. Козлов В.Є. Електронні освітні ресурси. Загальні вимоги та методика створення [Електронний ресурс] / В.Є. Козлов, О.М. Сальников // Честь і закон. – 2013. – № 1. – С. 73 – 76. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chiz_2013_1_14 (дата звернення: 03.09.2016). – Назва з екрана
3. Лисенко А.О. Особливості співіснування електронних та друкованих книжкових видань / А.О. Лисенко // Український інформаційний простір. – 2012. – С. 241 – 246.
4. Наконечна Л.М. Електронні освітні ресурси: метод. реком. / Упоряд. Л.М. Наконечна, В.В. Лобода, Л.Г. Петрова. – Суми: НВВ КЗСОІППО, 2016. – 64 с.
5. Про затвердження тимчасових вимог до педагогічних програмних засобів: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 369 від 15.05.06 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apitu.org.ua/node/2346> (дата звернення: 03.09.2016). – Назва з екрана.

Марина Лосева
(Гомель, Республіка Беларусь)

ФАКТОРЫ РИСКОВАННОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ

В настоящее время негативные тенденции общественного развития, нестабильность социально-экономической ситуации в обществе вызывают значительный рост асоциальных проявлений, особенно среди молодежи и несовершеннолетних. Согласно статистике, в 2015 году в Беларуси было зарегистрировано 3411 случаев рискованного поведения, повлекших собой смертельную опасность, в 2014 году – 3021, в 2013 году – 3093 [1, с. 187]. Для молодежной среды характерны достаточно стабильные и весьма высокие уровни распространенности различных форм рискованного поведения.

В социальной педагогике рискованное поведение определяется как особый стиль поведения, который с высокой степенью вероятности может привести к потере здоровья, физическому или социальному благополучию личности [2, с. 129]. В психологии оно рассматривают также как средство, субъективно повышающее уровень адаптивности субъекта к собственной среде, одновременно с сохранением индивидуализации [3, с. 40].

Исследованием риска, рискованного поведения и их факторов занимались С.Ю. Головина, И.Ф. Дементьева, Е.В. Змановская, Ю.А. Клейберг, И.С. Коростелева, Л.Я. Олиференко, В.С. Цуккерман, Ш. Шварц, Т.И. Шульга и др. В широком смысле рискованное поведение подростков рассматривается как непрогнозируемая или слабо прогнозируемая по результатам активность субъекта 12–15 лет, во многом обусловленная его возрастными особенностями. В частности, в исследованиях возрастной динамики склонности к риску В.С. Цуккермана доказано, что жажда острых ощущений нарастает в возрастной период от 9 до 14 лет, а после 20 лет снижается [4, с. 194].

В настоящее время в психологической науке сформировано два основных подхода к пониманию и изучению факторов рискованного поведения: личностный и ситуативный. В рамках личностного подхода осуществлялся поиск устойчивых индивидуальных особенностей и качеств человека, которые определяют специфику переживаний, мышления и поведения. В ситуативном подходе наряду с личностными детерминантами целенаправленно изучаются внешние ситуативные факторы, определяющие специфику психологического функционирования человека.

Личностный подход к изучению риска и рискованного поведения наиболее весомо представлен в психологии личности, в рамках которой стала разрабатываться идея о рискованности как свойстве личности. В 60-е гг. психологи Н. Коган и В.А. Валлах предложили опросник «Choice-Dilemmas Questionnaire» для оценки готовности личности прибегать к риску в различных жизненных ситуациях. По мнению этих авторов, люди различаются в зависимости от уровня личностной готовности к риску, независимо от конкретной ситуации и обстоятельств.

Не менее значимую роль в детерминации рискованного поведения играют внешние факторы. Действия каждого человека, тот или иной личный выбор всегда предпринимаются в определенном

соціокультурному контексті, в поведінчеській середі, створюваної очікуваннями інших людей, правилами і нормами суспільного життя, а також можливістю безкарного порушення державних законів. Не слід недооцінювати і ступінь формуючого впливу суспільних груп, сім'ї, соціальної середі і особистої культури на індивідуальні моделі поведінки людини [5, с. 8].

Існує цілий ряд класифікацій факторів ризикованого поведінки. Так, Е.І. Казаковою виділені три основні групи факторів ризику, які створюють передумови ризикованого поведінки підлітків: психофізическі, соціальні і педагогіческі. Близько до цього підходу В.Е. Летунової, котра розглядає наступні групи факторів ризику: медико-біологіческі (групи здоров'я, спадкові причини, вроджені властивості, порушення в психічеському і фізическому розвитку, умови народження дитини, захворювання матері і її образ життя, травми внутрішнього розвитку); соціально-економіческі (багатодітні і неповні сім'ї, несповнолітні батьки, безробітні сім'ї, сім'ї, котрі ведуть аморальний образ життя; непридатність до життя в суспільстві: бегство, бродяжництво, безробіття, воровство, шахрайство, драки, вбивства, спроби самоцида, агресивне повеління, вживання спиртних напоїв, наркотиків); психологіческі (відчуження від соціальної середі, неприязнь до себе, невротическі реакції, порушення спілкування з оточуючими, емоційна нестійкість, невдача в діяльності, невдача в соціальному адаптації, труднощі спілкування, взаємодії з ровесниками і дорослими); педагогіческі (несоответствие содержания программ образовательного учреждения и условий обучения детей их психофизиологическим особенностям, темпа психического развития детей и темпа обучения, преобладание отрицательных оценок, неуверенность в деятельности, отсутствие интересов к учению, закрытость для положительного опыта, несоответствие образу школьника).

Н.Л. Пузыревич виділені наступні пояснення підвищення схильності до ризику підлітка: біологіческі особливості (обмінні і гормональні особливості організму) і психологіческі особливості даної вікової групи: імпульсивність, емоційна нестійкість, екстраверсія. Іноді схильність до ризику пов'язана з емоційним неблагополуччям. Вона відображає напруженість, тривожність, агресивність, прагнення довести власну самостійність, підвищити авторитет в очах ровесників. Ризиковане поведіння зазвичай супроводжується бажанням підлітка ризикувати, відчути гострі відчуття і опинитися в ситуації вибору, що підкріплюється нестійкістю гормональної системи і зовнішніми факторами [6, с. 109].

Ризиковане поведіння може виникнути під впливом не одного, а кількох факторів: біологічеських, психологічеських, соціальних, сімейних, соціально-економічеських і морально-етичеських.

Біологіческі причини ризикованого поведінки виражаються в існуванні несприятливих анатомічеських або психофізіологічеських особливостей організму дітей, які ускладнюють їх соціальну адаптацію [7, с. 12].

Психологіческі особливості підлітка також можуть визначати передраположеність до ризикованого поведінки. Наприклад, риси особистості в межах психологічеської норми це низький рівень самоконтролю, схильність до ризику, тривожність і агресивність, вузькість кола інтересів, недостатньо сформовані навички спілкування, низька стрессостійкість, незрілість особистості, порушення самооцінки. Ці відхилення можуть виникати при психогенних розладах, особистісних розладах, психосоматичеських захворюваннях, при педагогічеській і соціальному запущеності. Також ризиковане поведіння може бути наслідком умовної відсталості або шизофренії [8].

Формування ризикованого поведінки в значній ступені залежить від особливостей протікання критических періодів і вікових особливостей підліткового віку. Підлітковий вік відомий як вік збільшення протесту проти існуючих в суспільстві дорослих людей моральних норм і принципів. Крім того, переоцінка цінностей в підлітковому віці пов'язана з збільшенням потребностей в переживанні ризику як форми емоційно насиченого переживання. Зазвичай ризик реалізується в вживанні психоактивних речовин і правопорушеннях.

В.С. Собкін до найбільш важливих факторів ризику формування ризикованого поведінки у підлітків відносить: особливості характеру, переважно нестійкого, епілептоїдного і гіпертимічного типів; тягар спадковості; пограничні нервно-психіческі розлади [9, с. 12]. Основними особистісними факторами, сприяючими формуванню ризикованого поведінки в підлітковому віці, є: цікавість, потреба в експериментуванні, виклик, потреба вказувати сильним, «досрочна» дорослість, акцентуації окремих рис характеру і т.п. Найбільш загрозливими в відношенні формування ризикованого поведінки вважаються нестійкий, істероїдний, гіпо- і гіпертимічний, конформні типи акцентуацій характеру.

Особистісними передумовами до формування ризикованого поведінки можуть бути наступні: емоційна незрілість; нервозність; низький самоконтроль; деформована система цінностей, неуміння задовольняти свої потреби; низька або завищена самооцінка; низька стійкість до стресів; болезненна вразливість; обидчивість; підвищена конфліктність. Е.П. Ільїн [10] до особистіснопсихологічеських факторів відносить низьку самооцінку і часте відчуття безнадійності в складних життєвих ситуаціях, незнання установок і спеціалістів, до яких можна звернутися за допомогою. Крім цього, на його думку, грають роль і існуючі позитивні або не сформовані установки підлітків в відношенні поведінки високої ступеня ризику.

Основными социальными факторами рискованного поведения подростков являются нарушения в процессе социализации и воздействие со стороны ближайшего социального окружения.

Теоретический анализ литературы свидетельствует о значительном влиянии на рискованное поведение подростков семейных факторов (П.В. Дик, Е.П.Ильин, Т.В. Корнилова, В.А. Петровский, Н.Л. Пузыревич и др.). Это наличие (отсутствие) ощущения принадлежности подростка к стабильной семье и социальной системе и наличие (отсутствие) структурных деформаций семьи; нарушение детско-родительских (сверхконтроль, отвержение, эмоциональная холодность, гиперопека, авторитаризм или воспитание по типу «кумир семьи») и супружеских взаимоотношений; жестокое обращение; оскорбления; насилие в семье; пренебрежительное отношение; низкий социальный статус семьи; безнадзорность; психические заболевания родителей; асоциальное или криминальное поведение членов семьи, серьезные изменения, стрессы в семье; низкий уровень информированности родителей о проблеме, семейное неблагополучие, отстраненность родителей от своих детей, неумение родителей создать в семье благоприятный психологический климат.

Социально-экономическими факторами рискованного поведения являются социальное неравенство; безработица, расслоение общества на бедных и богатых; ограничение в социально приемлемых способах получения достойного заработка; инфляция и, как правило, в последствие социальная напряженность (Г.Н. Солнцева, Г.Л. Смолян и др.). Также следует констатировать влияние на рискованное поведение таких параметров, как личная культура, ценности и нормы, принятые в обществе, социальная политика и то, как освещается проблематика риска в средствах массовой информации.

Ряд исследователей отмечают недостаточное развитие когнитивных навыков в этом возрасте, способствующее ошибкам в переработке информации о здоровье, а именно недооценке риска и игнорированию его последствий (Д. Элкінд, Л. Штайнберг и др.).

Таким образом, рискованное поведение подростков может быть обусловлено целым рядом факторов: биологических, психологических, социальных, семейных, социально-экономических, морально-этических, когнитивных. На наш взгляд, при организации работы социального педагога по профилактике рискованного поведения подростков основной акцент необходимо сделать на преодолении негативного влияния социально-психологических факторов: нарушений в процессе социализации и воздействия со стороны ближайшего социального окружения, противоречивых социальных норм в отношении рискованного поведения. Кроме того, следует учитывать психологические особенности данной возрастной группы: импульсивность, эмоциональная неустойчивость, экстраверсия и др.

Литература:

1. Яковук, Т.И. Меняющаяся молодежь в меняющемся обществе / Т.И.Яковук, ЕМ. Бабосов; под науч. ред. Е.М. Бабосова. – Брест: БГТУ, 2015. – 354 с.
2. Словарь-справочник социального педагога / Под. ред. Е.И. Холостовой. – М.: Наука, 2011. – 567 с.
3. Большой психологический словарь / сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В.Зинченко. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та МВД России, 2014. – 399 с.
4. Словарь адаптивной социологии / Под. ред. Е.И. Бережниковой. – М.: Просвещение, 2011. – 344 с.
5. Печникова, Л.С. Особенности самооценки и самоотношения у детей и подростков, склонных к девиантному поведению / Л.С. Печникова // Альманах Института коррекционной педагогики РАО. – 2015. – № 9. – С. 7–8.
6. Пузыревич, Н.Л. Развитие подростков с рискованным поведением в семье / Н.Л. Пузыревич // Социальная психология и общество. – 2014. – Том 5. – № 1. – С. 108–114.
7. Шаболтас, А.В. Риск и рискованное поведение как предмет психологических исследований / А. В. Шаболтас // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 12. – 2014. – №3. – С. 5–14.
8. Дик, П.В. Психологические факторы рискованного поведения подростков / П.В. Дик // Психологический журнал. – 2012. – №1–2. – С. 15–20.
9. Собкин, В.С. Социальная дезорганизация и делинквентное поведение / В.С. Собкин // Журнал практического психолога. – 2010. – №3. – С. 3–18.
10. Ильин, Е.П. Психология риска: учебное пособие / Е.П. Ильин. – СПб.: Наука, 2012. – 288 с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

Марина Митрохіна
(Харків, Україна)

«ВИКОРИСТАННЯ ФІЛЬМОТЕКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОГО ЦИКЛУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДОРОЖНЬОГО ВІДДІЛЕННЯ ХДАДК»

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує доступність і ефективність освіти.

Молодь більш привчена до сприйняття інформації з екрана телевізора, комп'ютера, проектора, ніж із книг. Не всі студенти вміють правильно користуватися підручником. Вони звикли до сприйняття інформації в динаміці, коли їхня увага організується ззовні за допомогою інтенсивного візуального ряду, а не тексту.

Сучасному викладачеві надається можливість використання обширної номенклатури технічних засобів навчання, серед яких найдоступнішим є відеотехніка, що дозволяє використовувати одночасно звуковий супровід і відео підтримку навчального матеріалу. Можна відзначити, що введення відео в процес навчання міняє характер традиційного заняття, робить його цікавішим.

Слід зазначити, що відеофільм – це не лише джерело інформації. Використання відеофільму сприяє розвитку різних сторін психічної діяльності студента, і перш за все, уваги і пам'яті. Під час перегляду в аудиторії виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності. У цих умовах навіть неуважний студент стає уважним, тому що для розуміння вмісту фільму необхідно докласти певні зусилля. Так мимовільна увага переходить в довільну, а інтенсивність уваги впливає на процес запам'ятовування. Використання різних каналів отримання інформації (слуховий і зоровий канали) позитивно впливає на міцність збереження знань. Відомо, що більшість людей запам'ятовує 5% почутого і 20% побаченого. Одночасне використання аудіо- і відеоінформації під час перегляду фільму підвищує якість засвоєння матеріалу до 40-50%.

Відеофільм має досить сильну емоційну дію на студентів, впливає на формування особистого відношення до побаченого. Важливою перевагою відеофільму є безпосередність зображення реальної дійсності, використання крупного плану, барвистість, наявність музичного фону. При зіткненні з тим, що відбувається на екрані створюються умови наближені до реальності.

Використання відео на заняттях допомагає вирішенню наступних завдань навчання: підвищення мотивації, інтенсифікація, активізація студентів, самостійна робота, підвищення якості знань.

Для того, щоб процес засвоєння професійно-практичних дисциплін за допомогою відеоматеріалів був ефективним, необхідне систематичне і раціональне використання відео на заняттях. Слід зупинитись на частоті використання відеоматеріалів. У зарубіжній методичній літературі рекомендується їх використання майже на кожному занятті. Перевага віддається коротким за тривалістю відеоматеріалам: від 30 секунд до 5-15 хвилин, при цьому вважається, що 4-5 хвилин демонстрації відео можуть забезпечити напружену роботу студентів протягом цілої години. Це обумовлено такою специфічною особливістю відеоматеріалів, як щільність і насиченість інформації. Через цю особливість доцільніше використовувати короткий уривок для інтенсивного засвоєння матеріалу, ніж триваліший – для екскурсивного.

➤ **Особливості підготовки викладача професійно-практичних дисциплін до занять**

Підготовка викладача до занять – це нелегкий повсякденний творчий процес, у якому висвітлюються особливості особи, її знання, переконаність, ерудиція, культура і працелюбність.

Кожне навчальне заняття потребує серйозної підготовки, тому що знання викладача професійно-практичних дисциплін не повинні обмежуватися рамками підручників.

Початкова підготовка викладача до занять має базуватися на вивченні навчального плану і освітньо-професійної програми міністерства освіти з заданої спеціальності. Потім складається навчальна і робоча програми. Чітке уявлення про реальний зміст курсу дозволяє викладачеві раціонально розподілити навчальний матеріал по заняттям, здійснити міжпредметні зв'язки, завчасно підібрати необхідні плакати, моделі та технічні засоби навчання.

Наступний етап підготовки викладача – безпосередня підготовка до занять, де необхідне постійне вдосконалення професійних і педагогічних знань. У зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, з деяким відставанням змісту діючих підручників, де відсутня інформація про прогресивні технічні рішення, нові матеріали і технології, у зв'язку з затримкою видання нових підручників, викладачеві необхідно постійно ознайомлюватися з сучасними спеціальними журналами, новою довідковою та нормативною літературою, сучасними відеофільмами, що демонструють нові професійні досягнення.

Дуже важливо обмінюватися досвідом роботи та коїться з іншими викладачами, відвідувати семінари і лекції, методичні об'єднання викладачів свого фаху, тобто постійно підвищувати свої наукові і ділові якості.

Перепробувати десять методів і вибрати свій, переглянути десять підручників і не триматися жодного точно – ось єдиний можливий шлях творчої діяльності викладача. Постійно винаходити, вимагати, удосконалювати себе та вдосконалюватися – єдиний вірний курс повсякденної викладацької діяльності.

Метод - (від грецького *metodos* – буквально: шлях до чогось) – це упорядкована діяльність педагога і учнів, спрямована на досягнення заданої мети навчання.

Метою викладання є організація ефективного навчання кожного студента в процесі передачі інформації, контролю і оцінки її засвоєння. Результативність процесу навчання неабиякою мірою залежить від вірного вибору методів викладання і логіки їх застосування.

Доцільно обрана методика викладання забезпечує єдність інтересів викладача і студентів на основі з'єднання необхідності вивчення будь-якої дисципліни з переконанням цієї необхідності. В цьому відношенні методи активного навчання є одним з найбільш перспективних шляхів вдосконалення професійної підготовки фахівців.

Активні методи навчання – методи, стимулюючі пізнавальну діяльність студентів. Вони будуються в основному на діалозі, що припускає вільний обмін думками про шляхи рішення тієї або іншої проблеми. Дані методи характеризуються високим рівнем активності учнів.

У чому ж особливість підготовки до занять викладача дисциплін професійно-практичного циклу дорожнього відділення в ХДАДК?

1. Зміст професійно-практичних дисциплін дорожнього відділення лежить у різноплановості дорожньої галузі, яка пов'язана з сучасним виробництвом

будівельних конструкцій, з новою будівельною технікою, з новими будівельними матеріалами, з сучасними технологіями будівництва. Випускаючі дисципліни взагалі інтегрують у собі всі дисципліни професійно-практичного та природничо-наукового циклів. Для підготовки й проведення заняття викладачеві недостатньо знати дисципліну у обсязі програми, він повинен стежити за її науково-технічним розвитком. Щоб навчати, викладачеві треба знати в багато разів більше, ніж він надає студентам під час занять, орієнтуватися у найскладніших питаннях дорожньої галузі.

2. Професійно-практичні (технічні) знання тісно пов'язані з природничо-науковими оскільки основу техніки становлять процеси природи, її закони. Це означає, що під час підготовки заняття з професійно-практичної дисципліни викладачеві треба самому володіти у достатньому обсязі знаннями із фізики, хімії, математиці, економіки та інших предметів.

3. Практична спрямованість змісту дисциплін професійно-практичного циклу тісно пов'язана з виробничими практиками. Тому викладачу просто необхідно володіти практичними навичками кваліфікованого фахівця.

4. Нестабільність змісту дисциплін професійно-практичного циклу обумовлена зміною вимог до підготовки фахівців, удосконаленням техніки, технологій, будівельних матеріалів, виробничих процесів ⇒ викладач мусить уміти своєчасно перебудовувати зміст заняття з заданої теми.

Саме після детального аналізу особливості вкладання дисциплін професійно-практичного циклу виникає впевненість, що використання фахової фільмотеки – це один з найбільш дієвих шляхів надання студентам сучасних професійних знань.

➤ Методична цінність використання фільмотеки при викладанні дисциплін професійно-практичного циклу дорожнього відділення

Питання методичної цінності використання фільмотеки у навчанні майбутніх фахівців дорожньої галузі (мостовиків і дорожників) є недостатньо дослідженим, що зумовлює актуальність обраної теми.

Метою дослідження є висвітлити основні види відеофільмів і особливості організації роботи з ними під час викладання дисциплін професійно-практичного циклу, аналіз критеріїв відбору фахових відеофільмів.

Можна виділити чотири види відеофільмів, які доцільно використовувати під час навчання майбутніх будівельників:

☑ **Навчальні відеофільми, де надається теоретичний аудіо матеріал у супроводі відеоряду (фільм у вигляді лекції або у віртуальній лабораторії).**

☑ **Науково-популярні відеофільми, про будівництво найцікавіших штучних споруд світу або будівництво автомобільних доріг в різних країнах.**

Це фільми, в яких послідовно наведені всі етапи з початку будівництва до його завершення; велику кількість цих фільмів демонструє телевізійний канал «Дискавері», багато фільмів наведено в мережі Інтернет. Фільм супроводжується текстом, який пояснює побачене.

☑ **Відео-програми, записані з телевізійного ефіру.**

Зазвичай ці відео сюжети демонструють під час новин.

Наприклад, багато матеріалів присвячено будівництву Подільсько-Воскресенського моста в Києві, ремонту автодороги Одеса-Рені та ін.

☑ **Професійні відеофільми, зняті будівельниками під час виконання різних видів будівельних робіт.**

Ці фільми демонструють як типові, так і нестандартні виробничі ситуації, що виникають під час будівництва. Наприклад: фільм про використання опалубки «PERI», про засоби монтажу збірних прогінних будов мостів, про навісне бетонування монолітних прогінних будов, про бетонування високих опор мостів за допомогою ковзаневої опалубки та багато, багато інших.

Цінністю цих фільмів є те що вони зняті безпосередньо на будівництві. Коментують ці фільми фахівці, які самостійно виконують той чи інший вид будівельних робіт і можуть звернути увагу на найбільш вірогідні помилки.

Практика використання відеофільмів при викладанні дисциплін професійно-практичного циклу на дорожньому відділенні свідчить про те, що при виборі відеофільму потрібно звернути увагу на те, що фільм має відповідати таким вимогам: відображати специфіку спеціальності, сприяти розвитку комунікативних навичок, будуватися за принципом проблемності, надавати інформацію відповідного наукового та технічного рівнів, враховувати рівень професійної та мовної підготовки студентів, бути цікавим для студентів, щоб заохотити їх не тільки дивитися, але й знаходити самостійно нові фахові відеоматеріали.

До переваг використання фільмотеки при викладанні дисциплін професійно-практичного циклу для навчання майбутніх будівельників штучних споруд і автомобільних доріг можна віднести: а) авторитетність

(надійність джерела інформації); б) актуальність (зміст відеоматеріалу відповідає професійним інтересам студентів); в) адекватність (демонстрація навиків в умовах майбутньої професійної діяльності); г) членування (наявність мікросюжетів, завершених фрагментів, які можливо використовувати для демонстрації окремих видів будівельних робіт); д) розважальність (інтерес до фільму, сюжет якого має на меті захопити увагу студентів).

Під час демонстрації відеофільмів студентам доцільно пропонувати такі завдання, щоб уникнути пасивного сприйняття демонстраційного матеріалу та активізувати і поглибити процес розуміння. На цьому етапі можуть бути використані такі дії викладача: стоп-кадр (зупинка фрагменту для того, що звернути увагу студента); «мовчазний перегляд» (показ уривку без звуку, щоб студент мислено проговорював зміст побаченого); відновлення тексту (перевірка свого розуміння технологічних процесів будівництва.)

Доцільно використовувати відеофільми на усіх етапах заняття: під час актуалізації знань, пояснення нового матеріалу і закріплення засвоєних знань.

Висновки:

Спосіб організації навчальної діяльності студента з використанням відеоматеріалів при викладанні дисциплін професійно-практичного циклу дозволяє в захопленій і творчій формі продуктивно вирішувати всі професійні задачі, здійснювати навчальну, комунікативну, пізнавальну діяльність.

Для викладача вживання відеоматеріалів відкриває безмежне поле діяльності для організації роботи над найрізноманітнішими темами, на різних рівнях і етапах навчання, зі студентами різних віків і здібностей.

Детальний аналіз особливості викладання дисциплін професійно-практичного циклу дає впевненість, що використання фільмотеки – це один з найбільш дієвих шляхів надання студентам сучасних професійних знань.

Література:

1. Когжаспирова Г.М., Петров К.В. ТСО и методы их использования. - М., 2001.
2. Актуальные проблемы информатизации профессионального образования [Электронный ресурс]: Материалы республиканской научно-практической конференции, г. Казань РИЦ "Школа", 2006 г
3. Захарова И. Г. "Информационные технологии в образовании", М, Издательский центр "Академия", 2005 г
4. Гатиятуллина А. Р. «Применение на уроках фрагментов художественных фильмов как средство оптимизации познавательного процесса».
5. http://www.geol.univ.kiev.ua/docs/programs/engineering_building-2012.pdf
6. Інженерні споруди. Київський національний університет імені Шевченка.

**Анатолій Перевозник, Інна Карлова, Інна Шевченко
(Харків, Україна)**

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Сучасній економіці потрібні висококваліфіковані фахівці, а отже, перед освітою постають нові вимоги щодо якості процесу і результату її функціонування. Процеси реформування у вітчизняній освіті пов'язані, насамперед, з потребою вирішення тих численних системних проблем, які накопичилися упродовж усього періоду існування незалежної України. 17 квітня 2002 р. Указом Президента України була затверджена Національна доктрина розвитку освіти, яка визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрями розвитку освіти в першій чверті ХХІ століття. Метою державної політики щодо розвитку освіти, як зазначається в цьому документі, є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Така реалізація державної політики з розвитку освіти можлива лише за достатнього фінансування та правового врегулювання функціонування.

Особливі проблеми, розв'язання яких потребує термінового внесення змін або розроблення нових нормативно-правових актів у сфері освіти, постали перед ВНЗ I-II рівнів акредитації, тому що вже майже три роки статус коледжів та технікумів залишається не визначеним на законодавчому рівні.

У пояснювальній записці до законопроекту України «Про внесення до Бюджетного кодексу України (щодо фінансування ВНЗ I-II рівнів акредитації)», йдеться мова про те, що «...прийняття нової редакції Закону України "Про вищу освіту" у 2014 р., започаткувало реформування освіти в Україні, зокрема вищої».

Прийнятий Закон України «Про внесення змін до закону України «Про вищу освіту» (щодо освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст») надає можливість удосконалення механізму правового регулювання суспільно-правових відносин, які виникають під час реалізації права на освіту.

Але прийняті зміни до Закону України "Про вищу освіту", лише відтермінують вирішення питання про законодавче врегулювання статусу ВНЗ I-II рівнів акредитації, та віднесення їх до відповідного рівня освіти.

Також, враховуючи положення Бюджетного кодексу України фінансування державних навчальних закладів, починаючи з 1 січня 2018 року Міністерство фінансів України планує передати на місцеві бюджети, що призведе до протиріч між загальнодержавними інтересами та місцевими фінансовими можливостями.

Законопроектом пропонується внести зміни до Бюджетного кодексу України. Нова редакція підпункту "в" пункту 7 частини першої ст. 87 Бюджетного кодексу України дозволить чітко визначити, що вищі навчальні заклади I - II рівнів акредитації (коледжі, технікуми), фінансуються саме з коштів Державного бюджету України, до законодавчого врегулювання їх статусу та віднесення до відповідного рівня вищої освіти».

За останні роки відбулися суттєві зміни в підході до діяльності вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, перед якими поставили завдання: підготовка фахівців з певною компетентністю, потрібних сучасному виробництву.

Реалізація поставленого завдання вимагає нових підходів і шляхів вирішення. Насамперед, це запровадження нових освітніх стандартів відповідно до зміни змісту освіти.

В Україні у ВНЗ I-II р.а. здійснюється навчання за галузевими стандартами підготовки молодших спеціалістів за освітнім рівнем «неповна вища освіта». Характерною рисою зазначених освітньо-професійних програм є виражена спрямованість на ступеневість в одержанні повної вищої освіти. В основному ці освітньо-професійні програми були затверджені МОНУ в 2009-2010 роках. Постановою КМУ від 29.04.2015 р. №266 був затверджений перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Серед основних завдань Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року у вищій школі є розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій, але як зазначив директор департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України Олег Шаров, стандарти для підготовки молодших спеціалістів не розробляються, тому що до кінця не врегульований законодавчий статус цього освітньо-кваліфікованого рівня. Проте він впевнений, що «нові стандарти вищої освіти вплинуть на підготовку молодших спеціалістів, так як сьогодні молодших спеціалістів набирають за тим же самим переліком спеціальностей, що і бакалаврів, спеціалістів, магістрів, тобто прив'язка спеціальностей молодшого спеціаліста до бакалавра вже здійснюється за новим переліком, і відповідно стандарти, які зараз розробляють для бакалаврів, будуть основою для побудови освітнього процесу під час підготовки молодшого спеціаліста» [2, с. 5].

Наступним кроком повинно стати забезпечення якості освітньої діяльності навчального закладу та якості вищої освіти, ключовою метою якого є студентоцентрикований підхід до навчання, викладання та оцінювання навчальних досягнень студентів, включаючи викладачів, студентів, адміністрацію й працевластців.

Залучення комп'ютерних технологій та Інтернету додає навчанню більший динамізм та мотивує молодь на дистанційну форму навчання. Забезпечується реальна, а не декларована неперервність навчання. Органічно поєднуючи в собі змішані технології відкритої освіти, дистанційна освіта стає доступна широким масам населення, роблячи можливим здобувати освіту все життя.

З'являється можливість у міжсесійний період задовольняти інтереси та запити студентів, оперативно інформувати їх про нові розробки, технології.

Якість впровадження та застосування дистанційної освіти можна оцінювати за допомогою таких показників як: результативність, доступність всім верствам населення (у тому числі людям з фізичними вадами розвитку, інвалідам), ресурсомісткість (відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари, фінансові витрати, матеріальні ресурси), оперативність, провідні освітні технології. Дистанційна освіта для України є перспективною формою навчання. І знову ми стикаємося з рядом проблем в області права та в сфері фінансування робіт з розробки та впровадження інноваційних технологій. З метою їх успішного вирішення необхідна реалізація наступних заходів: розробка і реалізація Загальноукраїнської програми дистанційної безперервної освіти; приведення у відповідність законодавства про освіту в Україні з об'єктивними потребами і тенденціями розвитку дистанційних форм навчання; розробка нормативно-наукової бази, навчальних планів програм, створення варіативних методик з дистанційного навчання людей з різними рівнями здібностей, створення системи підтримки проектів, інновацій в технології створення дистанційної освіти.

У навчальних закладах I-II рівня акредитації при впровадженні дистанційної освіти виникають свої специфічні труднощі: багато дисциплін професійно-практичного циклу технічних спеціальностей вимагають наявності складних лабораторних практикумів, які проводять під контролем викладача; відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями у багатьох викладачів (особливо похилого віку) і, отже, труднощі зі створення інформаційно-освітнього середовища (в тому числі розробка електронних підручників, підготовка навчально-методичних матеріалів); витрати на навчання викладачів сучасним інформаційним технологіям, а також фінансові витрати на придбання необхідного матеріального оснащення і програмного забезпечення; висока вартість Інтернет; збільшення пропускну здатності телекомунікаційного каналу, розвиток корпоративної мережі ВНЗ і філій до рівня, що забезпечує організацію навчального процесу за всіма видами навчальної діяльності та технологій педагогічного спілкування.

Актуальною і болючою проблемою залишається проблема організації практичного навчання студентів технічних спеціальностей, налагодження співпраці навчального закладу і підприємства.

Проведення навчальних та виробничих практик є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» і ефективною формою підготовки молодшого спеціаліста до трудової діяльності.

Практичне навчання органічно входить у чітку систему фахової підготовки впродовж усього періоду навчання. Навчальні й робочі програми та методичні рекомендації для проходження навчальних, технологічних та переддипломних практик студентами передбачають активну дослідницьку діяльність, що забезпечує наступність теоретичних знань і практичних умінь.

Проходження практик надає можливість студентам навчального закладу сформувати соціально-особистісні, загальнонаукові, інструментальні, загально-професійні та спеціалізовано-професійні компетенції.

Одним із важливих завдань для вищого навчального закладу I-II рівня акредитації і його випускників є адаптація до ринкового принципу працевлаштування. Це викликано тим, що діюча раніше система централізованого розподілу молодих спеціалістів зруйнована, а сучасна система працевлаштування випускників в умовах нових форм власності, ринкових відносин та конкуренції на ринку праці ще не склалася. Колишні бази практик та значна частка місць традиційного працевлаштування випускників розпалася в зв'язку із закриттям, перепрофілюванням або банкрутством промислових підприємств, закладів та організацій.

Нормативні документи щодо практичної підготовки студентів та працевлаштування випускників 1993-1996 років застаріли і не враховують нові економічні і соціальні реалії. У 2011 році за Планом діяльності МОНМС України передбачалось затвердити нове Положення про практику студентів ВНЗ, але і зараз Положення не прийняте.

Державний освітній стандарт не враховує, і не може враховувати, різноманіття вимог до кваліфікації фахівця на конкретному підприємстві, не орієнтує викладацький колектив вищих навчальних закладів на виявлення шляхів реалізації даних вимог.

Тому в організації і проведенні практичного навчання на підприємствах і в організаціях залишаються невирішені проблеми, викликані наявністю суперечностей між:

- вимогами до кваліфікації випускників з боку працедавців і відсутністю сучасної виробничої бази для організації практичного навчання і виробничої практики;
- необхідністю формування професійних компетенцій студентів і застосування викладачами виробничого навчання в основному традиційних підходів до проведення практик;
- необхідністю розвитку форм практичного навчання, створення навчально-виробничих об'єктів (навчально-виробничих майстерень, полігонів, навчальних господарств і т.д.) і відсутністю рекомендацій і методик по їх впровадженню;
- недостатнім впливом працедавців на зміст освітніх програм практичного навчання і форм їх реалізації.

Вирішення цих суперечностей значно поліпшить розвиток форм і методів практичного навчання і їх подальших перспектив у зв'язку з модернізацією професійної освіти і потребами економіки країни в кваліфікованих працівниках, в зв'язку з чим одним з важливих завдань, які стоять перед керівництвом навчальних закладів є пошук нових шляхів організації практичного навчання, що змінюють характер і способи навчально-виробничої діяльності студентів та інтенсифікують діяльність викладача виробничого навчання.

Підводячи підсумок сказаному, незважаючи на всі проблеми і труднощі, хочеться висловити надію на дієвість реформування освіти в Україні та її подальший розвиток.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта – 2002 - №26 від 24.04.-01.05 с. 2-4
2. Освіта. Технікуми, коледжі// Начально-методичний журнал//Агроосвіта – 2016 - №2(40) 2016 с. 4-5
3. Закон України «Про вищу освіту» 01.07.2014р. №1556-VII, Офіційний Вісник України 2014, №63 від 15.08.2014, с. 1728
4. Лещенко О.Ю., Лещенко Л.О. Дистанційне навчання – освіта нового тисячоліття//Післядипломна освіта в Україні – 2001 -№1-с.31-38.
5. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень – грудень 2004 р. /Упорядковано: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук та інші – Тернопіль: Видавництво ТНПУ імені В. Гнатюка, 2005. - Частина 2. – 188 с.

СОЦИАЛЬНО ЗНАЧИМАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ

Социально значимая деятельность общеобразовательного учреждения – это совокупность действий субъектов образовательного процесса, направленных на реализацию социальных преобразований и проблем социума, способствующих позитивным изменениям в самом человеке, в среде школы и во внешней социальной среде и закрепляющих у подростков социальные знания, навыки, социальный опыт и социальные роли во взаимоотношениях между субъектами образовательно – воспитательного процесса.

Согласно Е.Б. Евладову, социально значимая деятельность является одним из направлений воспитательной работы в учреждении образования, направлена на организацию занятости несовершеннолетних и осуществляется в школе в течение всего календарного года, по своей значимости распределяется на своеобразные блоки в зависимости от внеурочного и каникулярного времени и проводится в форме практической деятельности подростков, направленной на приобретение социальных навыков [1].

Социально значимая деятельность основана на следующих принципах:

- учет интересов и возрастных особенностей подростков;
- единство воспитательной и оздоровительной работы;
- социально-полезная направленность;
- много ролевой характер деятельности;
- развитие и сохранение традиций;
- творческая инициатива и самостоятельность.

Главной задачей социально значимой деятельности в учреждениях образования является обеспечение социальной адаптации несовершеннолетних в школьной и социальной среде во внеурочное время.

Целями социально значимой деятельности являются:

- формирование социальных компетенций на основе участия несовершеннолетних в социально значимой деятельности;
- приобретение навыков формирования индивидуальных моделей поведения, адекватных ситуаций, поиск решений и путей преодоления проблем, умение применять теоретические знания в конкретной ситуации;
- знакомство с конкретными условиями и содержанием отдельных социальных процессов, происходящих в современном обществе;
- приобретение практических умений коммуникативной культуры в процессе осуществления различных социальных взаимодействий.

Проблема организации воспитания учащихся в процессе социально значимой деятельности подчеркивается основными положениями и требованиями нормативно-правовых документов, регламентирующих функционирование системы образования. В Кодексе Республики Беларусь об образовании актуализируется необходимость «создания условий для развития творческих способностей обучающихся, включения их в различные виды социально значимой деятельности» [2]. Приоритет социально значимой деятельности в воспитании и развитии личности утверждается также в Концепции непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь [3].

К настоящему времени проведен ряд исследований, направленных на изучение включения подростка в социально значимую деятельность (Г.Г. Николаев, Л.А. Сивицкая, О.Б. Скрябина, Е.Л. Федотова, С.Б. Шаргородская и др.), поиск оптимальных условий и эффективных методов развития социальной активности личности (В.М. Бейлин, Н.В. Бушманова, И.Д. Гаврильев, Е.М. Карпова, А.Р. Лопатин, О.В. Соловьев, В.В. Умановский, А.Я. Школьник и др.).

Социально значимая деятельность является эффективным средством первичной профилактики правонарушений подростков.

Проблемы ранней профилактики правонарушений среди несовершеннолетних нашли отражение в трудах К.М. Аносовой, А.А. Беженцева, И.Ю. Блясова, В.И. Загвязинский, М.П. Зайцев, Г.Н. Кудашов, Ю.В. Мазенина, Е.А. Певцовой, В.М. Сапогова, Р.А. Семенюк, С.В. Сергиенко, А.А. Сержантовой, Л.Н. Смотровой, И.А. Телиной, П.А. Шацкова, М.Н. Фролова и др. Профилактика предполагает осуществление комплекса мер социально-психологического, медицинского и педагогического характера, направленных на нейтрализацию воздействия отрицательных факторов социальной среды на личность, предупреждение отклонений (в том числе и противоправных) в поведении.

Практический опыт включения подростков в социально значимую деятельность в целях профилактики правонарушений отражен в исследованиях А.В. Гусевой, Е.Л. Денисенко, В.В. Зарецкого, А.Ю. Коновалова, Е.И. Чиркуна, Д.В. Шамсутдиновой и др. При этом работа с подростками может осуществляться по целому ряду направлений: поддержка общественной самоорганизации; проведение благотворительных и профилактических акций; вовлечение в волонтерское движение; проведение мероприятий досугово-познавательного характера для родителей, учащихся, жителей микрорайона;

організація шкільних оздоровительних лагерей с дневним перебуванням; участь в трудових десантах; організація науково-дослідницької діяльності; активізація кружків різної направленості; спортивно-секційна і фізкультурно-масова діяльність; екскурсійно-краєзнавча діяльність; включення підлітків в роботу по соціальному проектуванню і реалізації соціальних проектів, профілактична робота по принципу «рівний навчає рівного» і др.

Підтримка громадської самоорганізації – спосіб спільного рішення проблем, актуальних для самоорганізуючихся осіб. Індивідуальним мотивом для підлітків стає прагнення брати участь в організації життя. Характер проблем, що вирішуються в межах громадської самоорганізації, може бути різним: від організації свого вільного часу до участі в рішенні важливих соціальних, економічних, культурних проблем свого мікрорайону, вулиці, двору. Педагогічне супроводження громадської самоорганізації – це надання навчальним набором засобів для рішення актуальних завдань.

Волонтерська діяльність – це широкий круг діяльності, включаючий традиційні форми взаємодопомоги і самопомоги, офіційне надання послуг і інші форми громадянської участі, яка здійснюється добровільно на благо широкій громадськості без розрахунку на грошове винагородження. Діяльність волонтерів направлена в першу чергу на допомогу вразливим прошаркам населення, не маючим можливості допомогти собі самі (старість, інвалідність, стихійні лиха, соціальні катастрофи).

Частіше розвиток і підтримка соціально значимої діяльності реалізується в межах громадських об'єднань або організацій через засоби соціальних проектів, але разом з тим вона представляє собою достатній багаж знань, умінь, навичок, енергії. Ведуча ідея такої організації системи виховання полягає в тому, що в центрі неї знаходиться особистість вихованця, готова включитися і внести свій індивідуальний внесок в розвиток суспільства. При цьому зміст виховання необхідно наповнити цінностями духовної культури, світогляду і моральності, забезпечуючи інтелектуальне, етичне, громадянське виховання, розвиваючи в дитині здоровий образ життя і формуючи у особистості готовність до самостійної професійної і сімейної життя шляхом залучення в соціально-значиму діяльність.

Включення в роботу по соціальному проектуванню і реалізації соціальних проектів. Соціальне проектування як процес створення соціального проекту – прообразу передбачуваного стану життя суспільства або соціальної групи. В межах названого методу можуть використовуватися такі форми організації соціально значимої діяльності як «ярмарок соціальних проектів», «захист соціальних проектів», «презентація соціального проекту» [4].

Профілактична робота по принципу «рівний навчає рівного» (далі – РОР) – це освітня діяльність, яку сьогодні можуть здійснювати самі підлітки в середовищі ровесників. Включення програм рівного навчання в систему роботи закладів освіти сприяє підвищенню ефективності профілактичної роботи, формуванню моральних переконань і здорового образу життя, набуттю учасниками навичок відповідального поведіння. Навчання по принципу РОР відповідає пріоритетам сучасної освіти, відображеним в законодавчих і нормативних актах нашої країни [5].

В якості ефективних форм організації соціально значимої діяльності підлітків можуть бути використані такі форми, як продуктивна гра по вирішенню актуальних проблем, а також проведення патріотических, волонтерських, екологічних акцій. Акції отримали широке поширення в світовій практиці. Цілями профілактичних акцій можуть бути вираження солідарності, інформованість, привертання уваги до проблеми, іноді збір коштів. Акція, ставши помітним подією, здатна привертати увагу, зробити рішення проблеми важливим для великої кількості осіб. Звичайно акції приурочують до певних або інших пам'ятних дат.

Однією з найбільш ефективних форм роботи по профілактиці правопорушень є створення в закладах освіти клубу юних друзів міліції, метою діяльності якого є профілактика правопорушень серед неповнолітніх, вдосконалення морального виховання, підвищення правосвідомості дітей і підлітків, «правове просвітлення» неповнолітніх.

На заняттях учасники знайомляться з основними положеннями кримінального і адміністративного права, вирішують правові завдання, ведуть роз'яснювальну роботу по питаннях відповідальності за скоєння протиправних дій з учасниками девіантного поведіння. Участвують в екскурсіях, зустрічах з співробітниками правоохоронних органів, в республіканських, міських і районних конкурсах.

Залучення учнів в таку діяльність дозволяє вирішити дві взаємопов'язані завдання: з однієї сторони, вони займаються в певних заходах по підтримці дисципліни і правопорядку серед неповнолітніх в школі і її мікрорайоні, з іншої – у них виробляються правові переконання і навички законотриманого поведіння. Саме в процесі активної правоохоронної діяльності школярі вчаться практично застосовувати норми діючого законодавства в повсякденному житті, набувають досвід використання їх в боротьбі проти правопорушень.

Соціально значима діяльність забезпечує два результати:

– общественный – позитивные изменения в социальной среде (преодоление социальных проблем, улучшение положения отдельных лиц или групп);

– педагогический – проявление просоциальной активности обучающихся, самореализации детей в социально приемлемых формах, усиление сопричастности общественным процессам и проблемам (установление связи подростка с культурной, общественной, политической жизнью общества и государством, первоначальная идентификация себя в качестве гражданина, общественного деятеля), приобретение начального опыта решения проблем, формирование компетенций социального взаимодействия, включение в реальные социальные отношения со сверстниками и взрослыми.

Таким образом, социально значимая деятельность является одним из эффективных направлений воспитательной работы в учреждении образования, направленным на организацию занятости и профилактики правонарушений подростков, т.к. включение подростка в социально значимую деятельность сегодня не только помогает решить социальные проблемы общества, но и способствует развитию социально значимых качеств несовершеннолетних, формированию у них активной жизненной позиции.

Литература:

1. Евладова Е.Б. Дополнительное образование детей: Учебное пособие для студентов учреждений сред. проф. образования. – М.: ВЛАДОС. – 2002. – 249 с.
2. Кодекс Республики Беларусь об образовании от 13 января 2011 г. № 243-З. // Национальный центр правовой информации Республики Беларусь // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://etalonline.by/?type=text®num=Нк1100243#load_text_none_1_. – Дата обращения: 23.01.2017.
3. Концепция непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь // Сборник нормативных документов Министерства образования Республики Беларусь. – 2007. – № 2(603). – С. 9–40.
4. Тетерский С.В. Социальные инициативы детей и молодежи: поддержка общества и государства: Монография, М.: РЕГЛАНТ, 2003. – 214 с.
5. Концепция «Реализация принципа «равный обучает равного» в общеобразовательных учреждениях Республики Беларусь» // Сацыяльна-педагагічная работа.– 2010. – № 9 (115). – С. 3–9.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

**Є.В. Сотнікова
(Харків, Україна)**

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ КЕРІВНИКА ГРУПИ

Сучасний період розвиток суспільства характеризується впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій. Які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків і утворюють глобальний інформаційний простір. Інформаційні технології не тільки полегшують доступ до інформації і відкривають можливості варіативності навчальної та виховної діяльності, її індивідуалізації, але і дозволяють по-новому організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання та виховання.

У нашому навчальному закладі особливе місце відводиться таким формам викладання, що забезпечують участь кожного студента у проведенні заняття та позакласного виховного заходу, підвищують рівень знань та індивідуальну відповідальність студентів за результати своєї діяльності. Ці завдання студентів можна успішно вирішувати завдяки інформаційним технологіям.

Головні переваги пропонованих технологій полягають у тому, що вони дозволяють інформатизувати навчально-виховний процес. Цілі такого навчання опираються на потенційні можливості комп'ютера як засобу пізнавально-дослідницької діяльності, забезпечують особистісно-орієнтований підхід до навчання та виховання, що сприяє розвитку здібностей.

Комп'ютер на будь-якому виховному заході допомагає створити високий рівень особистої зацікавленості студентів за допомогою інформації на екрані. Процес організації виховання студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє:

- зробити процес цікавим і різноманітним за формою за рахунок використання мультимедійних можливостей сучасних комп'ютерів;
- ефективно вирішувати проблему наочності навчання, розширити можливості візуалізації матеріалу, роблячи його більш зрозумілим і доступним для студентів;
- вільно здійснювати пошук необхідного студентам матеріалу у віддалених базах даних завдяки використанню засобів телекомунікації;
- самостійно аналізувати і виправляти допущені помилки, коригувати свою діяльність завдяки наявності зворотного зв'язку, в результаті чого вдосконалюються навички самоконтролю;
- здійснювати самостійну навчально-дослідну діяльність (моделювання, метод проектів, розробка презентацій, публікацій тощо). У роботі керівника групи майже неможливо обійтись без використання

інтерактивних технологій. Для полегшення праці, а також для урізноманітнення методів та прийомів роботи з вихованцями бажано користуватись інтерактивними засобами. В Харківському автомобільно-дорожньому технікумі керівники груп користуються ІКТ для:

- оформлення звітної документації;
- роботи в мережі Інтернет з питання самоосвіти та накопичення інформаційного матеріалу;
- використання мультимедійного супроводу в роботі зі студентами на виховних годинах, під час проведення свят, батьківських зборах. Днях відкритих дверей;
- оформлення стендів, інформаційних куточків, куточків групи;
- оформлення методичних розробок;
- накопичення ілюстративного матеріалу для випуску групи;
- проведення віртуальних екскурсій визначними місцями нашої країни;
- використання роликів для проведення тематичних годин спілкування з морально-етичної, патріотичної тематики.

Так, у цьому навчальному році, мене призначили керівником групи 11-Е економічного відділення. Для заповнення особових карток та для анкетування студентів я використовувала сучасні програми ПК. Також під час зборів групи ведуться протоколи, що складаються за допомогою комп'ютера. Студенти, готуючись до виховних годин, створюють наглядні презентації. В цьому році накопились презентації студентів та відеоролики по темам «Виховуємо громадянина-патріота України», «Хай квітне моя Україна!».

«Спорт проти наркотиків і насилля», «Паління та алкоголь - вороги здоров'ю», «День Соборності України», «Всесвітній день авіації та космонавтики». Крім того, в нашому навчальному закладі проводяться виховні заходи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Так, у 2016-2017 навчальному році у технікумі на високому рівні були проведені такі заходи:

- ХАДТ має таланти;
- Свято до Дня працівника освіти;
- Свято до Дня студента;
- Веснянки.

Бурхливий розвиток засобів інформатизації, а отже, поява нових технологій обробки, передачі, отримання та збереження інформації відкриває нові можливості для застосування комп'ютерів у навчально-виховному процесі. Проектуючи виховну діяльність, можна спрямувати виховні цілі так, щоб вони знайшли адекватний відгук у внутрішньому світі особистості.

Крім того, соціальні мережі та електронна пошта дають можливість спілкуватися зі студентами та їх батьками у позааудиторний час, вирішувати різні питання на відстані. Такий вид роботи дає можливість виховувати у студентів культуру спілкування, навчати безпечної поведінки в мережі. А батьки можуть у будь який час дізнатися про успіхи своїх дітей.

Отже, основними цілями впровадження ІКТ в роботу керівника групи є:

- залучення студентів і їх батьків в побудову єдиного інформаційного простору для організації ефективної взаємодії адміністрації технікуму, класного керівника та батьків;
- формування у студентів світогляду відкритого інформаційного суспільства, підготовка членів інформаційного суспільства;
- формування відношення до комп'ютера, як до інструменту для спілкування, навчання, творчості;
- розвиток творчого, самостійного мислення студентів, формування вмінь і навиків самостійного пошуку, аналізу і оцінки інформації, оволодіння навиками використання інформаційних технологій.

Література:

1. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. / редкол.: М. М. Козяр, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало; АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – Л., 2006. – 634 с.
2. Нуреева О.С., Скворчевська О.В. Імідж класного керівника. – Харків, видавнича група «Основа», 2007. – 173 с.
3. Омельченко Л.П. Настільна книга класного керівника. – Харків, видавнича група «Основа», 2007. – 286 с.
4. Корнієнко М.М., Іванова І.Д. Інформатика. Базиданих. СУБД MsAccess - Харків, видавництво «Ранок», 2009. – 48 с.
5. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах: Науково-методичний журнал. – К.: Освіта України, 2006.
6. Інформатика: Всеукраїнське видання для вчителів. – К.: Шкільний світ, 2006.
7. Інформатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології. — Посіб. / За ред. О.І. Пушкаря. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 696 с.

СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ

**Shamsiyeva Mahfuza, Abdumalik Qoriyev
(Namangan, O'zbekiston)**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING JAHON HAMJAMIYATIGA QO'SHILISHI VA UNDA TUTGAN ROLI

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligini qo'lga kiritib, mustaqil taraqqiyot yo'lini tanlagach, jahon hamjamiyatining teng huquqli a'zosi sifatida xalqaro munosabatlarda faol ishtirok etib kelmoqda. O'zbekiston o'zaro munosabatlarda tenglik, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, o'zaro foydali va teng huquqli hamkorlikni rivojlantirish, mintaqada va butun jahon miqyosida tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash kabi tamoyillarga tayangan holda jahon hamjamiyati safiga o'z o'rnini va maqomiga ega bo'lib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi mustaqil davlat sifatida dunyo mamlakatlari orasida o'zining mustahkam o'rnini egalladi va tashqi siyosatning xalqaro huquq me'yorlariga asoslangan va jahon hamjamiyatiga asta-sekin integratsiyalashuv strategiyasiga mos keladigan huquqiy tizimini yarata boshladi. Tariximizning ana shu o'tgan davrini aniqrog'i 26 yillik mustaqil taraqqiyotimiz sarhisob qilinar ekan, tashqi siyosat va diplomatik xizmatni shakllantirish borasida amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlarni ham alohida qayd qilish lozim.

Mamlakatimizning qulay geosiyosiy o'rnini, uning birinchi navbatda o'z milliy manfaatlarini inobatga olgan holda olib borayotgan, har tomonlama chuqur o'ylangan, mustaqil va izchil tashqi siyosati davlatimizning jahon hamjamiyati tomonidan e'tirof etilishi, xalqaro maydonda obro'-e'tiborining ortib borishini ta'minladi.

Hozirgi kunda O'zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom Konferensiyasi tashkiloti, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti, Yevroosiyo iqtisodiy hamjamiyati, Shanxay hamkorlik tashkiloti, Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi kabi nufuzli xalqaro tashkilotlar va qator ixtisoslashgan xalqaro tuzilmalar ishida faol ishtirok etib, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash, Markaziy Osiyoda diniy ekstremizm, yadro qurolidan holi hudud barpo etish, narkotik moddalarning noqonuniy aylanishi bilan bog'liq, shuningdek, xalqaro hamjamiyat oldida turgan boshqa dolzarb muammolarni hal etish ishiga salmoqli hissa qo'shmoqda.

Ma'lumki, O'zbekiston geosiyosiy jihatdan ancha murakkab va shu bilan birga qulay makonda joylashgan. Ya'ni u, birinchidan, Markaziy Osiyo mintaqasining transport, boy hamda mustaqil energetika omillari markazida joylashgan.

Ikkinchidan, O'zbekiston aholi soni, ilmiy-texnikaviy va boshqa imkoniyatlari jihatidan mintaqadagi qo'shnilardan ma'lum darajada ustun turadi.

Uchinchi tarafdin, O'zbekiston qulay tabiiy-iqlim sharoitiga ega. Bu yerda qadimiy dehqonchilik madaniyati va boy mineral-xomashyo resurslari bor. Respublika oziq-ovqat bilan o'zini o'zi ta'minlashga, texnika ekinlarining eng qimmatli turlarini, jumladan paxta tolasini yetishtirish va eksport qilishga imkoniyati katta. Shuningdek, jahon bozoriga yuqori sifatli, ekologik jihatdan sof, raqobatga bardoshli meva-sabzavot mahsulotlarini ishlab chiqarishga hamda ularni qayta ishlangan holda yetkazib berishga qodir.

To'rtinchidan, davlatimiz nafaqat o'zini o'zi ta'minlaydigan, balki chetga chiqarishga neft, neft mahsulotlari, gaz va umuman, iqtisodiyotning asosi bo'lmish muhim tarmoqlarga ega. O'zbekistonda sanoatning eng zamonaviy tarmoqlari, deylik, mikroradioelektronika kabi murakkab sohani rivojlantirish imkoni bor.

Beshinchidan, O'zbekistonning insoniyat sivilizatsiyasida salmoqli o'rnini bor. Yurtimiz ma'naviy-tarixiy merosga boy. U oldindan nafaqat mintaqada, balki dunyoda ham turli ma'naviy va siyosiy jarayonlarga, jahon sivilizatsiyasiga kuchli ta'sir o'tkazib kelgan.

Shu jihatlarni hisobga olsak, O'zbekiston o'zining barcha ko'rsatkichlari bo'yicha jahondagi madaniy, ilmiy texnologiya va iqtisodiy yuksaklikka erishib, bema'lol Markaziy Osiyoda integratsiya markaziga aylanishi mumkin.

Geografik-siyosiy o'rnini jihatdan O'zbekiston Markaziy Osiyoning qoq o'rtasida joylashganligi ayni ana shu mintaqada barqarorlikni ta'minlash, o'zaro hamkorlik va birodarlikni chuqurlashtirish uchun tayanch nuqta bo'lib xizmat qildi. Mustaqillikning tarixan qisqa davrida u o'zining siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy qudratini to'la-to'kis ko'rsata oldi. Ayni ana shu mintaqada taqdirini hal qilishga qodir bo'lgan kuchli davlat sifatida o'zini namoyon etdi [1, b. 176].

Birgina bu emas: O'zbekiston Osiyo va Yevropa qit'olari o'rtasida munosabatlarni muvofiqlashtiruvchi, siyosiy iqlimni mo'tadillashtiruvchi G'arbu Sharq o'rtasidagi azaliy raqobatni aql-idrok, donolik, tafakkurga asoslangan munozaralar va muzokaralar orqali uyg'unlashtirishga da'vat etgan shu mintaqadagi yagona davlat bo'lib maydonga chiqdi.

Darhaqiqat, bugun O'zbekiston Pokiston, Hindiston, Eron, Afg'oniston, Tojikiston, Qirg'iziston va Qozog'iston muammolari bilan birga Rossiya va umuman Yevropa mamlakatlari munosabatlarini ma'lum bir o'zanga solishga da'vat qilayotgan, uni o'zining amaliy faoliyati bilan yaxshilik sari burishga katta ta'sir ko'rsatayotgan davlatdir.

1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan O'zbekiston Konstitutsiyasida davlatimiz tashqi siyosatining asosiy qoidalari qonun bilan mustahkamlab qo'yildi. «O'zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to'la huquqli subyektidir. Uning tashqi siyosati davlatlarning suveren tinchligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik qoidalariga va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa qoidalari va me'yorlariga asoslanadi.

Respublika davlatning, xalqning oliy manfaatlari, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida ittifoqlar tuzishi, hamdo'stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirishi va ulardan ajralib chiqishi mumkin», - deyiladi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 17-moddasida.

O'zbekiston 1992 yil fevral oyida dunyoda tinchlikni mustahkamlash, inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha katta tadbirlarni amalga oshirayotgan nufuzli xalqaro tashkilot Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotiga (YEXHT) a'zo bo'lib kirdi. Respublikamizning birinchi Prezidenti I.A. Karimovning 1992-yil 9-10-iyulda bo'lib o'tgan Yevropada Xavfsizlik va Hamkorlik Tashkilotining majlisida ishtirok etishi, nutq so'zlashi va uning 10-iyulda bo'lgan majlisiga raislik qilishi O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga muvaffaqiyatli kirib borayotganligini ko'rsatdi.

O'zbekiston jahondagi 105 mamlakatni birlashtiruvchi qo'shilmaslik harakatiga qabul qilindi. Bo'lg'usi jahon Parlamentining timsoli bo'lmish Parlamentlararo Ittifoqqa kirdi [2, b. 141].

Mamlakatimiz Parlamentlararo Ittifoqning 93- va 94-konferensiyalarida hamda YeXHT Parlament Assambleyasining har yili o'tkaziladigan sessiyasida muntazam qatnashmoqda. Ana shu va boshqa xalqaro anjumanlarda O'zbekiston vakillari ma'ruza va axborotlar bilan chiqdilar, qator takliflarni o'rta tashladilar. Shu tariqa respublika Parlamenti a'zolarining ovozi xalqaro maydonda baralla yangramoqda. Davlatimizning obro'-e'tibori mustahkamlanib, xalqaro miqyosda tobora ko'proq e'tirof etilmoqda. Mustaqillikning ilk damlaridayoq Oliy Majlis Raisi E.X. Xalilovning Avstriya, Germaniya, Ispaniya, Shveysariya, Belgiya, Bolgariya, Pokiston, Turkiya, Janubiy Koreya va boshqa bir qancha mamlakatlarning davlat boshliqlari, parlament va vakolatxonalar boshliqlari bilan uchrashuvlari bo'lib o'tdi. Oliy Majlisda o'n uchta parlament delegatsiyasi, shu jumladan Germaniya, Yaponiya, Quvayt, Litva, Latviya, Pokiston, Bolgariya va Turkiya mamlakatlarining parlament delegatsiyalari, Shveysariya, Xitoy, Germaniya va Litvaning rasmiy hukumat delegatsiyalari, turli xalqaro tashkilotlarning o'n uch nafar vakili, xorijiy davlatlarning O'zbekistondagi elchilari va elchixonalari hamda vakolatxonalari xodimlaridan 28 kishi, shu jumladan, Fransiya, Germaniya, Janubiy Koreya, AQSH, Rossiya, Pokiston, Turkiya, Buyuk Britaniya, Shvetsiya, Hindiston namoyandalari qabul qilindi. O'z navbatida O'zbekiston parlamenti a'zolarining delegatsiyalari bir qancha davlatlarda, shu jumladan, AQSH, Germaniya, Turkiya kabi mamlakatlarda bo'lishdi.

O'zbekiston Respublikasi bir qator ixtisoslashgan nufuzli xalqaro iqtisodiy, ilmiy-texnika va madaniy tashkilotlar - Jahon iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Jahon Banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi, Yevropada tiklanish va taraqqiyot banki, Xalqaro mehnat tashkiloti, Xalqaro pochta ittifoqi, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti, Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi, Osiyo va Tinch okean havzasi bo'yicha iqtisodiy va ijtimoiy komissiya, Markaziy Osiyo mamlakatlari iqtisodiy hamkorlik tashkiloti, Bojxonalar hamkorligi Kengashi, BMTning ta'lim, fan va madaniyat bo'yicha Qo'mitasi (YuNESKO) va boshqa tashkilotlar a'zosi.

O'zbekiston mustaqil davlat sifatida ko'plab xalqaro Konvensiyalarga va BMT, YXHT, XMT kabilarning protokollariga qo'shildi. Shu yillar mobaynida O'zbekiston o'zining tashqi siyosatida avvalo jahonning taraqqiy etgan mamlakatlar bilan o'zaro munosabatlarini rivojlantirishga katta ahamiyat berdi. AQSH, Germaniya, Fransiya, Italiya, Buyuk Britaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya, Turkiya va boshqa ko'plab rivojlangan mamlakatlar bilan o'rnatilgan aloqalar o'z natijalarini bera boshladi. Turkiya bilan abadiy do'stlik shartnomasi O'zbekiston tashqi siyosatidagi o'ziga xos yangilikdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan amalga oshirilgan ishlar haqida to'xtaladigan bo'lsak, avvalo jahon hamjamiyati bilan uzviy aloqalarni yanada mustahkamlanganligini ko'rish mumkin. Xususan, Prezidentimiz tomonidan 2017-yil 7-fevralda tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmonning beshinchi ustuvor yo'nalishi "Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash, chuqur o'ylangan, o'zaro manfaatli va amaliy ruhdagi tashqi siyosat yuritish"ga yo'naltirilgan bo'lib, undan ko'zlangan asosiy maqsad davlatimiz mustaqilligi va suverenitetini mustahkamlash, O'zbekistonning yon-atrofida xavfsizlik, barqarorlik va ahil qo'shnichilik muhitini shakllantirish, mamlakatimizning xalqaro nufuzini mustahkamlash hisoblanadi [3].

Harakatlar strategiyasini ushbu ustuvor yo'nalishini amalga oshirishda quyidagi vazifalarga alohida e'tibor qaratilmoqda:

- davlat mustaqilligi va suverenitetini mustahkamlash, mamlakatning halqaro munosabatlar to'la huquqli sub'ekti sifatida o'rni va rolini kuchaytirish, rivojlangan demokratik davlatlar qatoriga kirish, O'zbekiston tevaragida xavfsizlik, barqarorlik va ahil qo'shnichilik mintaqasini vujudga keltirish;
- O'zbekiston Respublikasining halqaro nufuzini mustahkamlash, jahon hamjamiyatiga mamlakatda olib borilayotgan islohotlar haqida xolis axborotni yetkazish;
- O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy faoliyatini normativ-huquqiy bazasini hamda xalqaro hamkorlikning shartnomaviy-huquqiy asoslarini takomillashtirish;
- davlat chegarasining demilitatsiya va demarkatsiya masalalarini hal etish.

Ushbu vazifalarni bajarishga shaxsan Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevni o'zi boshchilik qilmoqda. Bunga 2017-yilning to'qqiz oyida Rossiya Federatsiyasiga, Xitoy Xalq Respublikasiga, Qozog'iston, Turkmaniston, Saudiya Arabistoni, Qirg'iziston kabi davlatlarga uyushtirilgan davlat tashriflari ham tasdiqlab turibdi.

O'zbekistonning xalqaro miqyosda tinchliksevar siyosat o'tkazishi uchun keng imkoniyatlar vujudga keldi. O'zbekiston Respublikasining halqaro nufuzini mustahkamlash, jaxon hamjamiyatiga mamlakatda olib borilayotgan islohotlar haqida xolis axborotni yetkazish maqsadida 2017 yil 19 sentabrda bo'lib o'tgan Birlashgan Millatlar Tashkilotining 72-sessiyasida O'zbekiston Prezidenti Sh. Mirziyoyev ishtirok etdi. Unda Prezidentimiz tomonidan qilingan ma'ruza O'zbekistonni dunyo mamlakatlari orasida ko'hna va navqiron davlat sifatida o'z o'rnini va mavqeiga ega ekanligini isbotladi.

Mamlakatimizni ahil qo'shnichilik siyosati ham o'z o'rnida amalga oshirib borilmoqda. Hususan, davlat chegarasining demilitatsiya va demarkatsiya masalalarini hal etish borasida 2017-yil 5-7 sentyabr kunlari qo'shni Qirg'iziston Respublikasiga qilgan davlat tashrifi muhim ahamiyat kasb etdi. Qolgan qo'shni Respublikalar bilan ham shu yilning o'tkan to'qqiz oyi davomida savdo-iqtisodiy aloqalarni yo'lga qo'yish bo'yicha yuzga yaqin shartnomalar imzolandi. Bu esa, davlatimiz va xalqimizni bir jipsligidan, aniq bir maqsad yo'lida faoliyat olib borayotganligidan, mamlakatimizning o'ziga xos tinchlik siyosatini jahonga namuna qilib ko'rsatayotganligidan, xalqaro hamjamiyatni strategik hamkorlikni davom ettirishga chorlayotganidan dalolat emasmi.

Xullas, o'z mustaqilligini qo'lga kiritganidan so'ng O'zbekiston jahon hamjamiyatining teng huquqli a'zosiga aylandi hamda davlat va jamiyat qurilishi, iqtisod, siyosat doirasida tub islohotlarni amalga oshirishga kirishdi va amalga oshirib kelmoqda. Ushbu isloxlardan ko'zda tutilgan maqsad esa ochiq tashqi siyosatga hamda aniq ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiga asoslangan kuchli huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati qurishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nuriddinov E. O'zbekiston: eng yangi tarix. – T.: Asr, 2010. – 576 b.
2. Nuriddinov E. O'zbekiston va jahon hamjamiyati. – T.: Asr, 2009. – 220 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tomonidan 2017-yil 7-fevralda tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmon. Manba: www.lex.uz

СЕКЦІЯ: ПРАВО**Андрій Гараєв
(Харків, Україна)****ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА**

У процесі побудови правової держави особливо гостро постає питання про надійний захист трудових прав громадян. Державні гарантії захисту основних трудових прав громадян закріплені у ст. 43 Конституції України. Для належного забезпечення цих гарантій необхідно ґрунтовно оновити трудове законодавство та привести його норми у відповідність до ринкових відносин і міжнародних стандартів. Відповідних змін потребує і законодавство, що регулює особливості розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця.

Вирішення соціальних та економічних проблем, які в сучасних умовах стоять перед Україною, значною мірою залежить від того, чи буде забезпечена кожна працездатна людина роботою, мобілізовані її можливості по підвищенню активності як працівника і господаря.

Існує безліч проблем у сфері трудового права України.

Однією з найактуальніших є дискримінація у сфері праці, яка найбільш часто проявляється при укладенні трудових договорів. Законодавством встановлено заборону на дискримінацію у трудових відносинах.

Найбільш часто зустрічається дискримінація за статевою ознакою. Причинами дискримінації жінок найчастіше є вагітність, наявність дітей або передбачуване материнство в майбутньому. Така відмова у прийомі на роботу жінок через наявність у них перелічених обставин є односторонньою нормою дискримінаційного характеру. Це пояснюється тим, що немає заборони на відмову в прийомі на роботу чоловіків з тієї ж причини.

Не можна визнати нормальним і фактичний стан в системі зайнятості населення та безробіття.

Має місце і дискримінація за віком. Найчастіше затребувані працівники до 30, та мають стаж роботи не менш трьох років. Диференціація правового регулювання трудових відносин за віковою ознакою повинна проводитися у випадках, що передбачені у трудовому законодавстві.

Актуальними проблемами трудового права України є сучасні державні гарантії забезпечення права на працю і проблеми реалізації соціального партнерства, прийняття Трудового кодексу, забезпечення дотримання вимог щодо сучасних видів робочого часу і часу відпочинку, розв'язання трудових спорів і відповідальності за порушення трудових прав, інші проблеми.

Ще однією проблемою є недотримання роботодавцем положень КЗпП України, коли керівники підприємств часто намагаються скористатися недостатньою обізнаністю громадян і уникнути витрат, пов'язаних з виплатою працівнику при звільненні. У випадках, коли звільнення все ж неминуче, працівникам, як правило, пропонують написати заяву про звільнення за власним бажанням, що є прямим порушенням норм трудового права.

Слід зазначити, що до цієї пори нема нормативу обов'язковості укладання колективного договору, хоча зрозуміло, що сам підприємець ніколи не укладе його добровільно. Варто звернути увагу на протизаконність такої поведінки підприємців, коли вони за допомогою подібної практики побічно ухиляються від ведення переговорів і укладання колективного договору. Мабуть, слід законодавчо вводити імператив стосовно укладання колективних договорів та контролю за цим. Проект Трудового кодексу залишає норму «повідомної реєстрації» колективного договору, це залишає можливість порушення трудових прав працівників у комерційних структурах України, де фактично метод соціального партнерства не працює.

У сфері недержавної форми власності взагалі поширена така практика,

коли власники комерційних підприємств вкрай обережно, методами непрямого впливу на працівників перешкоджають створенню або діяльності профспілкової організації і укладанню колективного договору. Треба чесно визнати, що сьогодні держава не в силах протистояти цьому.

Характерною особливістю сучасного трудового права є те, що до форми його зовнішнього виразу належить досить значна кількість підзаконних нормативних актів. В них містяться тисячі норм трудового права. При цьому деякі з них нерідко вступають у суперечність з актами, вищими за юридичною силою рівнем.

Ще однією особливістю форми сучасного трудового права є те, що в Україні продовжують застосовуватись деякі законодавчі акти колишнього СРСР або їх окремі положення. Законодавство України про працю являє собою суміш правових норм, прийнятих за різних історичних та економічних умов, певна частина яких відповідає вимогам часу, а інша – не може вдало регулювати сучасні трудові відносини.

За таких умов важливого значення набуває чітке окреслення основних принципів положень майбутньої кодифікації трудового законодавства, яке виступатиме головним засобом правового регулювання трудових відносин найманих працівників.

Ще однією умовою успішної кодифікації трудового законодавства мають стати норми, які визначатимуть структуру та ієрархію законодавства про працю України. Визначальними для усього трудового законодавства має стати окреслення сфери застосування Трудового кодексу.

Важливо також, щоб нове трудове законодавство нашої держави виходило із необхідності забезпечення: свободи праці, за яким людина володіє невід'ємним та виключним правом вільно розпоряджатися своїми здібностями до праці, яке забезпечується державою; заборони примусової праці; рівності трудових прав громадян України та заборони дискримінації у трудових відносинах.

Отже, існують достатні підстави аби констатувати, що в Україні активно йде процес формування нормативно-правової, в тому числі законодавчої, бази для забезпечення регулювання трудових відносин в умовах ринкової економіки. Потрібно наголосити, що останнім часом важливою складовою частиною законодавства України про працю стають міжнародні договори про працю, до яких, зокрема, належать і Конвенції МОП, ратифіковані Україною, а також відповідні Рекомендації цієї міжнародної організації. Україна ратифікувала на сьогодні більше 50 Конвенцій МОП, у тому числі практично всі Конвенції, які віднесені МОП до числа основних. Проте, цей процес не є завершеним, а має перехідний характер. Не дивлячись на поступові зміни, аналізуючи ці питання, можна зробити висновки про великі недоліки в реформуванні трудового законодавства, в тому числі з питань соціального партнерства, звідси соціальні проблеми і невідповідність соціальних стандартів європейським. Наприклад, у більшості європейських країн мінімальний розмір зарплати в разі перевищує мінімальний прожитковий рівень.

Питання у сфері трудових спорів, порядку їх вирішення, урегулювання також потребує певних змін, що безумовно знайде своє відображення в новому кодексі про працю.

Тому пошук нових шляхів розвитку трудового права є дуже необхідним та актуальним і може призвести нашу країну до тієї стадії розвитку суспільства, коли її дійсно можна буде назвати демократичною, коли кожній людині і громадянину буде забезпечено ті права, які закріплені в Основному Законі – Конституції України.

За умови врахування усіх цих засадничих положень є надія, що майбутня кодифікація трудового законодавства буде проведена на належному рівні і новий трудовий кодекс відповідатиме кращим зразкам законодавчого акта сучасної економіки.

Література:

1. Ротань Володимир. Система нормативно-правових актів за проектом Трудового кодексу України //Довідник кадровика. – 2012. - № 1. – С. 6-10.
2. Кравцов Сергій. Робочі інструкції та підготовка кадрів на виробництві: точки дотику//Довідник кадровика. – 2012. - № 1. – С.42-51.
3. Кельман Л. Суб'єкти трудових правовідносин: проблемні питання //Право України. – 2011. - № 2. – С. 235-241.
4. Вишновецька С. Загальні положення проекту Трудового кодексу України в контексті сучасних тенденцій розвитку трудового права / С. Вишновецька // Право України. – 2009. – № 3. – С. 41 – 47.
5. Гончарова Г.С. Форми реалізації права працівників на участь в управлінні в контексті проекту трудового права України /Г.С. Гончарова // Трудове право України: сучасний стан та перспективи. – Сімферополь, 2008. – С. 35–37.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Беата Барчі
(Мукачево, Україна)

**КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ОСОБЛИВІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В
ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ**

Сучасне суспільство ставить нові вимоги до рівня підготовки здібностей кваліфікованого фахівця, до його вміння самостійно вирішувати різноманітні завдання, що виникають в процесі подальшої професійної діяльності, до активізації та поповнення його креативного потенціалу. Ринок праці потребує людей з нестандартним мисленням, які здатні орієнтуватися в інформації, що швидко накопичується, в соціально-економічних умовах, що змінюються, готові проявляти творчий підхід при оцінці ситуацій і пошуку оптимальних рішень.

Продуктивність професійної діяльності залежить, на сам перед, від творчого потенціалу студентів-випускників. Особливо актуальним це твердження є у формуванні особистості майбутнього психолога, оскільки його професійна діяльність, в першу чергу, зорієнтована на відповідальну роботу з усіма категоріями дітей і дорослих, із родинами. Окрім того, психологи покликані створити систему психологічної допомоги у розвитку особистості, умови всебічного сприяння та внутрішнього комфорту.

Креативність як загальна здібність людини до творчості є предметом дискусій представників найрізноманітніших напрямків: психологів та педагогів, економістів і нейрофізіологів. Кожний науковий напрям, вирішуючи свої завдання і використовуючи свої методи, пропонує особливий погляд на сутність креативності, ставить свої специфічні проблеми. З точки зору сучасної психології поняття «креативність» особистості розглядається як сукупність особливостей її психіки, що забезпечують продуктивні перетворення в діяльності. Дослідженням креативності особистості, зокрема психологічними особливостями творчого потенціалу займалася М. А. Холодна [4, с. 75]. Креативність виявляється в творчій активності, результат якої полягає у створенні чогось нового. На думку Д.Б. Богоявленської, креативність є вищим рівнем інтелектуальної обдарованості й активності – здатністю “бачити у предметах щось нове, таке чого не бачать інші” [2].

Креативна особистість створює внутрішні передумови творчої діяльності спираючись на природні задатки, і цим саме забезпечує продуктивні перетворення. Загалом, креативність в працях вітчизняних психологів розглядається з одного боку, як загальна здатність особистості до творчості, а з іншого – як характеристика обдарованої особистості. Погляд зарубіжних фахівців є ширшим, вони розглядають креативність як процес, продукт, особистість та середовище [3, с. 46-49].

К. Роджерс, один із засновників так званої гуманістичної психології, переконаний, що кожна людина має величезний нерозкритий потенціал творчих можливостей. Через це основне призначення педагога він вбачає в тому, щоб сприяти справжньому засвоєнню нового, допомогти «... реалізувати потенціал своїх індивідуальних можливостей». Креативність – це творчі здібності, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні і характеризувати як особистість в цілому, так і продукт діяльності цієї особистості [6, с. 15].

Одним з великих досягнень ХХ століття стала можливість досить об'єктивної оцінки розумових здібностей за допомогою формалізованих методів. Видатний А. Біне підкреслював, що людський розум – явище дуже різнобічне, тому неприпустимо зводити його оцінку до єдиного показника. З психологічної точки зору будь-яка діяльність людини є творчим актом. Проте, в інтересах психологічного аналізу поділ розумової діяльності на творчу та репродуктивну цілком виправдано, і проводиться воно на основі як об'єктивних, так і суб'єктивних (психологічних) критеріїв.

Л. С. Виготський про творчість писав так: «Творчою діяльністю ми називаємо таку діяльність людини, яка створює щось нове, все одно, чи буде це створене творчою діяльністю якою-небудь річчю зовнішнього світу, або відомою побудовою розуму або почуття, чи то виявиться тільки в самій людині. Будь-яка така діяльність людини, результатом якої не є відтворення колишніх у його досвіді вражень або дій, а створення нових образів або дій, і буде належати до цього другого роду творчої поведінки.» [5]. Аналіз літератури щодо проблеми креативності показує, що поняття «креативність» можна розглядати у двох напрямках: креативність як психічний процес та креативність як творче відношення до життя.

Успішність здійснення людиною креативної діяльності в різних проблемних ситуаціях визначається особистісними креативними рисами, які являють собою стійкі, психологічні структури особистості, що мають тенденцію до змін.

Креативність особистості виявляється у відкритості досвіду, чутливості до нових проблем, широті категоризації, віддаленості асоціацій, швидкості мислення, здатності швидко переходити від однієї категорії до іншої, від одного способу рішення до іншого; оригінальності мислення, самостійності, незвичайності.

Досить часто у професійній діяльності випускників вищих навчальних закладів спостерігаються суперечності між рівнем набутих теоретичних знань, методичних умінь та можливістю їх продуктивного використання у своїй роботі. Такий стан справ значною мірою пояснюється недостатньою розробленістю креативних, особистісно-орієнтованих підходів до професійної підготовки студентів, Саме такі підходи

спроможні забезпечити гармонійний розвиток та розкриття особистісного, творчого потенціалу студентів як основи подальшої продуктивної професійної діяльності оскільки суспільством, державою, різними соціальними інститутами сьогодні затребувані фахівці, котрі володіють фундаментальними методологічними, професійними знаннями, здатні до інтеграції комплексних соціально-психологічних знань.

Формування особистості майбутнього психолога з необхідністю передбачає створення оптимальних умов для розвитку професійно-комунікативних здібностей за допомогою креативних психотехнологій, особливо в системі вузівської підготовки фахівців.

У професійній діяльності психолога перш за все виступає його особистість, внутрішній світ та рівень дій професіоналізму. Забезпечує даний аспект здатність до професійної адаптації (адаптивність) у професійній діяльності психолога, а саме розвинена здатність до рефлексії у роботі з клієнтами. Це дозволяє адекватно оцінювати ситуації, змінювати свою поведінку, здатність витримувати емоційну напругу, яка виникає під впливом входження у складну ситуацію клієнта, здатність витримувати, без перешкод для практичної професійної діяльності, високий рівень активації.

Ефективний психолог – це перш за все зрілий фахівець, успішно та професійно виконуючий свою професійну діяльність і стійкий до дезадаптуючих факторів професійного середовища.

Професійно-комунікативні здібності є комплексом індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують професійно-спрямовану здатність особистості до активного та ефективного (оптимального) спілкування, передавання та адекватного сприйняття інформації, організації взаємодії з іншими людьми, адекватного розуміння себе та своєї поведінки, розуміння партнерів по спілкуванню та їх поведінки, що виступає необхідною умовою подальшої успішної професійної діяльності.

Розвиток креативності як чинника професійно-комунікативних здібностей майбутніх психологів у вищих навчальних закладах відбувається на ґрунті психологічних передумов, серед яких виокремлено такі: вроджені, загально-психологічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, котрі розглядаються нами в єдності та взаємозумовленості.

Психологічні особливості професії психолога визначаються не тільки сферою професійної діяльності та взаємодії, а саме “людина–людина”, але першочергово сконцентровані на самій особистості психолога. Виділено показники креативності: креативний потенціал, оригінальність, гнучкість, швидкість мислення, розвинена уява, надання переваг труднощам, схильність до ризику, допитливість, соціальна, особистісна, вербальна, невербальна, комунікативна креативність.

Існує тісний взаємозв'язок креативності та професійно-комунікативних здібностей студентів, результативності вирішення професійно-комунікативних завдань у майбутніх психологів та ряду психологічних чинників: якісні та кількісні характеристики креативності особистості, типологічні властивості сили(слабкості) нервової системи, рівнем контактності (зумовлюється мотивацією психологічної діяльності, бажанням контактувати з професійним середовищем, усвідомленням професійно важливих комунікативних характеристик психолога), рівнем креативного потенціалу, спрямованістю особистості та взаємозв'язком типу особистості і сфери професійної діяльності.

Важливою психолого-педагогічною умовою розвитку креативності у майбутніх спеціалістів є спеціальна організація у вищому навчальному закладі професійно-спрямованої комунікативної підготовки студентів-психологів, орієнтована на активізацію творчих ресурсів особистості, спеціально розроблені тренінгові психотехнології, які виступають умовою інтегрованого розвитку творчих ресурсів особистості, що активізує, в свою чергу, розвиток професійно-комунікативних здібностей.

Розвиток креативності майбутніх спеціалістів передбачає не просто засвоєння певного матеріалу, отримання нових знань, набуття вмінь та навичок, але насамперед розвиток людини, інтеграцію особистісної і професійної структури на більш високому рівні, розширення меж її самоусвідомлення, переосмислення уявлень про себе та свої комунікативні властивості та можливості.

На сучасному етапі розвитку та реформування вищих навчальних закладів важливим є гармонізація навчально-виховного процесу, гуманізація та оптимізація навчання, виховання гармонійної особистості, здатної до професійної реалізації з високим духовним креативним потенціалом, яка компетентно реагує на всі ситуації. Навчання студентів психологічних факультетів потребує удосконалення на основі впровадження в навчально-виховний процес системи особистісно-креативного підходу. Отже, аналізуючи особливість творчого розвитку креативного потенціалу майбутнього психолога, особистісна властивість майбутнього фахівця розглядається як цілісна динамічна особливість, яка являє собою невичерпний ресурс творчих психологічних здібностей, здатність до інтелектуально-творчої ініціативної соціально-комунікативної активності та цілеспрямованої творчої діяльності, що актуалізують самореалізацію, професійний саморозвиток та формування професійно-значущих якостей особистості психолога.

Проблема особливостей креативного розвитку професійного становлення майбутнього фахівця в наш час є проблемою зберігання професіоналізму в сучасному суспільстві та активізація особистісного і творчого потенціалу майбутніх психологів.

Професійне становлення особистості майбутнього психолога здійснюється у взаємовідношенні: 1) здобутих ним фундаментальних наукових знань; 2) сформованих базових професійних компетенцій; 3) учинкові актуалізовані творчі здібності; 4) розвинення особистісної креативності; 5) набору освоєних методів та інструментів майбутньої психологічної діяльності.

З цією метою у підготовці психологів потрібно реалізовувати систему психодидактичних умов для розвитку професійних творчих здібностей та креативності студентів психологічного профілю.

Підготовка майбутніх фахівців має спрямовуватися на розвиток кожного із визначених критеріїв, що сприятиме формуванню здатності працівників до творчої діяльності. Серед існуючих технологій та форм підготовки найбільш продуктивними у розвитку професійної креативності студентів є проблемно-пошукові, дослідницькі та колективно-групові технології розвитку творчого потенціалу студентів, саморозвитку та самовиховання.

Література:

1. Архипкіна Н. Креативність (обдарованість, творчіздібності) та її діагностика / Н. Архипкіна // Психолог. – 2003. – № 44. – С.15–17.
2. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: «Академия», 2002. - 320 с.
3. Булка Н. І. Креативність і соціальна компетентність / Н. І. Булка // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 10. – С. 46–49.
4. Холодная М. А. Психология интеллекта: парадоксы исследования/ М. А. Холодная. – М.: Томск, 2008. – 208 с.
5. Яренменко Л. Креативність як творчість: спільне та відмінне / Л. Яренменко // Вища освіта України. – 2010. – № 4. – С.117–123.
6. С. Rogers. On Becoming a Person: A Therapists View of Psychotherapy. Boston, 1961

Анна Дашкевич
(Гомель, Республика Беларусь)

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ САМОРЕГУЛЯЦИИ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Развитие саморегуляции в обучении есть не что иное, как переход от системы внешнего управления учебной деятельностью к самоуправлению. Такой переход – одна из ведущих закономерностей возрастного развития. Л.С. Выготский, рассматривая процесс овладения ребенком знаками, созданными в истории развития человечества, отмечал, что этот процесс есть путь овладения собственным поведением, путь к саморегулированию.

Механизм самоуправления учебной деятельностью находит свое выражение в том, что обучаемый выступает для себя и как объект (Я-исполнитель) и как субъект (Я-контролер) управления, который планирует, организует и анализирует собственные действия. Такое самоуправление Ю.Н. Кулюткин называет рефлексивным, так как оно основано на осознании обучаемым собственных действий (деятельностная саморегуляция) и себя (своего Я) в системе Я и другие (личностная саморегуляция).

Рефлексивное самоуправление является следствием коренного изменения отношения обучаемого к собственной учебной деятельности. Он не просто превосходит результаты производимых им действий, но и начинает произвольно организовывать эти действия: формулировать и обосновывать цели, анализировать их с точки зрения значимости и возможности достижения. Обучаемый не просто действует на основе выработанных у него программ, но и создает новые способы осуществления действий. Наконец, он не просто контролирует свои действия путем сравнения их результатов с эталоном, но и определяет разнообразные критерии, показатели контроля и оценки. Иными словами, обучаемый начинает овладевать процессом управления собственной учебной деятельностью.

Формирование – сознательное управление процессом развития человека или отдельных сторон личности, качеств и свойств характера и доведение их до задуманной формы (уровня, образа, идеи) [1].

В психологических исследованиях немало внимания уделялось рассмотрению различных условий формирования процесса саморегуляции младшего школьника.

Л.А. Запорожец, А.К. Маркова считали важнейшим условием формирования процессов саморегуляции механизм самоконтроля и самооценки.

А.И. Липкиной в качестве условия формирования саморегуляции учебной деятельности младших школьников рассматривает устойчивую, дифференцированную, адекватную самооценку, высокий уровень развития ее когнитивного компонента, реалистичный уровень притязаний. Ею отмечается связь саморегуляции с самооценкой: у детей с низким уровнем развития саморегуляции доминирует устойчивая, недифференцированная, неадекватная высокая самооценка, средний или низкий уровень развития когнитивного компонента, завышенный или заниженный уровень притязаний [2].

Согласно А.В. Захаровой, формирование самооценки проходит три этапа: от оценочной деятельности учителя через совместную деятельность учащихся к самостоятельным оценочным действиям ученика. Для оценки результатов своей деятельности ученики должны располагать данными о том, насколько она признается успешной. Поэтому они заинтересованно следят за оценками и комментариями, идущими со стороны учителя, сопоставляя при этом данные самооценки с данными учителя и теми критериями, которые они выдвигают в качестве требований к учебным действиям. Чем

адекватнее оцениваются результаты учебной деятельности, тем точнее и направленное совершаемые учебные действия. Оценка результатов как компонент саморегуляции позволяет принять решение о том, нужна ли коррекция действий или можно их продолжать в том же направлении. Важность самооценки, как центрального фактора, обуславливающего механизм саморегуляции школьника, признают многие исследователи: «Именно она, определяя направление, уровень активности субъекта, его ценностные ориентации, личностные смыслы в конечном итоге позволяет перейти субъекту на личностный уровень регуляции» [3].

Ряд исследователей одним из основных условий формирования механизмов саморегуляции младшего школьника считает профессионализм учителя, его умение предвидеть ход учебного процесса, овладение учителем средствами, помогающими сохранению усваиваемого материала, его дублированию в слуховой, зрительной, двигательной и других формах, а также способами сосредоточения и направления внимания учащихся на необходимое содержание, создания ассоциаций, использования схем и наглядных пособий (В.С. Мухина, Т.М. Савельева и др.).

Не менее значимо для развития саморегуляции у учащихся владение учителем глубокими психологическими знаниями, касающимися особенностей их восприятия, памяти, мышления, воображения и личности в целом.

Исследования учёных по данному вопросу показывают, что чаще всего саморегуляция плохо развита у детей гиперактивных [4].

Г.Б. Мони́на, рассматривая проблемы формирования механизмов саморегуляции учащихся с гиперактивностью, отметила необходимость включения в процесс обучения разнообразных «игр с правилами», двигательных пауз во время урока.

Важнейшими условиями формирования механизмов саморегуляции младших школьников являются системность всей работы не только по формированию учебной деятельностью, но и всей жизни ребенка в данный момент: системность, а именно, системный подход к жизни ребенка, его режиму бодрствования и питания, нагрузок и расслаблений попеременность видов деятельности.

К условиям формирования механизмов саморегуляции школьника исследователи относят также организацию самостоятельной работы учащихся (Е.К. Лютова, Г.Б. Мони́на и др.). Однако не всякая самостоятельная работа может быть достаточно эффективной. Для того чтобы она стала полноценной, в ее организации должны быть реализованы функции управления учебной деятельностью [5].

И.А. Зимняя определяет самостоятельную работу как целенаправленную, внутренне мотивированную, структурированную самим субъектом в совокупности выполняемых действий, контролируемую и корригируемую им по процессу и результатам деятельности. По критерию саморегуляции и самоуправления самостоятельная работа обучаемого представляет собой высшую форму учебной деятельности.

Организация самостоятельной работы как формы учебной деятельности требует специального обучения учителем ее приемам, формам и содержанию. Программа такого обучения может включать: диагностирование школьником своей познавательной потребности в расширении, углублении полученных знаний; определение собственных интеллектуальных, личностных и физических возможностей; определение цели самостоятельной учебной работы – ближайшей и отдаленной (для чего она нужна); самостоятельный выбор обучаемым объекта изучения и его обоснование для себя; разработку конкретного плана, долгосрочной и ближайшей программы самостоятельной работы; определение форм и времени самоконтроля.

О.А. Конопкиным и Г.С. Прыгиным [6] представлена типология учащихся в зависимости от владения приемами организации самостоятельной учебной работы: «автономные» (владеющие такими приемами, независимые от посторонней помощи); «зависимые» (учащиеся, у которых приемы организации самостоятельной учебной работы развиты плохо или совсем не развиты).

Учащиеся автономного типа видят основной смысл учения в приобретении необходимых им знаний и профессиональных умений. Критерии успешности учения не сводятся к полученным оценкам, хотя требования к ним достаточно высокие. Эти учащиеся считают, что успех в учебной деятельности значительно зависит от их личных качеств и прилагаемых усилий. Они тщательно контролируют и оценивают свою деятельность при выполнении каждого типа задания.

Учащиеся зависимого типа могут быть представлены двумя подгруппами.

Учащиеся первой подгруппы, несмотря на низкую успеваемость, оценивают свою учебу как успешную и достаточную для себя, а учащиеся второй подгруппы – как неуспешную. Учащиеся первой подгруппы соглашались на меньшие результаты, лишь бы не прилагать больших усилий, не сталкиваться с чем-то непривычным. Они не хотят брать на себя дополнительную ответственность, так как наличный уровень учебной деятельности соответствует сложившемуся у них критерию успеха – сданным экзаменам, удовлетворительным оценкам. Этому способствует уверенность, что очень многое в проверке знаний зависит от случая, от «везения».

Учащиеся второй подгруппы стремятся получить высокие оценки, и многие из них тратят на это много сил и времени. Однако они не осознают зависимости успехов в учебе от своих личностных качеств, а поэтому и не пытаются развить качества и навыки, способствующие эффективности учебной деятельности. Их деятельность производит впечатление бессистемной, ситуативной, неуверенной. Они часто обращаются за помощью и действительно в ней нуждаются; помощь должна состоять в

специальной педагогической коррекции, направленной на формирование у них основных умений и приемов самоорганизации, саморегуляции и самоуправления учебной деятельностью.

Важным условием формирования саморегуляции учебной деятельности является заинтересованность родителей в успешности ребенка, их активное участие в процессе обучения на данном этапе. Поэтому необходимо довести до понимания родителей, что они должны выработать слаженный распорядок жизни ребенка с учетом попеременности видов деятельности. Родители должны следить за тем, чтобы ребёнок просыпался и ложился спать, приблизительно, в одно и то же время, питался, приблизительно, в одно и то же время, совершал прогулки, получал физические или умственные нагрузки, опять же, приблизительно, в одно и то же время. В этом заключается системность, способность к самоорганизации и временному порядку.

А.К. Осницкий [7] одним из условий формирования саморегуляции учебной деятельности считает приобретение регуляторного опыта учащимся, что позволяет ему стать субъектом этой деятельности. Он дает возможность учащемуся сформировать полноценный контур осознанной саморегуляции деятельности, позволяет ему инициировать, организовывать и контролировать свою деятельность при решении учебных и практических задач.

На основе сформированной учебной саморегуляции впоследствии может развиваться продуктивная саморегуляция в других видах деятельности. Учебная саморегуляция становится основой для развития всех видов активности учащегося.

Таким образом, развитие саморегуляции у младших школьников обусловлено: сменой игровой деятельности на учебную, поступлением в школу, где перед ребенком ставятся другие требования и правила поведения, общением со взрослыми, осознанием того, что его успешность в новой для него деятельности связана, прежде всего, с тем как он умеет регулировать свое поведение.

Условиями формирования саморегуляции младших школьников являются: профессионализм учителя, его умение предвидеть ход учебного процесса, владение им разнообразными средствами, формами и методами работы, способствующими концентрации и направления внимания учащихся на уроке; знание педагогом индивидуальных и возрастных особенностей учащихся и их учет в организации урока; обучение учащихся навыкам самостоятельной работы; развитие адекватной самооценки школьника результатов своей деятельности, реалистичный уровень притязания; заинтересованность родителей в успешности ребенка, единство требований со стороны родителей и учителей, системность всей работы с ребенком; переход на субъект-субъектные отношения в процессе общения в системе педагог - школьник.

При этом целесообразно отметить, что саморегуляция в этот период имеет несколько психологических форм проявления, по которым мы можем судить о ее сформированности: уровень самоконтроля, уровень притязаний, уровень самооценки (адекватной рефлексии своих возможностей и способностей), степень выраженности способности концентрации внимания, уверенность в себе.

Литература:

1. Дьянченко, М.И. Краткий Психологический словарь / М.И. Дьянченко. – Мн.: Хэлтон, 2008. – 422 с.
2. Липкина, А.И. Самооценка школьника / А.И. Липкина. – М.: Просвещение, 1976. – 167 с.
3. Захарова, А.В. Формирование самооценки в учебной деятельности / А.В. Захарова // Психологические проблемы учебной деятельности школьника. – М.: Советская Россия, 1977. – С. 242-249.
4. Захарова, А.В. Развитие контроля и оценки в процессе формирования учебной деятельности / А.В. Захарова. – М.: Педагогика, 2002. – 216 с.
5. Лютова, Е.К. Шпаргалка для взрослых: Психокоррекционная работа с гиперактивными, агрессивными, тревожными и аутичными детьми / Е.К. Лютова, Г.Б. Моница. – М.: Генезис, 2000. – 62 с.
6. Зимняя, И.А. Стратегия воспитания в образовательной системе России: подходы и проблемы / под ред. И.А. Зимней. – М.: Агентство «Издательский сервис», 2004. – 480 с.
7. Осницкий, А.К. Саморегуляция деятельности школьника и формирования активной личности / А.К. Осницкий. – М.: Знание, 1986. – 174 с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

Татьяна Ершова
(Гомель, Республика Беларусь)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗНОВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ ДЕТСКОГО САДА

Организация педагогического процесса в разновозрастных группах имеет свои особенности и сложности, требует от педагога знания программ всех возрастных групп, умения сопоставлять программные требования с возрастными и индивидуальными особенностями детей, способности правильно распределять внимание, понимать и видеть каждого ребенка и всю группу в целом, обеспечивать развитие детей в соответствии с их возможностями.

Разновозрастные группы изучали такие исследователи, как А.Г. Арушанова, Л.В. Байбородова, Е.А. Вовчик-Блакитная, Е.Н. Герасимова, В.В. Гербова, А.Н. Давидчук, Т.Н. Доронова, Т.А. Макеева, В.Г. Щур, С.Г. Якобсон и др. Разновозрастная группа представляет собой особый «социальный организм» (Г.Г. Григорьева, Т.Г. Казакова, Г.М. Лямина, Э.Г. Пилюгина, Л.Л. Тимофеева и др.); является типичной моделью интегративной группы, в которой объединяются разные по своим физическим и умственным возможностям дети (О.Е. Смирнова).

В.Н. Аванесовой подчеркивается, что в совместном воспитании детей разного возраста есть много позитивных моментов. «Постоянное общение младших детей со старшими создает благоприятные условия для формирования дружеских отношений, заботливости, самостоятельности. Особое значение приобретает пример старших для младших» [1].

Л.Л. Тимофеева, Е.Е. Корнеичева и Н.И. Грачева предполагают, что взаимодействие воспитанников в разновозрастной группе является естественным условием постоянного накопления и передачи опыта от старших к младшим дошкольникам [2].

Многие исследователи оценивают разновозрастные группы и коллективы как оптимальную модель среды развития ребенка (Л.С. Байбородова, Б.З. Вульф, С.Л. Ильюшкина, О.В. Соловьев и др.). В разновозрастном общении и взаимодействии обеспечивается прежде всего эффект социального развития – достижение оптимальной формы социальной активности, которая делает человека способным влиять на свои жизненные обстоятельства и на самого себя. Разновозрастное окружение в дошкольном образовательном учреждении обогащает социальный опыт ребенка и создает условия для его личностного и социального развития. Складывающиеся привычки общения с большим коллективом людей способствуют развитию контактности и коммуникабельности ребенка, обеспечивают формирование социальной ответственности, способности чувствовать и понимать других.

Исследователи отмечали, что в разновозрастных отрядах быстрее налаживаются отношения между старшими и младшими детьми, указывали на возможность естественной передачи социально-нравственного опыта от старших детей к младшим при общепризнанном праве старших на авторитет и влияние.

По мнению Ю.В. Гербеева, в разновозрастных группах выше «коэффициент контактности», т.е. значительно выше уровень общения, больше переплетений, взаимных проникновений, взаимных влияний [3].

Впервые в дошкольной педагогике проблема совместного воспитания детей разного возраста как предмет специального исследования была представлена в работах Р.И. Жуковской, Т.А. Марковой, В.Г. Нечаевой, Н.С. Пантиной, Л.А. Пенъевской и др.

В исследованиях А.Г. Арушановой, В.В. Гербовой, А.Н. Давидчук, Т.Н. Дороновой, Т.А. Макеевой, В.В. Стерликовой, В.Г. Щур, Т.Н. Юртайкиной, С.Г. Якобсон убедительно показано, что разновозрастная дошкольная группа имеет значительный развивающий потенциал. Однако для его реализации необходимы определенные условия.

Условием реализации идеи целостного развития является обогащение социального опыта ребенка, чтобы он, с одной стороны, сохранял возможность активного саморазвития, с другой – целенаправленно наполнялся ценным культурным содержанием. Это может быть достигнуто при целенаправленной ориентированности образовательного процесса в детском саду на неуклонное обогащение самостоятельного эмоционально-нравственного опыта поведения и взаимодействия дошкольников со взрослыми и сверстниками, соответствующими конструированием образовательного процесса на основе принципов интеграции образовательного содержания, взаимосвязи и взаимодополняемости разных видов детской деятельности, их единой направленности на развитие нравственных чувств и гуманистических побуждений и ценностей дошкольника (Т.И. Бабаева [4]).

В разновозрастном общении и взаимодействии обеспечивается прежде всего эффект социального развития – достижение оптимальной формы социальной активности, которая делает человека способным влиять на свои жизненные обстоятельства и на самого себя.

Важно всегда соблюдать правило: режимные процессы начинать с младшими детьми, постепенно подключая более старших (в другом порядке происходит лишь подъем детей после дневного сна). Это создает условия для того, чтобы дети разного возраста, живя в одной группе, в естественной последовательности и постепенно переходили от одного вида деятельности к другому.

В свете задач проектирования образовательного процесса в разновозрастных группах на основе новых требований крайне актуальны и еще две проблемы: разработка продуктивных подходов к планированию обучения, воспитания, развития дошкольников и поиск эффективных форм и методов обучения в группах с разновозрастным составом (В.Н. Аванесова, Р.С. Буре, Щербакова и др.). Например, нам представляется логичным деление группы на две подгруппы: младшую и старшую (дети среднего возраста включаются в первую или вторую подгруппу в индивидуальном порядке в соответствии с их достижениями на данный период).

Е.А. Вовчик-Блакитная изучала взаимодействия детей разного возраста в условиях искусственно организованного периодического общения детей. Согласно ее наблюдениям характер межвозрастного взаимодействия зависит от старшего ребенка, его готовности к общению. В качестве смыслообразующего мотива общения выступает стремление реализовать позицию «взрослого», «старшего», «большого». Сокращение возрастной дистанции стимулирует младших детей, т.к. при сравнении со старшими детьми им легче представить себя более старшим по возрасту, нежели сравнивая себя со взрослым. Ею были

виділені типи взаємодії старшого з младшим: активно-положительний (демократический), активно-отрицательний (авторитарний); безразличное, незаинтересованное взаимодействие [5].

Е.Н. Герасимовой було встановлено, що діти з різновозрастних груп частіше учитивають інтереси младших при виборі спільної діяльності і демонструють більше різноманітність стратегій взаємодії, ніж діти, виховані в групі ровесників. На характер взаємодії старших дітей з младшими впливає зразок взаємодії дорослого з дітьми, а також зміст їх спільної діяльності. Діяльність, орієнтована на отримання предметного результату, провокує у старшого дитини більше «жестокі» моделі взаємодії – обмежувальну і заборончу [6].

По думці ряду авторів, користь з різновозрастного взаємодії для младших в тому, що вони мають більш близький і зрозумілий зразок для дії; для старшого – показ, пояснення іншому сприяють кращому усвідомленню предметного змісту, контроль за діями младшого сприяє розвитку самоконтролю, а також виникає почуття відповідальності, причастності до роботи іншого (Т.Н. Доронова, В.Г. Щур, С.Г. Якобсон [7]). При організації спільної діяльності дітей необхідно використовувати такі способи роботи, які породять у дітей потребу взаємодіяти.

Н.Л. Михайленко і Н.Я. Кустова виявили, що в ігровій діяльності при різновозрастному об'єднанні старші дошкільники вимушено потрапляють в позицію організаторів. Більшість старших дітей в грі з младшими пояснює правила до початку гри, неодноразово нагадують їх в ході гри, різко падає кількість порушень в порівнянні з грою дітей одного віку. В результаті спільної гри у старших дітей виникають організаторські вміння: вербальні форми регуляції взаємодії, контроль, виникла співвідповідальність до гри іншого в формі підтримки, допомоги і т.д. [8].

В зарубіжній педагогічній практиці існує неоднозначне ставлення до різновозрастним групам. Відзначається нетерпиме ставлення старших до младших; низька саморегуляція поведінки младших: вони перешкоджають, руйнують діяльність старших. З іншої сторони, в різновозрастних групах можлива більша індивідуалізація розвитку, стимуляція вербального розвитку, отримання більш багатого соціального досвіду, розвиток моральних якостей дітей [9].

Л.А. Парамоновой і Е.Ю. Протасовой описані феномени, спостережувані в різновозрастних групах: недооцінка вихователями можливостей младших дітей, надмірна втручальність в їх активність, опіка, позбавлення їх власної ініціативності, інтереса; вплив на дітей речевих звернень дорослих, копіювання дітьми речевих оборотів, звернень вихователів, використання їх при спілкуванні між собою [9]. В якості методических рекомендацій вихователям пропонується поощрення зусиль младших дітей, підтримка прагнення старших до співпраці з младшими з допомогою усвідомленого виховання власної мови, встановлення для дітей зразків виходу з конфліктних ситуацій. При організації групи рекомендується пропонувати форми взаємодії, доступні для участі всіх дітей, а також використовувати обладнання, матеріали, що дозволяють брати участь дітям без вікових обмежень. Необхідно виховання всіх процесів життєдіяльності дітей з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей кожного дитини, стимулювання співпраці дітей в різних видах діяльності. Особливу увагу слід звертати на вікові характеристики поведінки і взаємодії младших і старших.

Особливе значення різновозрастне спілкування дітей отримує в сімейному контексті (В.Н. Бутенко і др.). Першою і близькою віковою групою, впливаючою на розвиток особистості дитини, є сиблінги. Незалежно від різниці по ряду якостей (віку, статі, здібностям, зовнішнім якостям), стосунки між ними дають дитині досвід, зовсім відмінний від досвіду спілкування з дорослим, який дозволяє дитині виховувати оптимальні міжособистісні стосунки в різновозрастній групі.

Таким чином, нами були виділені наступні психолого-педагогічні особливості різновозрастної групи дитячого садка:

- сприяють формуванню у дітей дружеских стосунків, турботливості, самостійності, постійного накоплення і передачі досвіду;
- створюють умови для збагачення соціального досвіду дитини, для його особистого і соціального розвитку, розвитку контактності і комунікабельності дитини, забезпечують формування соціальної відповідальності, здібності почувати і розуміти інших;
- мають високий «коефіцієнт контактності»;
- створюють можливості більш індивідуалізації розвитку, стимуляції вербального розвитку, розвитку моральних якостей дітей;
- дозволяють младшим дітям отримати більш близький і зрозумілий зразок дії; а старшим краще усвідомити предметний зміст, сприяють розвитку самоконтролю, організаторських умінь, виникненню почуття відповідальності, причастності до роботи іншого;
- стимулюють дітей використовувати різноманітні стратегії взаємодії, учитивати інтереси младших при виборі спільної діяльності.

Література:

1. Аванесова, В.Н. Воспитание и обучение в разновозрастной группе / В.Н. Аванесов. – М.: Педагогика, 1979. – 153 с.
2. Тимофеева, Л.Л. Планирование образовательной деятельности с дошкольниками в режиме дня. Разновозрастная группа. Методическое пособие / Л.Л. Тимофеева, Е.Е. Корнейчева, Н.И. Грачева. – М.: Центр педагогического образования, 2013. – 279 с.
3. Гербеов, Ю.В. Разновозрастная группа воспитанников детского дома / Ю.В. Гербеов // Советская педагогика. – 1976. – № 10. – С. 34–39.
4. Игра и дошкольник. Развитие детей старшего дошкольного возраста в игровой деятельности / Под ред. Т.И. Бабаевой, З.А. Михайловой. – СПб.: ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2004. – 192 с..
5. Вовчик-Блаkitная, Е.А. Детские контакты и их мотивы / Е.А. Вовчик-Блаkitная // Дошкольное воспитание. – 2006. – № 6. – С. 56–59.
6. Герасимова, Е.Н. Разновозрастные группы в детском саду, / Е.Н. Герасимова // Дошкольное воспитание. – 2000. – № 21. – С. 27–32.
7. Доронова, Т. Предпосылки организации совместной деятельности в разновозрастной группе малоконтактного детского сада / Т. Доронова, В.Щур, С. Якобсон // Дошкольное воспитание. – 1985. – №6. – С. 13–16.
8. Михайленко, Н.Я. Разновозрастные игровые объединения детей / Н.Я.Михайленко, Н.А. Кустова // Дошкольное воспитание. – 1987. – №10. – С. 47–50.
9. Парамонова, Л.А. Дошкольное и начальное образование за рубежом: История и современность: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.А. Парамонова, Е.Ю. Протасова. – М.: Академия, 2001. – 240 с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

**Любов Катренко
(Харків, Україна)****АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ**

Однією з найбільш важливих проблем навчально-виховного процесу у сучасному навчальному закладі є адаптація організму студентів-першокурсників не тільки до навчальної діяльності, але і до різких змін навколишнього соціального та психологічного середовища студентів.

Адаптація – це динамічний процес, завдяки якому рухливі системи живих організмів, незважаючи на мінливість умов, підтримують стійкість, необхідну для існування, розвитку і продовження роду. Саме механізм адаптації, вироблений у результаті тривалої еволюції, забезпечує можливість існування організму в постійно мінливих умовах середовища [2].

Здатність до адаптації визначається здатністю до подолання різних перешкод у пошуці власного місця в життєвому просторі. Це є вирішальним фактором для подальшого успішного розвитку молодої людини [1].

Проблемами адаптації студентів до нових умов життєдіяльності та спілкування в академічних студентських групах присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених. У своїх працях науковці не тільки розкривають певну спрямованість вивчення форм, критеріїв, показників адаптації, але й визначають її як необхідну умову подальшого успішного навчання студентів. Враховуючи важливість та актуальність проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання, її недостатню розробленість та потреби практики, ініціативна група коледжу разом із практичним психологом, постійно працює над виявленням педагогічних і психологічних умов активізації даного процесу, оскільки навчання у державному автомобільно-дорожньому коледжі для студентів нового набору є одним із найважливіших періодів життєдіяльності, професійного зростання, становлення як висококваліфікованого спеціаліста. Більшість студентів, які вступили на перший курс, як правило, стикаються з цілою низкою проблем, серед яких перше місце посідає проблема психологічної адаптації. Спроможність долати труднощі навчання, знайти своє місце у студентській групі є одним з основних чинників подальшого успішного розвитку кожного студента як особистості і майбутнього фахівця.

Для ефективного вирішення даної проблеми ініціативною групою коледжу разом із практичним психологом вивчаються:

- життєві плани та інтереси першокурсників;
- мотиви їх вступу до коледжу;
- матеріальна забезпеченість;
- труднощі, які відчують студенти в перші місяці навчання;
- які дисципліни їх цікавлять найбільше;
- як проводиться вільний час;

– самооцінка студента і його здатність до свідомої регуляції своєї поведінки.

Слід враховувати і вікові особливості студентів коледжу: 80 % із них – це випускники із базовою загальною середньою освітою, вік яких 15-16 років, без суттєвого соціального досвіду, із них майже 45 % студентів-першокурсників є сільською молоддю, 55 % - з неповних сімей.

Для вирішення основних питань адаптації наших студентів-першокурсників у коледжі ми намагаємось в перші місяці навчання з'ясувати причини виникнення цих проблем і визначити шляхи їх розв'язку.

З цією метою у коледжі розроблена Програма адаптації студентів, метою якої є створення сприятливого психолого-педагогічного клімату для успішної соціалізації та адаптації студентів нового набору.

Завдання програми:

– сприяти виявленню індивідуальних особливостей особистості студента-першокурсника в умовах навчання у коледжі;

– допомогти краще познайомитись один з одним, скоротити дистанцію в спілкуванні;

– розвинути навички позитивної соціальної поведінки, саморегуляції та самоконтролю;

– формувати позитивне відношення до свого «Я»;

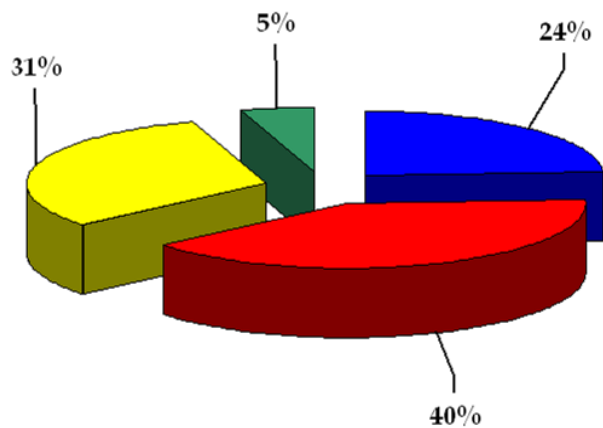
– сприяти формуванню навиків емоційної регуляції поведінки, зниженню тривожності та невпевненості у собі;

– формувати почуття згуртованості групи першокурсників через включення їх у групові дії для вирішення поставлених завдань.

Для досягнення мети, поставленої у Програмі, у коледжі спланована низка заходів, серед яких, для дієвого моніторингу адаптаційного процесу, проводиться анкетування студентів. Головними принципами анкети були її відкритість, анонімність та вільні висловлювання студентів на поставлені запитання. В анкеті піднімалися питання не тільки особливостей адаптації, а й організації навчально-виховного процесу, який сприятиме більш легкому входженню першокурсників у колектив і процес навчання.

Дослідження проводились серед студентів нового набору, які навчаються на п'яти відділеннях коледжу, а саме: відділенні «Правознавство», економічному, дорожньому, автомобільно-механічному та відділенні транспортних технологій. Всього в дослідженні прийняло участь 273 студентів, серед яких: 200 студентів із базовою загальною середньою освітою, 50 студентів із загальною середньою освітою і 23 студенти, які закінчили ПТУ (ВПТУ) і отримали освітньо-кваліфікаційний рівень «Кваліфікований робітник».

Попередня обізнаність студентів про обрану ними професію становить: 24 % профорієнтація в школах; 31 % інформація отримана із сайту технікуму та відвідування ярмарок професій, 40 % отримали інформацію від знайомих та батьків; 5 % - інші джерела.

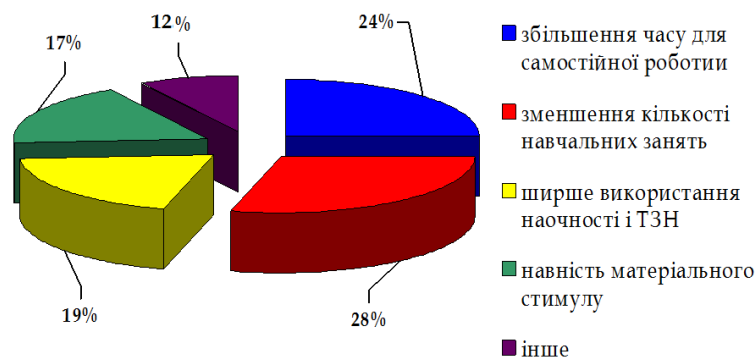
Отже, аналізуючи дані анкетування даного питання, можна зробити висновок про посилення профорієнтаційної роботи серед випускників загальноосвітніх закладів та акцентування уваги на мотивації ступеневого навчання.

На запитання «Чи задоволені своїм вибором навчального закладу?» були отримані наступні результати

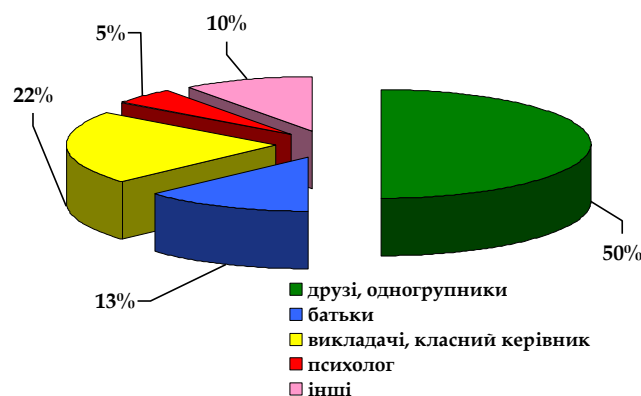
Отримані результати дають можливість звернути увагу на 10 % студентів, які незадоволені своїм вибором, з ними необхідно проводити бесіди щодо перспектив обраних ними професій, надавати їм допомогу в усвідомленні суспільної значущості професії та прищеплення любові до неї.

Цікавими були результати відповідей студентів на запитання: «Поліпшенню успішності на думку студента сприятиме?»:

Зміни та проблеми, з якими зустрілись студенти під час навчання в перші місяці (визначені самими студентами):

1. Зустріч з новим класним керівником групи, новими викладачами викликали внутрішнє напруження, невпевненість, занепокоєння студентів.
 2. Невизначеність мотивації вибору професії викликали почуття незадоволення, нерозуміння місця знаходження (кількість таких студентів становить 10 %).
 3. Поява нових вимог до знань, потреб, інтересів, збільшення обсягу навчальних навантажень змінюють внутрішній світ студента, який стає складнішим і вимогливішим.
 4. Нові умови діяльності студента у коледжі викликали необхідність самостійно регулювати свою поведінку.
 5. Новий студентський колектив групи потребує налагодження нових міжособистісних зв'язків з однокурсниками, які не завжди вдається налагодити.
 6. Добрі стосунки з викладачем знімають внутрішній бар'єр на шляху вивчення дисципліни.
 7. Незнаходження з викладачем спільної мови ускладнює навчальний процес.
- На запитання «Хто допомагає вам швидше адаптуватися?» ми отримали відповіді:

Окреслена низка проблем адаптації студентів в ході дослідження дозволяє зазначити, що адаптаційний процес слід розглядати комплексно, враховуючи його різні форми і стратегії. Вирішальна роль, на наш погляд, належить психологічній адаптації, яка значною мірою впливає на адаптаційні процеси. Тому в адаптації студентів велике значення має психологічна підтримка, доброзичливість, увага до студентів, індивідуальний підхід, які сприятимуть скороченню строків адаптації до навчального процесу в коледжі.

Проведене дослідження показує, що адаптація студентів в умовах коледжу є складним процесом. Це вимагає комплексного підходу до дослідження проблеми, поєднання взаємодії всіх структурних підрозділів ХДАДК, батьків і студентів у період адаптації.

Результати проведеного анкетування дали можливість розробити комплекс заходів по адаптації студентів-першокурсників до навчання та включити їх у план роботи коледжу.

Сучасна система освіти служить не тільки для передачі спеціальних знань, а й для розвитку майбутнього фахівця як представника і носія певної культури, що характеризується сукупністю знань, умінь, а також певним світоглядом, життєвими установками і цінностями, особливостями професійної поведінки.

Література:

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя: [Учеб. пособие.] - Ростов на Дону: Феникс, 1997 - С. 315 - 320.
2. Началджан А.А. Социально-психологическая адаптация личности. Ереван: А Н АмССР, 1988 г., 342 с.
3. Стоянова О.В. Психологічна служба в системі освіти: Практикум з навчального курсу для психологів: Навч. посіб. - К.: Каравела, 2013. – 176 с.
4. Паныкович О. Проблеми адаптації у вищому закладі освіти: методики індивідуально-психологічного консультування// Психологічна адаптація студентів першого курсу до умов навчання у вищому закладі освіти: 36. наук. ст. - Луцьк: держ. ун-т ім. Лесі Українки, 1999. - с.70-71
5. Милославова Н.А. Адаптация как социально-психологическое явление // Социальна психология и философия.- М.: Наука, 1973.- 119с.
6. Научитель Е.Д. Адаптация студента в вузе // Практична психологія та соціальна робота.- 2001.- № 7.- С. 21-24. 18. Особливості періоду адаптації // Завуч.- 2007.- № 19-20.- С. 46- 54.

Наталья Коновальчик
(Гомель, Республика Беларусь)

ОСОБЕННОСТИ И КОРРЕКЦИЯ НАРУШЕНИЙ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ С РОДИТЕЛЯМИ

Необходимость постановки вопроса о концептуальных основах детско-родительских отношений в подростковый период обостряется в связи с интенсивностью трансформации современного белорусского общества. Все процессы, происходящие в обществе, отражаются на внутрисемейных взаимоотношениях. Конфликты между подростками и родителями стали широко распространенным явлением, что свидетельствует о дисгармонии в детско-родительских коммуникативных взаимоотношениях в семье. Проблема выявления сущности, форм проявления детско-родительских взаимоотношений является на сегодня особенно актуальной.

Актуальность темы исследования определена проблемами, связанными с нарушениями внутрисемейных отношений и, как следствие, подростковой девиантностью, особенно обострившимися в современной Беларуси. По данным правоохранительных органов, отмечается рост числа несовершеннолетних лиц, совершивших тяжкие и особо тяжкие преступления – в 1,2 раза, хулиганство – в 1,4 раза, а также преступления, связанные с незаконным оборотом наркотиков – в 3,3 раза. Увеличилось число административных правонарушений, совершенных несовершеннолетними, таких как распитие алкогольных, слабоалкогольных напитков или пива в общественном месте либо появление в общественном месте в состоянии опьянения – на 8,5%. Ежегодно растет количество несовершеннолетних, состоящих на учёте в органах внутренних дел: в 2010г. – 14923 чел., в 2011 г. – 14839 чел., в 2012 г. – 14147 чел., в 2013 г. – 16121 чел., в 2014 г. – 16900 чел. [1]. Все это требует содержательной оценки социального облика подростков, анализа внутрисемейного взаимоотношения подростков с родителями, равно как и выработки социальных стратегий по снижению напряжения в процессе социализации подростков.

В каждой семье складывается свой определенный тип взаимоотношений, который влияет на формирование и развитие личности подростка. В зависимости от того, какие взаимоотношения складываются в семье, на этой основе формируется внутренняя позиция ребенка в оценке отношения к нему родителей [2, с. 57].

По мнению И.В. Дубровиной, причиной нарушения детско-родительских отношений могут стать дисгармоничные типы воспитания, которые, в свою очередь, весьма разнообразны, но всем им в той или иной степени свойственны: недостаточный уровень эмоционального принятия ребенка, возможность эмоционального отвержения и амбивалентного отношения, отсутствие взаимности; низкий уровень сплоченности родителей и разногласия в семье в вопросах воспитания детей; высокий уровень противоречивости, непоследовательности в отношениях родителей с детьми; ограничительство в различных сферах жизнедеятельности детей; завышение требований к ребенку или недостаточная требовательность, вседозволенность; неконструктивный характер контроля, низкий уровень родительского мониторинга, чрезмерность санкций или их полное отсутствие; повышенная конфликтность в повседневном общении с ребенком; недостаточность или чрезмерность удовлетворения потребностей ребенка [3, с. 40].

В связи с этим даже в благополучных семьях возникает определенная сложность общения с подростками. Причем сложность увеличивается еще и потому, что родители часто не понимают, что с выросшими детьми общение должно строиться по-другому, нежели с маленькими. Не всегда родители различают, что нужно запрещать, а что следует разрешать. Все это может создать весьма непростую, конфликтную ситуацию. Приобретаемый подростком опыт успешного или неуспешного общения служит основанием для усвоения разных по конструктивности способов решения конфликтных ситуаций.

В качестве базы эмпирического исследования выступило Гомельское учреждение образования «Октябрьский детский сад-базовая школа Жлобинского района». Выборку составили 23 подростка в возрасте 13-14 лет, из них 9 мальчиков и 14 девочек; 43 родителя, из них 23 матери и 20 отцов.

Эмпирическое исследование проводилось с применением следующих методов: тестирование, экспертное оценивание, беседа. В ходе тестирования был использован следующий диагностический инструментарий: методика «Детско-родительские отношения подростков» (П.В. Трояновская); опросник «Взаимодействие родителя с ребенком» (И.М. Марковская); опросник «Анализ семейного воспитания» (Э.Г. Эйдемиллер и В. Юстицкис). В роли экспертов выступил классный руководитель, педагог-психолог и социальный педагог.

В качестве методов математической статистики был использован U-критерий Манна-Уитни для независимых выборок. Статистическая обработка данных проводилась с помощью статистической программы IBMSPSS Statistics 23.0. forWindows.

Анализ результатов по методике «Детско-родительские отношения в подростковом возрасте» показал, что матери достоверно чаще выходят на согласие на близкое и непосредственное взаимодействие, включение в реалистичное взаимодействие без негатива и протестов ($p \leq 0,01$). Также подростки чаще, чем с отцами соглашаются на сотрудничество ($p \leq 0,01$). Но при этом подростки указывают на имеющуюся эмоциональную дистанцию в отношениях с матерью ($p \leq 0,01$). Возможно, подростки не могут доверить самое сокровенное, что у них есть и поэтому способны выстраивать барьер между ними и матерью.

Мать чаще, чем отец ведет постоянное слежение за успехами и неудачами подростка, следит за процессом личностного и психического развития ($p \leq 0,01$), а также ведет контроль результатов, полученных в ходе воспитания ($p \leq 0,01$). Но мать значимо чаще, чем отец непоследовательна ($p \leq 0,01$) в воспитании и не уверена в себе, как в родителе ($p \leq 0,01$), что может проявляться в нелогичности действий и мыслей относительно воспитания подростка. Но при этом, мать способна замечать положительные сдвиги ребенка, его успехи и давать им оценку, поощрять достижения ($p \leq 0,05$).

По мнению подростков, отцы достоверно выше требовательны ($p \leq 0,05$), т.е. они чаще, чем матери ставят высокий уровень ожиданий от ребенка, стремятся его побудить к определенному поступку либо мыслям с помощью указов, советов, просьб, поручений.

Как указывают подростки, мать в большей степени, чем отец проявляют доброжелательность к супругу ($p \leq 0,05$), что проявляется в уступчивости, терпимости, доброте. В подобных демонстрируемых

качествах, подросток может видеть хороший пример, что в целом приводит к удовлетворенности в отношениях и в большей степени с матерью ($p \leq 0,01$).

Как следствие, по итогам диагностики семейных отношений была выявлена тенденция со стороны матерей, которая проявлялась в стремление отдать ребенку (подростку) – чаще противоположного пола – «все чувства», «всю любовь». Со стороны отцов было выявлено повышенная протекция (потворствующая или доминирующая). Данный источник нарушения воспитания возникает чаще всего тогда, когда супружеские отношения между родителями в силу каких-либо причин оказываются нарушенными: отсутствие супруга, либо отношения с ним не удовлетворяют родителя, играющего основную роль в воспитании (несоответствие характеров, эмоциональная холодность и другое).

Приведем результаты диагностики по опроснику «Взаимодействие родителя с ребенком» (И.М. Марковская). По мнению подростков, между оценкой матери и оценкой отца было выявлено восемь значимых различий. Так, матери, по мнению подростков более требовательны ($p \leq 0,01$), строги ($p \leq 0,01$), проявляют излишний контроль к жизни подростков ($p \leq 0,01$). Но при этом, между матерью и подростком существует эмоциональная близость ($p \leq 0,01$) и сотрудничество ($p \leq 0,01$). Подобные отношения с матерью приводят к восприятию матери, как авторитетного лица ($p \leq 0,01$). С отцами подростки чаще, чем с матерями приходят к согласию ($p \leq 0,01$), а также считают их более последовательными ($p \leq 0,01$) и логичными в процессе воспитания.

В результате проведения диагностики родителей с помощью опросника «Анализ семейного воспитания» Э.Г. Эйдемиллера и В. Юстицкиса было выявлено, что родители умеют создавать гармоничные условия для развития подростка (принятие гендерной и половой принадлежности ребенка, распределены четкие обязанности, принятие достоинств и недостатков и т.д.), но, как со стороны матери, так и со стороны отца были диагностированы нарушения в системе взаимного влияния членов семьи. Так, у матерей были выявлены значимые различия по следующим шкалам: гиперпротекция ($p \leq 0,01$), чрезмерность требований ($p \leq 0,01$), неустойчивость стиля воспитания ($p \leq 0,01$), а у отцов по таким шкалам, как гипопротекция ($p \leq 0,01$), потворствование ($p \leq 0,01$), недостаточность обязанностей подростка ($p \leq 0,01$), недостаточность требований ($p \leq 0,01$) и минимальность санкций ($p \leq 0,01$).

Итак, нами были рассмотрены особенности взаимодействия родителей и детей, выявлены ошибки в родительском воспитании, диагностированы нарушения в системе взаимного влияния членов семьи, а также рассмотрена картина детско-родительских отношений с точки зрения подростков. На основе полученных результатов нами были составлены рекомендации для психолога по коррекции нарушений взаимоотношений подростков с родителями.

В работе, направленной на коррекцию нарушений взаимоотношений подростков с родителями выделяются два направления: психолого-педагогическое и психокоррекционное. В программе использованы идеи Т. Гордона, К. Роджерса, А. Адлера, Р. Дрейкуса, а также опыт работы психологов Санкт-Петербурга, сотрудников Института тренинга: Н.Ю. Хрящевой, Е.В. Сидоренко, Е.И. Лебедевой, Г.Л. Исуринной.

Основная форма занятий с целью коррекции взаимоотношений в диаде «родитель – ребенок» – когнитивно-поведенческий тренинг. Работа педагога-психолога в тренинговой группе обусловлена тем, что программа коррекции детско-родительских отношений сочетает ряд общепедагогических и психокоррекционных методов. А также тем, что работа в группе создает условия воздействия в системе межличностных отношений на ее участников и способствует развитию у них социально-психологической компетентности, навыков общения и взаимодействия.

Структура коррекционно-обучающей программы: I этап – ориентировочный (4 занятия); II этап – объективирование трудностей (3 занятия); III этап – реконструктивно-формирующий (3 занятия);

Методы, используемые на занятиях: метод «Репетиция поведения»; ролевое проигрывание семейных ситуаций; игровые методы; метод групповой дискуссии и т.д.

Таким образом, в результате проведения эмпирической работы мы пришли к следующим выводам:

– по оценке подростков, матери достоверно чаще выходят на близкое и непосредственное взаимодействие, но при этом подростки соглашаются сотрудничать чаще с отцами, что приводит к эмоциональной дистанции с матерями. По мнению подростков, матери более требовательны, строги, авторитарны по сравнению с отцами. Также матери проявляют больший контроль и близость, чем отцы. Но при этом отцы, по оценке подростков, включены во взаимодействие с ними, они признают их права и достоинства, что отражает равенство и партнерство во взаимоотношениях. Также с отцами подростки чаще, чем с матерями приходят к согласию, а также считают их более последовательными и логичными в процессе воспитания;

– родители умеют создавать гармоничные условия для развития подростка (принятие гендерной и половой принадлежности ребенка, распределены четкие обязанности, принятие достоинств и недостатков и так далее), но, как со стороны матери, так и со стороны отца были диагностированы нарушения в системе взаимного влияния членов семьи. Матери уделяют подростку много сил, времени и внимания, что приводит к тому, что воспитательный процесс становится для них центральным делом и заботой. Но при этом стоит отметить, что отец в меньшей степени, чем мать уделяет внимание подростку, интересуясь им в ситуациях крайней необходимости. Также мать предъявляет высокие требования к подростку, иногда не соответствующие возрасту и способностям ребенка. Но отцы, наоборот, стремятся оградить подростка от каких-либо обязанностей и забот, избегая при этом любых наказаний;

– коррекционную работу, направленную на преодоление нарушений взаимоотношений подростков с родителями, на наш взгляд, целесообразно проводить в виде коррекционно-обучающей программы. С целью создания оптимальных условий для гармоничного развития подростка в семье психологу следует использовать элементы психологического просвещения, помогать родителям в осознании (и выработке) системы ценностей и целей воспитания ребенка, согласовании требований к родительской роли с индивидуально-личностными особенностями родителя; в выработке плана его саморазвития как родителя и повышения уровня психолого-педагогической компетентности, повышении компетентности в общении родителя и ребенка.

Литература:

1. Правонарушения в Республике Беларусь: Статистический сборник / И.С. Кангро, Ж.Н. Василевская, Е.И. Кухаревич и др.; под ред. И.В.Медведевой. – Мн: Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 2015. – 174 с.
2. Райгородский, А.М. Подросток и семья / А.М. Райгородский. – М.: Бахрах-М, 2013. – 656 с.
3. Дубровина, И.В. Возрастная и педагогическая психология / И.В. Дубровина, А.М. Прихожан. – М. Академия, 2008. – 268 с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

Оксана Кузюр

(Мозырь, Республика Беларусь)

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ПОДРОСТКОВ С ДЕВИАНТНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ

В Белорусской педагогической энциклопедии «безопасность жизнедеятельности» определяется как система знаний о комфортном и безопасном взаимодействии человека с природой и техносферой, обеспечивающая безопасность обитания человека, а также развитие деятельности по обеспечению безопасности в перспективе [1].

Исследованию культуры безопасности жизнедеятельности уделяется много внимания в последние годы (П.А. Ваганов, Л.Н. Горина, С.П. Данченко, П.И. Кайгородов, И.Д. Козаков, В.Н. Кузнецов, М.А. Лесков, К.В. Романов, О.Н. Русак, Л.И. Шершнев, В.И. Ярочкин и др.). Под культурой безопасности жизнедеятельности понимается уровень (состояние) развития человека и общества, характеризующийся значимостью обеспечения безопасности жизнедеятельности в системе личных и социальных ценностей, распространенностью стереотипов безопасного поведения в повседневной жизни и в условиях опасных и чрезвычайных ситуаций, степенью практической защищенности от угроз и опасностей во всех сферах жизнедеятельности.

Можно сказать, что культура безопасности жизнедеятельности является частью базовой культуры, интегральным качеством личности, включающим в себя мировоззренческую основу, систему ценностей, традиции, устойчивые правила поведения, духовные, интеллектуальные и материальные результаты деятельности людей в сфере безопасности.

Школьный возраст наиболее благоприятен для формирования у человека культуры безопасности. В этом возрасте легче сформировать мотивы, побуждающие учащихся к соблюдению норм и правил безопасного поведения, что будет основой для привития самостоятельного безопасного стиля жизни.

Культура безопасности жизнедеятельности подростков включает в себя мотивационно-потребностный, когнитивный, эмоционально-волевой и операционно-деятельностный компоненты (Ю.Л. Воробьев, Р.А. Дурнев, В.А. Пучков). Эти компоненты отражают готовность к безопасному типу поведения, здоровому образу жизни в самостоятельной взрослой жизни и профессиональной деятельности, составляют основу культурологического и практического аспектов этой деятельности и концентрируют в себе главные элементы понятийной составляющей культуры безопасности жизнедеятельности учащихся. Все компоненты структуры культуры безопасности жизнедеятельности взаимосвязаны.

Под формированием культуры безопасности жизнедеятельности понимается процесс, составляющими которого являются установление и корректировка цели и задач, развитие основных методов и направлений формирования культуры безопасности жизнедеятельности, разработка нормативной правовой и учебно-методической базы культуры безопасности жизнедеятельности, создание и совершенствование способов эффективного культурно-информационного воздействия и другие [2].

На наш взгляд, в настоящее время особую актуальность приобретает проблема формирования культуры безопасности жизнедеятельности у подростков с девиантным поведением, поскольку особенностью детей этой категории является отсутствие ценностного отношения к своему здоровью и безопасности в целом. Различные ее аспекты рассматривали в своих работах С.С. Зюбов, А.А. Кузнецова, Е.А. Спиридонова, В.Н. Храмов и др.

Изучением условий формирования культуры безопасности жизнедеятельности у подростков с девиантным поведением занимались В.Н. Мошкин, Л.С. Самсоненко, М.В. Федотова, А.С. Шинкаренко и др.

Так, одним из условий формирования опыта безопасности жизнедеятельности является безопасная здоровьесберегающая среда как комплексное средство обеспечения эффективного формирования опыта безопасного поведения детей в учреждении образования (В.Н. Мошкин и др.).

Окружающая среда в учреждении образования должна способствовать формированию знаний детей о безопасной жизнедеятельности, начиная с младшего школьного возраста (кабинет ОБЖ, уголки безопасности в группах продленного дня, учебных кабинетах, доступный наглядный материал, настольные дидактические игры и др.).

Важным условием формирования культуры безопасности жизнедеятельности является компетентность специалистов, работающих с подростками с девиантным поведением (Т.В. Ничишина, А.М. Ткачук и др.). Педагоги учреждения общего среднего образования должны быть компетентными в вопросах формирования у подростков опыта безопасного поведения в быту, на улице, в природе, бережного отношения к себе [3].

А.С. Шинкаренко к факторам, способствующим формированию безопасного и здорового образа жизни школьников, относит следующие:

- достаточный уровень профессиональной компетентности педагогов; удовлетворительное использование содержания образовательных программ; высокий уровень научно-методического информационного и материально-технического обеспечения; низкий уровень безопасного и здоровьесберегающего поведения подростков (группа методологических и организационно-педагогических факторов);

- успешная социально-психологическая адаптация школьников в образовательной среде; академическая успеваемость и устойчивый интерес к безопасному и здоровьесберегающему поведению учащихся (группа социально-педагогических факторов);

- устойчивость подростков к социально-значимой деятельности; сформированность мотивации учащихся к безопасному поведению, сохранению и укреплению здоровья; формирование активной разрешающей стратегии совладающего поведения в стрессовых ситуациях (группа психологических факторов);

- высокий уровень функционального резерва организма, его сбалансированный регуляторно-поведенческий потенциал (группа медико-физиологических факторов) [4].

Эффективное формирование культуры безопасности жизнедеятельности предполагает четко спланированную и продуманную систему работы социального педагога с детьми, которая включает в себя: диагностику, планирование, стимулирование, организацию, коррекцию (М.В. Федотова и др.). Основными требованиями к социально-педагогической деятельности в связи с реализацией задач формирования культуры безопасного поведения являются следующие: профессионально-этическая ответственность специалистов за профилактику и охрану физической, психологической, социальной безопасности личности; способность педагога самому являться образцом культуры безопасного поведения и обучать этому подростков; позитивное отношение к личностному росту подростка, поощрение в нем чувства собственного достоинства в отношениях с людьми, деятельности, поведению; учет возможностей природной и социокультурной среды, конкретного пространства жизнедеятельности; организация совместной коллективно-творческой деятельности с подростками с привлечением организаций дополнительного образования, для формирования нравственных, мировоззренческих, правовых взглядов и убеждений по проблемам безопасности, формированию ценностного отношения у подростков к своему здоровью и безопасности. Работа должна строиться по направлениям: создание здоровьесберегающей инфраструктуры учреждения; образовательный процесс (педагоги, учащиеся, родители); внеурочная деятельность (школьная – кружки, секции, соревнования, беседы и т.д.); учреждения дополнительного образования – интерактивные мероприятия, тренинги, лекции, экскурсии и т.д.) [5].

В.Т. Понамарев [6] также подчеркивает необходимость проведения работы по формированию культуры безопасности жизнедеятельности не только с подростками, но с их родителями. Поскольку нельзя сформировать у детей навыки безопасного поведения, если дома через образ жизни родителей прививаются противоположные нормы. Независимо от категории родителей, их социального статуса важно проводить психолого-педагогическое просвещение родителей по вопросам формирования культуры безопасности жизнедеятельности. К психолого-педагогическому просвещению родителей необходимо привлекать специалистов различных направлений: врачей, юристов, психологов, представителей общественных организаций, социальных педагогов, учителей-предметников. Приглашая специалистов для просвещения родителей, следует помнить, что от компетентности, эрудиции, коммуникабельности этих людей зависит эффективность работы по формированию культуры безопасности жизнедеятельности. Демонстрация видеоматериалов, слайдов, различного рода по теме культуры безопасности жизнедеятельности делают просвещение родителей по вопросам педагогики и психологии наглядным, убедительным и достоверным.

Еще одним условием формирования безопасности учащихся и охраны труда можно назвать разнообразные формы, методы и средства, в первую очередь, личный пример персонала образовательного учреждения [7].

Формами формирования культуры безопасности являются конференции, совещания, семинары, радио- и телепередачи, фестивали, соревнования, игры КВН, экскурсии, выставки, кинодни и т.п.

Методы формирования культуры безопасности (способы передачи информации) включают рассказ, показ, демонстрацию натуральных образцов, передовых приемов, лекции, беседы, консультации, личный пример старших (учителей, родителей, старшеклассников).

Средствами формирования культуры безопасности служат кино, радио, телевидение, плакаты, фотографии, витрины, правила, инструкции, стенные газеты книги, кабинеты и уголки безопасности.

Наглядная агитация используется как дополнительное средство внушения, убеждения, воспитания, обучения. В качестве средств наглядной агитации используются вырезки из газет, фотографии с места происшествия, с места захоронения, стенгазеты, плакаты и др. По содержанию они должны быть актуальными, информация – новой, художественное решение – эмоциональным. Изображенная ситуация должна быть типичной, выглядеть привлекательно. Всегда должна быть четко определена агитационная идея. Например, указать на явления, вызывающие положительное отношение; показать негативные факты и их последствия, побудить отрицательное отношение к изображенному. Можно построить стенд на противопоставлении отрицательного и положительного действий показом преимуществ правильного, безопасного поведения.

Следует отметить важность привлечения к подготовке средства наглядной агитации самих обучаемых и их близких, возможно, через организацию соответствующего конкурса, который будет способствовать самообразованию детей и родителей, подтолкнет их к поиску нужной информации. Особенно это полезно при работе с отстающими, малоинициативными, недоброжелательными учениками. Совместная работа и хорошие оценки позволяют улучшить контакты с ними.

Таким образом, условиями формирования культуры безопасности жизнедеятельности у подростков с девиантным поведением являются создание безопасной образовательной среды, компетентность специалистов, диагностика состояния культуры безопасности, четко спланированная работа с подростками, эффективное психолого-педагогическое просвещение родителей, разнообразные формы, методы и способы работы, обязательная реализация принципа наглядности; постоянное поддержание интереса к безопасности и охране труда.

Литература:

1. Белорусская педагогическая энциклопедия: в 2 т. / [редкол. Н.П. Баранова и др.; научные редакторы: С.П. Самуэль, З.И. Малейко, А.П. Чернякова]: Т. 1: А - М. – Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2015. – 735 с.
2. Мошкин, В.Н. Воспитание культуры безопасности школьников / В.Н.Мошкин // ОБЖ: Основы безопасности жизни. – 2005. – № 8. – С. 39-44.
3. Ничишина, Т.В. Социально-педагогическая профилактика девиантного поведения несовершеннолетних: учеб.-метод. пособие / Т.В. Ничишина, А.М. Ткачук. – Брест: БрГУ, 2009. – 96 с.
4. Шинкаренко, А.С. Формирование безопасного и здорового образа жизни школьников на современном этапе развития общества: диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук / А.С. Шинкаренко. – Кемерово: Кемеровский государственный университет, 2015. – 203 с.
5. Федотова, М.В. Рекомендации организации работы по формированию культуры безопасного поведения у подростков [Электронный ресурс] / М.В. Федотова. – Режим доступа: <https://kopilkaurokov.ru/obzh/prochee/riekomiendatsii-orghanizatsii-raboty-po-formirovaniuu-kul-tury-biezopasnogo-poviedeniia-u-podrostkov>. – Дата доступа: 27.09.2017.
6. Понамарев, В.Т. Энциклопедия безопасности / В.Т. Понамарев. – Д.: Сталкер, 2007. – 432 с.
7. Цыркун, И.И. Педагогика современной школы: Основы педагогики. Дидактика: учеб.-метод. пособие / И.И. Цыркун [и др.]; под общ. ред. И.И. Цыркуна. – Минск: БГПУ, 2012. – 516 с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

СЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

Наталія Ковтун
(Черкаси, Україна)

КОМУНІКАЦІЙНЕ ПІДҐРУНТЯ ПОНЯТТЯ «РЕКЛАМНИЙ РАДІОДИСКУРС»

Нині актуальною проблемою в галузі соціальних комунікацій є дискурсивний аналіз текстів мас-медіа та вивчення різних типів комунікативних дискурсів. Пріоритетним напрямом дослідження є комунікаційно-дискурсивні підходи й у галузі реклами.

Складність дослідження реклами зумовлена динамічним характером цього явища, тому розгляд її в контексті різних екстралінгвальних чинників набуває нині особливої важливості. Оскільки пізнавальний діапазон теорії дискурсу передбачає насамперед розуміння цього поняття як комунікаційної ситуації, тож зацентруємо увагу насамперед на комунікативних підходах до тлумачення радіорекламного дискурсу.

Вивченням різних аспектів рекламного дискурсу як багатогранного комунікативного явища займалися К. Бове, Ф. Джефкінс, Х. Кафтанджиїв, Є. Ромат, Л. Хавкіна, Ю. Шмига, проте в працях указаних дослідників об'єктом аналізу найчастіше постає дискурс друкованої чи телевізійної реклами, рекламу на радіо розглянуто фрагментарно.

Мета нашого дослідження – з'ясувати комунікаційні підходи до трактування поняття «реklamний радіодискурс» та окреслити його дефініцію і специфіку в цьому контексті.

У сучасні європейські мови лексема «дискурс» була запозичена з латині (від. лат. *discursus*, що в буквальному перекладі означало «біг у різних напрямках»). Майже дві тисячі років це поняття означало бесіди (діалоги, мовлення) [7, с. 10], а в 50-х рр. минулого століття поширилося в лінгвістику. Одним із перших термін «дискурс» використав у 1956 р. американський лінгвіст З. Гаррис у статті «Аналіз дискурсу» («*Discourse Analysis*»), присвяченій дослідженню мови реклами [7, с. 11]. Проте активного поширення лексема «дискурс» набула лише на початку 70-х рр. ХХ ст. завдяки працям Т. ван Дейка, В. Дресслера, Р. де Богранда, З. Шмідта, Я. Петефі та ін. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. набувають популярності комунікативні підходи до аналізу дискурсу. Т. ван Дейк трактує дискурс як складну комунікативну подію, що включає соціальний контекст, інформацію про учасників комунікації, їхню характеристику, знання про процес виробництва і сприйняття повідомлення [2, с. 9]. Комунікаційно-ситуативна дискурсивна парадигма, що її започаткував Т. ван Дейк, нині домінує. Більшість дослідників ототожнюють дискурс із комунікаційною ситуацією та тлумачать його як складне явище комунікації, що містить, крім тексту, ще й екстралінгвальні чинники (знання про світ, думки, настанови, цілі адресата) (Ф. Бацевич [1], Г. Почепцов [5], О. Селіванова [6]).

У дослідженні під дискурсом будемо розуміти комунікативну подію, що відбувається в конкретному часовому, просторовому та соціальному контексті за участю комунікаторів, результатом комунікаційної дії яких, є текст як знаковий посередник комунікації. Залучення екстралінгвальних параметрів є виправдане, оскільки поза ситуативним контекстом адекватний аналіз дискурсу не є можливим.

Екстраполяція указаних підходів на сферу радіореклами уможливило запропонувати визначення рекламного радіодискурсу та окреслити його комунікаційну природу. Аналіз типології дискурсів Ф. Бацевича [1], Г. Почепцова [5] засвідчив, що радіодискурс варто розглядати як базову універсальну категорію, що ввібрала в себе елементи інших типів, зокрема й рекламного та радійного.

З огляду на викладене, вище під рекламним радіодискурсом розуміємо складну комунікативну подію, що відбувається в конкретному соціальному, контексті за участю комунікаторів, проміжним результатом функціонування якої є тексти різних рекламних жанрів, що їх продукують у процесі аудіокомунікації та передають через вокальний канал за допомогою технічних засобів радіомовлення.

Специфіка рекламного радіодискурсу визначається низкою таких контекстуальних чинників, як прагматична мета та учасники комунікації, заповнене повідомлення, канал комунікації та соціальні умови, у яких актуалізується ця інформація (поняття комунікаційної ситуації ототожнюємо з процесом рекламної радіокомунікації, а тому ситуативні параметри прирівнюємо до контексту).

Мета рекламного радіодискурсу – привернути увагу до об'єкта рекламування, зацікавити ним, продемонструвати переваги об'єкта рекламування з-поміж інших і спонукати радіослухачів – потенційних споживачів – до активної дії у відповідь – купити товар чи скористатися послугою.

У рекламному дискурсі на радіо мета комунікації з її стратегіями й тактиками, накладається на прагматичні умови, у яких здійснюється радіокомунікація. Більшість своєрідних ознак рекламного радіодискурсу зумовлені специфікою слухового комунікаційного каналу та впливають із технічної природи радіо. Радіорекламне повідомлення передається через вокальний канал і розраховане на аудіювання – одночасне слухання та розуміння інформації. За формою реалізації рекламний радіодискурс є усним, а за адресністю – поліадресатним. Створюючи рекламний ролик, комунікант насамперед орієнтується на узагальнений апортрет типового представника цільової аудиторії.

Комунікаційний контакт між відправником та його отримувачем структурується комунікативним кодом. Рекламний радіодискурс є полікодовим, оскільки кодування інформації відбувається вербальними (мовні засоби), невербальним (паузи, музика, шуми, звукові ефекти), а також паравербальними (інтонаційними) засобами.

Специфіка декодування радіорекламного повідомлення реципієнтами полягає в тому, що інформація у свідомості слухача відтворюється на рівні образів: в уяві кожного окремого адресата постає суб'єктивна картинка дійсності, що ґрунтується на його індивідуальних знаннях та уявленнях про світ. А тому рекламний радіодискурс доцільно зараховувати до аудіовізуального типу комунікативних мас-медійних дискурсів.

Часто радіореклама є одним із засобів поширення соціально значущої інформації, бо нав'язує схеми й норми поведінки в стандартних побутових та виробничих ситуаціях, суспільні стереотипи, образи, спосіб життя, іншими словами, – усі сторони соціального. Отже, за кожним повідомленням відчутний соціальний контекст комунікації. Фактично рекламний дискурс на радіо є соціально зорієнтованим (інституційним) дискурсом.

Важливою ознакою рекламного дискурсу є спонукальна конотація, що виявляється в імпліцитному діалозі зі слухачем і спрямована на спонукання адресата до дії, потрібної замовникові реклами, – купити товар чи скористатися послугою.

До характерних ознак рекламного радіодискурсу зараховують загальні для реклами риси: лаконізм, виразність, образність, сигнальний характер комунікації, емоційність, маніпулятивність, мовну компресію, а також суто специфічні, притаманні лише радіорекламі – акустичність, дистанційність мовленнєвого акту, синхронність сприйняття мовлення в момент його продукування, усюдисущність, камерність умов, у яких сприймається повідомлення, опосередкованість спілкування технічними засобами, відсутність візуального представлення об'єкта рекламування, одномоментність та лінійність комунікації тощо.

Отже, екстратрлінгвальні обставини, у яких відбувається рекламна комунікація на радіо, дають підстави вважати радіорекламу своєрідним типом дискурсивної діяльності. Рекламний радіодискурс належить до комунікативних дискурсів, бо в його основі можна визначити всі компоненти комунікаційної ситуації, і в той же час є різновидом інституційного дискурсу, бо за кожним повідомленням відчутний соціальний контекст.

Під рекламним радіодискурсом варто розуміти складну комунікативну подію, що відбувається в конкретному соціальному, просторовому чи іншому контексті за участю комунікаторів, проміжним результатом функціонування якої є тексти різних рекламних жанрів. Більшість характерних ознак радіореклами зумовлені насамперед комунікаційними й ситуативно-соціальними параметрами.

Завідповідних евристичних завдань рекламний радіодискурс може розпадатися на низку дискурсивних серій, що призведе до появи його численних модифікованих форм. А тому подальше вивчення специфіки цього виду комунікативного дискурсу є перспективним і потребує доклатного студіювання.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
2. Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация: пер. с англ. [Электронный ресурс] / Т. А. Дейк / под. ред. В. И. Герасимова; М., 1989. – 312 с. – Режим доступа: http://jf.nsu.ru/bookshelf/Deik_analiz_novostei.doc.
3. Кафтанджиев Х. Гармония в рекламной коммуникации / Х. Кафтанджиев. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 368 с. – (Профессиональные издания для бизнеса).
4. М'яснянкін Л. Стилiстичне використання різних типiв простого речення в рекламі на радіо [Електронний ресурс] / Л. М'яснянкін // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Львів, 2001. – Вип. 21. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/Internet/PART-6_6.htm.
5. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов; [2-ге вид., доп.]. – К.: Видавничий центр „Київський університет”, 1999. – 308 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716 с.
7. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики): монографія / К. С. Серажим [за ред. В. Різуна] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 392 с.
8. Сомова Е. Г. Мелодика как стоппер в радиорекламе / Е. Г. Сомова // Коммуникации в современном мире: материалы Всероссийской научно-практической конференции (Воронеж, 13–15 мая 2002 г.) / под ред. проф. В. В. Тулупова. – Воронеж: Факультет журналистики ВГУ, 2002. – С. 106–107.
9. Стоянова Э. Текстовые факторы эффективности радиорекламного воздействия: автореф. дис. на соиск. учен. степени. канд. филол. наук / Э. Стоянова. – Киев, 1984 – 20 с.
10. Фурманкевич Н. М. Рекламний дискурс в електронних мас-медіа України: соціолінгвістичні особливості, форми творення в Інтернеті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій: спец. 27.00.06 „Прикладні соціально-комунікаційні технології” / Н. М. Фурманкевич. – К., 2009. – 16 с.
11. Четвертакова И. В. Социолингвистический аспект рекламного радиобращения: дис. ... канд. фил. наук: 10.01.10 / Четвертакова Ирина Вячеславовна. – 1996. – М., 1996. – 191 с.

СЕКЦІЯ: ТЕХНІЧНІ НАУКИГанна Бражник
(Харків, Україна)**ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДОРОЖНЬОГО ЦЕМЕНТОБЕТОННОГО ПОКРИТТЯ, ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КОМПОНЕНТІВ**

Будівельно-технічні властивості бетонів залежать від якості вхідних компонентів та їх співвідношення в бетонній суміші.

На долю крупного заповнювача щебеню, що утворює жорсткий каркас бетону, припадає приблизно 50 % від усієї його маси. Однією із важливих вимог до крупного заповнювача є міцність зерен. Для важкого бетону може використовуватися щебінь із вивержених порід марки не нижче М 800, метаморфічних порід – марки не нижче М 600 та осадових порід – марки не нижче М 300. Марка щебеню з природного каменю повинна бути вище марки бетону не менше ніж у 1,5 – 2 рази. Згідно з даними Б.Ніколаєва найбільш щільна суміш двох фракцій заповнювача буде досягнута у тому випадку, коли розмір зерен однієї з них майже у 6,5 разів менший за розмір зерен іншої фракції, а наявність зерен проміжних фракцій є небажаною.

Дрібним заповнювачем служить пісок – природна або штучна мінеральна суміш зерен розміром від 5 до 0,15 мм. Найбільш розповсюдженими щільними дрібними заповнювачами є кварцові піски. Завдяки високій міцності зерен вони можуть бути використані для бетону практично всіх класів. Подрібнені піски залежно від міцності вихідної гірської породи поділяються на чотири марки: М 1000, М 800, М 600 та М 400.

Основні властивості бетону залежать від зчеплення цементного каменю із заповнювачами, на яке впливає форма та характер їх поверхні, наявність глини та пилу, інших шкідливих домішок, хіміко-мінералогічний склад заповнювача. Зчеплення збільшується при гострокутній формі та шорсткій поверхні зерен, характерний, наприклад, для гірського (ярового) піску, або за рахунок хімічної взаємодії при використанні карбонатних порід.

Вода, яку використовують для виготовлення бетонної суміші, не повинна вміщувати шкідливих домішок, що перешкоджають нормальному тужавленню та твердінню цементу або спричиняють корозію арматури. Водневий показник води рН не повинен бути меншим 4 і більшим від 12,5.

Цінність цементу як будівельного матеріалу визначається в першу чергу механічною міцністю каменю на його основі. Властивості ж цементного каменю обумовлені його структурою. Процес формування структури цементного каменю проходить через розчинення клінкерних мінералів, кристалізація новоутворень протікає на межі розподілу фаз, тобто на поверхні цементного зерна. Потім структура утворюється з винесенням частини речовини на поверхню. Кристалізація новоутворень на останній, поступово заповнюючи вільний простір між цементними зернами - пори, формує структуру цементного каменю.

В останні десятиріччя одним із головних і дуже важливих напрямів розвитку технології бетону стало застосування спеціальних матеріалів, які відрізняються від води, заповнювачів і цементу. Такі матеріали використовують як складову частину будівельного розчину і додають в бетонну суміш відразу перед або в процесі її змішування. Їх називають добавками-модифікаторами, головна функція їх полягає в спрямованому позитивному впливі на властивості бетонної суміші і затверділого бетону.

До добавок для бетонів належать неорганічні та органічні речовини або їх суміші, за рахунок введення яких регулюються або забезпечуються спеціальні властивості бетонних сумішей та бетонів.

Основні напрямки вдосконалення технології бетону з використанням хімічних добавок пов'язані зі підвищенням якості бетону, його міцності, морозостійкості, водонепроникності та корозійної стійкості, економією цементу. З допомогою добавок вдається змінювати та регулювати умови та строки твердіння бетону, надавати йому нові властивості, наприклад гідрофобність, здатність твердіти на морозі тощо. Класифікація добавок до бетонів проводиться за основним ефектом їх дії [1, 2]:

- Звичайні пластифікуючі добавки і суперпластифікатори - підвищують рухомість бетонної суміші, дозволяють за рахунок зменшення витрат води або зменшити витрату цементу у складі бетону, або підвищити міцність і морозостійкість бетону. Суперпластифікатори - синтетичні полімерні речовини, які вводяться в бетонну суміш в кількості 0,1...1,2 % від маси цементу. Дія пластифікаторів обмежено 2...3 години з моменту введення їх до суміші. Суперпластифікатори розріджують бетонну суміш більшою мірою, чим звичайні пластифікатори, наприклад збільшують рухливість суміші з 2 до 20 см по осіданню конуса або на 20...25% знижують водопотребу бетонної суміші [3]. А це дозволяє застосовувати бетони з низьким В/Ц і тим самим отримувати високу міцність.

- Повітроутягуючі добавки підвищують морозостійкість бетонів за рахунок зміни форми пор при всмоктуванні повітря. Вони забезпечують збільшення об'єму втягнутого повітря в межах від 6 % до 15 % із збереженням літої структури бетону.

- Газоутворюючі добавки знижують середню щільність легких бетонів за рахунок підвищеного газоутворення. Ці добавки забезпечують утворення газу, який виділяється в ущільненій бетонній суміші в об'ємі від 1,5 до 3,5 %, та підвищення морозостійкості бетону в два рази і більше.

- Ущільнюючі добавки збільшують водонепроникність бетону.

- Добавки-прискорювачі твердіння прискорюють тужавлення цементу за рахунок прискорення хімічних реакцій гідратації його клінкерних мінералів.
- Протиморозні добавки покращують умови зимового бетонування за рахунок зниження температури замерзання води і забезпечують можливість взаємодії води з мінералами цементу. Добавки також застосовують для прискорення тужавлення і тверднення бетонної суміші.
- Гідрофобізуючі добавки захищають бетон від проникнення вологи.
- Інгібітори корозії - захищають арматуру від дії агресивних луг.

Великі можливості регулювання водопотреби бетонної суміші за допомогою суперпластифікаторів і значного зниження водоцементного відношення забезпечують одержання високоміцних бетонів. Поряд з індивідуальними все більшого розповсюдження отримують комплексні добавки з більш універсальним ефектом. Наприклад, застосування комплексних добавок, що містять пластифікатори та прискорювачі твердіння, дозволяє поряд з покращенням реологічних властивостей бетонної суміші прискорити твердіння бетону при тепловій обробці. Комплексні добавки дають можливість ослабити або усунути негативні і часто підсилити позитивні особливості кожного з компонентів, покращити загальний позитивний ефект.

Використання добавок суперпластифікаторів дозволило значно збільшити технічний ефект, якого досягають при введенні наповнювачів. Високодисперсні активні мінеральні наповнювачі в пластифікованих цементних системах із зниженим водовмістом суттєво змінюють умови структуроутворення та синтезу властивостей бетонів. Завдяки СП змінилася традиційна уява про бетон і технологію його виробництва. Зокрема, виявилось можливим одержувати раніше недосяжні ефекти: із застосуванням високопластичних бетонних сумішей ($OK > 20$ см) на звичайних портландцементних і заповнювачах одержувати порівняно високу міцність (50 МПа) і знижену проникність, скорочувати витрату цементу й енергоресурси.

Сучасні суперпластифікатори на основі полікарбоксилатів забезпечують пластифікацію бетонної суміші для пластифікаторів I групи при дозуваннях у 2,7 – 3,3 рази менших, чим традиційні суперпластифікатори типу СНФ. Полікарбоксилати забезпечують високу збереженість бетонної суміші, що робить їх дуже ефективними для монолітного будівництва і при тривалому транспортуванні бетонної суміші. У той же час, відсутність помітного впливу полікарбоксилатів на кінетику твердіння в процесі тепловологісної обробки відкриває перспективу їхнього застосування в індустрії збірного залізобетону.

Завдяки новим хімічним добавкам сучасний бетон перетворюється в усе більш складний композиційний матеріал, властивості якого можуть набагато перевершувати комбінацію властивостей компонентів.

Значення крупного заповнювача, як компонента, що ускладнює транспортування бетонної суміші, який може бути «слабкою ланкою» через концентрацію напруг у контактній зоні з цементним каменем, переглядається в міру успішної реалізації спроб росту рівня міцності бетону на стиск і розтягання з наближенням цієї властивості до властивостей металів.

Успішні пошуки шляхів різкого збільшення міцності бетону на згин і розтягання доповнюються застосуванням мікроармування різноманітними волокнами, включаючи спеціальну металеву, пропіленову та ін. фібри (рис. 1).

Рис. 1 Різновиди мікроармуючих матеріалів для бетонів

В останні роки в бетонну суміш почали вводити мікронаповнювачі. Мікронаповнювачі не слід розглядати як інертні добавки. Вони не тільки беруть участь у формуванні структури цементного каменю, але й на їхній поверхні виділяються високодисперсні новоутворення. Як мікронаповнювачі для цементів використовують природні та техногенні речовини у дисперсному стані (переважно неорганічного складу), які не розчиняються у воді і характеризуються крупністю зерен менше 0,16 мм. До мінеральних добавок техногенного походження відносять швидкоохолоджені шлаки висококальцієві золи-уносу ($\text{CaO} > 10\%$), низькокальцієві золи-уносу ($\text{CaO} < 10\%$), повільно охолоджені шлаки, золи гідровидалення, паливні шлаки, ультрадисперсні відходи виробництва феросплавів і кристалічного кремнію (відомі як мікрокремнезем).

Рис. 2 Мінеральні добавки в дорожній цементобетон

Мінеральними добавками прийнято називати тонкодисперсні добавки з мінеральних матеріалів, що вводяться в бетонні суміші в кількості зазвичай більше 5 % для поліпшення або додання бетонів спеціальних властивостей. В якості активної мінеральної добавки (активного наповнювача) в бетонні суміші широко використовується зола-уносу. Зола-уносу – тонкодисперсний продукт високотемпературної обробки мінеральної частини кам'яного вугілля та інших видів твердого палива.

На сучасному етапі розвитку будівельного матеріалознавства проблема розробки нових і вдосконалення існуючих матеріалів та технологій з урахуванням нових вимог і завдань є основоположною. Одним з напрямків вирішення даної проблеми є регулювання технологічних і будівельно-технічних властивостей бетонів за рахунок збільшення структуроутворюючої здатності дисперсних компонентів – наповнювачів та їх взаємодія з сучасними хімічними добавками, що забезпечить отримання високоякісного цементобетона з необхідними елементами структури на мікро- та мезорівні.

ВИСНОВКИ:

1. Сучасні суперпластифікатори на основі полікарбоксилатів забезпечують пластифікацію бетонної суміші для пластифікаторів I групи при дозуваннях у 2,7 – 3,3 рази менших, чим традиційні суперпластифікатори.
2. Завдяки новим хімічним добавкам сучасний бетон перетворюється в усе більш складний композиційний матеріал, властивості якого можуть набагато перевершувати комбінацію властивостей компонентів.
3. Комплексні добавки дають можливість ослабити або усунути негативні і часто підсилити позитивні особливості кожного з компонентів, покращити загальний позитивний ефект.
4. На сучасному етапі розвитку будівельного матеріалознавства проблема розробки нових і вдосконалення існуючих матеріалів та технологій з урахуванням нових вимог і завдань є основоположною.

Література:

1. ДСТУ Б В.2.7-69 Добавки для бетонів. Методи визначення ефективності.
2. ДСТУ Б А. 1.1 - 47 Хімічні добавки для бетонів. Терміни та визначення
3. Ускорение твердения бетона / Миронов С.А., Малинина А.А.. – М.: Изд-во литературы по строительству, 1964. – 347 с.
4. Рамачандран В., Фельдман Р, Бодуэн Дж. Наука о бетоне: Физико – химическое бетоноведение / Пер. с англ. Т.И. Розенберг, Ю.Б. Ратиновой; Под ред. В.Б. Ратиновой. – М.: Стройиздат, 1986. – 278с.
5. Дорожно-строительные материалы: Учеб. Для вузов / И.М. Грушко, И.В. Королев, И.М. Борщ, Г.М. Мищенко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Транспорт, 1991. – 357 с.

«СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЗБІРНИХ МЕТАЛЕВИХ ГОФРОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПРИ БУДІВНИЦТВІ РІЗНОМАНІТНИХ ВІДІВ ТРАНСПОРТНИХ СПОРУД»

В останнє десятиліття завдяки поставкам із закордону (Швеція, Польща, Росія) металевих гофрованих елементів, в Україні було збудовано низку споруд (труб, шляхопроводів, скотопрогонів, мостів, лотків та ін..) на автомобільних дорогах Київ – Одеса, Кіпті – Бічевськ, та інших. Отриманий при влаштуванні цих споруд досвід дозволив розробити відомчий нормативний документ – ВБН В.2.3.-218-198 «Проектування та будівництво споруд із металевих гофрованих конструкцій на автомобільних дорогах загального користування».

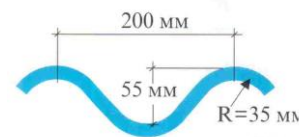
Область використання збірних металевих гофрованих конструкцій (ЗМГК):

водопропускні труби, автодорожні тунелі, залізничні тунелі, пішохідні тунелі, скотопрогони, колектори для комунікацій, ангари і сховища, захисні галереї у гірській місцевості, матеріал для ремонту і реконструкції труб і мостів.

Характеристики металевих листів для виготовлення ЗМГК:

- Розмір плоского листа: 2000мм x 2400мм;
- Товщина сталі: максимум 7мм;
- Корисна довжина: 1600мм
- Корисна ширина 940мм, 1645мм, 1880мм, 2350мм.

Параметри гофр

Переваги збірних металевих гофрованих конструкцій (ЗМГК) у порівнянні з іншими видами конструкцій:

1) Міцність. Сумісна робота металевої гофрованої труби (арки) і ґрунтової засипки забезпечує гнучкість і високу міцність конструкції. Такі споруди більш сейсмостійкі у порівнянні з бетонними конструкціями.

2) Довговічність. Багаторічний досвід використання ЗМГК в автодорожньому і залізничному будівництві показав, що термін їх експлуатації досягає 80-100 років (залізобетонні 40-60 років).

3) Низька вартість споруди. Використання ЗМГК дозволяє скоротити витрати у порівнянні з традиційними будівельними матеріалами на 30-50%.

4) Зручність і економічність транспортування. Металеві гофровані листи мають малу вагу і складаються у пакети, що значно економить місце і дозволяє перевозити їх будь-яким видом транспорту і ⇒ знизити транспортні витрати.

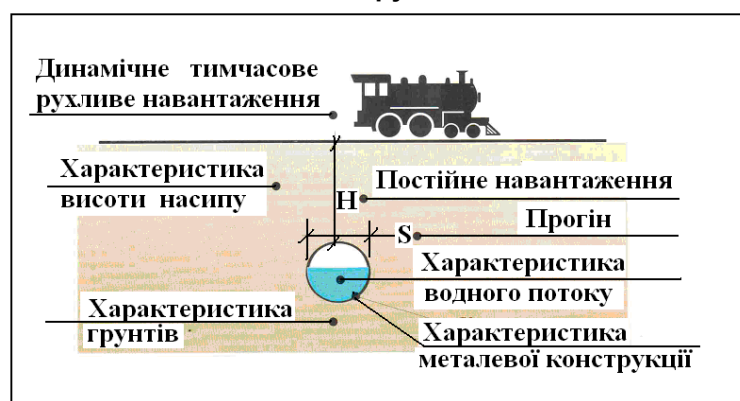
5) Простота і швидкість будівництва. Монтаж металевих гофрованих елементів не потребує використання вантажопідійомних кранів. Мала вага і невеликі розміри окремих листів дозволяють використовувати ручний засіб збирання конструкцій, що скорочує час будівництва споруди у цілому.

6) Економічність експлуатації. Багаторічний досвід експлуатації ЗМГК показав, що витрати на утримання таких споруд практично дорівнюють нулю.

7) Велика кількість різноманітних форм (дивись види ЗМГК). Параметри поперечного перерізу конструкції змінюються у межах від 1м до 15м. Різноманітність типів поперечного перерізу труб дозволяє вибрати оптимальний варіант для конкретних умов будівництва.

8) Улаштування споруд у любых кліматичних умовах. Металеві гофровані конструкції однаково добре працюють в умовах арктичного холоду і тропічної спеки.

Параметри, які впливають на роботу споруди, що виготовлена зі збірних металевих гофрованих конструкцій:

I. Гідравлічний розрахунок збірних металевих гофрованих конструкцій

Вихідними даними для виконання гідравлічного розрахунку є:

- розрахункова витрата води водотоку;
- розрахунковий рівень води;
- режим роботи труби;
- ухил лотка споруди;
- характеристики русла;
- агресивність водного потоку.

Поперечний переріз конструкції підбирають на основі номограм, які складені на основі даних багаторічного досвіду. Оптимальним режимом роботи водопропускної споруди є безнапірний режим.

II. Основні принципи розрахунку на міцність збірних металевих гофрованих конструкцій

Вертикальне навантаження діє на металеву конструкцію і через бокові поверхні передається ґрунту, який розташований навколо споруди.

Якщо розташований навколо споруди ґрунт не буде здійснювати опір цьому навантаженню, то конструкція отримує недопустимі деформації, утратить стійкість і зруйнується. Тому конструкція металевої труби проектується і розраховується з урахуванням сумісної роботи безпосередньо металу і ґрунту. При цьому однаково важливо враховувати властивості ґрунтової основи під конструкцію і властивості бокової засипки.

З метою забезпечення міцності і стійкості конструкції, як у період будівництва, так і у період експлуатації, розрахунок ЗМГК виконується за такими напрямками:

- розрахунок конструкції по максимальній статичній рівновазі;
- перевірка загальної стійкості поперечного перерізу;
- розрахунок стикових з'єднань;
- обмеження гнучкості труби за вимогами транспортування та встановлення;
- розрахунок осадки труби.

Після виконання розрахунків, виконують випробування конструкції на спеціальних стендах, що імітують роботу споруди в умовах максимально наближених до реального впливу насапу.

Приклади використання збірних металевих гофрованих труб при будівництві різноманітних видів штучних споруд

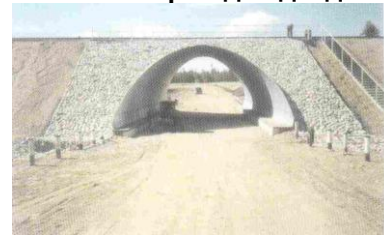
Водопропускні труби

Малі мости

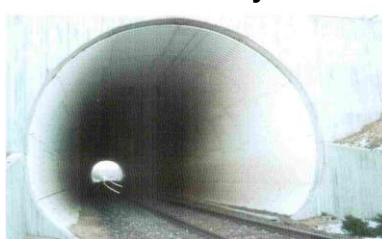
Шляхопровід над а/д

Шляхопровід над з/д

Залізничний тунель

Лавинозахисна галерея

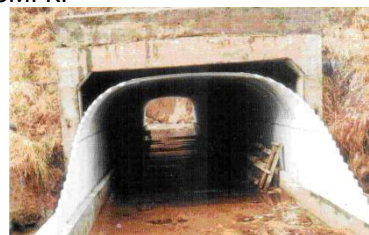

Ремонт і реконструкція штучних споруд з використанням ЗМГК

Існують такі методи виконання ремонтних робіт з використанням ЗМГК:

- демонтаж існуючої споруди і заміна її на металеву конструкцію;
- встановлення під існуючу споруду конструкцію з ЗМГТ з подальшим заповненням пазух бетонним розчином (засіб «Гільзування»);
- збільшення довжини існуючої споруди за допомогою ЗМГК.

Приклад ремонту прямокутної залізобетонної труби з використанням збірної металевої гофрованої арки засобом «гільзування»

ВИСНОВКИ:

- 1) Великий досвід влаштування гнучких металевих конструкцій і їх багаторічної експлуатації свідчить про ефективність будівництва таких споруд для певних об'єктів малих прогонів (до 24м) та їх довговічність.
- 2) Розроблено методики і програми розрахунку ЗМГК, які апробовані на великій кількості реально побудованих об'єктів.
- 3) Виконано значну кількість лабораторних і натурних випробувань ЗМГК.
- 4) Великі перспективи мають ЗМГК при ремонтах і реконструкції існуючих транспортних споруд. Потреба в таких методах, як метод «Гильзування» в Україні дуже велика.
- 5) Необхідно розширити в Україні нормативно-технічне забезпечення проектування і будівництва ЗМГТ, продовжувати проведення експеримент-тальних досліджень, ретельне відпрацювати технологію їх улаштування.
- 6) Необхідно знайти фінансову можливість побудувати в Україні завод з випуску збірних металевих гофрованих конструкцій.

Література:

1. Матеріали фірми Геотеппа. (ViaCon Group);
2. Автошляховик України №3 2013 рік;
3. <http://www.gabion.com.ua/ru/vodopropusknye-sooruzheniya-iz-gofrotrub>
4. <http://journals.uran.ua/eejet/article/viewFile/96549/97893>
5. Жинкин, А. Проблемы и перспективы типового проектирования металлических гофрированных конструкций [Текст] / А. Жинкин // Транспорт Российской Федерации. – 2011. – № 2. – С. 53–54.
6. Кочмарук, В. М. Аналіз факторів, які впливають на руйнування труби [Текст] / В. М. Кочмарук //Збіник наукових праць УкрДАЗТ. – 2010. – Вип. 118. – С. 140–143.

Науковий керівник:

викладач-методист Митрохіна Марина Олександрівна.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Викторія Дейнега
(Запорозж'є, Україна)

**РОМАННОЕ ПРОСТРАНСТВО ПРОИЗВЕДЕНИЯ «ИСТИННАЯ ЖИЗНЬ СЕБАСТЬЯНА НАЙТА»
ВЛАДИМИРА НАБОВОКА**

«Истинная жизнь Себастьяна Найта» - первый роман писателя, написанный им на английском языке во Франции перед его переездом в Америку. Существует мнение, что переход на английский избавляет Набокова от темы «детского рая», курсивом проходящую через все русскоязычное творчество Набокова.

По словам самого писателя, совершенное произведение искусства состоит из множества граней, каждая и которых – олицетворение либо идеи, либо чувства, либо картины, либо же звука, но все это не имеет ни малейшего значения без ощущения целостности. Романное пространство «Истинной жизни...» - то целое, что вбирает вышеуказанные грани.

Мы выбираем два узловых момента для рассмотрения: первый – идея призрачности и пластическое (языковое) выражение ее в романном пространстве произведения; второй – прафабула трагедийности в пространстве романа. Они переплетены в романном пространстве произведения, образуя единый органичный узор.

Итак, идея призрачности. Сюжет книги кажется достаточно простым: Автор – главный герой книги – собирается написать книгу о своем сводном брате, известном писателе Себастьяне Найте и собирает для этого материал. Однако братья всегда были разобщены, потому теперь одному приходится собирать жизнь другого из осколков воспоминаний и книг, написанных Себастьяном. Вот, в сущности, и весь сюжет. Но в том-то и загадка, что читая главу за главой, испытываешь чувство, что именно в прошлой главе было упущено что-то крайне важное, что откроет истину. Любопытно, что Автор – главное действующее лицо произведения – имеет такое же ощущение от книг своего брата: «... мне кажется, что «абсолютное решение» тут, что оно скрывается на какой-то слишком бегло прочитанной странице или сплетено с другими словами, чей привычный вид меня морочит. Я не знаю другой книги, рождающей подобное ощущение, - а может быть, именно этого и хотел автор? [1, 147].

Набоков вводит в сюжет романа несколько персонажей, которые призваны показать особость Найта-художника среди пошлости и обычности (немузыкальности) окружающего мира: это Розанов – товарищ Себастьяна по гимназии, господин Гудмэн – секретарь Найта, и человек, который хотел вступить в сделку с Автором. Последнему, человеку «начитанному» кажется, «будто Найт все время играет в какую-то выдуманную им самим игру, а правила от партнера скрывает. Он добавил, что предпочитает книги, заставляющие думать, а к найтовским это не относится – они злят и ставят в тупик» [1, 148]. Себастьян «не ладил» с современностью и все, что с ней связано, называл ахинеей. Жизнь его, казавшаяся со стороны скучной, в книгах преображалась в нечто накаленное. Но начала этого никто не видит, называя трагедией Себастьяна неспособность ужиться с современностью: «В такую эпоху... изнывающую под бременем неразрешенных проблем, когда... экономический кризис, демпинг... рост тоталитаризма... безработица...» - читаем в тексте [1, 99]; трактуется как: Себастьян не вписался в современность.

Теперь мы смещаем фокус нашего внимания в сторону прафабулы трагедийности, которая овевана некой призрачностью уже потому, что воспринята реальными читателями и персонажами романа как чуждость, отстраненность Себастьяна от реального мира. О трагичности, душевных страданиях сам Набоков говорил так: «Трудно это объяснить. Кажется, что в страданиях человека есть больше значительного и интересного, чем в спокойной жизни. Человеческая натура раскрывается полней. Я думаю, все в этом» [2, 115]. За внешне ясно читаемой трагедией Найта – его чужеродностью миру – скрывается трагедия иная, как предполагает Автор – сводный брат Найта. Трагедия Себастьяна была, по его мнению, - потеря матери. Облик его матери всегда был призрачен. Автор наделил ее фамилией мужа еще в младенчестве; она была Найт – непознанная, темная, призрачная всегда. И призрачность ее отзовется в обликах женских персонажей романа: госпожи Речной, Лесерф, Граунд, - в них просвечивает все та же Вирджиния – мать Себастьяна, которую он в последний раз равнодушно увидел в гостинице «Европейской»; она сунула ему в руку пакетик засахаренных фиалок и исчезла. Засахаренные фиалки проходят путеводной нитью через все пространство романа, сохраняя эту линию трагедийности: тоски Найта по призрачной его матери. Мы встречаем засахаренные фиалки в замкнутом в ящике вместе с его стихами, встречаем наспех нарисованные «фиалки» на воротах пансиона с таким же названием, в котором умирает мать Себастьяна. И еще одна деталь: во время посещения Автором – главным героем – квартиры Речного, дверь ему открывает загадочный молчун с шахматной фигурой Черного коня в руке. «Черный конь» присутствует и в юношеских стихах Себастьяна вместо подписи. Эти стихи Найт посвятил Наташе Розановой, которая полюбила другого. «Черный конь» в квартире Речного – знак скрытого ускользающего лица себастьяновой трагедии, его живая движущая мука.

Набоковское построение романного рисунка великолепно тем, что он напоминает матрешки, самая большая из которых – это сам реальный роман, заключающий в себе романы, созданные Автором – главным героем, а через «эту матрешку» проступают «романы-матрешки» Себастьяна, брата Автора. Все

романи пронизані ідеєю пошуку істинності життя героя. «Істинна життя...» це роман про процес створення цього роману з допомогою інших створюваних всередині роману текстів.

За своє життя Себаст'ян написав сім творів, причому чітко окреслені тільки перше – «Гранена оправка», і останнє – «Сомнівний асфодель». П'ять інших романів розставлені досить довільно, але з'єднуються невидимими пластичними нитками. Сюжет «Граненої оправки» побудований на розслідуванні пансионного вбивства. Можливо тільки здивуватися Набокову-майстру слова, його вмінню оформляти життєві ситуації в каламбури, спостерігати за життєвими нелепостями з юмором. Але чому весь цей «каламбур» названий «Граненою оправкою»? Бути може, це спроба відокремити себе від нелепостей світу або ж навпаки це обрамлення нелепості як специфіки світу. В наступних романах відбувається занурення Себаст'яна в себе. Першим таким зануренням був роман Себаст'яна «Стол знахідок» – пошук Найтом знахідок з минулого. До таких відносять: спогади про дуелі батька з-за Вірджинії Найт, спогади про пансіон «Фіалки», де померла мати Себаст'яна. Автор – головний герой – сам настільки занурюється в переживання брата, що, здається, немає меж між Себаст'яном і його братом. Нарешті, в романі «Стол знахідок» є місця, де «звучать» дитячі роки, спогади дитинства передані в світлому тлі, але присутнє усвідомлення незворотності в то райське минуле і на перший план виступає трагедійне теперішнє.

Потім перед нами проступає твір Себаст'яна «Успіх». Головні герої роману – Персиваль К. і Анна – так часто опинялись поруч, але незрозуміння перешкодило Судбі з'єднати їх, однак Судбі вдається здійснити бажане. К слову скажемо, що Анна мала бути служницею в «Столі знахідок». Повість Себаст'яна «Оборотна сторона луни» – остаточне відходження Себаст'яна з світу близьких йому людей і місць, це його спроба досягнення забороненого, але не можна побачити зворотну сторону луни – заборонене в нашому випадку. Вершиною прафавули стає роман Себаст'яна «Сомнівний асфодель», – відображає занурення Себаст'яна в світ: «нині я черпаю поетичну насолоду в тому звичайному і очевидному, мимо чого по тій або іншій причині проходив мимо...» [1, 151]. В цьому романі людина – це твір, що містить істину; людина помирає – істина зникає. Асфодель – рай, але він же – символ скорботи, сумнівний. Ніщо не має значення, тільки творчість, покликання людини, який в процесі творчості забуває себе і досягає себе одночасно, натхненний матерією цього світу і його ж перемоглою [3].

Таким чином, Набоков завжди гостро відчував багатогранність світу, його невідчужувані категорії часу і простору, і невловимість сутності світу. Вспомнімо А. Блока, який говорив про два часи і два простори: одне час – календарне, що дозволяє утримуватися в межах розуму, а друге – музичне. Але щоб чути музику, потрібно робити це всім тілом і духом, інакше людина завжди залишиться глухим і сліпим. Щоб чути музику світу, – розуміти його сутність, – Набоков обрав творчість як свій «шлях серця», засіб усвідомлення світу. «Коли я пишу, – писав Набоков, – у мене немає ніякої іншої мети крім самої творчості» [4, 26]. Розв'язуючи вічний питання, Набоков-творець створив романні світи – стріли, які потрапили в ціль. Романне простор – художнє ціле, створене з граней, кожна з яких – засіб досягнення істини. Нам представлені дві версії інтерпретації «Істинної життя...»: ідея прозорості походження, досягнення невимовного, ідея трагедійності, символом якої виступає мати Себаст'яна, померлої, коли Найт був дитиною, взявши з собою істину. Життя Себаст'яна пов'язане з пошуком істини. Це сім «нелепих» його романів, в кожному з яких ловиться ложь цього світу, а істина ускользає.

Складна художня гра Набокова створює романне простор, дослідження якого в обраному нами тексті – своєрідний відповідь на ігрову задачу, запропоновану майстром. Набоковське слово змушує нас спробувати озарення і коли ми повертаємося до світу, озарення не пропадає.

Література:

1. Набоков В. Істинна життя Себаст'яна Найта. – М.: Художественна література, 1991. – 430 с.
2. Толстой Ів. О романі Отчаяние / В. Набоков. Отчаяние // Волга. – 1989. - № 2. – С. 114 – 117.
3. Бердяев Н.А. О назначении человека. Париж, 1931. С. 135-141.
4. Ретро-календар О Володимире Набокове // Театральна життя. – 1988. - №6. – С. 25 – 27.

Юлія Малахова
(Харків, Україна)

МОВА, МОВЛЕННЯ, МОВНЕ СПІЛКУВАННЯ: ОСНОВИ, ФУНКЦІЇ, ПАРАМЕТРИ. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Мова така ж давня, як і свідомість людини. Вона – безпосередня дійсність думки і водночас – могутній інструмент спілкування людства.

Мова – це скарбниця духовних надбань нації, досвіду співжиття, праці й створення багатьох поколінь. У її глибинах – філософський розум, витончений естетичний смак, поетичне чуття, сила надзвичайної чутливості до найтонших переживань людських почуттів та явищ природи. Разом з тим мова – це і своєрідний оберіг звичаїв і традицій, запорука інтелектуального зростання, розвитку та поступу народу в громадському житті. Вона характеризується єдністю, взаємозв'язком і взаємозалежністю всіх її складових

одиниць. Мова існує у вигляді різноманітних актів мовлення, що повторюється усно та фіксується письмово. Мова є основною формою національної культури й насамперед першоосною літератури.

Сьогодні мова і мовлення виявилися об'єднані в царині духовних вартостей кожної людини і суспільства в цілому.

Грамотне, багате мовлення – не тільки ефективний засіб передачі й сприйняття думок та образів. Це й виявлення поваги до людей, з якими спілкуєшся, до народу, який створив цю мову.

Мова є найуніверсальнішим засобом спілкування, накопичення й передачі інформації, навчання, виховання та формування духовності, світогляду і немислима без мовлення. Тому, основою будь-якої мови є живе розмовне мовлення. У свою чергу, мовлення – процес добору й використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного колективу, а також форма існування живої мови. Мова і мовлення нерозривно пов'язані між собою. Мовлення існує лише на основі певної мови. Мова щодо мовлення – явище загальне і належить усім, хто користується нею. Мовлення щодо мови – часткове, окреме, індивідуальне. Так, без повсякденного вжитку різними віковими та соціальними групами, без засобів спілкування навіть найрозвиненіша мова приречена на асиміляцію і зникнення.

Мова багата інформацією, постійно надає нашому мозку матеріал для мислення, живить і розвиває інтелект, та є засобом вираження волі співрозмовників. Вона фіксує в собі естетичні смаки й уподобання своїх носіїв. Милозвучність, гармонія змісту, форми і звучання, дотримання норм літературної мови у процесі спілкування стають джерелом естетичної насолоди, сприяють розвиткові високого естетичного смаку. Мова є першоелементом культури і лежить в основі розвитку всіх інших видів мистецтв. А ті естетичні цінності, які ними породжуються, зумовлені значною мірою естетичними можливостями мови.

Мова є носієм культури народу-мовотворця. Кожна людина, оволодіваючи рідною мовою, засвоює культуру свого народу, бо сприймає разом з мовою пісні, казки, дотепи, жарти, легенди, думи, перекази, історію, промисли, звичаї, традиції матеріальної культури і духовного життя нації. Пропагуючи мову, ми поширюємо свою культуру, вводимо її у світову. Перекладаючи українською мовою художні твори і наукові праці з інших мов, збагачуємо нашу культуру набутками інших культур, розвиваємо свою мову. Мовна культура людини є показником її загальної культури, рівня освіченості.

Мова виступає засобом ідентифікації, тобто засобом виявлення належності їх до соціальної спільноти, певного ототожнення: я такий як і вони, бо маю спільну з ними мову. Ідентифікація виявляється в часовому вимірі: багато поколінь у минулому є нашими предками, бо говорили нашою мовою; українці інших країн виявляють свою належність до українства рідною мовою.

Так, комунікативну функцію мови виконує речення, яке й є комунікативною одиницею мови та виступає як будівельний матеріал мовної структури й системи. Номінативна функція лягає на слова, лексичні словосполучення, фразеологізми. В експресивній, волюнтативній функціях задіяна лексика з емоційним, вольовим значенням.

Розмежування мови і мовлення теоретично обґрунтоване швейцарським лінгвістом Ф. де Сосюром – одним з найвідоміших теоретиків мовознавства й основоположників сучасного етапу в мовознавстві.

Мова – система одиниць спілкування і правил функціонування (такі собі інвентар (словник) і граматики), що розширює наші можливості.

Мовлення – конкретно застосована мова, засоби спілкування в їх реалізації. До мовлення належить говоріння (мовний акт) і результати говоріння (текст). Правомірно говорити про мовлення окремої людини, про мовлення молоді, усне побутове мовлення, художнє мовлення тощо. Усе це – різне використання можливостей мови.

Для того щоб краще зрозуміти різницю між мовою і мисленням, Ф. де Сосюр наводив аналогію з шахами. Шахова дошка, шахові фігури та правила шахової партії – мова, конкретне розігрування шахової партії – мовлення.

Загалом мову і мовлення можна розрізнити за наступними параметрами:

1. Мова – явище загальне, абстрактне, мовлення – конкретне. Загальне (мова) реалізується в тому, що його можна чути, записати на магнітну стрічку, бачити і прочитати (якщо йдеться про текст). Мову безпосередньо спостерігати неможливо. Саме тому лінгвіст має справу з мовленням, адже його завдання «видобути» з мовлення мову.

2. Мова – явище відносно стабільне, довговічне, загальноприйняте; мовлення – динамічне (рухливе), випадкове й унікальне. Так, наприклад, сучасна українська літературна мова охоплює період від І. П. Котляревського до наших днів. Її норми є відносно стабільними й загальноприйнятими. У мові немає помилок, у ній усе правильно. У мовленні люди можуть припускатися помилок. Унікальність мовлення полягає у своєрідному використанні мовних засобів, у вживанні оказіональних слів, словоформ, словосполучень тощо.

3. Мова – явище психічне, а мовлення – психологічне. Мова існує в індивідуальних зв'язках, душах, психіці людей, які становлять певну мовну спільність. Мовлення, крім психічного, має ще фізичний аспект, пов'язаний із його походженням і сприйманням. Воно може характеризувати за темпом, тембром, привабливістю, гучністю, артикуляційною чіткістю, акцентом.

4. Мовлення – лінійне, мова – нелінійна. Мовлення розгортається в часі. Для того щоб вимовити якусь фразу, потрібен певний часовий проміжок, бо слова вимовляються послідовно одне за одним. А в мові всі звуки, слова, словоформи тощо існують одночасно. На відміну від мовлення, мова має ієрархічну будову.

Дехто з мовознавців протиставляє мову мовленню, як соціальне індивідуальному. Насправді і мова, і мовлення – явища соціальні, бо основна функція мови – бути засобом спілкування (комунікації), і люди розмовляють (користуються мовленням) не для того, щоб демонструвати своє вміння говорити, а щоб передати іншим певну інформацію. Хоча мовлення має й індивідуальний аспект, воно є індивідуальним за виконанням, завжди належить конкретним людям. Індивідуальність мовлення проявляється у відборі мовних елементів, в улюблених синтаксичних конструкціях, у частоті вживання мовних засобів, у навмисних чи не навмисних порушеннях мовних норм тощо.

З історичного погляду мовлення первинне, а мова вторинна. У мовленні спершу виникали окремі слова, фрази тощо, а згодом із фактів мовлення склалася й сама мова. З погляду сучасності, навпаки, мовлення твориться з фактів мови: для вираження думки індивід відбирає з мови необхідні мовні одиниці й оформляє їх у певну фразу за наявними в мові граматичними правилами.

Однак, мова і мовлення тісно пов'язані між собою, і мова не тільки породжує мовлення, стримує його, а й живиться ним, змінюється, розвивається під його впливом.

Мова – явище суспільне, це засвідчують її функції. Основними з них є комунікативна і мислетворча, які мають виразний соціальний характер.

1. Комунікативна функція – функція спілкування. Мова й створена для того, щоб спілкуватися, а воно можливе лише в суспільстві. Щоправда, існують й інші комунікативні засоби, наприклад жести і міміка, рухи тіла, тональність і діапазон голосу, темп розмови, паузи, азбука Морзе, шрифт Брайля для незрячих, ручна азбука для глухонімих тощо. У мовознавстві навіть існує думка, що спочатку люди спілкувалися за допомогою жестів, міміки, і лише згодом – звуковою мовою. Як доказ комунікативної придатності жестів і міміки можна навести пантоміму. Проте, у звичайному людському спілкуванні жести і міміка є лише допоміжними засобами щодо звукової мови. Серед них можна певною мірою назвати музику та живопис, проте якими б досконаліми воне не були, повністю замінити мову не можуть. У кожної людини музика й живопис викликають свої враження, почуття, думки. А спілкуючись за допомогою мови, усі люди приблизно однаково розуміють висловлену думку. Тому-то мову вважають найважливішим засобом людського спілкування. До того ж комунікативну функцію виконує не тільки звукове мовлення, а й написані чи надруковані тексти.

2. Мислетворча функція мови – функція формування й формулювання думки. Мислення (думки) не тільки виражається словом, але й здійснюється в ньому. Обидві ці функції дуже тісно пов'язані між собою. Для того, щоб спілкуватися, потрібно мислити й уміти передавати свої думки за допомогою мовних засобів.

Мова і мовлення – це поняття, яке широко вживається поряд зі словом. Обидва ці терміни близькі за значенням і практично не завжди розмежовуються. Будь-яка розвинена мова – це сотні тисяч слів з їх лексичним значенням, безліч граматичних форм слів, різновидів словосполучень і речень, створених народом протягом віків. Мовлення – це процес використання мови всім народом і кожною особою окремо.

Хоча кожна людина, навіть дуже освічена, геніальна, знає і користується не більше як кількома десятками тисяч слів. Тим часом у розвинених сучасних мовах, зокрема і в українській, слів не менше мільйона. Отже, словник мови незрівнянно більший за словник індивідуального мовлення.

Таким чином, мова – явище загальне, всенародне, мовлення – явище часткове, індивідуальне, воно реалізується в устах окремої особи. Усі члени суспільства користуються тими самими звуками певної мови, словами, структурними типами речень тощо. Без цього взаємне спілкування було б неможливим.

На мовленні, на відміну від мови, позначається вік людини, її освіта, професія та середовище, в якому вона живе. Кожен із нас має свої мовленнєві звички, по-своєму вживає ресурси, засоби мови, іноді надміру використовує слова та звороти, певним чином переосмислює їх, надає їм своєрідних значеннєвих та емоційних відтінків, подекуди навіть створює нові слова. Тільки мовлення, а не мова, може бути голосним або тихим, тривалим або коротким, швидким або повільним. Тільки мовлення реалізується в інтонації, супроводжується жестами і мімікою. Саме тому, мовна культура має стати надійною опорою у вираженні думок, розвиненості людських почуттів тощо.

Література:

1. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: «Академія», 2001. – 368 с. (Альма-матер).
2. Мацько Л.І. Українська мова / Мацько Л.І., Мацько О.М., Сидоренко О.М.: Навч. посібник. – К.Либідь, 1998. – 416 с.
3. Зубков М. Сучасне ділове мовлення / М. Зубков. – Х.: Торсінг, 2001. – 384 с.
4. Глущик С.В. Сучасні ділові папери: Навч. посібник для вищих і середніх спеціальних навчальних закладів / С.В. Глущик, О.В. Дияк, О.В. Шевчук – 3-є вид., переробл. і допов. – К.: А. С. К., 2002. – 400 с.

Науковий керівник:
Белік Тетяна Анатоліївна.

РОЛЬ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Етнолінгвістика як маргінальна галузь мовознавства межує з етнологією, культурологією та психолінгвістикою і спрямована на з'ясування того, як у мові та мовленнєвій діяльності (етнотекстах) відображені етнічна свідомість, менталітет, національний характер, матеріальна та духовна культура народу [14, с. 148]. Отже, етнолінгвістика — це наука про національно-мовне життя [10, с. 47], це складник українознавства, утвердження якого як філософії національного буття має непересічне значення [9, с. 14] для стратегій націєтворення та націєствердження “Наявність свого національного обличчя дає шанс Людині бути у вічному: та й сенс існування будь-якої нації (народу), як вважають дослідники, полягає у її культуроносності” [17, с. 327]; саме через національну індивідуальність людина входить у людство [2, с. 63]. Водночас для того, щоб певний соціум зрозуміти цілком, потрібне розкодування хоча б деяких фрагментів його родової пам'яті, уміння зчитувати інформацію про нього, яка у різних формах продовжує жити з нами [6, с. 8]. Однією з таких “родових інформаційних форм” є мова.

Отже, етнолінгвістика, використовуючи мовознавчі методи дослідження, комплексно розробляє широкий спектр проблем народної культури, етнопсихології, національної міфотворчості, залучає до кола своїх досліджень найрізноманітніші мегаоб'єкти екстралінгвальної дійсності (природу, побут, світогляд, обряди, образи-символи тощо), що мають відповідне мовне втілення. Виходячи з цього, розгляд історії кожної мови здійснюється крізь призму етнічної історії носія — відповідної етноодиниці, а визначення концептів народного світогляду (світовідчуття) відбувається за допомогою змістових категорій лінгвосистеми. Застосування такого аналізу дає змогу науково проникати до сфери мовної свідомості, співвідносних зв'язків між мовою, народною культурою і особистістю [10, с. 44].

У свідомості людей поняття “мова і народ” тісно пов'язані: один народ — це ті, хто розмовляє однією мовою. Саме мова об'єднує народ і відрізняє його від інших народів. Отже, етнічний і мовний розподіл людей взаємопов'язані і, як правило, збігаються. Спільність культури, мови і самосвідомості є суттєвими ознаками нації.

Зв'язок мови з народом найкраще відчувають і розуміють письменники, оскільки слово для них є головним інструментом творення типажів, зображення самотніх рис психології етносу.

У статті “Літературна мова і діалекти” І. Франко наголошував на тому, що без діалектів, без мовного багатства кожного регіону України літературна мова не може розвиватися: “Кожна літературна мова доти жива і здібна до життя, доки має можливість, з одного боку, вписати в себе всі культурні елементи сучасності, значить, збагачуватися новими термінами та висловами відповідними до прогресу сучасної цивілізації, не втрачаючи при тім свого основного типу і не переходячи в жаргон якоїсь соціальної верстви чи купи людей, а, з другого боку, доки має тенденцію збагачуватися новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору”.

Особливу місію у збереженні, примноженні та стверженні української мови І.Франко покладав на письменство: “Писатель мусить поперед усього владати добре мовою свого народу, і то не мовою одного села, одного повіту або одної губернії, але мовою такою, котра була б однаково своя, зрозуміла і любя всім повітам, губерніям та селам, мовою літературною, мовою школи і інтелігентного товариства”.

Варто згадати слова Івана Франка: “Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу. Практик, утилітарист, не задумуючись ані хвилини скаже: пусте питання! Мова — спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору, я беру ту, яка дає можливість комунікуватися з більшим числом людей. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже: Pardon, ти не маєш вибору, в якій мові вродився і виховався, тої без скалічення своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою” (Стаття І.Франка “Двоязичність і двомовність”).

Польський письменник Ян Парандовський пише: “У словах, у граматичних формах, у синтаксисі закарбовує свій образ душа цього народу; як сліди на закам'янілих пісках від води давно не існуючих морів, закріплені в ній прагнення, уподобання, неприязнь, вірування, заботи, первісні знання про світ і людину” (“Алхімія слова”).

Розглядаючи дискусійне питання співвідношення мови та етносу, ми повинні врахувати всі чинники, що впливають на формування етносу. Це, насамперед, мова, культура, спільність історії, території, наявність державності. Одним із найголовніших чинників є самосвідомість: людина усвідомлює, що вона становить етнічну спільність і належить до певного етносу і визначну роль у даній етнічній спільноті відіграє мова. Мова поєднує людей більше, ніж релігійно-конфесійна належність, більше ніж історія народу, а деколи більше, ніж етнічне походження.

Історія знає видатних людей, які не мали в собі ні краплини української крові, але українська мова духовно поєднала їх з українським народом. Варто згадати цих людей: А.Кримський. Юрій Клен (Бургардт), Марко Вовчок. “Ні прозвання, ні віросповідання, ні сама кров предків не робить людину належністю тієї чи іншої народності...Хто якою мовою думає, той до того народу належить,— писав син датчанина і німкені, але російський учений, творець знаменитого тлумачного словника російської мови В. Даль. Схожу думку

висловив О. Потебня: “Єврея, цигана, татарина, німця, зросійщених настільки, що мовою їхньої заповітної думки стала російська мова, ми не можемо не зарахувати ні до якого народу, крім російського” [13, с. 186].

Як зазначають В. Іванишин і Я. Радевич-Винницький, “не слід ототожнювати в кожному випадку мовну ознаку людини з почуттям патріотизму, а в нашому – з почуттям українськості. Через різні обставини люди часто не володіють рідною мовою, однак при цьому зберігають щирі почуття до України” [8, с. 119].

У всіх народів мова тісно пов'язана з національним почуттям і національною свідомістю. Етнічна самосвідомість базується на рідній мові. Справжнім самовираженням народу вважається література, яка створена рідною мовою.

Нація – найвища природна форма об'єднання людей. Жодна держава світу не сформувалася як безнаціональна. Єдине суспільство може утворитися і функціонувати лише на ґрунті спільної духовності, спільної мови, нації. Тому боротьба за державність української мови – це боротьба за нашу державу. Втрата мови, денаціоналізація народу призводить, як зазначав О.Потебня, до “дезорганізації” суспільства, аморальності, спідлення”.

Функціонування мови в будь-якому суспільстві – складний процес, у якому взаємодіють найрізноманітніші чинники соціального, політичного, культурного та наукового життя. На сучасному етапі будь-яка наукова галузь зазнає змін загальномовного характеру, що об'єктивно відбуваються в мові, і змін, які відбуваються з боку держави.

Отже, зв'язок мови суспільства не одразу став предметом спеціального наукового дослідження. В основі теорії про співвідношення і взаємозалежність мовних і соціальних процесів лежать праці представників соціологічного напрямку французького мовознавства, особливо А. Майє. Також велику роль відіграли дослідження американських етнолінгвістів, які розвивали ідеї Ф. Боаса і Е. Сепіра, про зв'язок мовних і соціокультурних систем, праці представників Празької лінгвістичної школи В. Матезіуса, Б. Гавранка, Й. Вакха, які довели зв'язок мови із соціальними процесами і соціальну роль літературної мови; дослідження німецьких учених лейпцизької лінгвістичної школи Т. Фрінгса, які обґрунтували соціально-історичний підхід до мови, а також праці японської школи “мовного існування” з проблем мовної ситуації. Слід згадати й роботу Поля Лафарга “Мова і революція” (1894), у якій доведено, що відмінність соціальних різновидів мови є наслідком суспільних суперечностей епохи французької буржуазної революції. Певний внесок у вивчення цього питання зробили українські вчені О.С. Мельничук, В.М. Русанівський, Ю.О. Жлуктенко та інші.

У 60-х роках ХХ століття до питання зв'язку мови і суспільства повертаються американські мовознавці В. Лабов, Д. Хаймс, які присвятили свої дослідження вивченню мовної ситуації в багатомовних країнах. Однак згадані дослідники пояснювали зміни у функціональному та внутрішньоструктурному розвитку мов виключно об'єктивним характером певних суспільних змін і безпосередньою залежністю мови від державної мовної політики.

Важко переоцінити роль мови в розвитку людської цивілізації. Німецький філософ В. Гумбольдт, засновник філософії мови, теоретично обґрунтував нове й надзвичайно важливе положення про те, що формою існування мови є її розвиток [3, с. 302]. Автори досліджень мовних проблем намагаються у той чи інший спосіб обґрунтувати і розв'язати сьогодні порушену В. Гумбольдтом проблему взаємовідносин мови і мислення, мови і мовлення, а також національного характеру мови. Усі вони оцінюють мову як соціальне явище і ставлять її в один ряд із соціальними чинниками, такими як виникнення держави. Поява навчальних закладів, розвиток різноманітних галузей промисловості, виникнення та розвиток науки, різних напрямків у культурі тощо [5, с. 7].

Оскільки мова – продукт суспільства, тому зазвичай вплив з боку мови не є настільки очевидним, як з боку суспільства. Тому зміни, що відбуваються в мові, завжди спричинені суспільними змінами, які виникають в процесі трудової та мовленнєвої діяльності її носіїв.

Безперечно, мова – продукт суспільства, тому зазначений вплив з боку мови не є настільки очевидним, як з боку суспільства.

Ніколи раніше проблеми свідомого впливу держави на функціонування, розвиток мови та взаємодію мов не була такою актуальною, як сьогодні.

У зв'язку з цим у науковій літературі спостерігається посилення уваги до державної “мовної політики” та її наслідків. Відомо, що поняттям “мовна політика” оперує соціолінгвістика: мовна політика – свідомий і цілеспрямований вплив, який має на меті сприяти ефективному функціонуванню мови в різних сферах її застосування; сукупність ідеологічних принципів і практичних заходів щодо розв'язання мовних проблем у соціумі, державі; сукупність політичних і адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку державного спрямування [5, с. 254].

У науковій галузі державного управління “мовна політика” – це демонстрація ставлення держави в особі органів державної влади до вирішення мовних проблем у конкретній країні.

Держава має великі можливості впливу на мовну ситуацію через законодавчі, адміністративні, фінансово-економічні важелі. Вона визначає соціальний статус і соціальні функції мов. Вплив мовної політики держав у всі попередні епохи зводився до нав'язування скореним народам мови завойовників, до ігнорування прав на розвиток і функціонування мов національних меншин, до орієнтації країн, які звільнилися від колоніальної залежності, на мови колишніх метрополій.

Функціонування мови в будь-якому суспільстві – складний процес. У якому перетинаються, взаємодіють найрізноманітніші чинники соціального, політичного, культурного та наукового життя.

Сучасна наука, визнаючи залежність розвитку мови від розвитку суспільства, не тільки наголошує на його провідній ролі в цьому процесі, а й стверджує, що мова, у свою чергу, впливає на розвиток суспільства та суспільної свідомості.

Наступ шовіністично налаштованих політиків в Україні на українську мову — це боротьба проти української державності; мовний чинник використовується як засіб дестабілізації українського суспільства, оскільки без української мови не буде української держави.

Отже, підсумовуючи все сказане про мовну ситуацію, слід наголосити, що “народ з розвинутою самосвідомістю дорожить своєю етнічною індивідуальністю, неповторністю своєї історії та культури, своєрідністю національних характерів. У такому народі високий престиж рідної мови. У ній вбачають найважливіше надбання народу, відображення історії і народного духу. Тому для народу з розвинутою самосвідомістю неможлива бездумна відмова від рідної мови, як бувало в дописемні часи” [12, с. 71].

Література:

1. Бакуменко В.Д. Теоретичні та організаційні засади державного управління: навч. посіб. / В. Д. Бакуменко, П. І. Надолішній,— К.: Міленіум, 2003 – 256 с.
2. Грабовська І.Філософія українського буття // Українознавство — 2005. Календар-щорічник / Упор. В. Піскун, А. Ціпка, О. Щербатюк. — К.: Українська видавнича Спілка, 2004.— С. 5-6.
3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон. Гумбольдт. — М.: Прогресс, 1984. — 400 с.
4. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода // Звегинцев В.А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. — М., 1960.— Ч. 1.
5. Дешериев Ю.Д. Социальная лингвистика (к основам общей теории) / Ю. Д. Дешериев.— М.: Наука, 1977.— 382 с.
6. Донченко О. Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). — К.: Либідь, 2001.— 334 с.
7. Енциклопедичний словник з державного управління [уклад.:Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю.П. Сурміна]. — К.: НАДУ, 2010.— 820 с.
8. Іванишин В. Радевич-Вінницький Я. Мова і нація. — Дрогобич: Відродження, 1994.
9. Єрмоленко С.Я. Передмова // Історія української мови. — К.: Либідь, 1996. — С. 3-15.
10. Кононенко В. Етнологічні засади вивчення української мови // Українська мова в світі. — Івано-Франківськ: Плай, 2000. — С. 43-66.
11. Куць О.М. Мовна політика в державотворчих процесах України: навч. посіб / О. М. Куць. — Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2004.— 275с.
12. Общее языкознание / Под общ. ред. А.Е. Супруна. — Минск, 1993.
13. Потебня А.А. Мысль и язык. — К., 1993.
14. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. — Полтава: Довкілля — К, 2006. — 716.
15. Сербенська О.А. Соціолінгвістичні засади І.Франка // Вісник НТШ. 2006. 4.35. С. 134-27.
16. Франко З. Мова творів І. Франка: Посібник для заочників пед. ін.- тів. К., 1958.
17. Хмельовський О. М. Теорія образотворення. — Луцьк: ЛДТУ, 2002. — 352 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

- Qoriyev Abdumalik Ubaydullayevich** – Namangan viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti o’qituvchi o’qituvchi, Namangan, O’zbekiston.
- Shamsiyeva Mahfuza** – Namangan viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti katta o’qituvchi, Namangan, O’zbekiston.
- Антонченко Марія Олексіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх та інформаційних технологій КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», м. Суми, Україна.
- Бабинець Мирослава Миколаївна** – доцент кафедри природничо-гуманітарних та інформаційних дисциплін, викладач англійської мови, Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету (УТЕІ КНТЕУ), м. Ужгород, Україна.
- Барчі Беата Василівна** – Кандидат психологічних наук, Старший викладач кафедри психології, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна.
- Бейшова Индира Салтановна** – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології і хімії Аграрно-біологічного факультета, завідувача відомомо Молекулярно-генетических исследований научно-инновационного центра Костанайского государственного университета имени А. Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан.
- Белік Тетяна Анатоліївна** – заступник директора з виховної роботи, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.
- Божко Людмила Юхимівна** – кандидат географічних наук, доцент, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.
- Бражник Ганна Володимирівна** – канд.техн.наук, викладач вищої категорії, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.
- Ванюков Євген Петрович** – Харківський державний автомобільно-дорожній коледж викладач, м. Харків, Україна.
- Григоренко Анастасія Вікторівна** – магістр, ОНАС ім. А.С. Попова, г. Одесса, Украина.
- Дадак Дмитро Ігорович** – студент, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна.
- Дашкевич Анна Николаевна** – слухачка ИПК і ПК УО «Гомельський державний університет ім. Ф. Скорины», спеціальність «Практическая психология», заочная форма обучения. д. Краснобережье, Лельчицкий р-н, Гомельская обл., Республика Беларусь.
- Дейнега Вікторія Володимирівна** – викладач, Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна.
- Денісов Гліб Вікторович** – студент, Одеська національна академія зв’язку ім. О.С. Попова, м. Одеса, Україна.
- Драч Т.Л.** – аспірантка Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), тренер-хореограф танцювальної студії «Шоколад» (м. Львів), м. Львів, Україна.
- Ершова Татьяна Юрьевна** – слухачка ИПК і ПК УО «Гомельський державний університет ім. Ф. Скорины», г. Гомель, Республика Беларусь.
- Калимов Ниязбек Ерханович** – кандидат сільськогосподарських наук, декан Аграрно-біологічного факультета Костанайского государственного университета имени А. Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан.
- Калинчук Ольга Владимировна** – к.э.н, доцент, завідувача кафедрой Экономической теории, ОНАС ім. А.С. Попова, г. Одесса, Украина.
- Карлова Інна Георгіївна** – завідувач навчально-методичного кабінету, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.

- Катренко Любов Василівна** – практичний психолог, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.
- Ковальчук Александр Михайлович** – магістр ветеринарних наук, преподаватель кафедры ветеринарная санитария, научный сотрудник отдела молекулярно-генетических исследований Костанайского государственного университета имени А. Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан.
- Ковтун Наталія Олексіївна** – доцент, кандидат наук із соціальних комунікацій, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна.
- Коновальчик Наталья Николаевна** – слухатель ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины», специальность «Практическая психология», заочная форма обучения. г. Жлобин, Гомельская обл., Республика Беларусь.
- Кузюр Оксана Сергеевна** – слухатель ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины», группа «Социальная педагогика», заочная форма обучения, педагог социальный ГУО «Средняя школа № 7 г. Мозыря». Республика Беларусь.
- Кулинська Христина Валеріївна** – магістр, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.
- Лобода Вікторія Володимирівна** – викладач кафедри дошкільної та шкільної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна.
- Лосева Марина Александровна** – слухатель ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины», группа «Социальная педагогика», заочная форма обучения, педагог-психолог ГУО «Средняя школа №15 г. Гомеля». г. Гомель, Республика Беларусь.
- Митрохіна Марина Олександрівна** – викладач Харківського державного автомобільно-дорожнього коледжу, вищої категорії, викладач-методист, м. Харків, Україна.
- Наметов Аскар Мырзахметович** – доктор ветеринарних наук, профессор, Руководитель Национального аграрного научно-образовательного центра, г. Костанай, Казахстан.
- Недострелова Лариса Василівна** – кандидат географічних наук, доцент кафедри метеорології та кліматології, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.
- Недоступ Дмитро Сергійович** – студент, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.
- Неплях Александр Вікторович** – студент, Харківський національний медичний університет, м. Харків, Україна.
- Николаєнко Михайло Сергійович** – старший викладач кафедри освітніх та інформаційних технологій, КЗ «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», м. Суми, Україна.
- Омельян Ганна Адамівна** – викладач української мови та літератури Екологічного коледжу Львівського національного аграрного університету, м. Львів, Україна.
- Перевозник Анатолій Семенович** – директор коледжу, заслужений працівник освіти України, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.
- Поддудинская Татьяна Владимировна** – магістр сільськогосподарських наук, младший научный сотрудник отдела молекулярно-генетических исследований научно-инновационного центра Костанайского государственного университета имени А. Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан.
- Прокоф'єв Олег Милославович** – доцент, к.геогр.н., Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.
- Прокоф'єва Ірина Георгіївна** – магістр, Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.

Симчук Оксана Николаевна – лшатель ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет им. Ф. Скорины», группа «Социальная педагогика», заочная форма обучения, педагог социальный ГУО «Речицкая районная гимназия». г. Речица, Республика Беларусь.

Станкевич Ирина Володимирівна – к.е.н., доцент кафедри менеджменту та маркетингу, Одеська національна академія зв'язку ім. О.С. Попова, м. Одеса, Україна.

Сущенко Андрій Іванович – старший викладач, к.геогр.н., Одеський державний екологічний університет, м. Одеса, Україна.

Терешко Юлия Владимировна – к.э.н., доцент, доцент кафедри ЭП и КУ, ОНАС им. А.С. Попова, г. Одесса, Украина.

Ульянов Вадим Александрович – магистр ветеринарных наук, преподаватель кафедры ветеринарная санитария, научный сотрудник отдела молекулярно-генетических исследований Костанайского государственного университета имени А. Байтурсынова, г. Костанай, Казахстан

Шаменкова Ольга Ігорівна – ст. викладач, к.геогр.н., Одеський Державний Екологічний Університет, м. Одеса, Україна.

Шевченко Інна Володимирівна – методист, Харківський державний автомобільно-дорожній коледж, м. Харків, Україна.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Государственное высшее учебное заведение

«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,

молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество исторического факультета «Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что с 30 по 31 октября 2017 г. проводится XLIII Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии».

Планируется работа по секциям:

I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Биоинженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.

III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономикой.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.
6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

IX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.
4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психолингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

XVIII. ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Metallurgy.
2. Горное.
3. Литейная Дело.
4. Машиноведение.
5. Электротехника
6. Теплотехника.
7. Гидротехника.
8. Радиотехника.
9. Строительство

XIX. СОЦИАЛЬНЫЕ КОММУНИКАЦИИ. МЕДИЯ.

1. Журналистика. Теория и история журналистики.
2. Книговедение, библиотековедение, библиографоведение.
3. Социальная информатика. Прикладные социально-коммуникационные технологии.

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде завантажити в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, польський, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджицький, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання матеріалів – 29 жовтня 2017 р. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Організаційні збори - 10 USD США або 10 Євро (переклад в гривнях – 500 гривень). (в організаційні збори входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редактування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Завантажити збірник можна буде **через тиждень** на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) засоби перераховуються наступним чином:

ВНИМАНИЕ!!! В Україні працюють тільки такі системи перекладу.

1. СПОСОБ ПЕРЕВОДА

Або поштовою перекладом на Ф.І.О.: Король Андрій Петрович, 08401, Україна, Київська обл, г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського, 32, к. 808.

2. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Western Union на Тихая Инна Викторовна (TYKHA INNA VIKTORIVNA) (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

3. СПОСОБ ПЕРЕВОДА Moneygram на Тихая Инна Викторовна (TYKHA INNA VIKTORIVNA) (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає організаційні збори)

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)

НАЗВАНИЕ СТАТЬИ (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(Ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский / / Ефремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.: Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Научный руководитель:

кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью), телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в виде компьютерного файла с расширением *. doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: neasmo@gmail.com (тема сообщения: 30.10-31.10.2017 г.) (в случае если Ваш почтовик выбрасывает ошибка не отправления отправляйте на адрес neasmo@ukr.net) или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 32, к. 108.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Король Андрей Петрович

Контактные телефоны: +38 (097) 923 16 58:

E-mail: neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ!

После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: **«Вашу статью получили и приняли»**. Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

ВНИМАНИЕ! В случае если Вам нужен электронный сертификат, то в сведениях об авторе, укажите об этом. И мы Вам его вышлем по электронной почте в течение двух недель после завершения проведения конференции.

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!

Державний вищий навчальний заклад

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,

молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,

студентське наукове товариство історичного факультету «Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що з 30 по 31 жовтня 2017 р. проводиться XLIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії».

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економіки.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

IX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Виборчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

XVIII. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

1. Металургія
2. Гірництво
3. Ливарна справа
4. Машинознавство
5. Електротехніка
6. Теплотехніка
7. Гідротехніка
8. Радіотехніка
9. Будівництво

XIX. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.

1. Журналістика. Теорія та історія журналістики
2. Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.
3. Соціальна інформатика. Прикладні соціально-комунікаційні технології

Оргкомітет конференції планує розмішувати доповіді на web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Робочі мови конференції: українська, польська, російська, англійська, французька, білоруська, грузинська, вірменська, азербайджанська, казахська, узбецька, таджицька, киргизька, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – 29 жовтня 2017 р. (включно).

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 90 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів). Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після закінчення роботи конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши на слово.

Увага! Реквізити змінено. Кошти перераховуються на:

Картку Приват банку 4149 4996 4061 9514 (одержувач – Тиха Інна Вікторівна) та відправити SMS підтвердження про оплату на моб. 097 923 16 58 у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

Або

МГО «Незалежна асоціація молоді» ЄДРПОУ ДРФО 26426765, Київська філія, МФО 321842, р/р 26002053144531
Призначення платежу: безповоротна благодійна допомога на виконання статутних завдань організації

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
Місто
за зразком Іван Петренко
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком **ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
(Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (великими літерами)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратичних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) телефон, Е-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: neasmo@gmail.com (тема повідомлення: **30-31.10.2017 р.** (у разі якщо Ваш поштовик викидає помилку не відправлення відправляйте на адресу neasmo@ukr.net)) або на CD-дискетах (**дискети не приймаються**) із додаванням друкованих матеріалів + відскановану копію або ксерокс квитанції про сплату оргвнеску. У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приватбанку ксерокопію квитанції не надсилається (достатньо відправити **SMS** вказавши прізвище **автора доповіді**).

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Укрпоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та зараховано»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Увага! У разі якщо Вам потрібний електронний сертифікат, то у відомостях про автора, вкажіть про це. І ми Вам його надішлемо електронною поштою на протязі двох тижнів після завершення проведення конференції.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, гурт. 1, кім. 108.

Координатор – Тиха Інна Вікторівна, Король Андрій Петрович

Контактні телефони: (097) 923 16 58.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення попередніх конференцій можна ознайомитися за адресою

<http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ**СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**

Индира Бейшова, Вадим Ульянов, Александр Ковальчук (Костанай, Казахстан) РАЗРАБОТКА ЭКСПРЕСС-ТЕСТОВ НА ОСНОВЕ ДНК-МАРКЕРОВ ДЛЯ ДИАГНОСТИКИ ПАТОГЕННЫХ ГРИБОВ РОДОВ RUSSINIA И PYRENOPHORA, ВЫЗЫВАЮЩИХ ЗАБОЛЕВАНИЯ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР.....	6
Дмитро Доянов (Одеса, Україна) РАПС - ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ, ПОШИРЕННЯ, ГОСПОДАРСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ, ВРОЖАЙНІСТЬ.....	8
Т.М. Замазій, О.В.Неплях (Харків, Україна) РОЛЬ БАКТЕРІЙ У ПРИРОДІ ТА ЖИТТІ ЛЮДИНИ.....	10
Ниязбек Калимов, Индира Бейшова, Александр Ковальчук (Костанай, Казахстан) ДИАГНОСТИКА ГРИБОВ РОДА FUSARIUM В ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУРАХ НА ТЕРРИТОРИИ СЕВЕРНОГО КАЗАХСТАНА МЕТОДОМ ПЦР В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ.....	12
Аскар Наметов, Индира Бейшова, Татьяна Поддудинская (Костанай, Казахстан) МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА НАСЛЕДСТВЕННОГО ЗАБОЛЕВАНИЯ ЦИТРУЛЛИНЕМИЯ У КРУПНОГО РОГАТОГО СКОТА ПОРОД КАЗАХСТАНСКОЙ СЕЛЕКЦИИ.....	14

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Христина Кулинська (Одеса, Україна) АНАЛІЗ ДИНАМІКИ УРОЖАЙНОСТІ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ В КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	17
Лариса Недострелова (Одеса, Україна) КАРТОГРАФУВАННЯ СТАТИСТИЧНИХ ПАРАМЕТРІВ РОЗПОДІЛУ СНІГОВОГО ПОКРИВУ ДЛЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ.....	18
Ірина Прокоф'єва, Андрій Сущенко, Олег Прокоф'єв (Одеса, Україна) ВЗАЄМНИЙ СПЕКТРАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИЗЕМНОЇ ТЕМПЕРАТУРИ ПОВІТРЯ АНТАРКТИЧНОГО ПІВОСТРОВУ ТА ІНДЕКСУ ГЕОМАГНІТНОЇ АКТИВНОСТІ.....	22
Ольга Шаменкова, Олег Прокоф'єв (Одеса, Україна) ҐРУНТОВИЙ СТІК РІЧОК В БАСЕЙНІ ПІВДЕННОГО БУГУ.....	27

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Юлія Горун (Одеса, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ LTE В УКРАЇНІ.....	31
Гліб Денісов (Одеса, Україна) РОЗВИТОК ОПЕРАТОРА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ НА ОСНОВІ ПРОЦЕСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ.....	32
О.В. Калинин, Ю.В. Терешко, А.В. Григоренко (Одесса, Украина) РЕКОМЕНДАЦИИ ПО РАЗВИТИЮ РЫНКА ИНТЕРНЕТ-ПРОЕКТОВ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ.....	34

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Абдукахар Бустанов, Мухаммаджон Тухтасинов (Наманган, Узбекистан) АСЛ ФАРЗАНДНИНГ АЯНЧЛИ ҚИСМАТИ.....	37
Євген Ванюков (Харків, Україна) ВІЙСЬКОВА ІСТОРІЯ.....	39

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Тамара Драч (Львів, Україна) ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ МОДЕРН В ХОРЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ.....	42
---	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Марія Антонченко, Михайло Ніколаєнко (Суми, Україна) КРОССЕНС ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ВЧИТЕЛЯ.....	45
Мирослава Бабинець (Ужгород, Україна) ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	48
Дмитро Дадак (Переяслав-Хмельницький, Україна) ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	50
Надежда Зенько (Гомель, Беларусь) САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОНЯТИЙ.....	51
Вікторія Лобода (Суми, Україна) ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ.....	53
Марина Лосева (Гомель, Республика Беларусь) ФАКТОРЫ РИСКОВАННОГО ПОВЕДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ.....	54

Марина Митрохіна (Харків, Україна) «ВИКОРИСТАННЯ ФІЛЬМОТЕКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОГО ЦИКЛУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДОРОЖНЬОГО ВІДДІЛЕННЯ ХДАДК».....	56
Анатолій Перевозник, Інна Карлова, Інна Шевченко (Харків, Україна) ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ	59
Оксана Симчук (Речица, Республіка Беларусь) СОЦІАЛЬНО ЗНАЧИМАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ.....	62
Є.В. Сотнікова (Харків, Україна) ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ КЕРІВНИКА ГРУПИ.....	64
СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ	
Shamsiyeva Mahfuza, Abdumalik Qoriyev (Namangan, O'zbekiston) O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING JAHON HAMJAMIYATIGA QO'SHILISHI VA UNDA TUTGAN ROLI	66
СЕКЦІЯ: ПРАВО	
Андрій Гараєв (Харків, Україна) ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА.....	69
СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ	
Беата Барчі (Мукачево, Україна) КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ОСОБЛИВІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ГАЛУЗІ ПСИХОЛОГІЇ.....	71
Анна Дашкевич (Гомель, Республіка Беларусь) УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ САМОРЕГУЛЯЦИИ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	73
Татьяна Ершова (Гомель, Республіка Беларусь) ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗНОВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ ДЕТСКОГО САДА.....	75
Любов Катренко (Харків, Україна) АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ.....	78
Наталья Коновальчик (Гомель, Республіка Беларусь) ОСОБЕННОСТИ И КОРРЕКЦИЯ НАРУШЕНИЙ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ПОДРОСТКОВ С РОДИТЕЛЯМИ.....	81
Оксана Кузюр (Мозырь, Республіка Беларусь) УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ У ПОДРОСТКОВ С ДЕВИАНТНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ.....	84
СЕКЦІЯ: СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ. МЕДІА.	
Наталія Ковтун (Черкаси, Україна) КОМУНІКАЦІЙНЕ ПІДҐРУНТЯ ПОНЯТТЯ «РЕКЛАМНИЙ РАДІОДИСКУРС».....	87
СЕКЦІЯ: ТЕХНІЧНІ НАУКИ	
Ганна Бражник (Харків, Україна) ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДОРОЖНЬОГО ЦЕМЕНТОБЕТОННОГО ПОКРИТТЯ, ЗА РУХУНОК ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ КОМПОНЕНТІВ.....	89
Дмитро Недоступ (Харків, Україна) «СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЗБІРНИХ МЕТАЛЕВИХ ГОФРОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПРИ БУДІВНИЦТВІ РІЗНОМАНІТНИХ ВІДІВ ТРАНСПОРТНИХ СПОРУД».....	92
СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	
Виктория Дейнега (Запорожье, Украина) РОМАННОЕ ПРОСТРАНСТВО ПРОИЗВЕДЕНИЯ«ИСТИННАЯ ЖИЗНЬ СЕБАСТЬЯНА НАЙТА» ВЛАДИМИРА НАБОКОВА.....	95
Юлія Малахова (Харків, Україна) МОВА, МОВЛЕННЯ, МОВНЕ СПІЛКУВАННЯ: ОСНОВИ, ФУНКЦІЇ, ПАРАМЕТРИ. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД.....	96
Ганна Омелян (Львів, Україна) РОЛЬ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ В СУЧАСНОМУ СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ.....	99
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕННЯ ОБ АВТОРАХ.....	102
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИ	
Інформація для учасників из зарубешных стран.....	105
Інформація для учасників з України.....	108

Українською, польською, російською, англійською, французькою, білоруською, грузинською, вірменською, азербайджанською, казахською, узбецькою, таджицькою, киргизькою, молдавською, туркменською мовами

Матеріали XLII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «**Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії**» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017 р. – 112 с.

Материалы XLII Международной научно-практической интернет-конференции «**Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии**» // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2017 г. – 112 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Упорядники: І.В. Тиха, А.М. Вовкодав

Верстка та дизайн: І.В. Тиха, А.М. Вовкодав

Проведення XLII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«**Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії**»
та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці
молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді»
за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

